BALIKESİR HAVRAN'IN MİMARLIK MİRASI - III

HAVRAN'DA BATI ETKİLİ EVLER, TİCARET, KAMU YAPILARI VE KORUMA PROJELERİ

EDİTÖRLER

DEMET ULUSOY BİNAN
KORAY GÜLER
DENİZ SENA EYÜPGİLLER

BALIKESİR HAVRAN'IN MİMARLIK MİRASI

CİLT III: HAVRAN'DA BATI ETKİLİ EVLER, TİCARET, KAMU YAPILARI ve KORUMA PROJELERİ

Editörler
Demet ULUSOY BİNAN
Koray GÜLER
Deniz Sena EYÜPGİLLER

MİMAR SİNAN
GÜZEL SANATLAR
ÜNİVERSİTESİ

MİMAR SİNAN
GÜZEL SANATLAR
ÜNİVERSİTESİ

HAVRAN BELEDİYESİ
KOCASEYİT
1923

BALIKESİR HAVRAN'IN MİMARLIK MİRASI

CİLT III: HAVRAN'DA BATI ETKİLİ EVLER, TİCARET, KAMU YAPILARI ve KORUMA PROJELERİ

Editörler

Demet ULUSOY BİNAN

Koray GÜLER

Deniz Sena EYÜPGİLLER

© 2026 Ege Yayınları

İstanbul 2026
Sertifika No.: 14641

Ege Yayınları ve Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi'nin yazılı izni olmaksızın hangi dil ve ortamda olursa olsun materyalin tamamının veya bir bölümünün çoğaltılması ve elektronik ortamlarda yayımlanması yasaktır.
Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.

ISBN (Takım): 978-625-6212-66-4

ISBN CİLT I: 978-625-6212-67-1

ISBN CİLT II: 978-625-6212-68-8

ISBN CİLT III: 978-625-6212-69-5

Kapak Tasarım
Aydın Tibet

Grafik Tasarım / Uygulama
Ahmet Boratav

Yapım

Zero Prodüksiyon
Kitap-Yayın-Dağıtım San. Ltd. Şti.
Abdullah Sokak, No: 17, Taksim, 34433 İstanbul
E.mail: info@zerobooksonline.com
www.zerokitap.com

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ / *Emin ERSOY (Havran Belediye Başkanı)* V

SUNUŞ / *Demet ULUSOY BİNAN (MSGSÜ Mimarlık Bölümü Restorasyon Anabilim Dalı Başkanı)* VII

SUNUŞ / *Ahmet Sacit AÇIKGÖZOĞLU (MSGSÜ Rektörü)* IX

EDİTÖRLERDEN / *Demet ULUSOY BİNAN – Koray GÜLER – Deniz Sena EYÜPGİLLER* XI

CİLT III
HAVRAN'DA BATI ETKİLİ EVLER, TİCARET, KAMU YAPILARI ve KORUMA PROJELERİ

Ekin YERLİKAYA– Tülay ÇOBANCAOĞLU
Geleneksel Kâgir Havran Evi ve Ahşap Müştemilatının İncelenmesi Üzerine Bir Çalışma: 74 Ada 20 Parsel 1

Damla ARIBAŞ– Tülay ÇOBANCAOĞLU
Geleneksel Kâgir Havran Evi ve Ticaret Mekânlarının Birlikteliği Üzerinden Bir Yapı Grubunun İncelenmesi: 205 Ada 11-12-13-14 Parsel 17

Neşe ARSLAN – Tülay ÇOBANCAOĞLU
Duvar Çeşmesi ve Büyük Depo Birimi ile Mekân Kurgusu Gelişen Geleneksel Kâgir Ev Örneği Üzerine Bir Değerlendirme: 73 Ada 18 Parsel 35

Nurdan AÇIKGÖZ – Tülay ÇOBANCAOĞLU
Geleneksel Ticaret Yapısının Konut ve Ticaret Yapısı Birlikteliğine Dönüşüm Süreci: 69 Ada 9-10-11 Parsel 49

Özge YAVUZ – Tülay ÇOBANCAOĞLU
Hamamı Bulunan Gelenksel Kâgir Bir Konut İçin Koruma Önerisi: 69 Ada 19 Parsel 65

İremnur YAŞAR – Mine ÖZÜDOĞRU – Tülay ÇOBANCAOĞLU – Mevlüde KAPTI
62 Ada 17 Parsel'deki Terzi Evi 75

Berna KATMER – Buse Nur TATOĞLU – Koray GÜLER
Havran'da 19. Yüzyıl Batı Etkili Konut Mimarisine Örnek:
152 Ada 13 Parsel İçin Bir Koruma Önerisi 87

Gülin BİLGİLİ – Adile Binnur KIRAÇ
Geleneksel İle Modernin Ara Kesitinde KâgirBir Konut:
94 Ada 20 Parsel İçin Bir Koruma Önerisi 101

Ahmet DOĞAN – Beste GÜZEL – Burcu Selcen COŞKUN
Farklı Hikâyelere Tanıklık Etmiş Bir Yapı: 58 Ada 44 Parsel 117

Muhsine KANBEROĞLU – Fatma Betül KOTAN – Mevlüde KAPTI
62 Ada 22 Parsel'deki Kahvehane Üstü Ev 129

Damla Nur Erdoğan – Tigin TÖRE
Cumhuriyet Caddesi Üzerindeki Bir Ticaret Yapısı: 54 Ada 7 Parsel 141

Damla Nur ERDOĞAN – Tigin TÖRE
Cumhuriyet Caddesi Üzerinde Konumlanan Bir Dükkân: 54 Ada 8 Parsel 153

Fatma Betül ÜREKLİ – Tigin TÖRE
Cumhuriyet Caddesi Üzerinde Yer Alan Bir Ticaret Yapısı: 54 Ada 9 Parsel 165

Fatma Betül ÜREKLİ – Tigin TÖRE
Cumhuriyet Caddesi Üzerinde Yer Alan Bir Dükkân: 68 Ada 1 Parsel 177

Heves ŞAHİN – Elif SAYGIN – Kübra YURTTAŞ – Adile Binnur KIRAÇ
Cumhuriyetle Yaşıt Bir Eğitim Mirasının Öğrettikleri:
Havran Çamdibi Köyü Ortaokulu'nun Mimari Analizi ve Koruma Yaklaşımı 191

Saruhan KORKMAZ – Demet ULUSOY BİNAN – Gülce Güleycan OKYAY BAYAZİT
Sessiz Sınıfların İzinde Kırsal Bir Eğitim Yapısının Belleği ve Potansiyelinin Değerlendirilmesi:
Havran Büyükdere İlkokulu (3295 Parsel) 207

SUNUŞ

Emin ERSOY[1]

Kültürel ve doğal değerlere sahip olan Havran yerleşmesinin geleneksel dokusunu tanıma, tanıtma ve korumaya yönelik alan çalışması ve araştırma faaliyetlerini gerçekleştirmek, öğrencilere uygulamalı eğitim olanağı sağlamak ve yörenin sahip olduğu kültür değerlerinin ulusal ve uluslararası düzeyde tanıtılmasına katkıda bulunmak amacıyla; Havran Belediyesi sınırları içinde belirlenen kentsel sit odaklı çalışma alanında Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi ile Havran Belediyesi'nin ortaklaşa iş birliğiyle kültürel mirasın belgelenmesi ve korunmasına yönelik çalışmalar başlatılmıştır.

Mimarlık Fakültesi Restorasyon Anabilim Dalı ve Mimar Sinan Araştırma ve Uygulama Merkezi ile Havran Kaymakamlığı ve Belediyesi arasında 03.11.2011 tarihinde "**Havran Doğal ve Kültürel Çevrenin Korunması İle İlgili İş Birliği Protokolü**" imzalanmıştır. Belediye Başkanı olarak göreve geldiğim 2014 yılından itibaren söz konusu iş birliği protokolünün Üniversite ve Belediye arasında devam ettirilmesi en büyük önceliklerimiz arasında olmuş ve o yönde protokoller Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Restorasyon Anabilim Dalı ile Havran Belediyesi arasında yenilerek devam ettirilmiştir. Bu süreçte 2010-2011, 2012-2013 yıllarını kapsayan belediye başkanlığım öncesine ait iki dönem dışında, 2014-2015, 2018-2019, 2019-2020 ve 2022-2023 eğitim-öğretim yıllarını kapsayan dört zaman diliminde Restorasyon Anabilim Dalı öğretim üye ve elemanları ile lisansüstü öğrencileriyle Havran'daki çalışmalarında halk ile bir araya gelmelerinde ve mimari belgeleme ve koruma projeleri yapılacak yapıları seçmede kolaylaştırıcılık görevini üstlendik.

Bu süreçte taşınmaz kültür varlıklarına ait tamamlanan ve belediyeye koruma bölge kuruluna onaylatılmak üzere verilen mimari belgeleme ve koruma projeleri dışında alanda gerçekleştirilen güncel envanter sonucu, yıkılmış olan ve tescile önerilen yapıların listesi de tarafımızla paylaşılmıştır. Havran'ın mimari mirasına ilişkin belgeleme ve koruma projeleri yöresel konutlar dışında, yağhaneden zeytinyağı fabrikasına dönüşen endüstri yapıları, eğitim yapıları, ticaret yapılarını içermektedir.

Alan çalışması ve alanda gerçekleştirilen çalıştay sonuçlarını içeren çalışmalar sonucunda değerli hocalarımızın danışmanlığında ve nitelikli Yüksek Lisans öğrencilerinin çalışmaları sonucunda taşınmaz kültür varlıklarına ait hazırlanan rölöve, restitüsyon ve restorasyon projeleri ve raporları belediyemizle paylaşılmıştır. Havran'ın mimari mirasını belgeleyen ve korunması için projeler geliştiren, bu yönde üç ayrı lisansüstü tez de oluşturup paylaşan değerli öğretim üyelerine ve lisansüstü öğrencilerine teşekkürlerimizi sunarız. "**Balıkesir Havran'ın Mimarlık Mirası**" isimli üç ciltlik kitapla bugüne kadar yapılan araştımaların büyük kısmı bir araya gelerek yayımlanmaktadır.

Bu süreçte en büyük kazanımlarımızdan biri Cumhuriyetin 100. Yılında "Atatürk ve Seyit Onbaşı Müzesi"nin açılmasıydı. Bu kitapta yer alan tüm araştırma sonuçları dışında, tarihi harap bir konak olan Terzizade Saadettin Bey Konağı'nın mimari koruma projelerini öğrencileriyle birlikte hazırlayıp, restorasyon uygulaması danışmanlığını üstlendiği için Prof. Dr. Demet ULUSOY BİNAN'a minnettarız.

Havran mimari mirasının belgeleme çalışmaları ve koruma projeleri ile Havran'ın kültür varlıklarının ve kentsel kimliğinin korunması konusunda bir girişim başlatan Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi

1 Havran Belediye Başkanı.

Mimarlık Fakültesi Restorasyon Ana Bilim Dalı Başkanı Prof. Dr. Demet ULUSOY BİNAN'ın şahsında tüm öğretim üye ve elemanları ile lisansüstü öğrencilerine yolumuzu aydınlattıkları ve yanımızda oldukları için çok teşekkür ederiz.

SUNUŞ

Demet ULUSOY BİNAN[1]

Balıkesir ili Havran İlçesi Belediye Başkanlığı'nın kentlerindeki geleneksel mimari mirasın belgelemesi ve korunması için Üniversitemize yaptığı çağrı doğrultusunda, Restorasyon Anabilim Dalı öğretim üyeleri ve o dönemki ismiyle Restorasyon-Tarihi Çevre Değerlendirmesi Lisansüstü Programı'ndaki yüksek lisans öğrencileriyle 2010 yılı Ekim ayında Havran'a gidilerek başlayan eğitim, araştırma, topluma katkı yolculuğunun somut çıktılarının önemli bir bölümü bu kitapta paylaşılmaktadır.

Bu kitap yerel yönetimin ve üniversitenin destekleriyle Restorasyon Anabilim Dalı öğretim üyeleri ve lisansüstü öğrencilerinin ortak çalışmalarının sonucunda ortaya çıkan "**Balıkesir Havran'ın Mimarlık Mirası**" başlıklı üç ciltlik bir kitap olup Havran'ın tarihi kentsel peyzajını oluşturan katmanlardan geleneksel yapılı çevreye odaklanmaktadır. Birinci cilt '**Havran Kentsel Sit Alanı ve Karakteristik Özellikleri**' olarak kültür varlıklarının korunmasına yönelik belgeleme ve koruma önerilerini içermekte, ikinci cilt '**Havran'da Geleneksel Evler ve Koruma Projeleri**' ve üçüncü cilt ise '**Havran'da Batı Etkili Evler, Ticaret, Kamu Yapıları ve Koruma Projeleri**' olarak 36 adet korunması gerekli taşınmaz kültür varlığının mimari belgeleme ve koruma projelerini içeren bölümler yeralmaktadır.

Havran'da 2010 yılından bu yana kültürel miras bağlamında Havran'ın Mimari Mirası'nı oluşturan değerleri belgelemek, yorumlayıp sunarak tanımlamak ve farkındalık sağlamak, değerlerin sürdürülebilirliği ve korunmasının sağlanmasına katkı vermek, yol göstermek görevleri gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Bu süreçte yöntem olarak; eğitim ve araştırma arasındaki simbiyotik ilişki odağında, öğretirken öğrenme sürecini ve araştırma çıktılarının mimari mirasın belgelenmesi, farkındalık yaratılması ve korunması yoluyla topluma fayda sağlanması gereği göz önünde tutularak ilerlenmiştir.

Yerel yönetimlerle Üniversitemiz Mimarlık Fakültesi Restorasyon Anabilim Dalı'nın gerçekleştirdiği iş birliği protokolü ile Anadolu'nun mimari mirasının korunmasına katkıda bulunmak ayrıca, yerel topluluklar ve gelecek nesilleri kapsayıcı uygulamalarla dahil ederek kapsamlı ve kapasite geliştirmeye dayalı bir koruma perspektifi geliştirilmeye çalışılmaktadır. Bu kapsamda Havran Belediyesi dışında; Datça-Muğla (2009), Babakale-Çanakkale (2010), Şile-İstanbul (2011), Edincik-Balıkesir (2016-2017), Bergama-İzmir (2012-2015) Belediyeleri ile yapılan protokoller doğrultusunda aynı yönde iş birlikleri gerçekleştirilmiştir.

Restorasyon Anabilim Dalı içinde Tarihi Çevre Koruması Bilim Dalı Başkanı'nın Mimar Sinan Araştırma ve Uygulama Merkezi Başkanı da olması doğrultusunda Mimarlık Fakültesi Restorasyon Anabilim Dalı ve Mimar Sinan Araştırma ve Uygulama Merkezi ile Havran Kaymakamlığı ve Belediyesi arasında 03.11.2011 tarihinde '**Havran Doğal ve Kültürel Çevrenin Korunması İle İlgili İş Birliği Protokolü**' imzalanmıştır. Bir sosyal sorumluluk projesi olan bu iş birliği, 2014 yılından günümüze kadar Belediye Başkanı olarak görev yapan Emin ERSOY'un değerli destekleri ve kararlılığıyla devam ettirilmektedir.

Havran'da 2010-2011, 2012-2013, 2014-2015, 2018-2019, 2019-2020 ve 2022-2023 eğitim-öğretim yıllarında 2016 öncesi Restorasyon-Tarihi Çevre Değerlendirmesi Lisansüstü Programı, sonrasında Koruma ve

1 Prof. Dr., Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü. Tarihi Çevre Koruması Bilim Dalı ve Restorasyon Anabilim Dalı Başkanı. E-posta: demet.binan@msgsu.edu.tr, ORCID: 0000-0003-3513-6576

Restorasyon Lisansüstü Programı olarak kültür varlıklarının belgeleme ve korunmasına yönelik alan çalışması ve çalıştaylar gerçekleştirilmiştir.

2011 yılındaki ilk protokolü takiben Havran Kenti kültür varlıklarının korunmasına yönelik araştırma projesi çıktılarından olan mimari belgeleme ve koruma projeleri ile raporları Havran Belediyesi'ne teslim edilmiş, Temmuz 2012 tarihinde, "Balıkesir Havran Kentsel Kültür Mirası Koruma Sergisi "Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Havran Kaymakamlığı, Havran Belediyesi'nin ortak sergisi olarak Havran Hocazade Konağı'nda sergilenmiştir. Bu sergide yer alan taşınmaz kültür varlıklarına ait mimari belgeleme ve koruma projeleri 2014 yılında '**Balıkesir Havran'da Kentsel Kültür Mirası ve Koruma**' isimli kitapta Demet BİNAN, İlgi Yüce AŞKUN, Tülay ÇOBANCAOĞLU editörlüğünde, Belediye'nin finansal desteğiyle Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi tarafından yayımlanmıştır.

Havran Kensel Sit Alanı'nı ve çevresinde alan ölçeğinde envanter, belgeleme, çözümleme ve değerlendirme çalışmaları sonucunda Taşınmaz Kültür Varlıklarının tescile önerilip sayılarının artırılmasına katkı sağlanmıştır. Alan ölçeğindeki araştırmalar dışında, tek yapı ölçeğinde; çağdaş korunma yaklaşımı ve yasalar doğrultusunda tescile önerilen ve tescilli Taşınmaz Kültür Varlığı niteliğinde olan yapıların mimari belgeleme ve koruma projeleri hazırlanarak topluma katkı ve sosyal sorumluluk projesi kapsamında Belediye'ye teslim edilmiştir. Havran'da ilk protokolden bu yana, tek yapı ölçeğinde 45 adet Taşınmaz Kültür Varlığı'nın mimari belgeleme ve koruma projeleri gerçekleştirilmiştir.

2010 yılından günümüze Havran'da gerçekleştirilen araştırmaların Yüksek Lisans tez çıktıları, Prof. Dr. Demet Ulusoy BİNAN'ın danışmanlığında; ADALI, B. (2013) '**Havran Kentsel Sit Alanı ve Dumlupınar Caddesi Koruma Önerisi**', YAVUZ, Ö. (2023. '**Balıkesir Havran'daki Zeytinyağı Fabrikalarının Endüstri Mirası Kapsamında Değerlendirilmesi**', GENÇEL, Ü. (2025) '**Balıkesir-Havran Geleneksel Konutları İçin Koruma Uygulama Rehberi Önerisi**' olarak gerçekleşmiş ve Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü ve Lisansüstü Eğitim Enstitüsü'nce tanımlanarak kullanıma açılmıştır.

Atatürk'ün Şubat 1923'te Havran'a geldiğinde konakladığı ve Çanakkale Savaşı kahramanlarından Seyit Onbaşı ile görüştüğü tarihi Terzizade Sadettin Bey Konağı'nın Mimari Koruma Projesi Prof. Dr. Demet Ulusoy BİNAN yürütücülüğünde Koruma ve Restorasyon Lisansüstü Programı öğrencileriyle birlikte hazırlanmış ve Bursa Kültür Varlıkları Koruma Bölge Kurulu'nca 2015 yılında onaylanmıştır. Balıkesir Büyükşehir Belediyesi ile Havran Belediyesi arasında yapılan 27.04.2017 tarihli protokol ile konağın restorasyon uygulaması işi Büyükşehir Belediyesi tarafından üstlenilmiş olup proje yürütücüsü ve müellifi olan Prof. Dr. Demet Ulusoy BİNAN danışmanlığında 2018-2021 yılları arasında restorasyonu gerçekleştirilmiştir. Tarihi konak restorasyon uygulaması sonrasında '**Atatürk ve Seyit Onbaşı Müzesi**' işleviyle 16 Ekim 2023 tarihinde kullanıma açılmış, Cumhuriyetin 100. Yılı'nda Atamız ve Seyit Onbaşı tekrar aynı yapıda, müze konseptiyle biraya gelmiştir.

Taşınmaz kültür varlıklarının korunması alanında alan ve tek yapı ölçeğinde yapılan çalışmalar lisansüstü uzmanlık eğitiminde olan öğrenciler, öğretim üye ve elemanları için önemli bir deneyim olmakta, bunun yanında sosyal faydaya dönüşmektedir. '**Balıkesir Havran'ın Mimarlık Mirası**' kitabının oluşumuna katkı veren öğretim üye ve elemanları ile lisansüstü öğrencilerimize çok teşekkür ederim. Başta hocamız merhume Prof. Dr. İlgi Yüce AŞKUN'u rahmetle anarak, Prof. Dr. Zeliha Hale TOKAY, Prof. Dr. Burcu Selcen Coşkun, Doç. Dr. Tülay ÇOBANCAOĞLU, Doç. Dr. Koray Güler, Dr. Öğr. Üyesi Mevlude KAPTI, Dr. Öğr. Üyesi Binnur KIRAÇ, Dr. Öğr. Üyesi Burcu Büken CANTİMUR, Dr. Öğr. Üyesi Tigin TÖRE, Dr. Öğr. Üyesi Gülce Güleycan Okyay BAYAZİT, Arş. Gör. Dr. İlke ALATLI, Arş. Gör. Deniz Sena EYÜPGİLLER, arşiv uzmanı Öğr. Gör. Özlem Deniz AKSOY, ayrıca bu süreçte anabilim dalımızda belli bir süre görev yapan Arş. Gör. Mesut DİNLER, Arş. Gör. Erdem SALCAN, Arş. Gör. Dilara Gökcen AKÇAY'ı bu özverili çalışmaların içinde yer aldıkları ve kattıkları değer için onur ve minnetle anıyorum.

Eğitim ve araştırma sürecinde öğretilerin başarılı şekilde geri dönüşünü sağlayan Yüksek Lisans öğrencilerimiz Burçin ADALI, Gökhan TEKER, Şevket SAK, Remziye GÜNER, Leyla Toprak GÜRSU, Merve ŞEKER, Ekin YERLİKAYA, Neşe ARSLAN, Derya SÖKMEN, Ebru DOĞAN, Filiz Koca ÖZMEN, Cem BALCAN, Hayriye İSMAİLOĞLU, Pembe Gülen CİNGÖZ, Fadime YILDIZ, Damla ARIBAŞ, İremnur YAŞAR, Mine ÖZÜDOĞRU, Heves ŞAHİN, Kübra YURTTAŞ, Elif SAYGIN, Doruk Şahin ÖZ, Bengü ARSLAN, Durdu Ahmet DOĞAN, Beste GÜZEL, Damla Nur ERDOĞAN, Fatma Betül ÜREKLİ, Pakize Nur PAMUKÇU, İldem Özlem ÇELİKER, Tuğba ÖZER, Elif Çelik ARISAL, Merve OKUMUŞ, Nurdan AÇIKGÖZ, Özge YAVUZ,

Fatma Betül KOTAN, Muhsine KANBEROĞLU, Beyza ÖZYÜREK, Büşra ILGAZ, Zekie Yusein MYUMYUN, Gamze KÖKLÜCE, Ezgi ÖZDAL, Ebru PAKEL, Fatema HAFEZ, Sinem KÖKCÜ, Berna KATMER, Buse Nur TATOĞLU, Ümran GENÇEL, Merve KÖSEOĞLU, Pınar Melis ÇETİNGÖZ, Ali Furkan URLUNÇ, Cansu Varol KARKIN; Ece İRGİN, Gülin BİLGİLİ, Büşra MARMARA, Selma TUFAN, Elif KARAKOÇ, Berceste KALAFAT ile Doktora öğrencimiz Saruhan KORKMAZ 'ı alan çalışmaları, projeler ve kitabın oluşum sürecindeki emekleri doğrultusunda sevgiyle ve mutlulukla anıyorum.

2010 yılından bu yana Havran'daki kültürel miras değerlerinin ve varlıkların tanımlama, değerlendirme ve sürdürülebilir korunmasına yönelik yolculuğumuzda, üniversite ve yerel yönetim olarak bu süreçte yer alan değerli tüm temsilcilerin destekleri ve kolaylaştırıcılıkları için minnettarız.

Bu kitap, Havran Belediyesi'nin finansal desteğiyle, Ege Yayınevi'nin tasarım ve dizgideki eşsiz titizliğiyle üniversitemizin değerli akademisyenleri ve öğrencilerinin ortak yayını olarak hayata geçmektedir. Çalışmalarımız süresince ve kitabın yayımlanmasında destekleri için Havran Belediye Başkanı Sayın Emin ERSOY'a, Belediye Başkan yardımcısı Sayın Mehmet YILMAZ'a teşekkürü borç bilirim. Bu kitabın yayımlanması sürecinde bizi onurlandıran ve destekleyen Rektörümüz Prof. Dr. Ahmet Sacit AÇIKGÖZOĞLU'na teşekkürlerimi sunarım.

Kültürel miras ve mimari koruma alanında üniversite ile yerel, merkezi yönetimler ve sivil toplum kuruluşları arasındaki iş birliklerinin eğitim, araştırma ve topluma katkı bağlamında bütüne ve faydaya dönüşmesini, bu yöntemle gerçekleştirilen etkinlikler ve çalışmaların artarak ilham verici olmasını içtenlikle temenni ederim.

SUNUŞ

Ahmet Sacit AÇIKGÖZOĞLU[1]

Sanat, tasarım ve bilim dallarının birlikteliğinden ve etkileşiminden güç alan bir "ihtisas üniversitesi" niteliğindeki Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, özgün yapısı ve çağa uyumuyla sürekli gelişmeyi hedefleyen eğitim öğretim anlayışını sürdürmek, akademik kadromuz, öğrencilerimiz ve mezunlarımızın küresel platformdaki etkinliklerini güçlendirmek vizyonuna sahiptir. Bu kapsamda ulusal ve uluslararası eğitim, öğretim ve araştırma kurumları, sektör ve sivil toplum kuruluşları, yerel ve mülki yönetimlerle ortak çalışmalar yürüterek üretimlerini toplumsal yararlılık ve farkındalık sağlama kapsamında toplumla paylaşmayı önemsemektedir.

Üniversitemizin Mimarlık Fakültesi Restorasyon Anabilim Dalı ile Havran Belediyesi arasında 2011 yılından bu yana devam eden protokollerle Havran ilçesindeki kültür ve mimari mirasın tanımlanıp korunması ve yaşatılmasına yönelik akademik araştırma çıktıları olan rölöve, restitüsyon ve restorasyon projeleri ile yüksek lisans tezleri Restorasyon Anabilim Dalı öğretim üyelerinin yürütücülüğü ve danışmanlığında Koruma ve Restorasyon Lisansüstü Programı öğrencileri ile gerçekleştirilmiş olup sosyal sorumluluk projesi kapsamında Havranlılarla paylaşılmaktadır.

Bu iş birliği protokolleri doğrultusunda, taşınmaz kültür varlıklarından somut ve somut olmayan değerleri taşıyan en seçkin örneklerden biri olan Terzizade Sadettin Bey Konağı'nın Cumhuriyetin 100. yılında "**Atatürk ve Seyit Onbaşı Müzesi**"ne dönüşümüne değerli öğretim üyelerimizin ve öğrencilerimizin özverili çalışmalarıyla vesile olmaları da gurur vericidir.

Üniversitemizin sosyal sorumluluk projesi çerçevesinde gerçekleştirip halkın kullanımına sunulmak üzere Belediye'ye teslim ettiği korunması gerekli taşınmaz kültür varlıklarının belgeleme ve koruma projelerinden yola çıkılarak üretilen "**Balıkesir Havran'ın Mimarlık Mirası**" isimli kitabın yayımlanması ve benzer içerikte sergiler de yapılarak halkla paylaşılması için yerel yönetim-üniversite iş birliğinde yürütülen bu örnek çalışmadan dolayı Havran Belediye Başkanı Sayın Emin ERSOY'a teşekkürlerimi sunarım.

Havran özelinde geleneği günümüze ulaştıran, koruma önerileriyle hayatiyeti sağlayan, evleri, konakları, ticaret yapıları ve okullarıyla Havran'ı titizlikle ele alan bu kıymetli çalışma üç ciltle gelecek nesillere aktarıma mühim bir hizmeti ifa ediyor. Üniversitemizin sanat, tasarım ve bilim alanındaki araştırmalarını halkın yararına sunduğu bu örnek iş birliği ve değerli bilimsel çalışmalar için Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü Restorasyon Anabilim Dalı Başkanı Prof. Dr. Demet ULUSOY BİNAN'ın şahsında değerli öğretim üye ve elemanlarına, ayrıca pek kıymetli öğrencilerimize şükranlarımı sunarım.

1 Prof. Dr., Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Rektörü.

EDİTÖRLERDEN

Demet ULUSOY BİNAN[1] – Koray GÜLER[2] –Deniz Sena EYÜPGİLLER[3]

Marmara Bölgesi'nin güneyinde Edremit Körfezi'ne doğru uzanan bir ova üzerinde kurulu Havran'ın tarih boyunca farklı kültürlerin etkileşimiyle biçimlenmiş geleneksel kent dokusu, büyük ölçüde korunarak günümüze ulaşmıştır. Bu özellikleriyle Anadolu'nun ender yerleşimlerinden biri olan Havran'ın tarihi kentsel peyzajı, Akdeniz bitki örtüsünün hakim olduğu doğal çevresinin yanı sıra zeytin üretimine bağlı olarak gelişen tarımsal çevre ve anıt yapılar, sivil mimarlık örnekleri, eğitim yapıları, kamu yapıları, ticari yapılar ve zeytin üretimine bağlı işlikler, fabrikalar ve depolama mekânları vb. gibi farklı işlevlerdeki yapılardan, yapıların bir araya gelerek oluşturduğu sokakların ve kamusal mekânların oluşturduğu yapılı çevreden oluşmaktadır. Doğal, tarımsal ve yapılı çevrenin bir aradalığı ile şekillenen tarihi peyzaj, yalnızca fiziksel çevrenin değil; aynı zamanda yaşayanların geleneklerini, toplumsal belleğini, üretim ve yaşam kültürünü yansıtan somut olmayan mirasının da bir ürünüdür.

Anadolu'nun nüfus olarak görece küçük kasabalarından biri olan Havran'ın sahip olduğu kültürel ve doğal mirasın korunmasına yönelik çalışmaları desteklemek ve yerel kapasiteyi güçlendirmek üzere 2011 yılında Havran Belediyesi ile Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi (MSGSÜ) Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü Restorasyon Anabilim Dalı arasında bir iş birliği protokolü imzalanmıştır. "Havran Doğal ve Kültürel Çevrenin Korunması ile İlgili İşbirliği Protokolü"nün imzalanmasının ardından geçen 15 yıllık süre boyunca çeşitli Havran'daki kentsel dokunun ve kültür varlıklarının korunmasına yönelik çeşitli ölçeklerde çalışmalar yürütülmüştür.

Yerel yönetimin ve üniversitenin destekleriyle Restorasyon Anabilim Dalı öğretim üyeleri ve lisansüstü öğrencilerinin ortak çalışmalarının sonucunda ortaya çıkan "**Balıkesir Havran'ın Mimarlık Mirası**" başlıklı bu üç ciltlik çalışma, Havran'ın tarihi kentsel peyzajını oluşturan katmanlardan geleneksel yapılı çevreye odaklanmaktadır. Kentsel ölçekte gerçekleştirilen çalışmaların derlendiği birinci cilt "Havran Kentsel Sit Alanı ve Karakteristik Özellikleri" olarak kültür varlıklarının korunmasına yönelik belgeleme ve koruma önerilerini içeren ikinci ve üçüncü cilt ise sırasıyla "Havran'da Geleneksel Evler ve Koruma Projeleri" ve "Havran'da Batı Etkili Evler, Ticaret, Kamu Yapıları ve Koruma Projeleri" olarak gruplandırılmıştır.

Çalışmanın birinci cildi olan "**Havran Kentsel Sit Alanı ve Karakteristik Özellikleri**"nde Havran'ın tarihsel gelişim süreci aktarılarak yapılı çevrenin geçmişine ve bugüne ulaşan mekânsal yapısını anlamaya odaklanmaktadır. Bu ciltte; Havran'ın yapılı çevresinin oluşumunda ve sürekliliğinde etkili olan tarihsel, mekânsal ve toplumsal dinamiklerin ortaya konarak geleneksel doku çözümlenmeye çalışılmıştır. Havran'ın coğrafi özellikleri, tarihsel gelişimi ve sosyoekonomik yapısı aktarılmakta; antik çağlardan günümüze uzanan süreçte kentin geçirdiği değişim ve dönüşümler kronolojik bir anlatı içerisinde ele alınmaktadır. Geleneksel Havran evlerinin plan ve cephe özellikleri ile yerel yapım teknikleri ve malzeme kullanımı, kente özgü mimari karakterin ortaya konulmasını sağlamıştır. Böylece Havran'ın mimarlık mirası, yalnızca tekil yapılar üzerinden

1 Prof. Dr., Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü.
E-posta: demet.binan@msgsu.edu.tr, ORCID: 0000-0003-3513-6576

2 Doç. Dr., Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü.
E-posta: koray.guler@msgsu.edu.tr, ORCID: 0000-0001-6556-3312

3 Arş. Gör., Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü.
E-posta: sena.yalcin@msgsu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-9511-2544

değil, kentsel bütünlük içerisinde okunabilmektedir. Bu cilt aynı zamanda kültür varlıklarına yönelik değerlendirmeler içeren sonraki iki cilt için de kuramsal bir altyapı hazırlamaktadır.

"**Havran'da Geleneksel Evler ve Koruma Projeleri**" konulu ikinci cilt, kentin sivil mimarlık belleğini oluşturan geleneksel konutlara odaklanmaktadır. Bu ciltte, Havran'ın farklı mahallelerinde yer alan çok sayıda konut; parsel bazında ele alınarak plan şemaları, mekânsal kurguları, yapısal özellikleri ve zaman içinde geçirdikleri değişimler üzerinden incelenmiştir. Terzizâde Sadettin Bey Konağı gibi nitelikli örneklerden, dönüşüm baskısına direnmeye çalışan daha mütevazı konutlara kadar uzanan bu geniş yelpaze, Havran'daki geleneksel konut mimarisinin çeşitliliğini de gözler önüne sermektedir. Her yapı için geliştirilen belgeleme çalışmaları ve koruma önerileri, yerel ölçekte uygulanabilir koruma yaklaşımlarına katkı sunmayı hedeflemektedir.

Üçüncü cilt olan "**Havran'da Batı Etkili Evler, Ticaret, Kamu Yapıları ve Koruma Projeleri**", Havran'ın mimari belleğinde modernleşme süreciyle birlikte ortaya çıkan farklılaşmayı ele almaktadır. Batı etkili konut örnekleri, kârgir yapılar, konut ile ticaret işlevinin birlikte kurgulandığı yapılar, Cumhuriyet Caddesi üzerindeki dükkânlar ve kahvehaneler; Havran'ın sosyal ve ekonomik yaşamındaki değişimle ilişkilendirilerek değerlendirilmektedir. Ayrıca eğitim yapıları üzerinden Cumhuriyet dönemi mimarlığının Havran'daki yansımaları ve bu yapıların korunmasına yönelik yaklaşımlar da bu kapsamda ele alınmaktadır.

Yerel yönetim ve üniversite iş birliğine dayalı olarak Havran'da gerçekleştirilen uzun soluklu çabaların bir sonucu oluşan bu üç ciltlik eser, yalnızca küçük bir Anadolu kasabasındaki kültür varlıklarının korunmasına katkı sağlamakla kalmamış, aynı zamanda Türkiye'de kültür varlıklarının belgelenmesine ve restorasyon eğitimine dair bir örnek modeli de sunmaktadır. Bu bağlamda, çalışmanın hazırlanmasında emeği geçen tüm öğretim üyelerine, öğrencilere, kurumlara ve bilgilerini bizimle çekinmeden paylaşan Havranlılara teşekkürlerimizle.

74 ADA
20 PARSEL

e-ISBN: 978-625-6212-69-5

GELENEKSEL KÂGİR HAVRAN EVİ VE AHŞAP MÜŞTEMİLATININ İNCELENMESİ ÜZERİNE BİR ÇALIŞMA: 74 ADA 20 PARSEL*

Ekin YERLİKAYA[1] – Tülay ÇOBANCAOĞLU[2]

GİRİŞ

Çalışma konusunu oluşturan cumbalı yapı, aynı sokak üzerinde çok sayıda geleneksel yapı ile bir arada yer alan, dokunun özgünlüğünü oldukça korumuş bir parçasıdır. Balıkesir ili, Havran ilçesi kentsel sit sınırları içinde (Bursa KTVKBK, 1995) Yenimahalle, Sefa Sokak üzerinde yer alan kâgir yapı, iki kattan oluşmakta ve bodrum katı bulunmaktadır.

1894 tarihli mermer bir kitabesi giriş sahanlığında mevcut olup tek cephesi yan parsellerle bitişik, diğer üç cephesiyle dışarı açık, arka bahçesinde müştemilatı olan bir yapıdır (Şekil 1-2). Sefa sokaktan özgün yedi basamaktan oluşan taş merdivenlerle yüksek bir giriş sahanlığı ile ahşap bir kapıdan girilerek zemin kata ulaşılmaktadır. Bu kattan arka bahçeye geçiş sağlanmaktadır (Şekil 3).

Şekil 1-2: Ön ve arka görünüşler 2013.

* Bu çalışma 2014 yılında yayınlanmış olan "Balıkesir Havran'da Kentsel Kültür Mirası ve Koruma" adlı kitapta yer alan "Havran Sefa Sokak No: 17 74 Ada / 20 Parsel" konulu bölümden yararlanılarak yeniden düzenlenmiştir.

1 Mimar, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Koruma ve Restorasyon Yüksek Lisans Programı. E-posta: arcekinyerlikaya@gmail.com, ORCID: 0009-0002-6409-6016

2 Doç. Dr., Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü. E-posta: tulay.cobancaoglu@msgsu.edu.tr ORCID: 0000-0002-4621-9775

Atıf: Yerlikaya, E. & Çobancaoğlu, T. (2026). Geleneksel Kâgir Havran Evi ve Ahşap Müştemilatının İncelenmesi Üzerine Bir Çalışma: 74 Ada 20 Parsel. İçinde: D. Ulusoy Binan, K. Güler & D. S. Eyüpgiller (Ed.), *Balıkesir Havran'ın Mimarlık Mirası* (Cilt III: Havran'da Batı Etkili Evler, Ticaret, Kamu Yapıları ve Koruma Projeleri) ss. 1-16. Ege Yayınları, İstanbul.

Şekil 3: Müştemilat görünüş 2013.

Şekil 4-5: Zemin kat sofa ve odaların görünüşü 2013.

Şekil 6: Birinci kat giriş cephesinde yer alan oda.

A. Rölöve

A.1 Konum

Yapı, Balıkesir ili, Havran İlçesi, Yenimahalle, Sefa Sokak, 74 Ada, 20 Parsel'de bulunmaktadır. Sefa sokak üzerinde, yüksek bir giriş ile ulaşılan binanın, sokak cephesinden bakıldığında, sol tarafında bir yapı ile bitişik düzende olduğu, sağ tarafında ise bu tarafta yer alan yapının bahçesine cephesi olduğu görülmektedir.

A.2 Plan ve Cephe Özellikleri

Plan Özellikleri

Bodrum Kat Mekânları:

Sefa Sokak'tan girişi bulunmayan bodrum katına zemin kattan ve arka bahçeden ulaşım sağlanır. B01 mekânının alanı yaklaşık olarak 12,5 m² olup, mekânda Sefa sokak yönüne bakan iki adet pencere bulunmaktadır. Pencerelerin denizlikleri muhdes beton denizliktir. B02 mekânın alanı yaklaşık olarak 15,70 m² olup, mekânın bir tarafında muhdes betonarme kirişe rastlanmaktadır. Mekânda güney cepheye bakan üç adet pencere bulunmaktadır. B03, B04, B05 ve B06 mekânları sırasıyla yaklaşık olarak 7.60 m², 10 m², 70.90 m²'dir. B05 mekânı, diğer mekânlardan 10 cm daha yüksekte yer almaktadır. Mekânda üst katlara ait dikmeler bulunmaktadır. B01, B02, B03, B04, B05, B06 mekânlarının duvarları tuğla duvar üzerine kıtıklı sıva olup yer yer sıvaları dökülmüş yer yer çimento onarımlar görmüş kısımlara rastlanmaktadır. Zeminleri toprak olup tavanlarda ahşap kirişler yer almaktadır. B01, B03, B04, B06 mekânlarından muhdes tesisat boruları geçmektedir.

Zemin Kat Mekânları:

Sefa Sokak'tan, yüksek bir giriş ile çift kanatlı ahşap doğramalı özgün bir kapıdan girilerek ulaşılan zemin kattaki ilk mekân, Z 01 Giriş Holü (Şekil 4-5) mekânıdır. Mekânın alanı yaklaşık olarak 20,46 m² olup üst katlara ulaşımı sağlayan ahşap merdiven bu mekândadır. Mekândan Z 02 Oda, Z 03 Oda, mekânlarına giriş yapılmaktadır. Mekânın tavanı ahşap kirişler üzerine bağdadi çıta + ahşap tavan kaplaması, duvarları ise sıva üzerine boya ile kaplıdır. Mekânda giriş kapısı ile aynı aks üzerinde yer alan özgün çift kanatlı ahşap bir kapı yer almaktadır. Kapı kenarlarında, giriş kapısında olduğu gibi çiçeklik bulunmaktadır. Bu kapı arka bahçeye geçiş kapısı olarak kullanılmaktadır.

Z 02 Oda mekânına, Z 01 Giriş Holü mekânından çift kanatlı ahşap bir kapı ile ulaşılmaktadır. Mekânın alanı yaklaşık olarak 12,50 m² olup zemini ve tavanı ahşap kaplama, duvarları sıva üzeri boya ile kaplıdır. Tavan üzerindeki kaplamalar düşmüş olup, bağdadi çıtaları görülmektedir. Mekânda Sefa Sokak'a bakan iki adet ahşap doğramalı pencere bulunmaktadır. Pencerelerde özgün metal ferforje ve muhdes panjur kutuları bulunmaktadır.

Z 03 Oda mekânının alanı 13,35 m² olup zemini ve tavanı ahşap, duvarları ise sıva üzerine boya ile kaplıdır. İçerisinde iki adet gömme dolap yer almaktadır. Mekâna Z01 mekânından çift kanatlı ahşap bir kapı, Z04 mekânından tek kanatlı ahşap bir kapı ile girilmektedir.

Z 03 Oda mekânından tek kanatlı ahşap bir kapı ile veya bahçe sahanlığından ulaşılan Z 04 Oda mekânı, yaklaşık olarak 8,15 m² olup, zemini ahşap, tavanı muhdes kontrplak, duvarları ise sıvaları dökülmüş tuğla duvardır. Mekânda yer alan dikmelerden Z05 mekânına geçen kısımın daha önce gömme bir dolap ve kapı ile bölündüğü anlaşılmaktadır. Mekânda güney cephesine bakan bir giyotin, demir parmaklıklı pencere ve bir ahşap kapı, doğu cephesine bakan kısımda ise demir parmaklıklı bir adet ahşap giyotin pencere bulunmaktadır.

Z05 Mutfak mekânına, Z04 mekânından ulaşılabildiği gibi bahçe tarafında yer alan sahanlıktan ahşap bir kapı ile de ulaşılabilir. Mekânın alanı yaklaşık olarak 6,64 m² olup zemini dökme mozaik, tavanı ahşap kaplama, duvarları ise sıva üzeri boya ile kaplıdır. Mekânda bahçe tarafına bakan bir demir parmaklıklı giyotin pencere ve ahşap kapı bulunmaktadır. Mekândan Z 06 Banyo mekânına girilmektedir.

Z05 Mutfak mekânından tek basamak ile Z06 Banyo mekânına girilmektedir. 3,48 m² olan mekânın zemini seramik, duvarları ise yarıya kadar seramik sonrası sıva ile kaplıdır. Mekânın bahçe tarafına bakan cephesinde iki adet elips penceresi vardır. Tavanı çapraz tonozlu ve demir gergilidir. Mekândan özgün kemerli, demir doğramalı bir kapı ile Z05 Mutfak mekânına çıkılmaktadır.

Z07 Depo mekânına, bahçeye bakan cephede yer alan sahanlıktan ahşap tek kanatlı bir kapı ile ulaşılmaktadır. Zemini şap, duvarları ise kıtıklı sıva ile kaplanmıştır. Mekân 2,46 m² 'dir.

11,68 m² alanı olan Z08 Kümes mekânına, Z07 mekânına ulaşımını sağlayan aynı sahanlık üzerinden geçilmektedir. Bahçe cephesine açılan çift kanatlı ahşap penceresi dışarıdan sıva ile kapatılmıştır (Şekil 7-8).

Birinci Kat;

Zemin kattan 17 basamaklı ahşap bir merdivenden çıkılarak ulaşılan birinci katta dört adet oda, cumba ve hol mekânları mevcuttur.

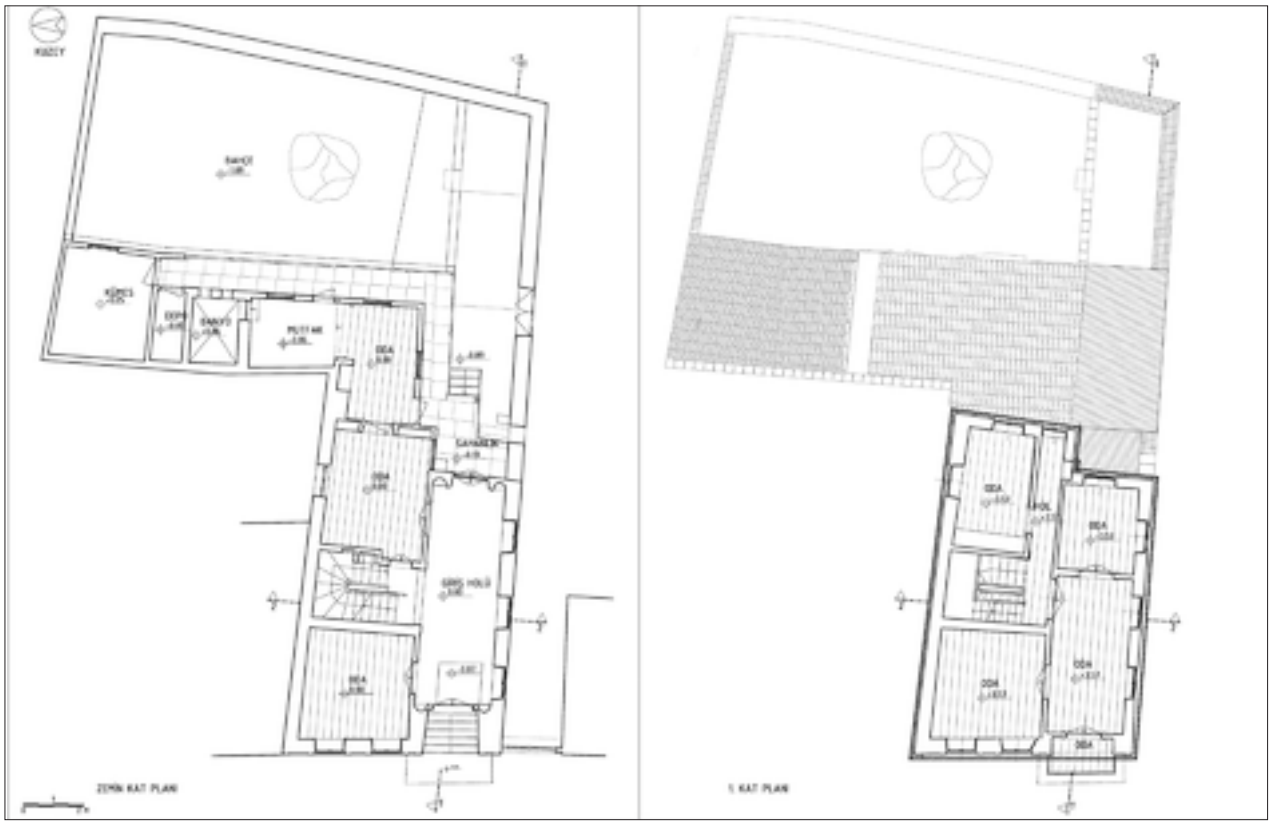
1 01 Cumba mekânı yaklaşık 2,61 m² olup, zemini ve tavanı ahşap kaplamadır. Sefa Sokak'a bakan bu mekân ahşap giyotin doğramalarla kapatılmıştır. Mekân toplam dört adet, 2 farklı metal furuş ile desteklenmektedir.

1 02 Oda mekânı yaklaşık olarak 12,50 m² olup zemini ahşap kaplama, duvarları sıva üzerine boya, tavanı ise ahşap kaplamadır. Bazı duvarlarda çimento esaslı onarımlar mevcuttur. Sefa Sokak'a bakan bu odada iki adet ahşap çift kanatlı, metal ferforjeli ve muhdes panjurlu pencere bulunmaktadır. Mekândan 1 03 Oda mekânına çift kanatlı ahşap bir kapı ile geçilmektedir (Şekil 6).

1 03 Oda mekânına 1 05 Hol mekânından ahşap sütunçeli çift kanatlı bir kapı ile ulaşılmaktadır. Mekânın alanı yaklaşık olarak 13,29 m² olup zemini ahşap kaplama, tavanı ahşap, duvarları ise sıva üzeri boya ile kaplıdır. Güney cephesine bakan bu odada iki adet ahşap kapaklı ve çift kanatlı pencere bulunmaktadır. Mekândan 1 04 Oda ve 1 02 Oda mekânlarına geçilmektedir.

1 04 Oda mekânının alanı 6,96 m² olup zemini ve tavanı ahşap, duvarları sıva üzeri boya kaplıdır. Mekâna giriş çift kanatlı ahşap bir kapı ile 1 03 mekânından sağlanmaktadır. Güney ve doğu cephelerine bakan bu odada birer adet ahşap kapaklı ve çift kanatlı pencere bulunmaktadır.

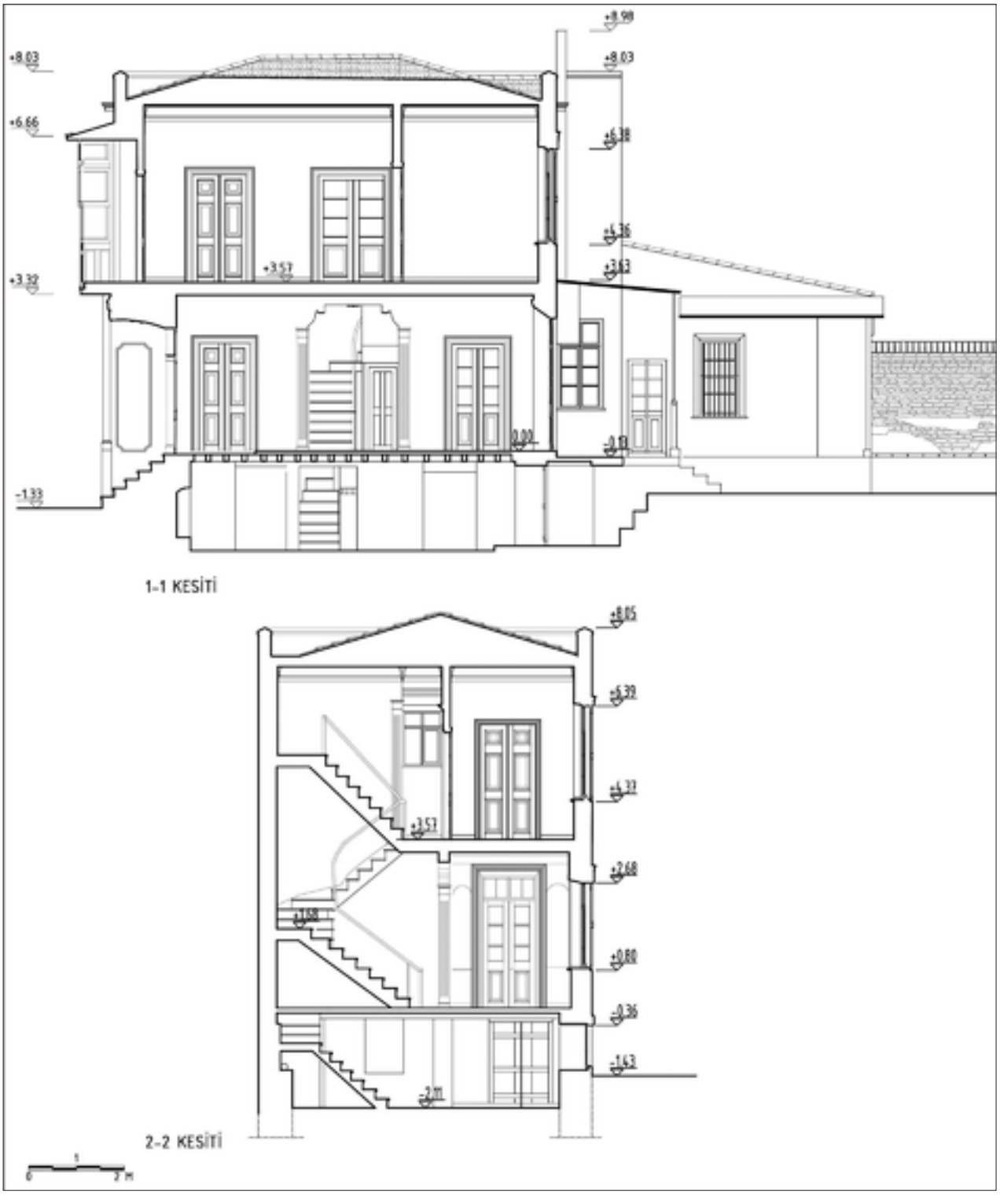
1 05 Hol mekânı merdivenlerle kata ilk ulaşılan alandır. Mekânın alanı yaklaşık olarak 5,11 m² olup zemini ahşap kaplama, tavanı ahşap kaplama, duvarları ise sıva üzeri boya ile kaplıdır. Mekânda niş şeklinde yer alan bir adet lavabo bulunmaktadır. Doğu cephesine bakan bu holde diğer pencerelere oranla daha yüksekte yer alan

Şekil 7: Rölöve zemin ve 1. kat planı.

çift kanatlı ahşap bir pencere bulunmaktadır. Mekânın merdiven ile buluştuğu noktalar ahşap sütunçeler ile sınırlandırılmıştır.

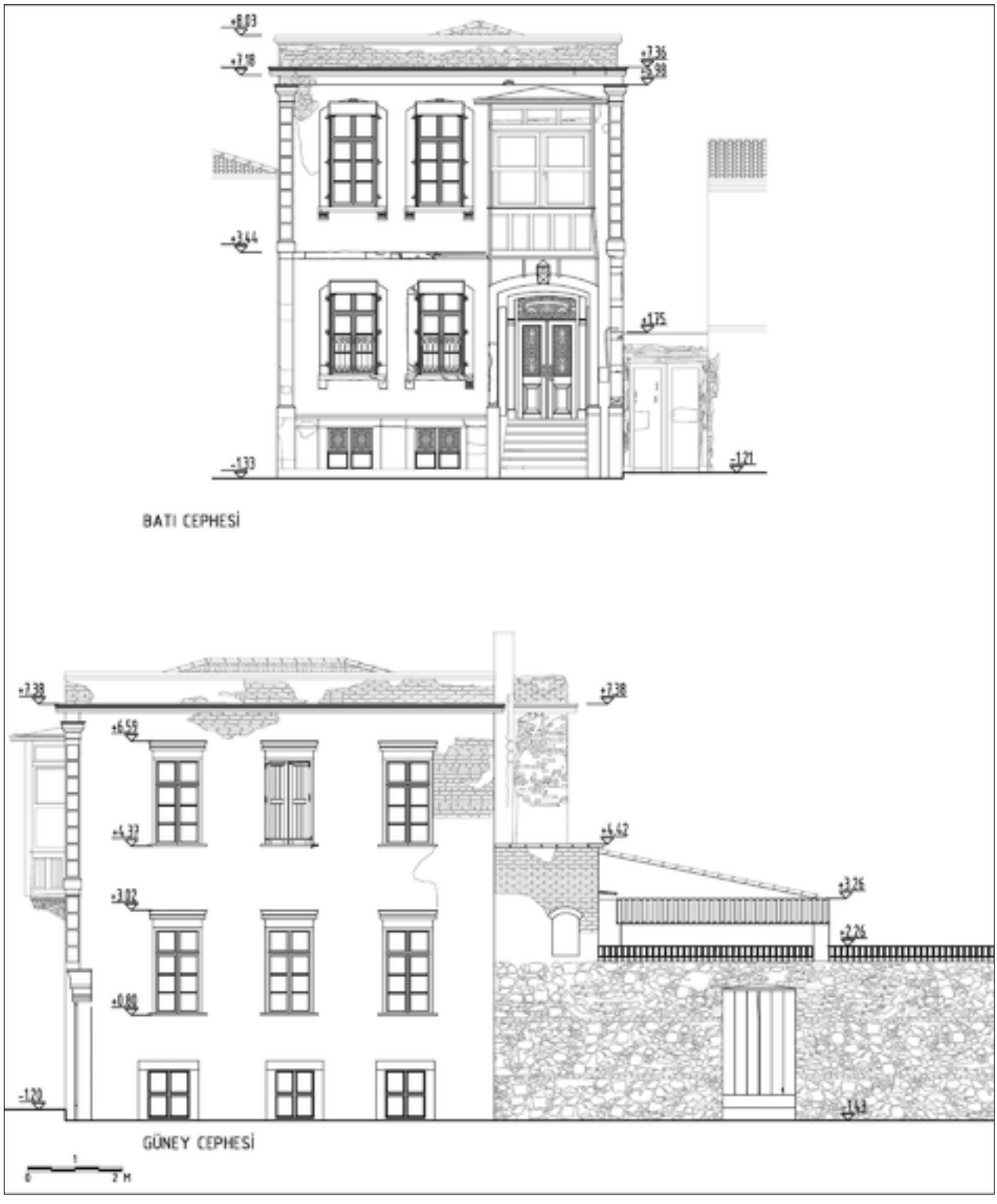
1 05 Hol mekânından girilen 1 06 Oda mekânı yaklaşık olarak 9,61 m²'lik alana sahip olup zemini ve tavanı ahşap kaplama, duvarları ise sıvalı ve boyalıdır. Duvarlarda kısmen konstrüksiyon açığa çıkmıştır. Mekânın Doğu ve Kuzey cephelerinde birer adet ahşap doğramalı pencere bulunmaktadır. Mekânda gömme bir dolap yer almakta ve kapısı sökülmüş olduğu için bulunmamaktadır (Şekil 7-8).

Şekil 8: Rölöve enine ve boyuna kesit.

Cephe Özellikleri

Batı Cephesi (Sefa Sokak Cephesi): Yapının Sefa Sokak'a bakan ön cephesi, sıvalı olup, çeşitli fiziksel etkenlerden dolayı bozulmalar gözlenmektedir. Cephenin her iki köşesinde ve giriş kapısı için yapılmış olan niş kenarlarında taş palastırlar bulunmaktadır. Pencere kenarları taş söve ile çevrelenmiştir. Zemin kattaki metal ferforjeler yarıya kadar olmakla birlikte bodrumda yer alanlar pencere boyutunda yapılmıştır. Cephede kat hizalarında taş silmelerde kopmalar meydana geldiği gözlenmektedir.

Şekil 9: Rölöve cepheler.

Bu cephede, birinci kat hizasından itibaren Sefa Sokak yönüne 105 cm'lik çıkma yapan bir cumba bulunmaktadır. Cumbanın altında metal ferforjeler yer almaktadır.

Yapının ön cephesindeki ahşap doğramalı özgün bir kapıdan zemin kata merdivenlerle giriş yapılmaktadır. Kapı kenarlarında birer adet ahşap sütunçeler bulunmaktadır. Cumba altına denk gelen bu alanda 1894 tarihli mermer bir kitabe bulunmaktadır.

Zemin ve Birinci katlardaki ahşap doğramaların tümü özgündür, ancak pervaz ve doğramalar son derece bakımsız durumdadır. Pencereler üzerinde muhdes panjur kutuları yer almaktadır.

Marsilya tipi kiremitle kaplı olan çatının etrafı tuğla parapet duvarı ile çevrilmiştir (Şekil 9).

Güney Cephesi: Yapının sağ yan cephesi olan güney cephesi, sıvalıdır. Cephenin sol tarafında yer alan taş plasterde kopmalar olduğu gözlenmektedir. Bu cephede ayrıca yoğun kirlenme ve kararmalar mevcuttur.

Zemin ve birinci katlarda üçer adet çift kanatlı, ahşap kapaklı pencereler bulunmaktadır. Pencereler üzerinde taş alınlıklar yer almaktadır. Bodruma açılan üç adet pencerenin etrafı taş söve ile çevrilidir.

Marsilya tipi kiremitle kaplı olan çatının etrafı tuğla parapet duvarı ile sıvalıdır. Parapet duvarının biraz altından yapıyı taş bir silme çevrelemektedir (Şekil 9).

Doğu Cephesi (Arka Cephe): Yapının arka cephesi olan doğu cephesi, zemin katta çıkma yapıp birinci katta geri çekilmektedir. Duvarlar sıvalı olup yer yer sıva dökülmeleri gözlenmektedir. Bu cephede ayrıca yoğun kirlenme ve kararmalar mevcuttur. Saçak altlarındaki ahşap tahtalar bakımsızlıktan dolayı parçalanmış olup cephenin sol tarafı iki yönde asbest oluklu levha ile örtülmüştür.

Cephede, güney cephesindeki pencerenin bir kısmını kapatarak yükselen baca sıvalı muhdes tuğla bacadır (Binan vd., 2014).

A.3 Yapım Tekniği ve Malzeme Özellikleri

Türkiye'de geleneksel ev mimarisinde toprak, taş, tuğla, ağaç esaslı olmak üzere dört çeşit malzeme kullanımı görülmektedir. Topraktan yapılan binalara kerpiç, taştan ve tuğladan yapılanlara kâgir, ağaçtan yapılanlara ahşap veya yarısı kâgir, yarısı ahşap olanlara yarı kâgir bina denilmektedir (Arseven, 1984).

Geleneksel evler yöresel mimarinin bir parçası olarak üretilmiştir. Yöresel mimariyi biçimlendiren, fiziksel etkenler; topografik yapı, iklim özellikleri, bitki örtüsü ve Sosyal Etkenler: nüfus dağılımı, yerleşme düzeni, ekonomik yapı ile inançlar, gelenekler, kültürel yapı gibi etkenlerdir. Bütün bu etkileşimler sonucunda strüktür ve teknoloji farklı olmakla birlikte, genelde doğal malzemeye bağlı üretim söz konusu olmuştur. (Çobancaoğlu, 2003).

Havran'daki 19. yüzyılda inşa edilen ve "Batı Etkili" olarak tanımlanan evler, yangınları önlemek amacıyla kâgir bina inşa edilmesi için çıkarılan Ebniye Nizamnamelerine göre inşa edilmiştir. Yürürlüğe konan bu nizamnamelerden ilki olan 1848 tarihli Ebniye Nizamnamesi'nde kullanılacak malzemeye göre inşatlar tam kâgir ve nîm (yarı) kâgir olarak sınıflandırılmıştır. Tam kâgir binalar duvarları ve döşemesi kâgir, nîm kâgir binalar ise dış duvarları kâgir, döşemeleri ve iç duvarları ahşap olarak inşa edilen binalardır (Ergin, 1995). İncelenen örnekler içinde 19. yüzyılın sonunda inşa edilenler yarı (nîm) kâgir olarak tanımlanan yapılardır. Batı etkili olarak tanımlanan söz konusu iki katlı ve bodrum katı olan yapı yığma tuğla sistemde inşa edilmiştir. Cepheleri sıvalı olup cephenin her iki köşesinde ve giriş kapısı için yapılmış olan niş kenarlarında taş pilasterler bulunmaktadır. Pencere kenarları taş söve ile çevrelenmiştir. Sefa sokak cephesinde ahşap giyotin doğramalarla kapatılmış cumba mekânı yaklaşık 2,61 m^2 olup, zemini ve tavanı ahşap kaplamadır. Cumba mekânı toplam dört adet, iki farklı metal furuş ile desteklenmektedir

Batı etkili bu parseldeki evin dış cephesinin iç yüzü ahşap karkas arası tuğla dolgulu olup dıştan da tuğla ile inşa edilmiş olduğu tespit edilmiştir. Fotoğrafta da görüldüğü gibi 10 x 10 cm'lik dikmelerin arası tuğla dolguludur. Yapının sıvası dökülen yan ve arka cephelerinde üst katlarda gergilerin bağlandığı kılıçlar görülmektedir.

Marsilya tipi kiremitle kaplı olan çatının, çatı saçak silmesi üzerinde devam eden kiremit harpuştalı tuğla parapet duvarı ile çevrelenmiştir.

B. Restitüsyon Önerisi

Konutun geçmiş dönemleri ile ilgili belge yapının üzerinde mevcut tarihi, kendi izleri ve geleneksel dokuda bulunan benzer yapılardan gelen bilgiler restitüsyon önerisine veri sağlamıştır. Mülk sahibi tarafından zemin katında yer alan iki odası kullanılmakta olan yapının diğer mekanları boş ve bakımsızdır. Alınan bilgiler doğrultusunda yapının duvarlarında kalemişi süslemeler, kapılar, dolaplar olduğu düşünülmektedir.

Yapının restitüsyonu tek dönem olarak ele alınmıştır. Yapı üzerindeki izler değerlendirilmiş, çevredeki benzer yapılardan bir tipoloji çalışması yapılmıştır.

Restitüsyon (1894 Tarihli):

Alt Kat Mekânları: Yapının alt katı izler ve ev sahiplerince alınan bilgiler ışığında aşağıdaki gibi restitüe edilmiştir.

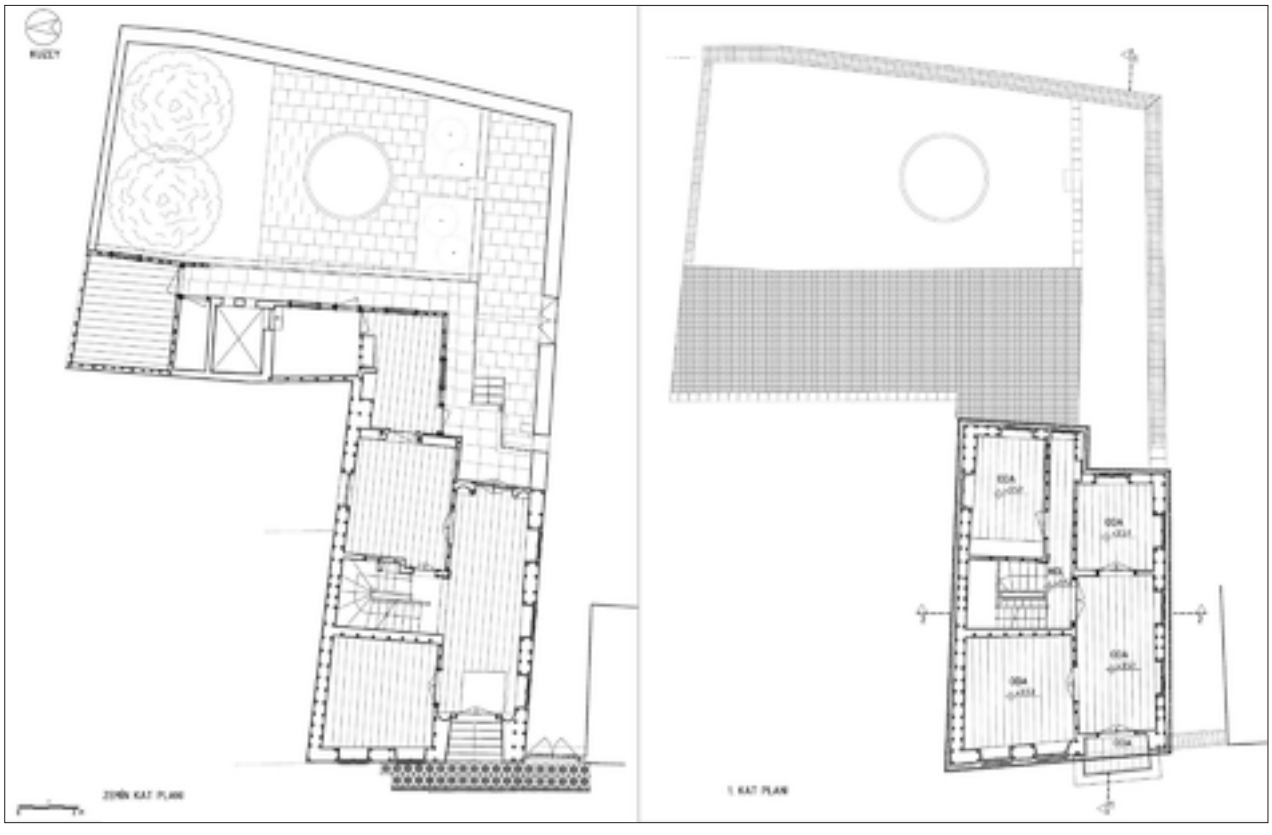
Yapıya giriş sahanlığına sahip 7 basamaktan oluşan merdivenle girildiğinde ince uzun bir mekân ile karşılaşılmaktadır. Z01 ve Z02 numaralı mekânlar özgün detaylarını korumaktadır. Tavan kaplaması düşmüş olup bağdadileri açıktadır. Yapının bütün tavanlarında aynı tip tavan kaplaması mevcut olduğundan bu mekânların da benzer tavan kaplaması ile kaplı olduğu düşünülerek restitüe edilmiştir**.**

Z04 Mekânı muhdes eklerden (soba borusu, PVC borular) arındırılmıştır. Günümüzde kontrplak ile kaplı tavanı sökülüp özgün haline uygun olarak restitüe edilmiştir. Ev sahibinden alınan bilgiler ışığında ve mevcut izler değerlendirilerek mekânın Z05 mekânı ile buluştuğu noktada bir kapı ve dolabın olduğu anlaşılmıştır.

Z08 mekânındaki açılır çift kanat pencerenin özgün olmadığı düşünülüp, (diğer mekânlardaki özgün olduğu düşünülen) giyotin pencere ile değiştirilmiştir. Kiriş yönlerinden tavan kaplamasının yönleri tespit edilip özgün haline uygun restitüe edilmiştir (Şekil 10).

Üst Kat Mekânları: Yapının üst katı izler ve ev sahiplerince alınan bilgiler ışığında aşağıdaki gibi restitüe edilmiştir.

Üst kat mekânları özgün halini korumakta olup, 102 ve 106 mekânlarında açıkta bulunan konstrüksiyondan öneri restitüsyon projesi çizilmiştir. Yapı, bu katta muhdes eklerinden arındırılmıştır. İnşa edildiğinde duvarlarda kalemişi olduğu düşünüldüğünden, raspa işlemi sonucu kalemişleri için restitüsyon projesi çizilip restitüe edilecektir.

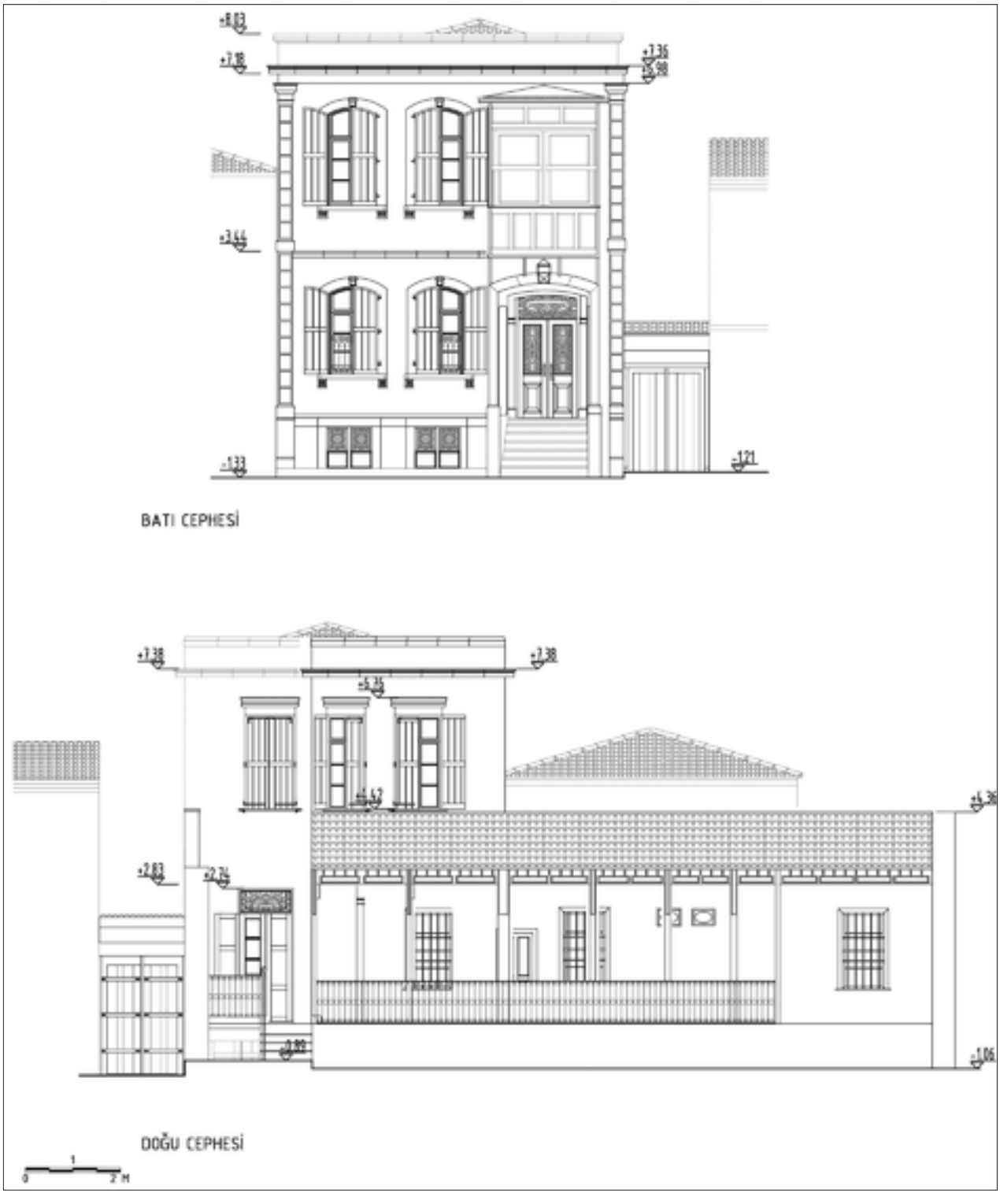

Şekil 10: Restitüsyon planları.

105 Mekânındaki pencerenin özgün olmadığı düşünüldüğü için öneri restitüsyonda bulunduğu kattaki pencereler ile aynı tip pencere kullanılmıştır (Şekil 10).

Ön Cephe: Sefa Sokağı yönüne bakan cephe özgünlüğünü büyük ölçüde korunmuştur. Yapı cephesinde yer alan izler dikkate alınarak aşağıdaki gibi restitüe edilmiştir.

Cephedeki izlerden pencerelerdeki ahşap kapakların kaldırılıp, alüminyum panjurlar eklendiği anlaşılmaktadır. Restitüsyon projesinde, çevredeki benzer yapılardan dönem analizi yapılıp, yapı özgün haline uygun restitüe edilmiştir.

Şekil 11: Restitüsyon cepheler.

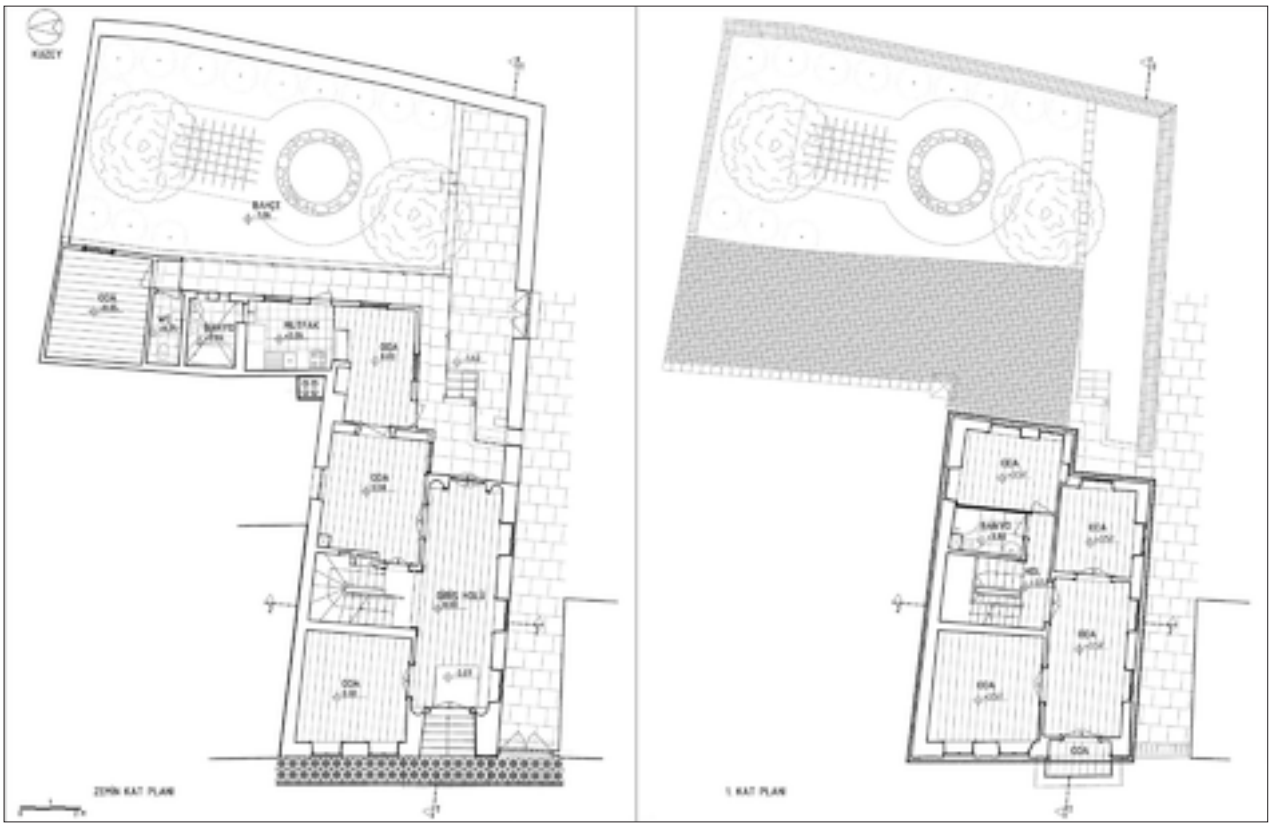
Arka Cephe: Cephenin üst kat pencerelerinden olan 106 mekânının penceresi planda alınan restitüsyon kararı doğrultusunda yapının diğer mekânlarında olduğu gibi benzer pencere tipiyle değiştirilmiştir. Cephedeki izler takip edilerek pencerelerdeki kapaklar dönem analizinde seçilen pencere kapak tipiyle özgün haline uygun tamamlanmıştır. Cephenin tek katlı kısmındaki saçak eteklerindeki ahşap panoların izleri takip edilerek restitüe edilmiştir. Tek katlı bölümün cephesindeki beton parapet kaldırılıp yanında bulunan özgün metal korkuluklar ile tamamlanmıştır. Özgün olmadığı düşünülen pencere giyotin pencere ile özgün detaylarına uygun restitüe etme kararı alınmıştır. Cephedeki tek katlı kısmın çatı örtülerinin arasında yer alan boşluğun izi değerlendirilerek 2 öneri restitüsyon oluşturulmuştur. Öneri restitüsyon 1'e göre ; çatı tamamen alaturka kiremit ile örtülüdür. Öneri restitüsyon 2'ye göre çatının günümüzde mevcut olan alaturka kiremit ile örtülü kısmı özgün olup, Marsilya kiremit ile kaplı olan kısmı sonradan eklenmiştir ve bu kısım özgün halinde dam olarak kullanılmaktadır. Zemin kattaki metal korkuluklar dönem eki olarak kabul edilip, özgün olduğu düşünülen ahşap korkuluklar ile tamamlanmıştır (Şekil 11).

Çatı: Yapının çatı formu özgün haliyle günümüzde mevcuttur. Çatının, rölöve aşamasında belirlenebilmiş olan formu mevcut haliyle, malzemesi alaturka kiremit olacak şekilde restitüsyon projesine aktarılmıştır (Binan vd., 2014).

C. Restorasyon Önerisi

Balıkesir İli, Havran İlçesi, Sefa Sokak, 74 Ada 21 Parsel'de bulunan, 1854 tarihli, ahşap+kâgir tarihi yapının özgün plan şeması, günümüz ihtiyaçlarına göre yeniden yorumlanmıştır.

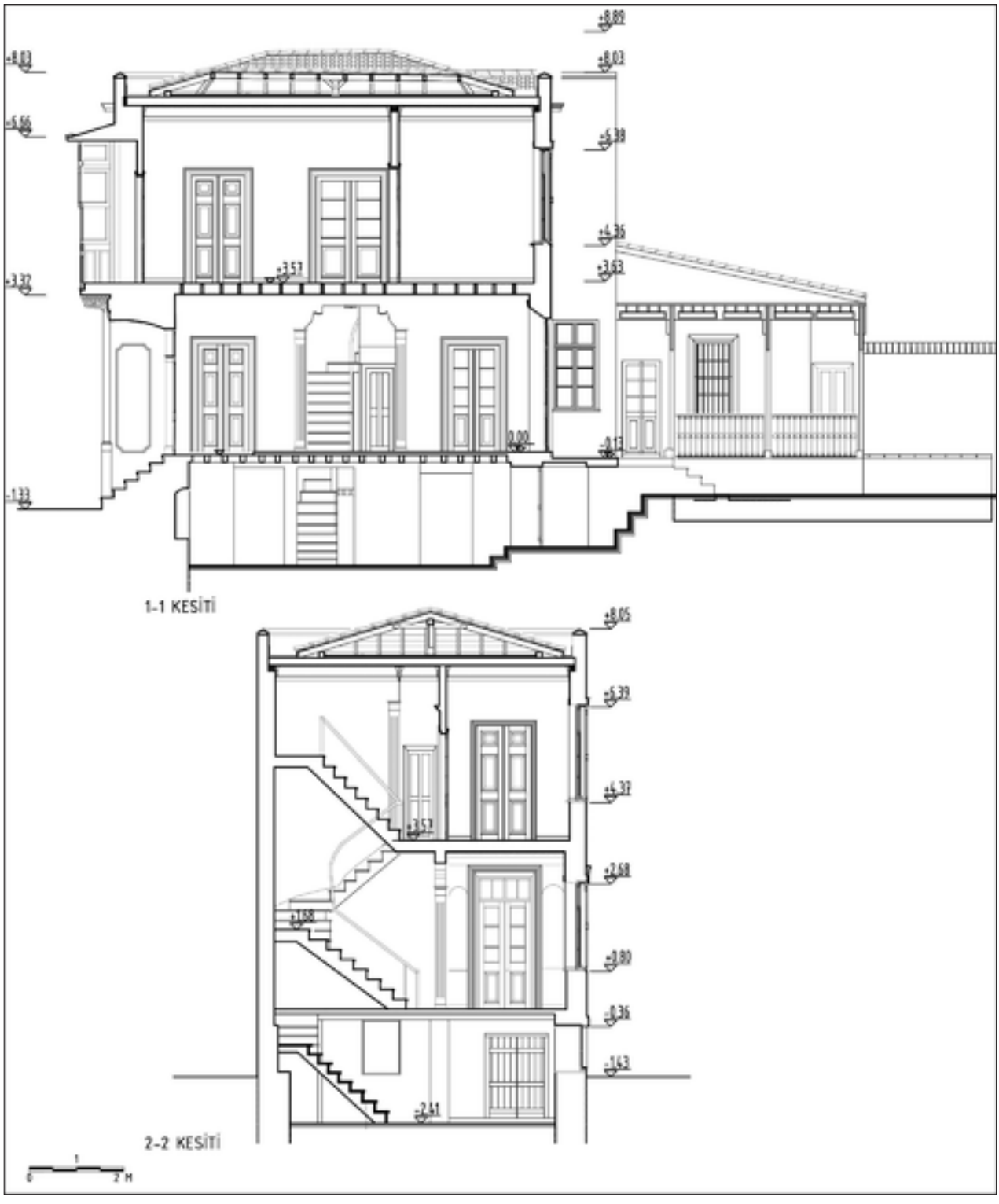
- **Bodrum Kat:** Bodrum kata ait tüm duvarlarda sağlamlaştırma yapılacak ve sıvalar özgün malzemesiyle yeniden yapılacaktır.
- Merdiven ahşap strüktürü kaplamaları ve korkulukları ile elden geçirilerek (bozulmuş kısımlar özgün detayları ile onarılacaktır, mevcut kısımlar ilaçlanacak ve boyanacak) korunacaktır.
- Yapının B02 bölümü B01 ve B02 kodu ile 2 ayrı mekân olarak tefriş edilecektir.
- Yapının B05 bölümü B05 ve B06 kodu ile 2 ayrı mekân olarak tefriş edilecektir. B06 mekânında banyo için tesisat kurulacaktır.
- Döşeme kotu, 30 cm aşağı çekilerek kat yüksekliği artırılacaktır.
- Mevcut döşemesi sıkıştırılmış toprak olan bodrum katın önerilen mekânlarına, uygun döşeme kaplamaları uygulanacaktır.
- **Zemin Kat:** Zemin kata ait tüm iç duvarlar raspa yapıldıktan sonra eksik kalemişleri tamamlanacak, gerekli görüldüğü takdirde bu duvarlar da sağlamlaştırma yapılacak ve sıvalar özgü tüm kapılar yıpranmış boya ve macunlarından arındırılacak, kapı kolu ve kilit sistemlerine bakım yapılacaktır.
- Merdiven ahşap strüktürü kaplamaları ve korkulukları ile elden geçirilerek bozulmuş kısımlar özgün detayları ile yenilenecek, mevcut kısımlar (ilaçlanacak ve boyanacak) korunacaktır.
- Tüm elektrik sistemi sıva altına alınacaktır.
- Tavan kaplaması ve bağdadi çıtaları zarar görmüş kısımlar özgün malzemeleri ile tamamlanacak, mevcut kısımlar (ilaçlanacak ve boyanacak) korunacaktır.
- Döşeme kaplamalarından eksik bölümler özgün malzemesine bağlı kalarak tamamlanacaktır.
- Restitütüsyon projesinde Z04 ve Z05 mekânları arasında bulunan ahşap gömme dolap ve kapı (günümüzde mevcut değil sadece konstrüksiyonu kalmış) özgün haline uygun olarak restore edilecektir.
- Yapı tüm muhdes eklerinden (baca, soba borusu, pvc borular vs.) arındırılacaktır.
- Tüm döşeme kaplamalarında sistre uygulaması yapılacak, ahşap kaplamalar ilaçlanıp cilalanacaktır.
- Z05 mekânında ocak yapılacaktır. Ocak için yeni bir baca yapılacak.
- Z06 mekânındaki banyo tesisatı için gerekli olan boşluk, mevcut ahşap kirişlemeler üzerine yeni bir kirişleme sistemi kurularak sağlanacak, üzerine 2 kat su kontrası + seramik kaplama yapılacaktır.
- Z08 mekânının penceresi giyotin pencere ile değiştirilecektir.
- **1. Kat:** Zemin kata ait tüm iç duvarlar raspa yapıldıktan sonra eksik kalemişleri tamamlanacak, gerekli görüldüğü takdirde bu duvarlar da sağlamlaştırma yapılacak ve sıvalar özgün malzemesiyle yeniden yapılacaktır.

Şekil 12: Restorasyon kat planları.

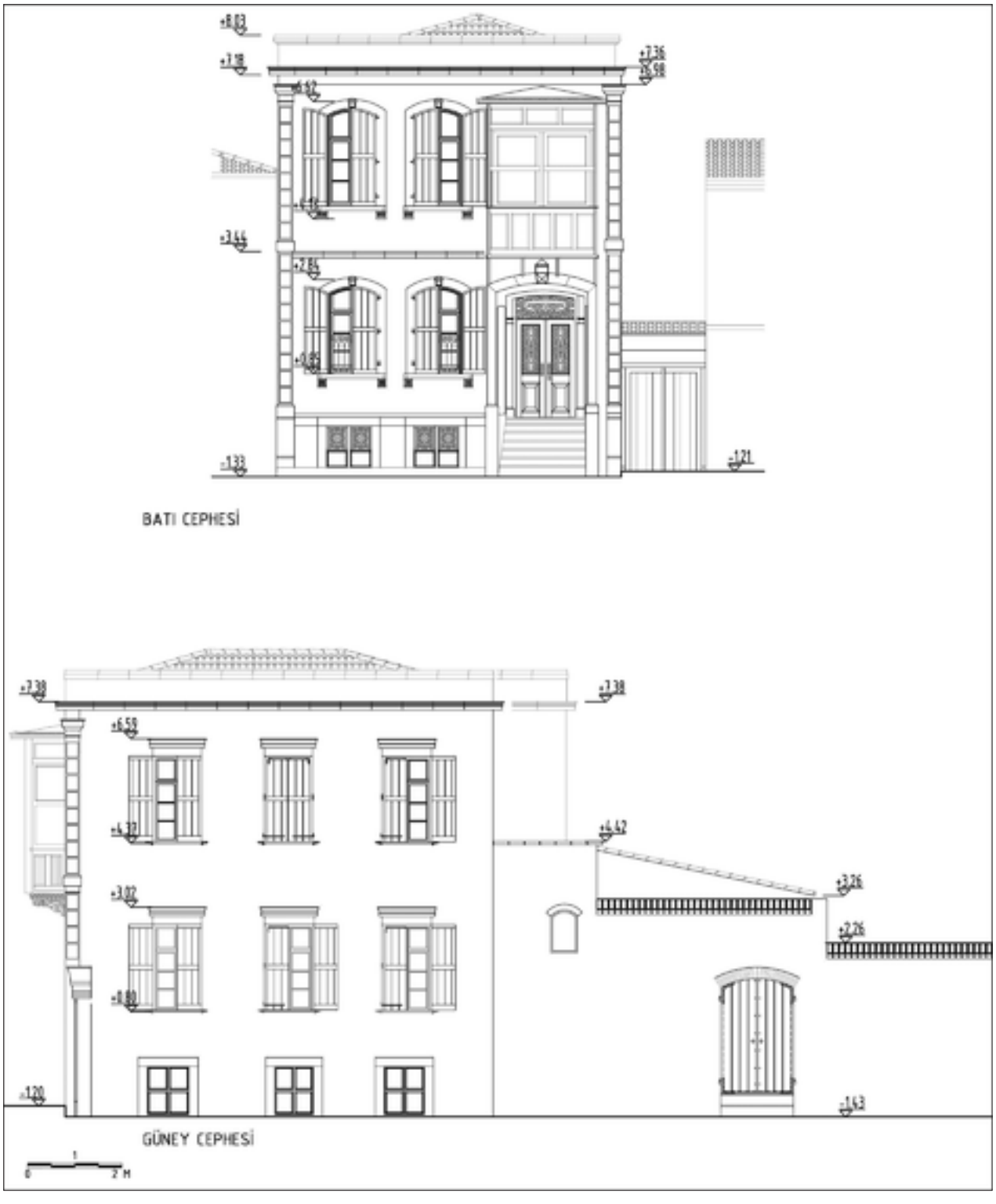
- 105 ve 106 mekânlarında düzenlemeler yapılarak ıslak hacim çözülecektir. Bu bölümde banyo için uygun tesisat çözülecektir.
- 105 mekânındaki pencere restitüsyon projesinde önerilmiş olan kota çekilecektir.
- 107 banyo mekânı için Z06 mekânında tesisat boşluğu için oluşturulan yöntem bu mekânda da aynı şekilde uygulanacaktır. 105 hol mekânı ile oluşan kot farkı, banyo içerisinde kademe oluşturularak dengeli hale getirilecektir.
- Sökülen tüm özgün parçalar mümkün olduğu müddetçe kendi yerlerinde korunacaktır.
- Merdiven ahşap strüktürü kaplamaları ve korkulukları ile elden geçirilerek (bozulmuş kısımlar özgün detayları ile onarılacaktır, mevcut kısımlar ilaçlanacak ve boyanacak) korunacaktır.
- Diğer tüm kapılar yıpranmış boya ve macunlarından arındırılacak, kapı kolu ve kilit sistemleri yenilenecektir. Tüm döşeme kaplamalarında sistre uygulaması yapılacak, ahşap kaplamalar ilaçlanıp cilalanacaktır (Şekil 12-13).
- **Çatı:** Yapının çatı örtüsü açılacak, çatı konstrüksiyonunun kötü durumda olan kısımları yenilecektir.
- Isı ve su yalıtımı yapılacaktır.
- Çatı kenarındaki çinko etekler yenilenecektir.
- Özgün olmayan yapı malzemeleri kaldırılıp özgün malzeme ile tamamlama yoluna gidilecektir (Marsilya kiremit alaturka kiremit).
- **Ön Cephe** (Sefa Sokak Cephesi): Sefa Sokağı yönüne bakan cephe özgünlüğünü büyük ölçüde korunmuştur. Cephe restitüsyon projesine uygun olarak restore edilecektir.
- Pencerelerdeki muhdes ekler (panjurlar) kaldırılacak, yerine özgün haline uygun ahşap kapaklar yapılacaktır.
- Giriş cephesine ait tüm sıvalar söküldükten sonra gerekli görüldüğü takdirde bu duvarlar da sağlamlaştırma yapılacak ve sıvalar özgün malzemesiyle yeniden yapılacaktır.
- Cumbadaki özgün ahşap bölümler elden geçirilerek (bozulmuş kısımlar özgün detayları ile onarılacaktır, mevcut kısımlar ilaçlanacak ve boyanacak) korunacaktır.
- Cumbadaki sehim, askıya alma yöntemi ile sağlamlaştırılacaktır.

- Pilaster, silme , harpuşta ve sövelerdeki kirlenmeler uygun kimyasallarla temizliği yapılacaktır. Cephedeki tüm metal elemanlardaki (korozyon, oksitlenme vs.) (metal ferforje, metal furuş) temizlenecek ve oksitlenmeyi önleyecek kimyasallar uygulacaktır.
- Yapı elemanlarındaki (pilaster, silme, söve, harpuşta, merdiven) kopmalara plastik onarım uygulanacaktır.
- **Arka Cephe:** Arka cepheye ait tüm sıvalar söküldükten sonra gerekli görüldüğü takdirde bu duvarlar da sağlamlaştırma yapılacak ve sıvalar özgün malzemesiyle yeniden yapılacaktır.
- Yapı elemanlarındaki (pilaster, silme, söve, harpuşta, merdiven) kopmalara özgüne uygun onarım uygulanacaktır.

Şekil 13: Restorasyon enine ve boyuna kesit.

- Pilaster, silme, harpuşta ve sövelerdeki kirlenmeler uygun kimyasallarla temizlenecektir.
- Yapının tek katlı bölümünün çatı eteğinin altındaki çürümüş ahşap panolar özgün haline uygun restore edilecektir.
- Bahçeye çıkış kapısının üzerindeki muhdes çatı örtüsü (asbest oluklu çatı malzemesi) kaldırılacaktır.
- Beton parapet kaldırılacak, özgün yapısına bağlı kalınarak metal korkuluk ile tamamlama yapılacaktır.
- Pencerelerdeki eksik ahşap kapaklar tamamlanacaktır. Mevcut olanlara bakım yapılacaktır.
- Z08 mekânının penceresi giyotin pencere ile değiştirilecektir.
- Yapı muhdes eklerinden arındırılacaktır.

Şekil 14: Restorasyon cepheler.

- **Yan Cephe:** Arka cepheye ait tüm sıvalar söküldükten sonra gerekli görüldüğü takdirde bu duvarlar da sağlamlaştırma yapılacak ve sıvalar özgün malzemesiyle yeniden yapılacaktır.
- Yapı elemanlarındaki (pilaster, silme, söve, harpuşta, merdiven) kopmalara plastik onarım uygulanacaktır. Pilaster, silme, harpuşta ve sövelerdeki kirlenmeler uygun kimyasallarla temizlenecektir. Pencerelerdeki eksik ahşap kapaklar tamamlanacaktır. Mevcut olanlara bakım yapılacaktır (Şekil 14; Binan vd., 2014).

D. Sonuç

Havran ilçesi Kentsel Sit Sınırları içinde, dokunun batı etkili geleneksel konutlarının ağırlıkla yer aldığı aksın önemli bir parçası olan binanın belgelenmesi önemlidir. Giderek artan bozulması göz önüne alındığında gerekli koruma önlemlerinin ivedilikle alınması önerilmektedir.

KAYNAKÇA

Adalı, B. (2013). *Havran Kentsel Sit Alanı ve Dumlupınar Caddesi Koruma Önerisi*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi.

Arseven, C. E. (1984). *Türk Sanatı Tarihi: Vol. 10. X. Cilt*. Cem Yayınevi.

Binan, D., Yüce Aşkun, İ. ve Çobancaoğlu, T. (Ed.). (2014). *Balıkesir Havran'da Kentsel Kültür Mirası ve Koruma*. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Yayınları: 787. ISBN: 978-975-6264-89-8

Bursa Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu (1995). *Tescil kararı* (Karar tarihi: 23 Mayıs 1995 Karar no: 4353). Bursa Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu, Kurul dosyası.

Çobancaoğlu, T. (2003). Türkiye'de Geleneksel Ahşap Ev Yapı Sistemlerinin İrdelenerek Gruplandırılmasına Yönelik Bir Değerlendirme. *Tasarım + Kuram*, *2*(3), 17–42. https://doi.org/10.23835/tasarimkuram.240843

Ergin, Osman Nuri (1995). *Mecelle-i Umur-ı Belediyye*. İstanbul Büyükşehir Belediyesi.

205 ADA
11-12-13-14 PARSEL

e-ISBN: 978-625-6212-69-5

GELENEKSEL KÂGİR HAVRAN EVİ ve TİCARET MEKÂNLARININ BİRLİKTELİĞİ ÜZERİNDEN BİR YAPI GRUBUNUN İNCELENMESİ: 205 ADA 11-12-13-14 PARSEL

Damla ARIBAŞ[1] – Tülay ÇOBANCAOĞLU[2]

GİRİŞ

Balıkesir ili, Havran ilçesi kentsel sit sınırları içinde (Bursa KTVKBK, 1995) Cumhuriyet Caddesi ve 7. Sokak üzerinde yer alan ve girişi bulunan binaya (Şekil 1) Cumhuriyet Caddesi üzerinden kullanımı bulunan üç adet volta döşemeli dükkân (Şekil 2) eklemlenmiştir. Çalışma konusu dört parselden oluşan bu yapı grubuna ait bahçe içerisinde bir depo birimi de bulunmaktadır. Yapının sonradan cephesinin boyandığı ve dükkanlarla birlikte onarım geçirdiği cepheden gözlenmiştir (Şekil 3).

Şekil 1: 7. Sokak'tan giriş cephesi 2017.

1 Mimar, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Koruma ve Restorasyon Yüksek Lisans Programı. E-posta: damlaaribas@gmail.com , ORCID: 0000-0001-7788-0921

2 Doç. Dr., Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü. E-posta: tulay.cobancaoglu@msgsu.edu.tr , ORCID: 0000-0002-4621-9775

Atıf: Arıbaş, D. & Çobancaoğlu, T. (2026). Geleneksel Kâgir Havran Evi ve Ticaret Mekânlarının Birlikteliği Üzerinden Bir Yapı Grubunun İncelenmesi: 205 Ada 11-12-13-14 Parsel. İçinde: D. Ulusoy Binan, K. Güler & D. S. Eyüpgiller (Ed.), *Balıkesir Havran'ın Mimarlık Miras*ı (Cilt III: Havran'da Batı Etkili Evler, Ticaret, Kamu Yapıları ve Koruma Projeleri) ss. 17-34. Ege Yayınları, İstanbul.

Şekil 2: Cumhuriyet Caddesi'nden dükkânlar ve yapı cephesi 2017.

Şekil 3: 7. Sokaktan giriş cephesi 2022.

Şekil 4-5: Giriş sofası ve Z02 oda görünüşü 2017.

Şekil 6-7: Birinci kat hela ve 105 oda kapısı ve birinci kat sofası görünüşü 2017.

Şekil 8-9: Birinci kat sofası ve 102 oda görünüşü 2017.

A. RÖLÖVE

A.1 Konum

Yapı; Balıkesir'in Havran ilçesinde, 205 ada 11, 12, 13, 14 parsellerde, Cumhuriyet Caddesi ve 7. Sokak birleşim noktasında yer almaktadır.

A.2 Plan ve Cephe Özellikleri

Plan Özellikleri

Konut yapısına giriş, sokak üzerinden yedi basamaklı taş merdiven ile ana giriş kapısından ya da demir bahçe kapısı kullanılarak girilen bahçeye açılan servis kapısından yapılmaktadır. Özgün ana giriş kapısı ahşaptır.

Bodrum katta bulunan mekâna girişi sokak üzerinden de sağlayan küçük bir kapı mevcuttur. İç sofalı olarak adlandırılan plan tipi özelliklerini yansıtmaktadır. Yapının 4 adet cephesi bulunmaktadır.

Bodrum Kat Planı; Bodrum kat genel olarak depo olarak kullanılmaktadır. Sadece B01 depo mekânına 7. Sokak'tan giriş bulunmaktadır. Bodrumda yer alan bütün mekânlar sıkıştırılmış toprak döşemeye sahiptir. Duvarları sıvalı ve boyalı, tavanları ise ahşap kirişlemelidir. B02 depo ve B04 depo mekânlarında 7. Sokağa bakan pencereler yer almaktadır. Bu pencereler kemerli pencerelerdir.

B02 depo mekânında özgün zeytinyağı küpleri bulunmaktadır (Şekil 10).

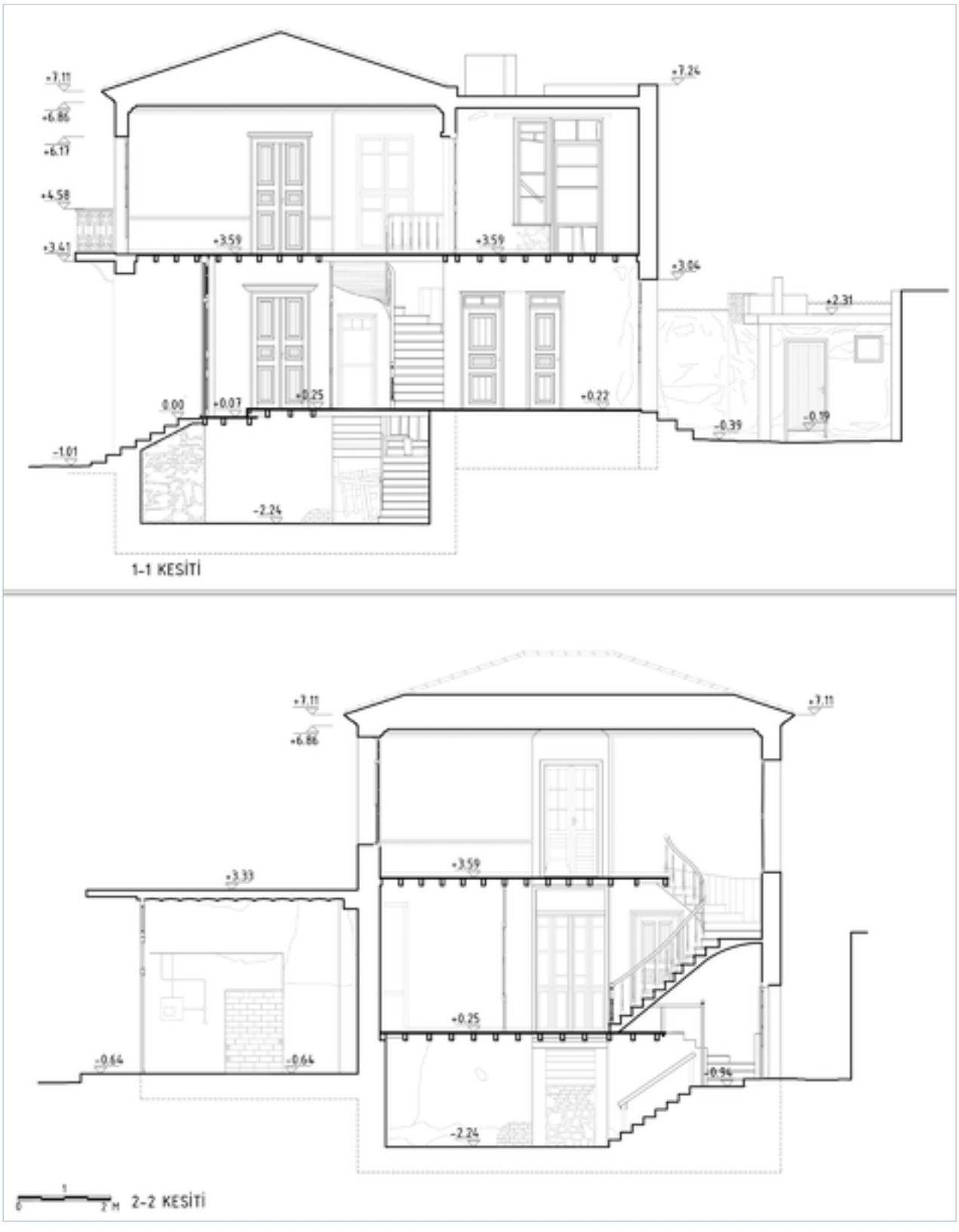
Zemin Kat Planı; Ana giriş kapısından girince ilk ulaşılan mekân Z01 (Şekil 3) giriş sofası (hol) olarak adlandırılan mekândır.

Zemin kattaki Z01 giriş holü olarak tanımlanan mekânın döşemesi karo mozaik ve ahşap kaplama, duvarları sıvalı, tavanında ise ahşap kirişleme görülmektedir. Bu mekândan 2 adet oda girişi bulunmaktadır. Giriş holünün sağ tarafında Z02 (Şekil 4) sol tarafında ise Z09 numaralı odalar yer almaktadır.

Z02 numaralı odanın döşemesi ahşap kaplamalı, duvarları sıva ve boyalı, tavanında ise üst kat ahşap kirişlemesi görülmektedir. Bu mekânın karşısında yer alan Z09 numaralı odanın da döşemesi ahşap kaplamalı, duvarları sıva ve boyalı, tavanında ise üst kat ahşap kirişlemesi görülmektedir. Z09 numaralı odanın, Z08 merdiven holüne de açılan bir ahşap kapısı mevcuttur. Bu mekânlarda ahşap özgün pencereler yer almaktadır.

Şekil 10: Rölöve bodrum, zemin ve 1. kat planı.

Şekil 11: Rölöve kesitler.

Giriş sofasından Z08 numaralı merdiven holüne geçilir. Merdiven holünden ulaşılan Z03 kiler mekânının döşemesi ahşap kaplamalı, duvarları sıva ve boyalı, tavanında ise üst kat ahşap kirişlemesi görülmektedir. Merdiven holünden Z05 numaralı sofaya geçilir. Sofadan 3 adet mekâna ulaşılır. Bu mekânlar Z04 oda, Z06 mutfak ve Z07 heladır.

Ayrıca Z05 numaralı sofadan bahçeye çıkış da bulunmaktadır.

Z04 numaralı odanın da kattaki diğer odalar gibi döşemesi ahşap kaplamalı, duvarları sıva ve boyalı, tavanı ise ahşap kirişlemelerdir. Bu mekânın arka bahçeye açılan bir kapısı bulunmaktadır. Sofa ve bahçeye açılan 2 adet de ahşap giyotin penceresi mevcuttur. Bu odanın ahşap döşemeleri diğer odalardan farklı olarak daha kalındır.

Z06 numaralı mutfakta döşemeler dökme mozaik kaplama, duvarlar ve tavan ise sıvalı ve boyalıdır. Mutfaktan da bahçeye açılan bir adet ahşap kapı yer alır. Bir adet de ahşap pencere mevcuttur. Bu mekânın yanında yer alan Z07 numaralı helanın döşemesi de dökme mozaik kaplamalıdır. Duvarları sıva ve boyalı, tavanı ise ahşap kirişlemelerdir. Hela mekânında özgün hela taşı ve lavabo yer almaktadır.

Sofadan bahçeye çıktığımızda bahçe duvarına bitişik olarak inşa edilmiş banyo yapısı karşımıza çıkar. Bu yapı 2 bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümü depo olarak kullanılmaktadır. Banyo bölümünde ise birer adet kurna ve küvet bulunmaktadır.

Banyonun döşemeleri dökme mozaik kaplamalıdır. Duvarlar kısmen seramik kaplama, tavan ise sıvalı ve boyalıdır.

Zemin katta yer alan bütün mekânlardaki pencerelerin iç denizlikleri ahşap, dış denizlikleri ise taştır.

Zemin kattaki Z08 merdiven holünde yer alan ahşap basamaklı merdiven sayesinde bodrum kata ulaşılır. Merdiven sahanlığında bir adet bahçeye çıkış kapısı yer almaktadır (Şekil 10).

Birinci Kat Planı; Zemin kat merdiven holündeki ahşap çift kollu merdivenden 1. kata çıkıldığında 101 numaralı mekâna ulaşılır. Bu mekân sofa özelliği taşımaktadır. Döşemesi ve tavanı ahşap kaplama, duvarları ise sıvalı ve boyalıdır. 101 numaralı sofadan, 103 numaralı hol, 105 numaralı oda ve 106 numaralı helaya geçiş vardır. Sofada kuzey-güney aksında yer alan karşılıklı 2 adet ahşap pencere mevcuttur.

106 numaralı helanın döşemesi ahşap kaplama, duvarları ve tavanı ise sıvalı ve boyalıdır. Bu mekânda da tıpkı zemin kattaki hela gibi özgün hela taşı ve lavabo mevcuttur. Güney cepheye açılan bir adet de ahşap pencere vardır.

105 numaralı odaya bakıldığında, döşemesi ahşap kaplamalı, duvarları ve tavanı ise sıvalı ve boyalıdır. Bu mekândan terasa ulaşılmaktadır. 3 cepheye açılan ahşap pencereler mevcuttur. Yapının 3 yöne bakan tek odasıdır.

103 numaralı sofada 102 ve 104 numaralı odalara geçiş bulunur. Ayrıca binanın ana giriş cephesine açılan bir adet ferforje korkuluklu balkon yer alır.

102 ve 104 numaralı odaların döşeme ve tavanları ahşap kaplama, duvarları ise sıvalı ve boyalıdır. Bu mekânlarda ikişer adet özgün ahşap kanatlı pencere bulunmaktadır.

Cumhuriyet Caddesi üzerinden kullanılan ve konut yapısına bitişik olan 3 adet dükkân yer almaktadır. Dükkânların içinden birbirine geçiş mevcuttur. Günümüzde bu dükkânlar depo olarak kullanılmaktadır.

Dükkân 1'in döşemeleri dökme mozaik kaplamadır. Duvarları ve tavanı ise sıvalı ve boyalıdır. Dükkânın vitrinleri ve giriş kapısı alüminyum kepenklidir. Dükkân 2'ye geçiş tuğla örülerek kapatılmıştır.

Dükkân 2'nin döşemesi seramik kaplama, duvarları ve tavanı sıvalı ve boyalıdır. Ancak sıvaların dökülmesi sonucu tavanda volta döşeme net bir şekilde okunur hale gelmiştir.

Dükkân 3'de ise döşeme toprak dolgudur. Duvar ve tavan sıvalı ve boyalıdır. Dükkân 2'de olduğu gibi bu mekânda da sıva dökülmesi dolayısıyla volta döşeme gözlemlenmektedir. Bölücü duvarla ayrılmış bir kısım bulunmaktadır. Bölücü duvarların yüksekliği tavan yüksekliğinden azdır (Şekil 10-11).

Cephe Özellikleri

Yapı köşe parselde bulunması nedeniyle iki adet cepheye sahip ve cepheleri sıvalıdır. Bütün sıvalı ve boyalı cephelerde yüzey kirlenmesi, çatlak, sıva dökülmesi, rutubet ve yer yer yosunlaşma görülmektedir. Konut ve dükkân yapılarının bitişik olmasından dolayı konut yapısının Cumhuriyet Caddesi'ne bakan cephesi zemin katta sağırdır.

Ana giriş cephesinde (doğu cephesi); özgün pencereler ve özgün giriş kapısı mevcuttur. Pencereler bodrum ve zemin katta parmaklıklıdır. Ayrıca birinci katta yer alan balkon da bu cephede bulunmaktadır. Bu cephede simetrik bir düzen söz konusudur (Şekil 12).

Kuzey cephesinde, dükkân vitrinleri yer almaktadır. Dükkân cepheleri oldukça yıpranmış ve özgünlüğünü yitirmiş durumdadır. Çok sayıda kablo mevcuttur. Konutun birinci kat hizasında ahşap pencereler yer alır (Şekil 12).

Şekil 12: Rölöve cepheler.

Güney cephesi, 15 parselde bulunan komşu yapıya bakmaktadır. Aradaki mesafenin azlığına rağmen bu cephede de pencere açılmıştır. Bu cephede zemin kat-bodrum kat arasındaki merdivenin sahanlığından açılan bir kapı yer alır. Tesisat borularının tahliyesinin bu cepheden olduğu gözlemlenmektedir (Şekil 12).

Batı cephesi aynı zamanda bahçeye bakan cephedir. Bu cephe de tıpkı diğer cephelerde olduğu gibi oldukça yıpranmıştır. Bu cephede yer alan pencerelerin çoğunun özgün olmadığı tahmin edilmektedir. Zemin kattaki bu cepheye bakan bütün odalardan bahçeye çıkış kapıları mevcuttur. Bu kapı ve pencereler farklı en ve boyda ve detaydadır. Bahçede yer alan mandalina ağaçları bu cephenin görüş bütünlüğünü engellemektedir (Şekil 12).

A.3 Yapım Tekniği ve Malzeme Özellikleri

Türkiye'de geleneksel ev mimarisinde toprak, taş, tuğla, ağaç esaslı olmak üzere dört çeşit malzeme kullanımı görülmektedir. Topraktan yapılan binalara kerpiç, taştan ve tuğladan yapılanlara kâgir, ağaçtan yapılanlara ahşap veya yarısı kâgir, yarısı ahşap olanlara yarı kâgir bina denilmektedir (Arseven, 1984).

Balıkesir ilinin Batı Anadolu Bölgesi ile geçiş alanı oluşturan Edremit, Havran ilçelerinde geleneksel konut örneklerinin korunarak günümüze geldiği (Eldem, 1984) kaynaklardan ve mevcut konut örneklerinden görülmektedir.

Geleneksel evler yöresel mimarinin bir parçası olarak üretilmiştir. Yöresel mimariyi biçimlendiren, Fiziksel Etkenler; topografik yapı, iklim özellikleri, bitki örtüsü ve Sosyal Etkenler; nüfus dağılımı, yerleşme düzeni, ekonomik yapı ile inançlar, gelenekler, kültürel yapı gibi etkenlerdir. Bütün bu etkileşimler sonucunda strüktür ve teknoloji farklı olmakla birlikte, genelde doğal malzemeye bağlı üretim söz konusu olmuştur (Çobancaoğlu, 2003).

Havran'daki 19. yüzyılda inşa edilen ve "Batı Etkili" olarak tanımlanan evler, yangınları önlemek amacıyla kâgir bina inşaa edilmesi için çıkarılan Ebniye Nizamnamelerine göre inşa edilmiştir. Yürürlüğe konan bu nizamnamelerden 1848 tarihli ilk Ebniye Nizamnamesi'nde kullanılacak malzemeye göre inşatlar tam kâgir ve

nîm (yarı) kâgir olarak sınıflandırılmıştır. Tam kâgir binalar duvarları ve döşemesi kâgir, nîm kâgir binalar ise dış duvarları kâgir, döşemeleri ve iç duvarları ahşap olarak inşa edilen binalardır (Ergin, 1995).

İncelenen örnekler içinde 19. yüzyılın sonunda inşa edilenler yarı (nîm) kâgir olarak tanımlanan yapılardan olan çalışılan yapının taşıyıcı sistemi yığmadır. Bodrum kat subasman kotuna kadar taş kâgir, üstü tuğla kâgir, zemin ve birinci kat ise tuğla kâgir olarak inşa edilmiştir. Yapıda duvar kalınlıklarına bakıldığında; dış duvarlar iç duvarlara göre daha kalındır. Bodrum kat duvar kalınlıkları diğer katlara oranla daha kalındır. Tüm mekânlardaki duvarlar sıvalı ve boyalıdır.

Yapının döşemeleri ise ahşaptır. Ahşap kirişlerin üstü ahşap kaplama olarak yapılmıştır. Bu bakımdan yapı karma sistemli olarak adlandırılabilir. Çatı sisteminde kırma çatı ve teras mevcuttur. Yığma kâgir sistem ile inşa edilmiş konutun cepheleri sıvalıdır.

Dükkânlar da yığma yapım tekniğinde olup, üst örtüsü volta döşemelidir.

B. RESTİTÜSYON ÖNERİSİ

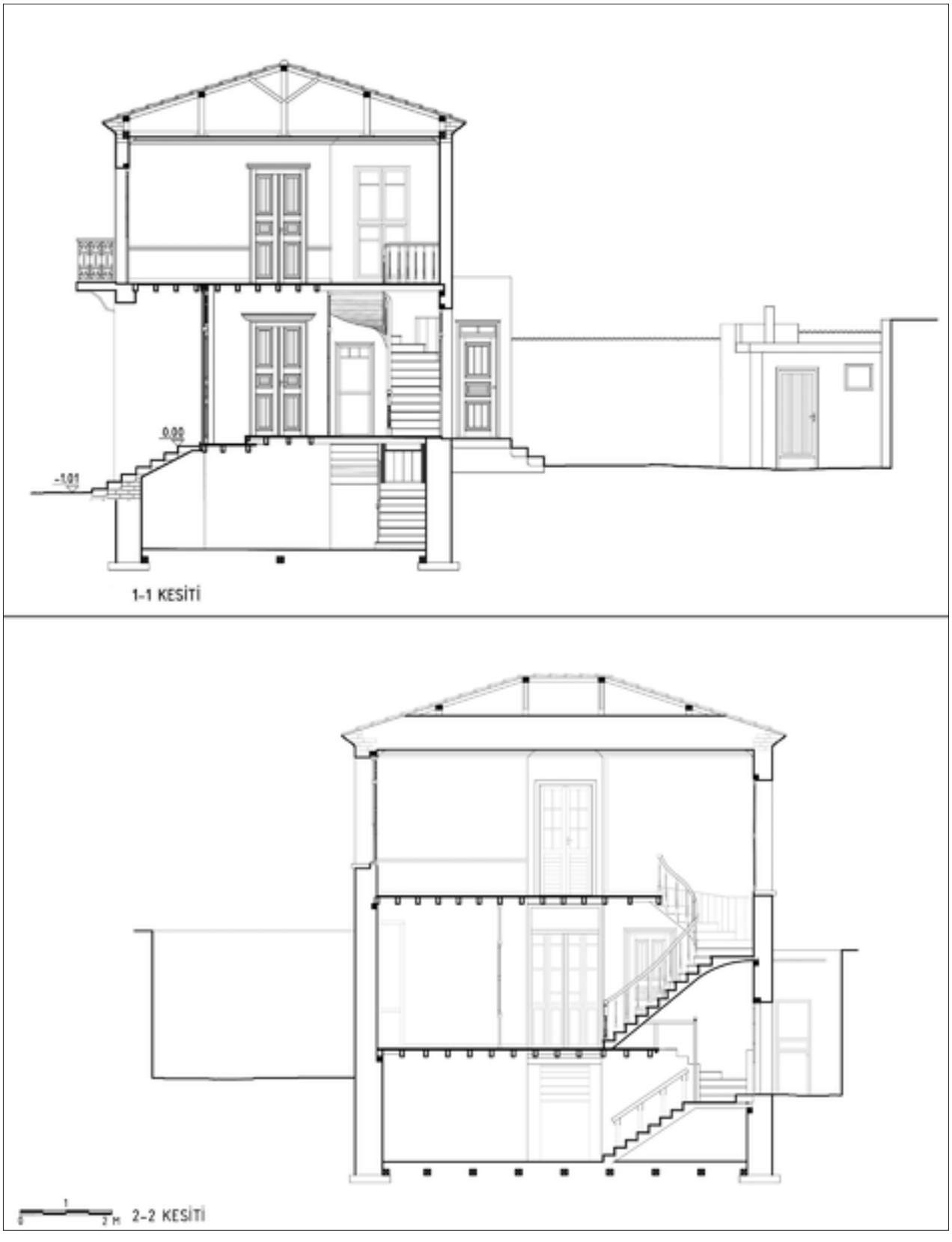
Konutun geçmiş dönemleri ile ilgili belge değeri taşıyacak kaynaklara ulaşılamadığı için yapının kendi izleri ve geleneksel dokuda bulunan benzer yapılardan gelen veriler ve mülk sahibinden gelen bilgiler doğrultusunda yapının iki dönem restitüsyon önerisi hazırlanmıştır.

Şekil 13: 1. Dönem restitüsyon bodrum, zemin ve 1. kat planları.

B.1. 1. Dönem Restitüsyon

Yapı; 27 cm'lik harman tuğla ile yığma olarak inşa edilmiştir. Döşemelerde ise; 8 x 15 cm ebadında ahşap kirişler kullanılmıştır. Yapının bütün kapı pencereleri ahşap doğramalıdır. Tüm duvarlar sıvalı ve boyalıdır.

Şekil 14: 1. Dönem restitüsyon kesitler.

Bodrum katın günümüzde olduğu gibi depo (odunluk) olarak kullanıldığı düşünülmektedir. Mevcutta bulunan zeytinyağı küpleri de bu fonksiyonu desteklemektedir. Sokaktan girilen yapıdan bağımsız bir de dükkân bulunmaktadır. Bodrum kata zemin kattan inen bir ahşap merdivenle veya bahçeden açılan bir kapı aracılığıyla ulaşılır.

Zemin katta; giriş sofası, 2 oda, yapı dışından ulaşılan hela ve kiler bulunduğu düşünülmektedir. Odaların yer ve tavan kaplamalarının mevcut durumdaki gibi ahşap kaplama olduğu tahmin edilmektedir. Helanın günümüzde bulunan elemanlarının özgün olduğu kanısına varılmıştır. Helanın da tavan kaplamaları ahşaptır, döşemeleri ise yerinde dökme mozaik kaplamalıdır.

Yapıda pişirme fonksiyonunun bahçede çözümlendiği düşünülmektedir. Sözlü kaynakların da belirttiği üzere ocağın yeri tam olarak bilinmemektedir. Ancak bahçe duvarındaki izlere bakılarak tahmini bir konum belirlenmiştir.

Yine sözlü kaynaklardan alınan bilgiye göre; yapının bahçesinde bir hamam yapısı mevcuttur. Bu yapının özellikleri bilinmemektedir. Dolayısıyla mevcut konumunda ve mevcut biçiminde gösterilmiştir.

Yapı sahiplerinin akrabalıkları doğrultusunda; bahçe duvarında Terzizâde konağına geçiş boşluğu bulunmaktadır.

Şekil 15: 1. Dönem restitüsyon cepheler.

1. kata zemin kattaki giriş sofasından 19 basamaklı ahşap bir merdivenle ulaşılmaktadır. Merdiven 1. kattaki sofaya bağlanmaktadır. Sofanın zemin ve tavanı ahşap kaplamalı, duvarları ise sıva ve boyalıdır.

1. katta sofa dışında 2 oda daha yer almaktadır. Bu odalara sofadan ahşap kapılar sayesinde ulaşılmaktadır. Bu odaların ikişer penceresi bulunmaktadır. Döşemeler ve tavanlar ahşap kaplamalıdır. Özgün pencere ve kapıların günümüze kadar korunduğu tahmin edilmektedir.

Yapının çatısı ahşap taşıyıcı sistem ile oluşturulmuştur. Marsilya tipi kiremit kaplamalı kırma çatıdır.

Yapıya ön cepheden yedi basamak yardımıyla ulaşılmaktadır. Yapının mevcut halinde giriş kapısı kotu +0.00 olarak kabul edilmiştir. Yapının zemin kat kotunun değişmediği düşünülmektedir (Şekil 13).

B.2. 2. Dönem Restitüsyon

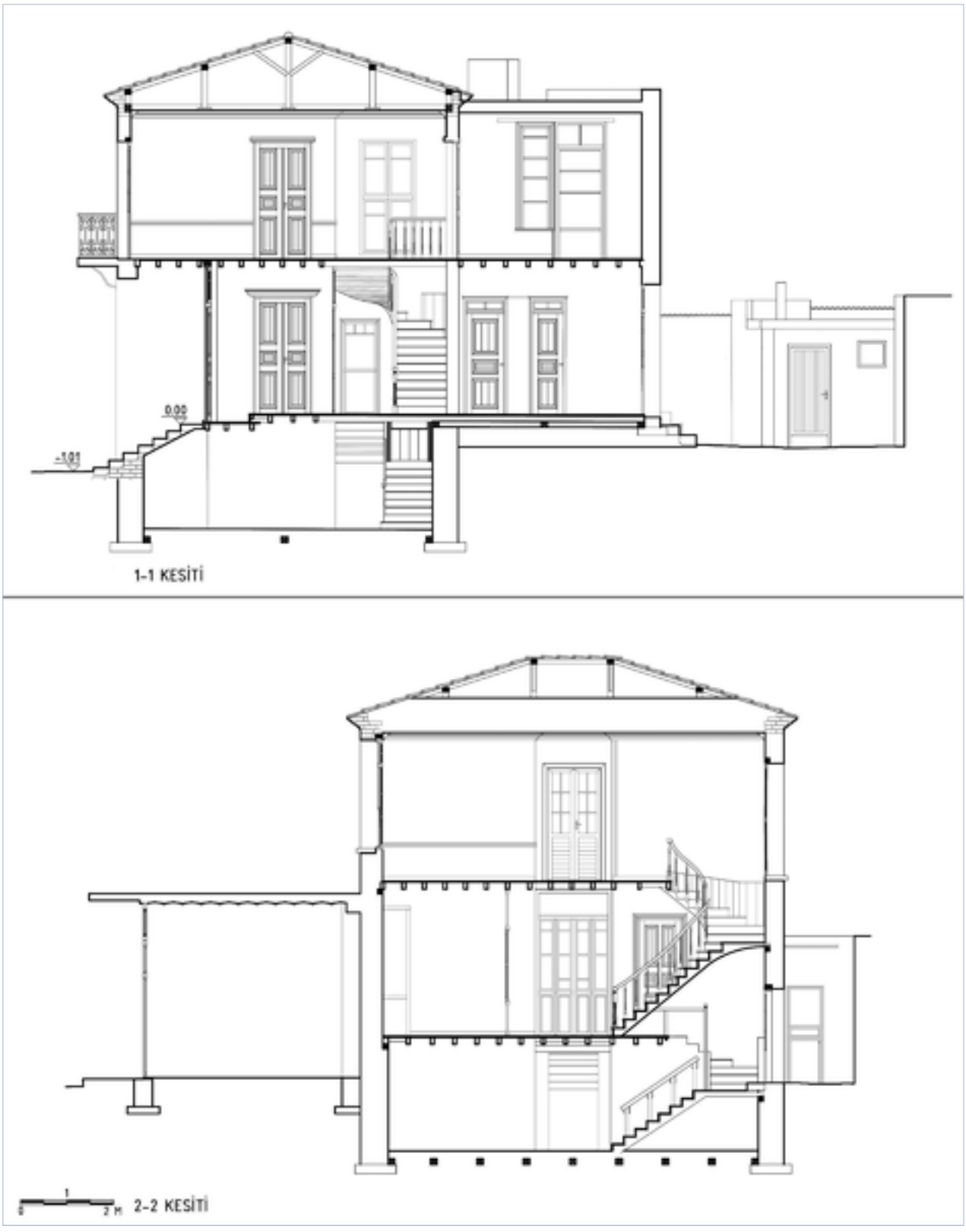
Sözlü kaynaklardan alınan bilgiye göre; yapı 1970li yıllarda az hasarlı bir yangın geçirmiş ve tadilat esnasında yapıya bahçe cephesinden ek yapılmıştır. Ek yapılmadan önceki mekânların aynı fonksiyonlarında kullanılmaya devam ettiği düşünülmektedir. Bütün mekânların döşeme, duvar ve tavan kaplamaları değişmemiştir (Şekil 16-18). Bu veriler doğrultusunda restitüsyon önerisi aşağıda belirtilen bilgilere dayalı çizilmiştir.

Bodrum katın günümüzde olduğu gibi depo (odunluk) olarak kullanıldığı düşünülmektedir. Mevcutta bulunan zeytinyağı küpleri de bu fonksiyonu desteklemektedir. Sokaktan girilen yapıdan bağımsız bir de dükkân bulunmaktadır. Bodrum kata zemin kattan inen bir ahşap merdivenle veya bahçeden açılan bir kapı aracılığıyla ulaşılır bulunmaktadır.

Zemin katta bulunan; giriş holü, 2 oda, hela ve kilere ek olarak 2 oda eklenmiştir. Bu odalardan bir tanesi hamam olarak kullanılmıştır. Z02 numaralı odanın Cumhuriyet Caddesi'ne bakan penceresi yapılan dükkânlardan dolayı kapatılmıştır. Odaların zemini ve tavanı ahşap kaplamadır. Hamam olarak kullanılan mekânın ise döşemesi yerinde dökme mozaik kaplama, tavanı ise sıvalı ve boyalıdır. Hela yapılan ek ile yapı içinde kalmıştır. Helanın günümüzde bulunan elemanlarının özgün olduğu kanısına varılmıştır. Helanın da tavan kaplamaları ahşaptır, döşemeleri ise yerinde dökme mozaik kaplamalıdır.

Şekil 16: 2. dönem restitüsyon bodrum, zemin ve 1. kat planları.

Şekil 17: 2. dönem restitüsyon - boyuna kesitler.

1. kata zemin kattaki giriş sofasından 19 basamaklı ahşap bir merdivenle ulaşılmaktadır. Merdiven 1. kattaki sofaya bağlanmaktadır. Sofanın zemin ve tavanı ahşap kaplamalı, duvarları ise sıva ve boyalıdır.

1. katta sofa dışında iki adet oda daha yer almaktadır. Bu odalara sofadan ahşap kapılar sayesinde ulaşılmaktadır. Bu odaların ikişer adet penceresi bulunmaktadır. Döşemeler ve tavanlar ahşap kaplamalıdır. Özgün pencere ve kapıların günümüze kadar korunduğu tahmin edilmektedir.

Şekil 18: 2. dönem restitüsyon - batı cepheler.

Yapıya sofadan ulaşılan bir adet oda, hela ve teras eklenmiştir. Odanın ve helanın döşemeleri ahşap, tavanları ise sıvalı ve boyalıdır.

Yapının çatısı ahşap taşıyıcı sistem ile oluşturulmuştur. Marsilya tipi kiremit kaplamalı kırma çatıdır. Ek olan kısmın ise çatısı teras çatıdır.

Yapının çözümlemesi yapılırken çatı en önemli referans olmuştur.

C. RESTORASYON ÖNERİSİ

Yapı uzun zamandır kullanılmadığından dolayı oldukça yıpranmış durumda olmakla birlikte taşıyıcı sistemi iyi durumdadır. Yapıda basit onarımla giderilebilecek hasarlar bulunmaktadır. Pencerelerin ve kapıların kırılmış olması nedeniyle kar, yağmur gibi dış etmenler yapıyı etkilemektedir. Yapının bozulmasının en önemli nedenlerinden biri olan suyla doğrudan temasıdır.

Restorasyon önerisi; yapının özgün fonksiyonu korunarak, 2. Dönem restitüsyon üzerinden hazırlanmıştır. Restorasyon projesinde yapının mevcut taşıyıcı duvarlarının korunması ve en az müdahale ile uygulama yapılması hedeflenmiş, niteliksiz ek ve/veya müdahaleler ayıklanmıştır (Şekil 19-21).

Yapının özgün fonksiyonunda kullanılmasından dolayı mekân boyutları ve fonksiyonları genel olarak değişmemiştir. Bodrum kattaki mekânlar depo olarak kullanılmaya devam etmektedir. Günümüzde depo olarak kullanılan ve özgün işlevi dükkân olan B01 numaralı mekânın özgün fonksiyonu olan dükkâna dönüştürülmesi önerilmektedir.

Günümüz ihtiyaçları göz önüne alındığında; yıkanma veya pişirme fonksiyonunun yapı içinde çözülmesi gerekmektedir. Zaman içinde yapı içindeki yerleri çokça değişen bu mekânlar zemin katta, arka cepheye bakan mekânlarda konumlanmıştır. Banyo olarak kullanılacak olan mekânda bulunan ve arka bahçeye açılan kapının kapatılması önerilmektedir. Zemin katta ön cephede bulunan mekânlar ise oda olarak kullanılmaya devam etmelidir. Bahçede yer alan ve özgün fonksiyonu hamam olan, zaman içinde birkaç kez fonksiyon değiştiren yapının depo olarak kullanılması düşünülmüştür. Dükkânlarda bulunan duvar boşlukları kapatılarak, birbirinden

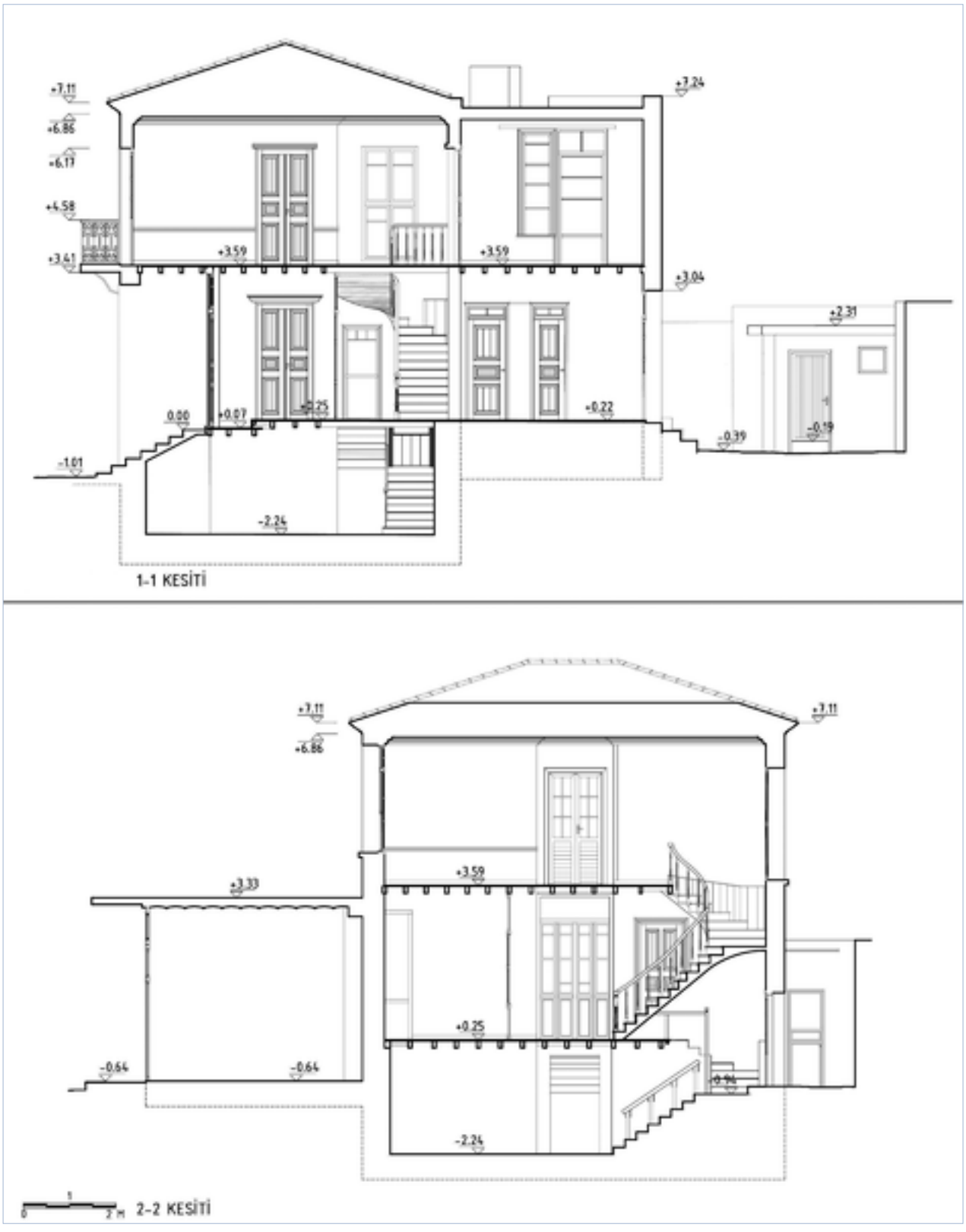
Şekil 19: Restorasyon bodrum, zemin ve 1. kat planları.

bağımsız mekânlar haline getirilmesi ve 3 numaralı dükkânda bulunan muhdes bölücü duvarın kaldırılması planlanmıştır. 1. katta bulunan mekânlar olduğu gibi korunmuştur.

Cephe ve iç mekânlarda gözlemlenen özgün olmayan her türlü eleman yapıya zarar verilmeden sökülmeli ve özgün örneğe göre uygun detayda (malzeme, boyut, detay ve tasarımda vb.) tamamlanmalı ve/veya yenilenmelidir. İç mekânlarda niteliksiz ek duvarların kaldırılması, çatı strüktürünün elden geçirilmesi ve yıpranmış, bozulmuş malzemelerin yenisiyle değiştirilmesi gerekmektedir. İç mekân döşemeleri ve cephede zamanla oluşmuş kirlilik ve siyah kabuk tabakaları en uygun yöntem ve/veya yöntemlerle (mekanik ve/veya kimyasal) zarar verilmeden temizlenmeli ve onarım ve/veya korumaya uygun hale getirilmelidir. Ahşap elemanlar (pencere doğramaları, küpeşteler) kimyasal işlem yapılarak, metal pencere korkulukları zımparalanıp antipas uygulanarak tekrar kullanılabilir durumdadır. Kullanılamaz durumda olan ve özgün olmayan pencereler özgün detayında yeniden yapılmalıdır.

Sıvalı ön ve arka cephede gözlemlenen toz, kir, kısmen yapılmış sıva onarımları vb. müdahaleler yüzeye zarar verilmeden en uygun yöntemle kaldırılmalı, çatlak tamiri, raspa ve sıva tamiri yapılmalıdır.

Tüm cephelerde gerekli görülen yerlerde çatlak tamiri, raspa ve sıva tamiri ve kararan bozulan yüzeylerin temizliği ve onarımı yapılmalıdır.

Şekil 20: Restorasyon kesitler.

Cephede gözlemlenen her türlü tabela, demir elemanlar, kablolar, bitki oluşumları, oluklar, tesisat boruları gibi müdahaleler bulundukları noktalardan yapıya zarar verilmeden kaldırılmalıdır.

Yapılacak statik incelemeler ve kapsamlı statik rapor doğrultusunda gerekli görülen yerlerde sağlamlaştırma yapılmalıdır.

Eksik, bozulmuş ve/veya tamamı yok olmuş yerlerdeki sıva tamirleri uygun harçlarla tamamlanmalıdır.

Şekil 21: Restorasyon cepheler.

Rutubete ve/veya ıslaklığa bağlı sıva kabarmaları, dökülmeleri bozulan kısmın yakın çevresini de kapsayacak şekilde raspa edilmelidir. Cephelerdeki bozulmuş, dökülmüş sıva işlemeleri, sıvanın niteliğine benzer (uygun renk, karışım, oran, kalınlık vb.) sıva ile bütünleme yoluna gidilmelidir. Bu çalışmalar esnasında özgün sıva karışımları ve renk katmanları araştırılabilir.

D. SONUÇ

Geleneksel doku içinde ve yer aldığı sokakta geleneksel konut özelliği taşıyan yapılar ile siluet oluşturmakta ve farklı dönem yapılarının birlikteliğini sergilemektedir. 28 Ekim 2022 tarihinde yapılan fotoğraf çekiminde cephede sıva onarımı ve boya çalışmaları tespit edilmiş ve yapının içine girilememiştir. Mal sahipleri tarafından sürdürülen bir bakımla günümüze gelmiş olan yapı oldukça sağlam bir görselliğe sahip olup, büyük ölçüde korunmuş özgün detayları ve dönem içi ekleri ile birlikte kullanımı devam edebilmektedir.

KAYNAKÇA

Adalı, B. (2013). *Havran Kentsel Sit Alanı ve Dumlupınar Caddesi Koruma Önerisi* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi.

Arseven, C. E. (1984). *Türk Sanatı Tarihi: Vol. 10. X. Cilt*. Cem Yayınevi.

Bursa Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu. (1995). *Tescil kararı* (Karar tarihi: 23 Mayıs 1995 Karar no: 4353). Bursa Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu, Kurul dosyası.

Çobancaoğlu, T. (2003). Türkiye'de Geleneksel Ahşap Ev Yapı Sistemlerinin İrdelenerek Gruplandırılmasına Yönelik Bir Değerlendirme. Tasarım + Kuram, 2(3), 17–42. https://doi.org/10.23835/tasarimkuram.240843

Eldem, S. H. (1984). *Türk Evi Osmanlı Dönemi* (Cilt 1). Türkiye Anıt Çevre Turizm Değerlerini Koruma Vakfı Yayınları.

Ergin, Osman Nuri (1995). *Mecelle-i Umur-ı Belediyye*. İstanbul Büyükşehir Belediyesi.

73 ADA
18 PARSEL

e-ISBN: XXX-XXX-XXXXX-X-X

DUVAR ÇEŞMESİ ve BÜYÜK DEPO BİRİMİ ile MEKÂN KURGUSU GELİŞEN BİR GELENEKSEL KÂGİR EV ÖRNEĞİ ÜZERİNDE BİR DEĞERLENDİRME (73 ADA 18 PARSEL)*

Neşe ARSLAN[1] – Tülay ÇOBANCAOĞLU[2]

GİRİŞ

Balıkesir ili, Havran ilçesi Kentsel Sit Sınırları içinde (Bursa KTVKBK, 1995) Yenimahalle, Sefa Sokak üzerinde köşe parselde yer alan çalışma konusu kâgir konut, zemin ve birinci kat olmak üzere iki kattan oluşmaktadır. İki cephesi yola diğer iki cephesi de iç bahçeye bakan yapı tüm cepheleriyle dışa açıktır (Şekil 1-2). Yapının kendine ait bir bahçesi ve bahçesinde bir depo alanı bulunmaktadır. Bahçeye iki yol cephesinden de giriş yapmak mümkündür.

Şekil 1-2: Ön ve yan cepheden görünüşler, 2013.

Şekil 3-4: Ön cepheden ve avludan görünüşler, 2013.

* Bu çalışma 2014 yılında yayınlanmış olan "Balıkesir Havran'da Kentsel Kültür Mirası ve Koruma" adlı kitapta yer alan "Havran Sefa Sokak 73 Ada / 18 Parsel" konulu bölümden yararlanılarak yeniden düzenlenmiştir.

1 Y. Mimar, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Koruma ve Restorasyon Yüksek Lisans Programı.
E-posta: nesearslanabay@gmail.com, ORCID: 0009-0008-8107-2570

2 Doç. Dr., Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü.
E-posta: tulay.cobancaoglu@msgsu.edu.tr , ORCID: 0000-0002-4621-9775

Atıf: Arslan, N., & Çobancaoğlu, T. (2026). Duvar Çeşmesi ve Büyük Depo Birimi İle Mekân Kurgusu Gelişen Bir Geleneksel Kâgir Ev Örneği Üzerine Bir Değerlendirme (73 Ada 18 Parsel). İçinde: D. Binan, K. Güler, & D. S. Eyüpgiller (Ed.), *Balıkesir Havran'ın Mimarlık Mirası* (Cilt III: Havran'da Batı Etkili Evler, Ticaret, Kamu Yapıları ve Koruma Projeleri). Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Yayınları.

Şekil 5-6: Giriş sofasından görünüşler 2013.

A. RÖLÖVE

A.1 Konum

Yenimahalle, Sefa Sokak'ta köşe parselde yer alan iki katlı konut, kâgir sistemde inşa edilmiştir. Yapının kendine ait bir bahçesi ve bahçesinde bir depo alanı bulunmaktadır. Bahçeye iki yol cephesinden de giriş yapmak mümkündür.

A.2 Plan ve Cephe Özellikleri

Plan Özellikleri

Kat planları benzer olup, her iki katta da hol mekânından odalara ve merdiven ile de katlar arasında geçiş sağlanmaktadır.

Zemin Kat Mekânları;

Sefa Sokak, yol kotundan yaklaşık 15 cm yukarda kaldırım kotundan çift kanatlı ahşap doğramalı özgün bir kapıdan girilerek ulaşılan zemin kattaki ilk mekân, Giriş Holü mekânıdır (Şekil 5-6). Mekânın alanı yaklaşık olarak 16,90 m² olup üst katlara ulaşımı sağlayan ahşap merdiven bu mekândadır. Holden Oda 1, Oda 2, Oda 3, mutfak ve merdiven aksındaki kapıdan bahçeye geçiş yapılmaktadır. Mekânın tavanı ahşap kirişler üzeri ahşap tavan kaplaması, duvarları ise sıva üzerine boya ile kaplıdır.

Oda 1 mekânına, Giriş Holü mekânından çift kanatlı ahşap bir kapı ile ulaşılmaktadır. Mekânın alanı yaklaşık olarak 15,18 m² olup zemini ve tavanı ahşap kaplama, duvarları sıva üzeri boya ile kaplıdır. Mekânda sokağa bakan iki adet özgün ahşap doğramalı pencere bulunmaktadır. Pencerelerde özgün metal ferforje ve ahşap kapaklar bulunmaktadır.

Oda 2 mekânının alanı 19,23 m² olup zemini ve tavanı ahşap, duvarları ise sıva üzerine boya ile kaplıdır. Mekân özgün halinde bulunmamakta ve mekânı bölen duvar izine rastlanmıştır. Bu izden mekânın eskiden iki ayrı oda olduğu anlaşılmaktadır. Mekâna holden çift kanatlı ahşap bir kapı ve tek kanatlı ahşap bir kapıdan

girilmektedir. Sokak cephesine bakan pencere özgün olmasa da bahçeye bakan pencereler özgün yapısını korumaktadır.

Mutfak holden tek kanatlı ahşap bir kapı ile ayrılmaktadır. Bu mekân yaklaşık 8,10 m^2 alana sahip olup içinde bir ocak ve niş bulunmaktadır. Mutfak penceresi bahçeye bakmakta ve bir kapı ile bahçeye çıkış sağlanabilmektedir.

Zemini taş ve tavanı ahşap kirişleme olan bu ek kısımda mutfak mekânı, hela, banyo ve depo alanı bulunmaktadır. Bu birimlere bahçeye açık zemini taş kaplama bir koridordan geçilerek ulaşılmaktadır.

Depo alanı yaklaşık 7,37 m^2 boyutlarındadır. Bu alanda Sefa sokak cephesindeki çeşmenin su deposu da bulunmaktadır.

Bahçeye açık koridordan iki basamak yükselerek girilen yaklaşık 0,95 m^2 olup hela özgün yapısını korumaktadır. Helanın yanında halen kullanılmakta olan yaklaşık 1,5 m^2 banyo yer almaktadır.

Depo alanında bulunan ahşap merdiven eskiden teras olarak kullanılan üst mekâna çıkarken günümüzde fonksiyonunu yitirmiştir.

Birinci Kat Mekânları;

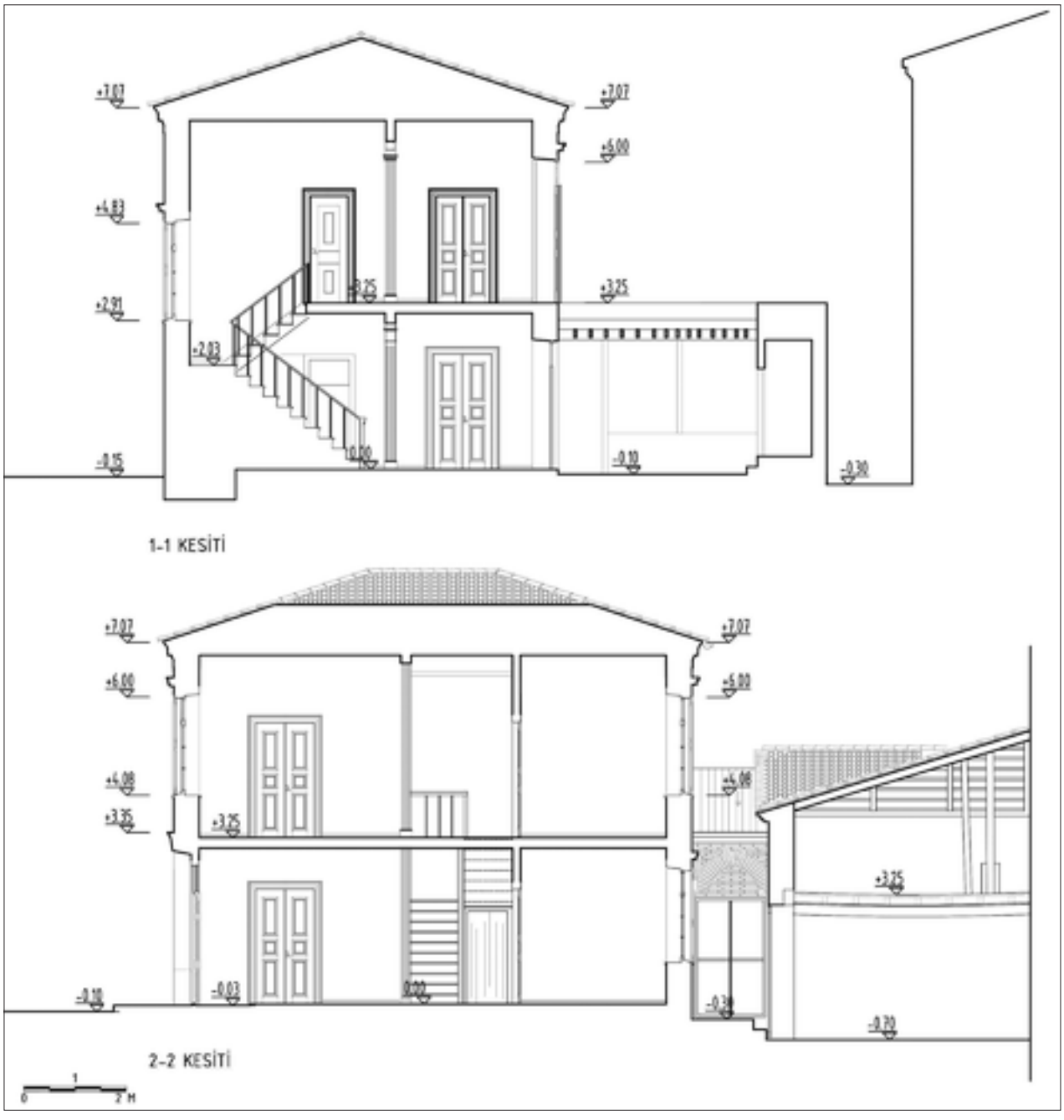
Giriş holünün sol tarafında yer alan 14 basamaklı bir ahşap merdiven ile çıkılan üst katta, üç adet oda ve geniş bir hol bulunmaktadır. Bu mekân yaklaşık 18,64 m^2 olup, Sefa Sokak'a bakan bir adet, bahçeye bakan bir adet özgün penceresi bulunmaktadır. Eskiden teras olarak kullanılan ek kısımın üstüne çıkış sağlayan kapı üstünde metal ferforje bulunmaktadır.

Tavanı ve zemini ahşap kaplama olan Oda 1 mekânına tek kanatlı ahşap bir kapıdan girilmekte ve duvarları sıva üzeri boyadır. Kapının karşısında duvar boyunca sabit dolap mevcuttur. Mekân alanı yaklaşık 9,07 m^2 olup bir pencere ile sokağa açılmaktadır.

Oda 2 mekânı yaklaşık 9,75 m^2 olup çift kanatlı ahşap bir kapıdan girilen Oda 2 pencereyle bahçeye açılmaktadır. Tavanı ve zemini ahşap kaplama, duvarları sıva üzeri boyadır.

Şekil 7: Rölöve kat planları.

Şekil 8: Rölöve enine ve boyuna kesit.

Oda 3, yaklaşık 15,20 m^2 alana sahip olup, çift kanatlı ahşap bir kapıyla girilen mekândır. Oda konum itibariyle tam köşede iki sokağın kesişiminde yer almakta ve 3 adet pencereyle dışa açılmaktadır. Tavan ve zemini ahşap kaplama duvarları sıva üzeri boyadır.

Üst kat mekânlarında kapı ve pencereler özgün niteliğini korumakta olup sadece boyama işlemine tabi tutulmuştur.

Oda 1 ve Oda 2 arasındaki duvar izi aşağıya taşındığında alttaki odanın da özgün halinde iki ayrı oda olabileceği sonucuna ulaşılmaktadır (Şekil 7-8).

Cephe Özellikleri

Sefa Sokak'a bakan ön cephe özgün niteliğini günümüze taşımış ve sokağa değer katmaya devam etmiştir. Ön cepheye bitişik konut giriş kapısıyla bahçe giriş kapısı arasında yer alan tek cepheli çeşme şu an kullanılmamaktadır.

Şekil 9: Rölöve cepheler.

Binanın tüm cepheleri sıvanmış olmasına rağmen çeşitli bozulmalar ve düzenli onarım görmemesinden dolayı sıvalar yer yer dökülmüş ve alttaki kâgir sistem görünür olmuştur.

Ön cephede kat silmesi ve saçak altında tüm cepheyi dolaşan silmelerde yere yer kopmalar gözlenmektedir.

Yapının zemin katında sokak cepheli olan mekânlardaki pencereler özgün ferforje ve ahşap kapaklarla korunaklı hale getirilmiştir. Bahçeye bakan pencereler ise sadece ahşap kapaklara sahiptir.

Pencere üstlerinde taş alınlıklar yer almakta olup üst ve alt kat penceresinin taş alınlıklarında profil farkı gözlenmektedir.

Basık kemerli giriş kapısı ahşap ve özgün haldedir. Kapı tokmaklarının, sözlü bilgiye göre yerinden alınması nedeniyle, özgününe benzer bir tokmak kapıya takılmıştır.

Bina ek kısmının bahçeden algılanan cephesi bakımsız ve harap durumda olup kapı ve pencere konstrüksiyonundaki bozulma dikkat çekmektedir. Sefa Sokak cephesinde ise sıva bozulmaları görülmektedir (Şekil 9) (Binan vd., 2014).

Özgün Profil ve Detaylar;
Yapıların özellikle üst katlarında mevcut olan bütün özgün ahşap ve taş profiller, yerinde tespit edilebilmiş ve ölçüleriyle rölöve çizimlerinde ifade edilmiştir.

Çatı;
Yapının çatı örtüsü alaturka kiremit ile kaplıdır. Çatının formu ve malzemesi çevre yapıların teraslarından çekilen fotoğraflarla belirlenebilmiş ve özgün yapısını koruduğu tespit edilmiştir.

A.3 Yapım Sistemi ve Malzeme Özellikleri

Türkiye'de geleneksel ev mimarisinde toprak, taş, tuğla, ağaç esaslı olmak üzere dört çeşit malzeme kullanımı görülmektedir. Topraktan yapılan binalara kerpiç, taştan ve tuğladan yapılanlara kâgir, ağaçtan yapılanlara ahşap veya yarısı kâgir, yarısı ahşap olanlara yarı kâgir bina denilmektedir (Arseven, 1984).
Geleneksel evler yöresel mimarinin bir parçası olarak üretilmiştir. Yöresel mimariyi biçimlendiren, Fiziksel Etkenler; topografik yapı, iklim özellikleri, bitki örtüsü ve Sosyal Etkenler: nüfus dağılımı, yerleşme düzeni, ekonomik yapı ile inançlar, gelenekler, kültürel yapı gibi etkenlerdir. Bütün bu etkileşimler sonucunda strüktür ve teknoloji farklı olmakla birlikte, genelde doğal malzemeye bağlı üretim söz konusu olmuştur (Çobancaoğlu, 2003).

Havran'daki 19. yüzyılda inşa edilen ve "Batı etkili" olarak tanımlanan evler, yangınları önlemek amacıyla kâgir bina inşa edilmesi için çıkarılan Ebniye Nizamnamelerine göre inşa edilmiştir. 1848 tarihli ilk Ebniye Nizamnamesi'nde kullanılacak malzemeye göre inşaatlar tam kâgir ve nîm (yarı) kâgir olarak sınıflandırılmıştır. Tam kâgir binalar duvarları ve döşemesi kâgir, nîm kâgir binalar ise dış duvarları kâgir, döşemeleri ve iç duvarları ahşap olarak inşa edilen binalardır (Ergin, 1995). İncelenen örnekler içinde 19. yüzyılın sonunda inşa edilenler yarı (nîm) kâgir olarak tanımlanan yapılardır.

Batı etkili olarak tanımlanan söz konusu iki katlı karma sistemde inşa edilmiş olan yapı, zemin kat ve ara katta, ahşap hatıllarla desteklenmiş yığma sistemlidir. Birinci katta ahşap karkas yapı sistemi görülmektedir. Yan beden duvarları bir cephede ahşap hatıllı yığma tuğla, diğer yan duvar ise ahşap hatıllı yığma kerpiç duvardır. Subasman yaklaşık 70 cm yüksekliğinde, tuğla yığma sistem olarak inşa edilmiş ve sıvanmıştır.

B. RESTİTÜSYON ÖNERİSİ

Konutun geçmiş dönemleri ile ilgili belge değeri taşıyacak kaynaklara ulaşılamadığı için yapının kendi izleri, geleneksel dokuda bulunan benzer yapılardan gelen ve mal sahibinden edinilen bilgiler restitüsyon önerisine veri sağlamıştır.

Çalışma kapsamında yapının, mülk sahibine ait konut fonksiyonu devam ettirilecek şekilde, koruma ilkeleri doğrultusunda mevcut durumunu koruyarak yıkmadan esaslı onarım kapsamında bakım ve onarımının yapılması öngörülmektedir.

Bu doğrultuda hazırlanan Restitüsyon Projesinde;

Parsel çevresindeki bahçe duvarlarının tamamlanması, bilinçsiz ek aldığı tespit edilen duvarların özgün malzemesiyle yeniden örülmesi önerilmiştir.

Avlu döşemesi dönem analizi göz önünde bulundurularak taş kaplama olarak çizilmiştir.

Yan cepheden bahçeye girişi sağlayan metal kapının özgün olmadığı tespit edilmiş, dönem analizi göz önünde bulundurularak ahşap bahçe kapısı düşünülmüştür. Ön cepheden bahçeye giriş sağlayan kapının özgün olduğu anlaşılması sonucu kapı özgün haliyle korunmuştur.

Zemin katta bulunan mekânlar büyük ölçüde özgünlüğünü korumaktadır.

Mevcut durumda birleşik (ara duvarı kaldırılmış) olan Z03 ve Z04 mekânları ev sahibinden edinilen sözlü bilgiler ve yerinde yapılan duvar izi tespiti sonucunda yapının taşıyıcı sisteminin gerekliliği de göz önünde bulundurularak iki farklı oda mekânı olacak şekilde restitüe edilmiştir.

Z01-Z02-Z03-Z04 mekânlarında döşeme üzerine serilmiş olan pvc esaslı malzeme tespit edilmiş, bu kaplamalar kaldırıldığında alttaki özgün ahşap kaplama ortaya çıkarılmıştır.

Z05 mutfak mekânın özgün olan taş döşemesi korunarak, eksik malzemenin tamamlanması önerilmiştir. Formu bozulan pencere doğraması ve demir korkulukların özgün şekline uygun olarak onarımının yapılması planlanmıştır.

Mevcutta depo kullanımı olan Z06 mekânı içinde Z06-A Yunaklık mekânı, özgün halde olup yunaklık için ocak, çeşme su deposu ve ek kısım üstüne çıkan bir adet ahşap merdiven bulunmaktadır. Mevcuttaki izler doğrultusunda onarım ve tamamlamaların yapılması önerilmiştir. Z07 Hela mekânı özgün halde olup bu haliyle korunarak çizilmiştir.

Z02 mekânına ait pencere doğramaları ve ferforje korkulukları özgün durumdadır. Zemin kattaki bu doğrama ve korkuluklar referans alınarak Z03 mekânı sokak cephesindeki muhdes pencere ve korkulukların kaldırılıp özgün detaya uygun olarak yeniden yapılması önerilmiştir. Z04 mekânı avluya bakan penceredeki izler göz önünde bulundurularak özgün kapak takılarak çizilmiştir. Merdiven kaplaması özgün halde olup bu biçimde önerilmiştir.

Bahçede yer alan Z10 Depo mekânının, ilk yapıldığı dönemlerde de zeytinyağı küplerinin konulduğu tahıl ve yakacakların saklandığı mekân olması nedeniyle yine depo olarak ve eksik taş döşeme kaplaması tamamlanarak çizilmiştir (Şekil 10-11).

Birinci Kat;

Yapının bu katını oluşturan mekânları, mevcut olduğu izler göz önünde bulundurularak tamamlamaların yapılması önerilmiştir.

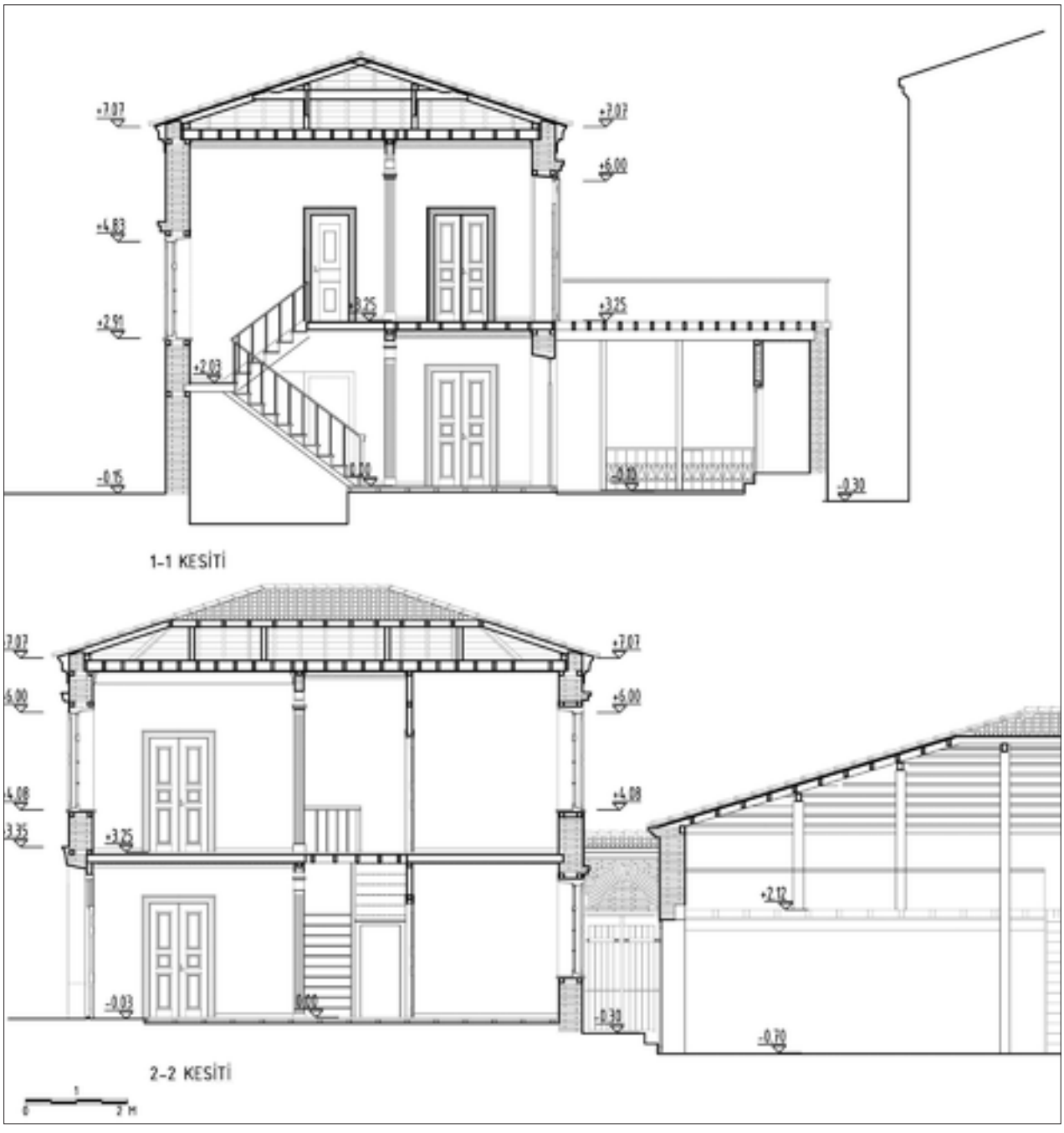
104 sofa mekânında bulunan kapının varlığı, Z06 depo kısmın üstünün bir açık teras mekânı olarak kullanılabileceği ve Z06 depo alanından ahşap bir merdivenle buraya çıkılıyor olması da mekânın erzak kurutma işi için kullanılıyor olmasını destekliyor düşüncesinden yola çıkılarak teras kullanımı var olarak çizilmiştir (Şekil 10-11).

Sefa Sokak'a bakan ön cephe özgün niteliğini günümüze taşımış ve sokağa değer katmaya devam etmiştir. Ön cepheye bitişik konut giriş kapısıyla bahçe giriş kapısı arasında yer alan tek cepheli çeşme mevcut izler doğrultusunda tamamlanmıştır.

Binanın tüm cephelerinde sıva izi mevcut olup sıvalı çizilmiştir.

Şekil 10: Restitüsyon zemin ve 1. kat planları.

Şekil 11: Restitüsyon enine ve boyuna kesit.

Yapının ön cephesinde bulunan klima ünitesi ve kablolar kaldırılarak çizilmiştir.

Cephelerdeki taş ve tuğla silmelerdeki kopmalar izler doğrultusunda tamamlanmıştır.

Sol cephede metal olarak kullanılmakta olan garaj ve bahçe giriş kapıları yapılan dönem analizleri sonucunda özgün şekliyle önerilmiştir.

Konut yapısı ile depo–işlik arasındaki geçişin üstünü kapatan örtünün niteliksiz olması düşüncesiyle, mekâna geçişi sağlayan kapı üstü özgün kiremitle tamamlanmıştır.

Konut ana kitle, ek kısım ve depo-işlik mekânlarının çatı kaplamaları eksiklikler özgün kiremit malzemeyle tamamlanarak çizilmiştir (Şekil 12; Binan vd., 2014).

Şekil 12: Restitüsyon cepheler.

C. RESTORASYON ÖNERİSİ

Gerek çalışma konusu olan yapı gerekse sokak ve yerleşim geneli göz önünde bulundurulduğunda yapıların, fiziksel sorunları bulunmakta ve bakım ve onarım ihtiyacı görülmektedir.

Parselin günümüzdeki kullanımı, özgün halinden çok büyük farklılıklar göstermemektedir. Yapıda bulunan bütün mekânlara girilmiş, gerekli ölçüler alınmış, fotoğraflar çekilmiş, özgün profiller ve restitüsyona ışık tutabilecek tüm izler tespit edilmeye çalışılmıştır.

Parsel çevresindeki bahçe duvarlarının bakımı yapılmış ve çeşitli dönemlerde yapılan bilinçsiz onarımlara müdahale edilerek bahçe duvarları özgün malzemesiyle tamamlanarak kısmen de yeniden yapılması önerilmiştir. Bahçe(avlu) döşemesindeki doğal taş kaplama ile yürüyüş yolları oluşturulması tasarlanmıştır. Havuzun bakımı yapılarak peyzaj öğesi olarak yapıya geri kazandırılması amaçlanmıştır.

Zemin Kat;

Bu katta bulunan mekânlar mevcutta var olduğu için yapılan restorasyon çalışması onarım sağlamlaştırma ve eksik kısımların tamamlanması şeklinde önerilmiştir (Şekil 13-14). Bu doğrultuda restorasyonda yapılacak işler:

- Mevcut durumda birleşik (ara duvarı kaldırılmış) olan Z03 ve Z04 mekânları restitüsyon projesine göre bölünerek iki farklı oda mekânı oluşturulması,
- Z01-Z02-Z03-Z04 mekânlarında döşeme üzerine serilmiş olan pvc esaslı malzeme sökülerek, mevcut ahşap zemin kaplamalara temizlenmesi yapılıp uygun kimyasallarla bakımı yapılması,
- Z01-Z03-Z04 mekânların tavan kaplamaların sökülmesi,
- Z05 mutfak mekânı döşemesi özgün olan malzemeyle yenilenmesi.
- Mutfak tezgâhı yenilenmesi ve ekleme yapılması,
- Formu bozulan pencere doğraması yeniden yapılması ve demir parmaklıkların oksitlenmeyi önleyici kimyasallarla bakımı yapılması,
- Mevcutta depo kullanımı olan Z06 mekânına günümüz gereksinimleri göz önünde bulundurularak banyo fonksiyonu verilmesi, zemin kaplamasının seramik olarak değiştirilmesi, mevcutta ek kısım çatı arasına çıkan ahşap merdivenin kullanımının iptal edilmesi,
- Z06-A Yunaklık mekânı korunarak kullanılması,
- Z07 hela mekânı kullanımı devam edecek şekilde bakım ve onarımı yapılması, mekân kapısının onarılması,
- Ana kütleden ek kısma geçişi sağlayan Z08 koridor mekânı camla kapatılarak ısıl konfor sağlanması, döşemesinin özgün malzemesiyle yeniden yapılması,
- Z02 mekânına ait pencere doğramalarının bakımının yapılması yalıtım önlemlerin sağlanması, demir ferforjeleri olan doğramalara oksitlenmeyi önleyici kimyasal sürülmesi ve yıpranmış pencere kapaklarının özgün haline uygun yenisiyle değiştirilmesi,
- Z03 mekânı sokak cephesindeki muhdes pencere ve korkulukların kaldırılarak özgün pencere ve ferforje demir parmaklık takılması,
- Z04 mekânı avluya bakan pencere doğramasının bakım ve onarımı yapılması, kaldırılmış olan pencere kapağının yeniden takılması,
- Z09 merdiven altı depo alanın temizlenerek, ahşap kapak ile kapatılmasının sağlanması, merdiven kaplamasının bakımının yapılması, biçiminde öneriler geliştirilmiştir.
- Bahçedeki Z10 Depo işlik fonksiyonundaki yapıya, niteliksiz eklerle bilinçsiz onarımlar yapılmıştır. Duvarlar, yer yer rastlanan özgün malzemesiyle yeniden örülüp sıvanması,
- Mevcut tuğlalarda erimiş olan kısımlar tespit edilip değiştirilmesi,
- Duvarlarda açılan pencere ve kapı kullanımı göz önünde bulundurularak yeniden düzenlenmesi,
- Bahçe ahşap giriş kapısı özgününe uygun şekilde yeniden yapılması,
- Bahçe döşemesinde doğal taş malzeme uygulaması,
- Özgün çatı konstrüksiyonu korunarak ,muhdes ekler kaldırılıp gerekli olan kısımlarda güçlendirme yapılması, ahşap malzemenin korunmasını sağlayıcı önlemlerin alınması, şeklindedir.

Birinci Kat;

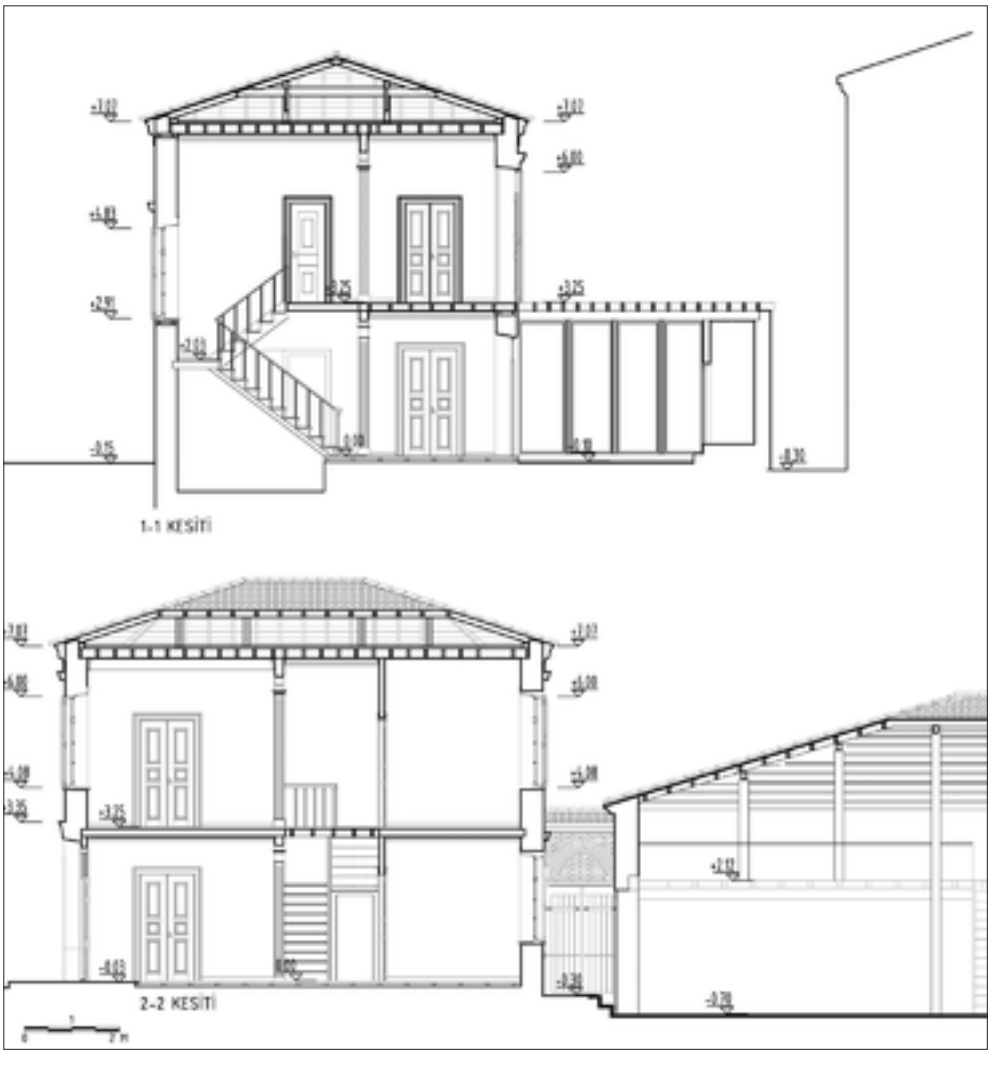
Bu katta bulunan mekânlar mevcutta var olduğu için yapılan restorasyon çalışması onarım sağlamlaştırma ve eksik kısımların tamamlanması şeklinde önerilmiştir.

Bu doğrultuda restorasyonda yapılacak işlemler:

- 101-102-103-104 mahal numaralı mekânların zemin döşemeleri temizlenip uygun kimyasallarla bakımı sağlanması, mahallere ait pencere ve kapı doğramalarının bakımının yapılması,
- 104 sofa mekânından, ek kısım üstü teras kullanımı, alt kattaki banyo ihtiyacının getirdiği mekân kurgusundan dolayı öngörülmemiştir (Şekil 13-14).
- Sefa Sokak'a bakan ön cephe özgün niteliğini günümüze taşımış ve sokağa değer katmaya devam etmiştir. Ön cepheye bitişik konut giriş kapısıyla bahçe giriş kapısı arasında yer alan tek cepheli çeşme şu an kullanılmamaktadır.
- Duvar yüzeylerinin özgün sıvayla tekrar sıvanması, ön cephede bulunan muhdes klima ünitesi ve kabloların kaldırılması,

Şekil 13: Restorasyon kat planları.

Şekil 14: Restorasyon kesitler.

Şekil 15: Restorasyon cepheler.

- Cephelerdeki taş ve tuğla silmelerdeki eksik kısımların tamamlanması, yüzey temizliğinin yapılması, garaj ve bahçe giriş kapılarının dönem analizleri sonucunda, özgün malzemeyle değiştirilmesi,
- Konut yapısı ile depo –işlik arsındaki geçişin üstünü kapatan muhdes trapez örtü kaldırılması, bahçe giriş kapısı üzerine alaturka kiremit yapılması,

Konut ana kitle, ek kısım ve depo-işlik mekânlarının çatı konstrüksiyonlarının bakım ve onarımı yapılması, gerekli görülen kısımların yenilenmesi, yalıtım önlemleri alınması, kiremitlerin gözden geçirilmesi, biçiminde uygulamaların yapılması önerilmiştir (Şekil 15; Binan vd., 2014).

D. SONUÇ

Havran ilçesi Kentsel Sit Sınırları içinde, dokunun Batı etkili geleneksel konutlarının ağırlıkla yer aldığı aksın önemli bir parçası olan binanın belgelenmesi önemlidir. Giderek artan bozulması göz önüne alındığında gerekli koruma önlemlerinin ivedilikle alınması önerilmektedir.

KAYNAKÇA

Arseven, C. E. (1984). *Türk Sanatı Tarihi: Vol. 10. X. Cilt*. Cem Yayınevi.

Binan, D., Yüce Aşkun, İ., & Çobancaoğlu, T. (Ed.). (2014). *Balıkesir Havran'da Kentsel Kültür Mirası ve Koruma*. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Yayınları: 787.

Çobancaoğlu, T. (2003). Türkiye'de Geleneksel Ahşap Ev Yapı Sistemlerinin İrdelenerek Gruplandırılmasına Yönelik Bir Değerlendirme. *Tasarım + Kuram*, *2*(3), 17–42. https://doi.org/10.23835/tasarimkuram.240843

Eldem, S. H. (1984). *Türk Evi Osmanlı Dönemi* (Cilt 1). Türkiye Anıt Çevre Turizm Değerlerini Koruma Vakfı Yayınları.

Ergin, Osman Nuri (1995). *Mecelle-i Umur-ı Belediyye*. İstanbul Büyükşehir Belediyesi.

Bursa Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu. (1995). tescil kararı (Karar tarihi: Karar no:). Bursa Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu, Kurul dosyası. (Bursa Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu, 1995)

69 ADA
9-10-11 PARSEL

e-ISBN: 978-625-6212-69-5

GELENEKSEL TİCARET YAPISININ KONUT ve TİCARET YAPISI BİRLİKTELİĞİNE DÖNÜŞÜM SÜRECİ: 69 ADA 9, 10, 11 PARSEL

Nurdan AÇIKGÖZ[1] – Tülay ÇOBANCAOĞLU[2]

GİRİŞ

Balıkesir ili, Havran ilçesi kentsel sit sınırları içinde (Bursa KTVKBK, 1995) Cumhuriyet Caddesi ve 227. Sokağın kesiştiği parsellerde yer alan yapı gurubu 19. yüzyıl başlarında Rum yerleşikler tarafından ticarethane olarak inşa edilmiştir. Evin sahipleri ve yöre sakinlerinden edinilen sözlü bilgiye göre Rum sahipleri binayı tütün ticareti işletmesi olarak kullanmışlardır. Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra geçekleştirilen mübadelede yapının kullanıcıları değişmiştir. Bu mülk sahibi vefat edene kadar binanın tek mekân olarak kullanımı sürmüştür. Sahibinin vefatıyla binanın mülkiyeti üç ayrı kullanıcıya paylaştırılmıştır. A,B,C binası olarak çalışma içinde tanımlanan binalar, Cumhuriyet Caddesi ve 227. Sokağın kesiştiği yerde *C binası (Parsel 9)* ticarethane, 227. sokaktaki *B binası(Parsel 10)* konut, *A binası* (*Parsel 11)* da ticarethane işlevi ile kullanılmaktadır (Şekil 1-2).

Şekil 1-2: 227. Sokak'tan ön ve yan görünüşler, 2019.

Şekil 3: 227. Sokak ve Cumhuriyet Caddesi görünüşleri, 2022.

1 Y. Mimar, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Koruma ve Restorasyon Yüksek Lisans Programı.
E-posta: nurdanince0@gmail.com ORCID: 0000-0001-5516-6962

2 Doç. Dr., Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü.
E-posta: tulay.cobancaoglu@msgsu.edu.tr ORCID: 0000-0002-4621-9775

Atıf: Açıkgöz, N., & Çobancaoğlu, T. (2026). Geleneksel Ticaret Yapısının Konut ve Ticaret Yapısı Birlikteliğine Dönüşüm Süreci: 69 Ada 9-10-11 Parsel. İçinde: D. Ulusoy Binan, K. Güler, & D. S. Eyüpgiller (Ed.), *Balıkesir Havran'ın Mimarlık Mirası* (Cilt III: Havran'da Batı Etkili evler, Ticaret, Kamu Yapıları ve Koruma Projeleri) ss. 49-64. Ege Yayınları, İstanbul.

Şekil 4-5: Parsel 11 ve parsel 9 iç görünüşler, 2019.

Şekil 6-7: Parsel 10 üst kat oda iç görünüşleri, 2019.

A. RÖLÖVE

A.1 Konum

Bugün Cumhuriyet Caddesi ve 227. Sokağın kesiştiği yerde (Şekil 1-2) *C binası (Parsel 9)* ticarethane (tüp satış) (Şekil 5) olarak kullanılmaktadır. 227. Sokak'taki *B binası (Parsel 10)* ise ticaret işlevinden konut işlevine dönüştürülerek kullanılmaktadır (Şekil 6- 7). *A binası* (*Parsel 11)* ise ticarethane (sobacı-metalci) olarak hizmet vermeye devam etmektedir (Şekil 4).

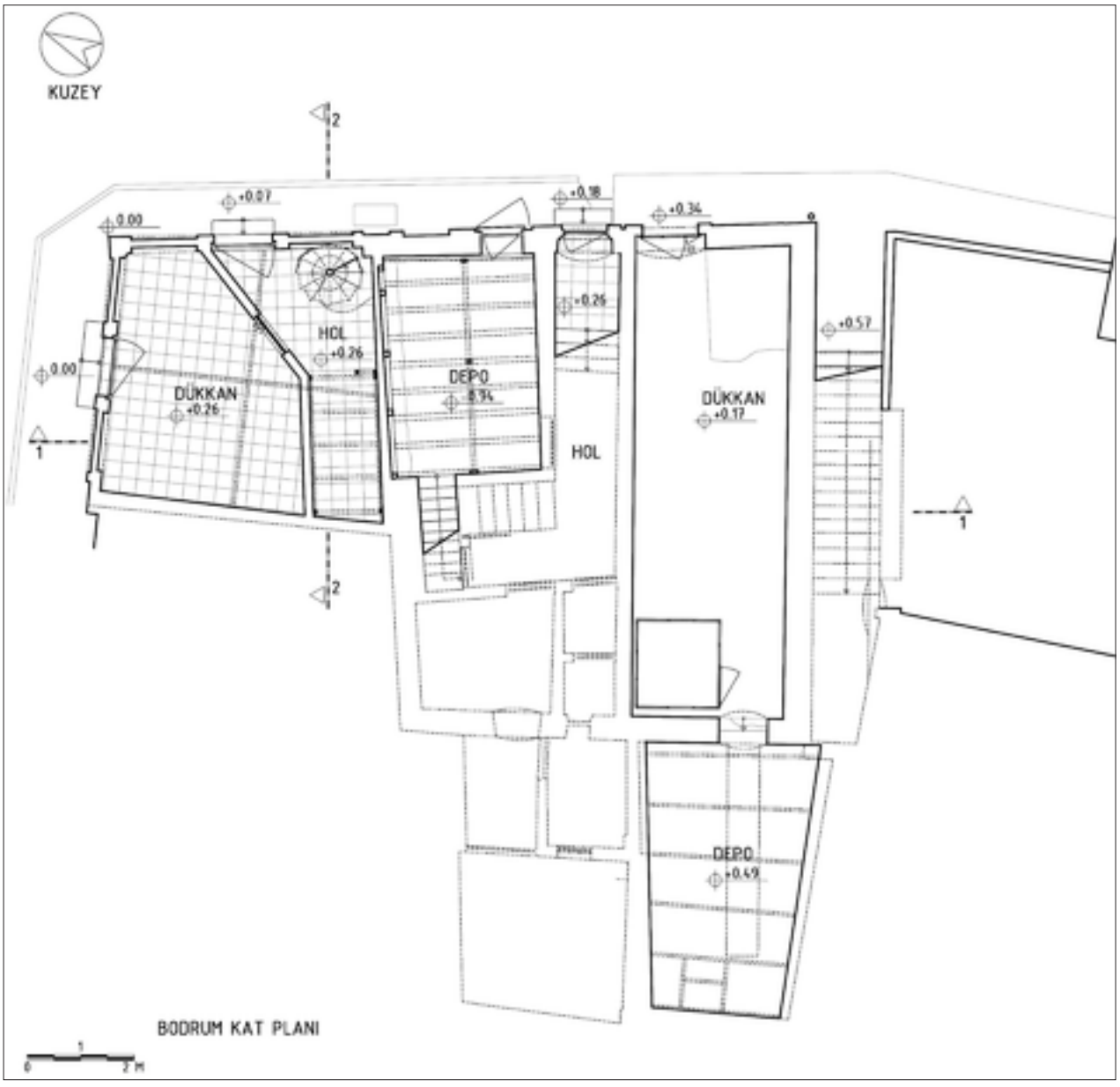
A.2 Plan ve Cephe Özellikleri

A, B ve C yapıları zemin ve birinci kattan oluşmaktadır. Yalnızca B binası sonradan eklenmiş bir bodrum kata sahiptir. Yapının dört cephesi bulunmaktadır. A yapısı diğer iki yapıya göre daha çok yıpranmış olsa da özgünlüğünü en çok koruyan yapı durumundadır. En özgün bulgulara bu yapıda rastlanmıştır.

Plan Özellikleri

Bodrum Kat:

Yapıda bodrum kat sadece B yapısında bulunmaktadır. Taş basamaklarla inilen bu bodrumda aşırı rutubetten dolayı duvarlarda aşınmalar, ufalanmalar gözlemlenmiştir. Kuzeydoğu cephesine bakan duvar da demirden imal edilmiş parmaklıklı düz atkılı tek kanatlı PVC bir pencere mevcuttur. Mekânda ahşap dikmeler ve kirişler gözlemlenmektedir. Ahşap konstrüksiyonda yer yer çürümeler mevcuttur. Bodrum katın zemini ve duvarları moloz taştır. Tavan yüksekliği 195 cm olup 11.5 m^2'lik bir alana sahiptir (Şekil 8).

Şekil 8: Bodrum kat rölöve planı.

Zemin Kat:

A Yapısı;

Yapının kuzeydoğu cephesinin devamında bir bahçesi bulunmaktadır. Bu bahçenin üzerindeki muhdes yığıntılar ve yoğun bitkilenmelerden dolayı detaylı ölçü alınamamıştır. Giriş kapısının üstünde demir parmaklıklı ahşap bir ışıklık penceresi bulunmaktadır. Işıklık penceresinin parmaklığı C yapısının girişindekiyle aynı olduğu için özgün olabileceği düşünülmektedir.

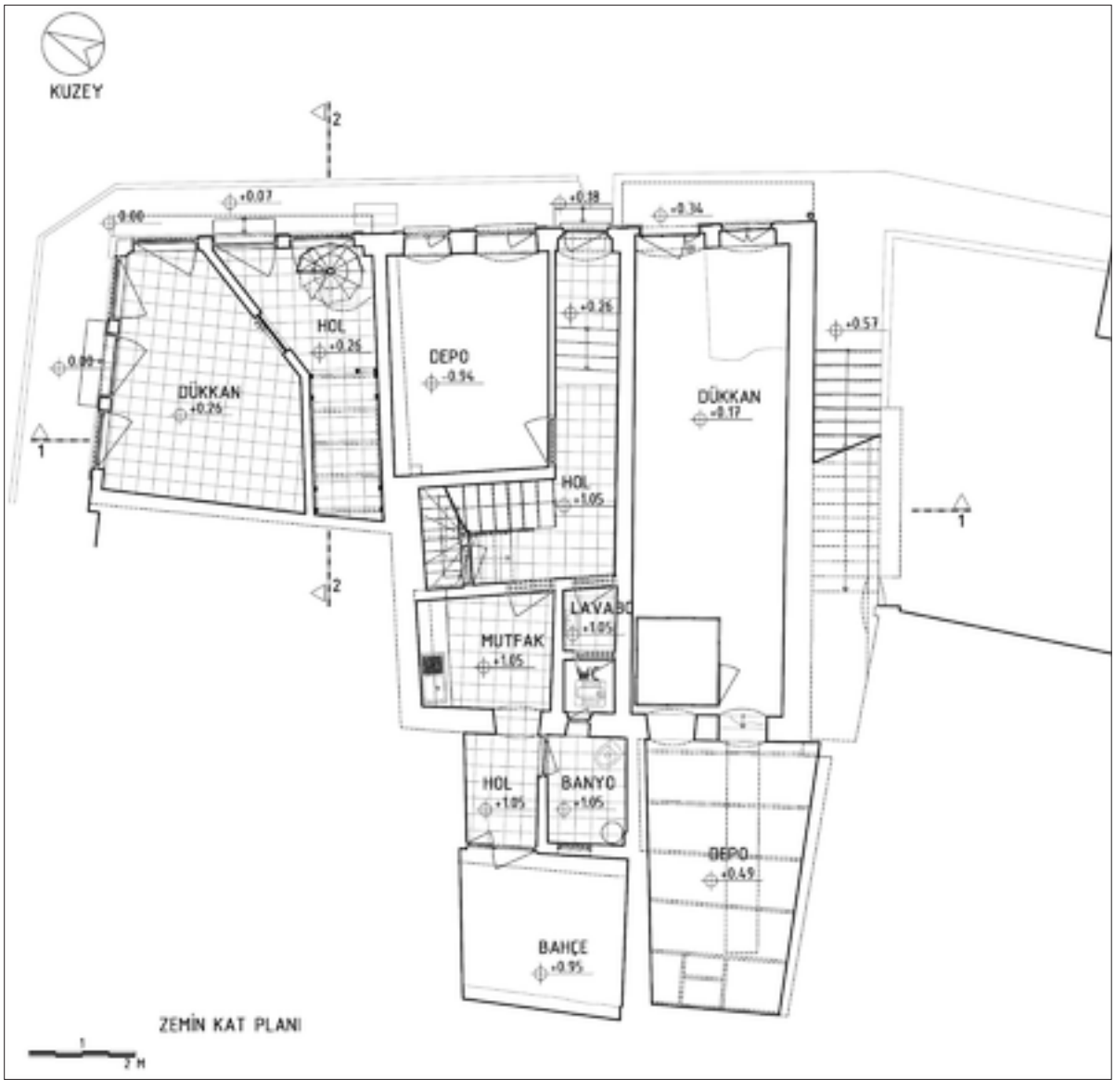
A yapısının zemin katı iki mekândan oluşmaktadır. İlk mekân zemini betondan, duvarları tuğla ve sıvadan, tavanı ahşap kaplamadan teşekkül etmiştir. İçerisi metal elamanlarla doludur. Ayrıca ahşaptan imal edilmiş muhdes bir konteyner yazıhane olarak kullanılmaktadır.

Mekânda bulunan diğer bölüme betondan imal edilmiş iki basamak çıkılarak geçilmektedir. Beton basamaklardan çıkıldıktan sonra hemen sağda kemerli bir pencere boşluğu bulunmaktadır. Bu mekânda bulunan özgün kapı ve pencere doğramaları değiştirilmiştir. Avlu olarak kullanılan bu mekânın tavanı oluklu levha ile kapatılmıştır. Mekânın zemini betondan, duvarları tuğla ve sıvadan teşekkül etmiştir (Şekil 9).

B Yapısı;

Kuzeydoğu cephesine içten kemerli, dıştan düz atkılı, çift kanatlı demirden imal edilmiş muhdes bir kapıdan girilmektedir. B yapısının zemin katında bir oda, iki hol, bir lavabo, bir tuvalet, bir mutfak, bir banyo ve bir avlu mevcuttur. Kısmi bodrum kat oluşturulmak amacıyla zemin kat döşemesi yükseltilmiştir.

Özgün halinde ticaret işleviyle kullanılan yapı konuta çevrildiği için iç mekân organizasyonu tamamen değişmiştir. Üst ve bodrum kata ulaşımı sağlaması için taş basamaklı, farklı merdivenler inşa edilmiştir. İç avlu kısmi olarak kapatılarak bir hol ve bir banyo mekânı eklenmiştir. Yapı içerisinde çok fazla müdahale yapıldığından özgün yapı elemanları kalmamıştır. Genel olarak yapının zemini seramik, taş ve muşamba kaplama, tavanı ahşap kaplama, duvarları sıvalı veya seramik kaplamalıdır. Yapının pencere ve kapıları PVC veya demir doğramadır (Şekil 9).

Şekil 9: Zemin kat rölöve planı.

C Yapısı;

Yapıya kuzeybatı ve kuzeydoğu yönünden olmak üzere iki adet giriş yapılabilmektedir. Yapının zemin katı iki mekândan oluşmaktadır. Bu iki mekân arası yüksekliği yaklaşık 2 m kadar olan ahşap bir panelle birbirinden ayrılmaktadır. Cumhuriyet caddesi cephesinden girilen mekân ana mekândır. Ana mekânın döşemesi seramik kaplama ile değiştirilmiştir.

Diğer mekâna hem 227. sokakta bulunan kapıdan hem de panelde bulunan sürgülü kapıdan giriş yapılabilmektedir. Sonradan eklenmiş demir konstrüksiyonlu bir merdiven ile üst kata geçiş yapılabilmektedir.

Merdivenin karşısında metalden imal edilmiş muhdes bir platform bulunmaktadır. Aynı şekilde metalden imal edilmiş merdivenlerle bu platformun üst katına ulaşılabilmektedir. Bu mekânın döşemesi özgün karo mozaiktir.

C yapısının zemin kat tavan örtüsü sıvalı tonozdur. Tonozun birleşim yerinde bir çiçek bezemesi vardır. C yapısında sonradan eklenmiş kata çıkmak için tonozda delik açılmıştır. Yapının pencere ve kapı doğramaları alüminyum ile değiştirilmiştir (Şekil 9).

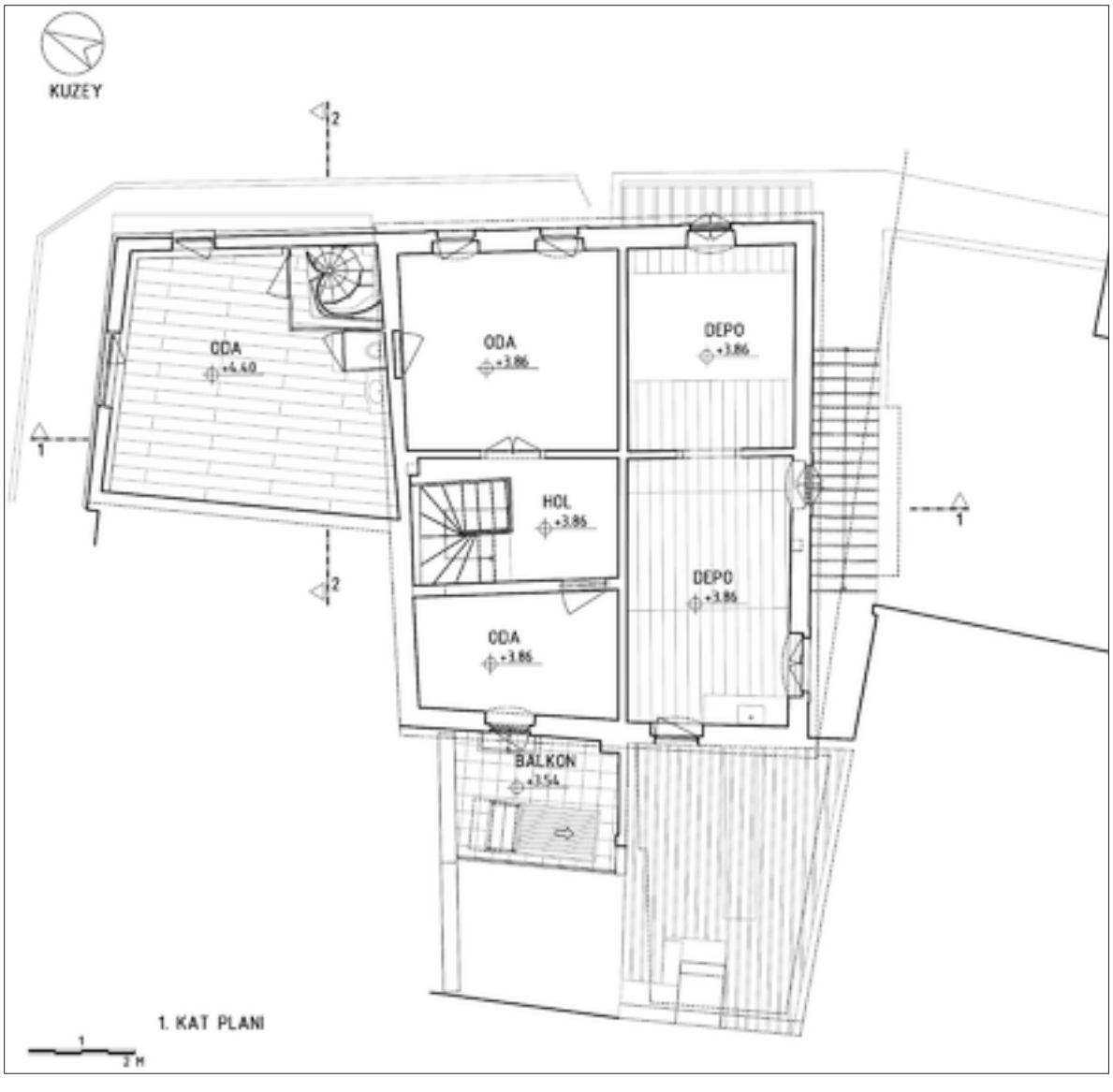
1. Kat Planı:

A Yapısı;

Yapının güneydoğu cephesinde bulunan 18 basamaklı taş merdiven ile A yapısının 1. katına ulaşılmaktadır. Üst kat depo işlevi ile kullanılan iki ayrı mekândan oluşmaktadır. Yapının demir giriş kapısı ve kuzeydoğu ile güneydoğu yönündeki ahşap doğramalı demir kepenkli pencereleri özgün niteliktedir.

Yapıya giriş yapılan mekânın güneydoğu duvarının üzerinde bir ocak izi mevcuttur. Aynı şekilde kuzeybatıdaki duvarın bir kısmı da sonradan kapatılarak mevcut haldeki B yapısı ile arasındaki geçiş kapatılmıştır.

Mekânların döşeme kaplaması kısmen ahşap kısmen muşamba örtülüdür. Giriş mekânının tavan kaplaması muhdes ahşap kaplama, ikinci mekânın ise özgün nitelikte çıtalı ahşap kaplamadır (Şekil 10).

Şekil 10: Birinci kat rölöve planı.

B Yapısı;

Yapının üst katına sonradan eklenmiş ve taştan imal edilmiş 16 adet basamakla çıkılmaktadır. Toplam dört adet mekân mevcuttur. Merdiven holü, bu hole açılan iki oda ve arka cephedeki odadan geçilen sonradan eklenmiş bir balkon mekânından oluşmaktadır.

Odaların ve holün döşemesi ahşap kaplama üzeri muşamba örtü; balkonun seramik kaplamadır. Kuzeydoğu yönündeki odanın tavan kaplaması A yapısındakine benzer özgün nitelikte çıtalı ahşap kaplamadır. Aynı odanın çift kanatlı ahşap kapısı da özgün niteliktedir. Yapının diğer kapı ve pencereleri muhdestir. Avluya bakan pencere boşluğu uzatılarak kapıya çevrilmiştir. Bu kapıdan muhdes balkona geçiş yapılabilmektedir. Balkonda güneş panelli bir su ısıtma sistemi konmuştur (Şekil 10).

C Yapısı;

Yapının üst katına, zemin kattaki demirden imal edilmiş 19 basamaklı döner merdivenle çıkılarak ulaşılmaktadır. Oda ve merdiven holü olmak üzere iki mekândan oluşmaktadır. Bu muhdes katı yapabilmek için C yapısının zemin katındaki tonozun bir bölümünü kırılmıştır.

Merdiven holünün döşemesi lamine ahşap ve kısmen görünen özgün taş döşemeye sahiptir. Oda mekânı ise lamine ahşap döşeme, sıvalı duvarlar ve asma tavana sahiptir. İki mekânı muhdes ahşap bölücü eleman ayırmaktadır. Odada üstü sıvalı özgün nitelikteki taş harpuşta okunmaktadır. Pencereleri alüminyum doğramalıdır. Güneydoğu yönündeki duvar üzerinde ıslak hacim bölümü bulunmaktadır (Şekil 10).

Çatı:

Yapının iki farklı çatısı bulunmaktadır. Çatıların mahya kotları arasında yaklaşık 20 cm fark vardır. A ve B yapısının üstünü örten ana kırma çatının kaplaması alaturka kiremittir. Üzerinde üç adet şönt baca bulunmaktadır. Üç yöne doğru %33 eğimlidir.

C yapısının üstüne örten çatının kaplaması marsilya kiremittir. İki yöne doğru yaklaşık %55 eğime sahiptir. İki adet PVC yağmur deresine sahiptir (Şekil 11)

Şekil 11:
Çatı rölöve planı.

Cephe Özellikleri

Kuzeydoğu cephesi;

227. Sokağa paralel devam etmektedir. Tüm yapılar zemin artı bir kat düzenine sahiptir. Üç parsele de girişler bu cepheden sağlanabilmektedir. Binanın uzun cephesi olup mimari kurgunun ipuçları bu cepheden yakalanmaktadır. C yapısının üst katı muhdestir.

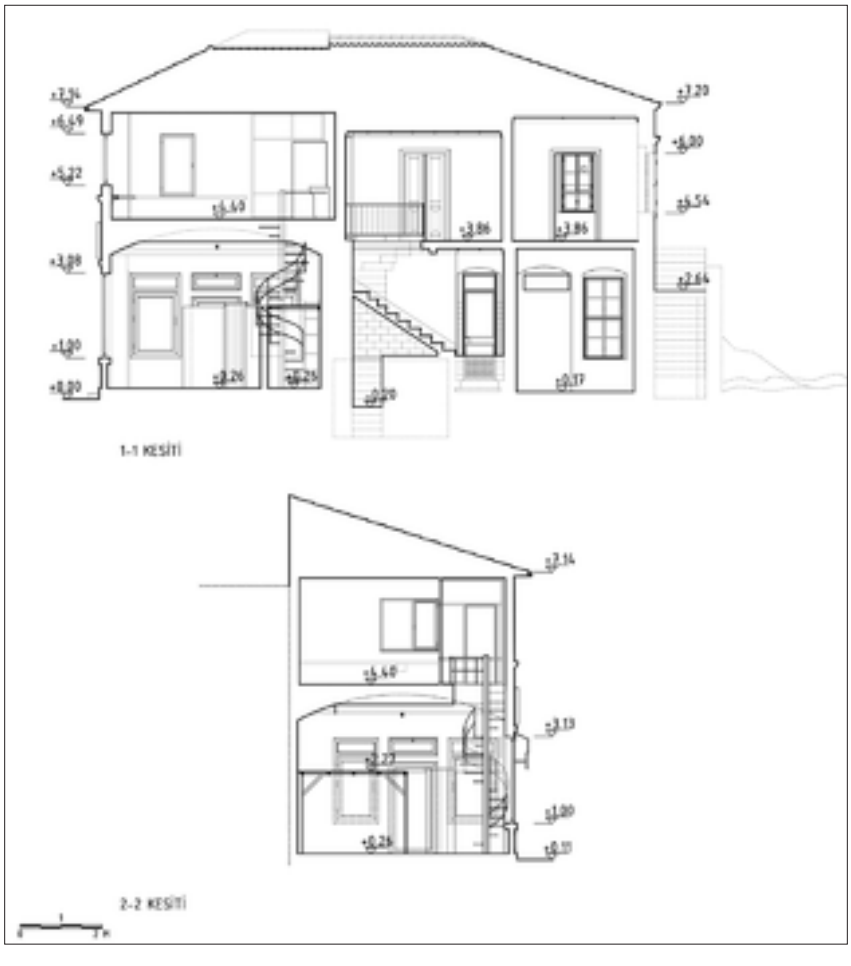
A yapısının 1. katında yüzeysel kirlenmeler ve sıvada bozulmalar açıkça gözlenmektedir. B yapısının cephe rengi tamamen farklı boyanmıştır. C yapısının zemin katının cephe rengiyle A yapısının cephe rengi birbirine benzer tonlar olduğundan dolayı özgün cephe renginin bu olduğu düşünülmektedir. A, B, C yapılarının giriş kapısı, B ve C'nin pencere doğramaları özgün değildir. Cephe boyunca devam eden muhdes kablolar vardır. A ve C yapılarında muhdes tabela, reklam panoları, PVC esaslı su iniş borusu ve sundurmalarda mevcuttur. B ve C yapılarının ortasında bir adet elektrik kutusu bulunmaktadır.

Pencereler ve kapılar taş söveye sahiptir. Özgün cephe detayları en çok A yapısından okunmaktadır. A yapısının üst kat penceresinde milli demir kapak bulunmaktadır. Bu demir kapak sistemi planda 1.5 x 1.5 cm'lik bir dişe oturmaktadır. A, B ve C yapılarının zemin katında; B yapısının 1. Katında bu mil sisteminin ve dişlerin kalıntısı vardır.

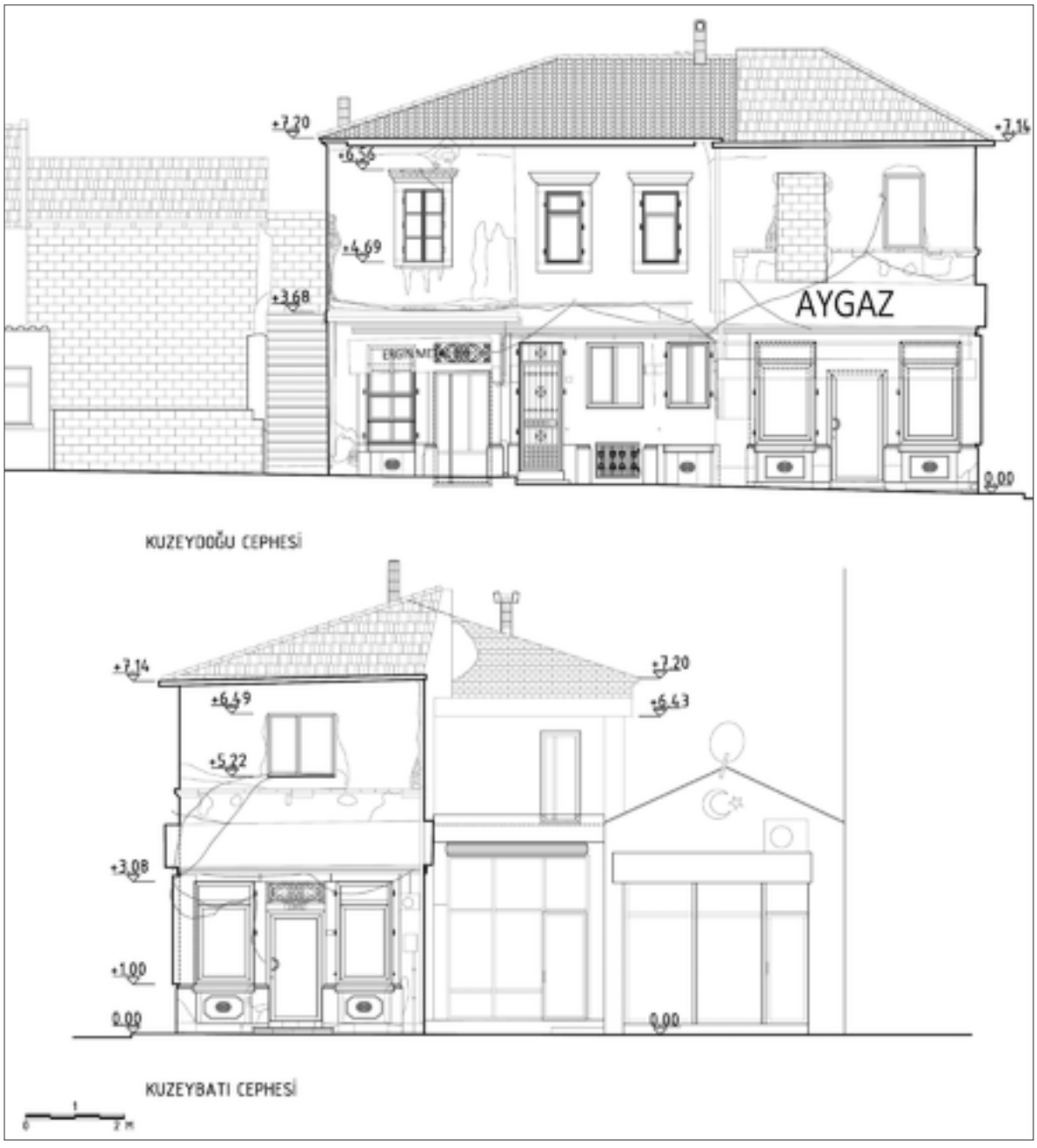
Pencere üzerinde görülen minik saçaklar özellikle Rodos Evlerinde görülen mimari uygulamadır. Rodos Kasabasında Türklerce *"**tura**"* adıyla bilinen bu eleman A yapısının 1. katında alenen tuğla ile yapıldığı gözlemlenmektedir. B yapısının 1. Katındaki pencerelerin de üstünde bulunan bu turalar yapılan niteliksiz onarım sonucu sıvanmıştır.

A ve C yapılarının giriş kapılarında özgün silmeye rastlanmıştır. Aynı zamanda A,B ve C yapıları boyunca devam eden bir kat silmesi de mevcuttur. Silmede yüzey kirliliği, niteliksiz sıva gözlemlenebilmektedir. C yapısında yüzeysel kopmaları olan özgün taş harpuşta vardır.

Zemin kat pencere boşluklarının altında bezemeyle süslenmiş bir mimari düzen vardır. Bu düzene bu cephede B yapısının 1 penceresi hariç diğer tüm pencere altlarında rastlanmaktadır (Şekil 12-13).

Şekil 12:
Kesit rölöveleri.

Şekil 13: Cephe rölöveleri.

Kuzeybatı Cephesi;

Cumhuriyet caddesine paralel cephedir. Giriş kapısının demir parmaklıklı özgün bir tepe penceresi bulunmaktadır. Bu parmaklık A yapısında da görülmüştür. Giriş kapısı ve tepe penceresi arasındaki lentoda yapının o tarihte yapıldığını anlatan "1889" yazısı yazmaktadır.

C yapısının 1. Katında yüzeysel kopmaları olan taş harpuşta vardır. Zemin kat pencere boşluklarının altında bezemeyle süslenmiş bir mimari düzen vardır.

Kat silmesi bu cephede de devam etmektedir. Cephede zemin katta taş söveli pencere boşluğunda kapak için olan diş izi ve mil sistemi kalıntıları bulunduğundan burada da demir kapakların olduğu düşünülmektedir.

Güneybatı Cephesi;

Güneybatı cephesi yapının avlusundan binaya bakan bir cephedir. A yapısının avlusu zemin katta üzeri oluklu levha ile kapatılmıştır. A yapısının 1. katında bir adet demirden imal edilmiş, dört tarafı taş söveli ve tuğladan

yapılmış turası olan bir pencere bulunmaktadır. Bu pencerede gözle görünen bir paslanma söz konusudur. A yapısı ve B yapısının arasına 1. katta bir tuğla duvar örülmüştür (Şekil 12-13).

Güneydoğu Cephesi;

A yapısının 1. katına ulaşımını sağlayan taş merdiveni ve giriş kapısını gören, A yapısının yanındaki bahçesinden geçen cephedir. Zemin katta pencere veya kapı boşluğu yoktur. Bahçede muhdes yığıntılar ve yoğun bitkilenme olduğu için ölçüm yapılamamıştır. Merdivenin altına tuğla kemerli bir boşluk gözlemlenmiştir. Giriş kapısının üstünde ahşap doğraması ve demir parmaklığı olan bir tepe penceresi bulunmaktadır.

Cephede yoğun bir sıva dökülmesi görülmektedir ve açığa çıkan tuğla duvarda derz boşalmaları gözlemlenmiştir. Tuğla bahçe duvarında ve taş basamaklarda kırılmalar, yosunlaşmalar, bitkilenmeler gözlemlenmiştir (Şekil 12-13).

A.3 Yapım Tekniği ve Malzeme Özellikleri

Türkiye'de geleneksel ev mimarisinde toprak, taş, tuğla, ağaç esaslı olmak üzere dört çeşit malzeme kullanımı görülmektedir. Topraktan yapılan binalara kerpiç, taştan ve tuğladan yapılanlara kâgir, ağaçtan yapılanlara ahşap veya yarısı kâgir, yarısı ahşap olanlara yarı kâgir bina denilmektedir (Arseven, 1984).

Geleneksel evler yöresel mimarinin bir parçası olarak üretilmiştir. Yöresel mimariyi biçimlendiren, Fiziksel Etkenler; topografik yapı, iklim özellikleri, bitki örtüsü ve Sosyal Etkenler: nüfus dağılımı, yerleşme düzeni, ekonomik yapı ile inançlar, gelenekler, kültürel yapı gibi etkenlerdir. Bütün bu etkileşimler sonucunda strüktür ve teknoloji farklı olmakla birlikte, genelde doğal malzemeye bağlı üretim söz konusu olmuştur (Çobancaoğlu, 2003).

Havran'daki 19. yüzyılda inşa edilen ve "Batı Etkili" olarak tanımlanan evler, yangınları önlemek amacıyla kâgir bina inşa edilmesi için çıkarılan Ebniye Nizamnamelerine göre inşa edilmiştir. 1848 tarihli ilk Ebniye Nizamnamesi'nde kullanılacak malzemeye göre inşaatlar tam kâgir ve nîm (yarı) kâgir olarak sınıflandırılmıştır. Tam kâgir binalar duvarları ve döşemesi kâgir, nîm kâgir binalar ise dış duvarları kâgir, döşemeleri ve iç duvarları ahşap olarak inşa edilen binalardır (Ergin, 1995). İncelenen örnekler içinde 19. yüzyılın sonunda inşa edilenler yarı (nîm) kâgir olarak tanımlanan yapılardır.

Batı etkili olarak tanımlanan söz konusu iki katlı karma sistemde inşa edilmiş olan yapı gurubu,dış duvarları yaklaşık 45 cm kalınlığında yığma tuğla sistem, iç duvarları ise yaklaşık 20 cm kalınlığında ahşap karkas sistem üzeri bağdadi çıtalıdır. Kat döşemeleri ahşaptır. Kâgir yapım sistemiyle inşa edilmiş bu yapının temellerinin taş olduğu B yapısının bodrum katında gözlenmektedir. C yapısının zemin kat tavan örtüsü sıvalı tonozdur. Pencere ve kapılar taş söveye sahiptirler. Özgün halinde ahşap pencereler demir kepenklere sahiptir.

B. RESTİTÜSYON ÖNERİSİ

B.1 Plan ve Cephe Özellikleri

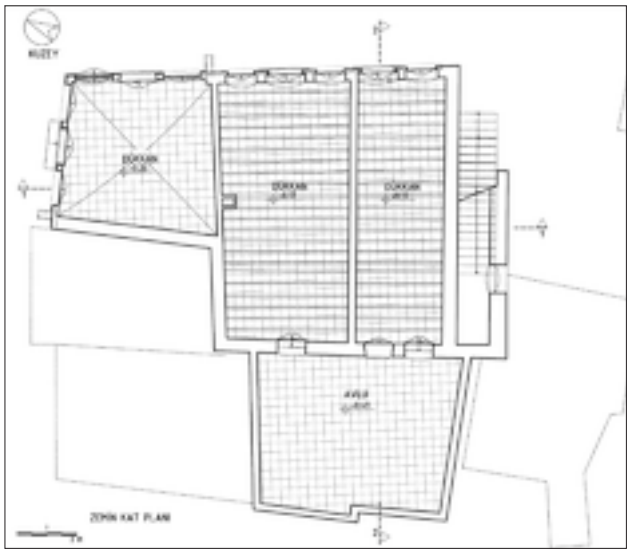
Yapıya ait fotoğraf ve belge yetersizliğinden dolayı mevcut izlerinden ve sözlü kaynaklardan yararlanılarak restitüsyon projesi oluşturulmuştur. Yapının ilk sahiplerinin zemin katı üç ayrı dükkân olarak; üst katı ise konut olarak kullandıkları düşünülmektedir. C yapısının birinci katı ve B yapısının bodrum katı yapının özgün halinde yoktur. Yapının değiştirilmiş pencereleri ahşap doğramalı demir kapaklı; kapıları ise demir kapı olarak restitüe edilmiştir.

Plan Özellikleri

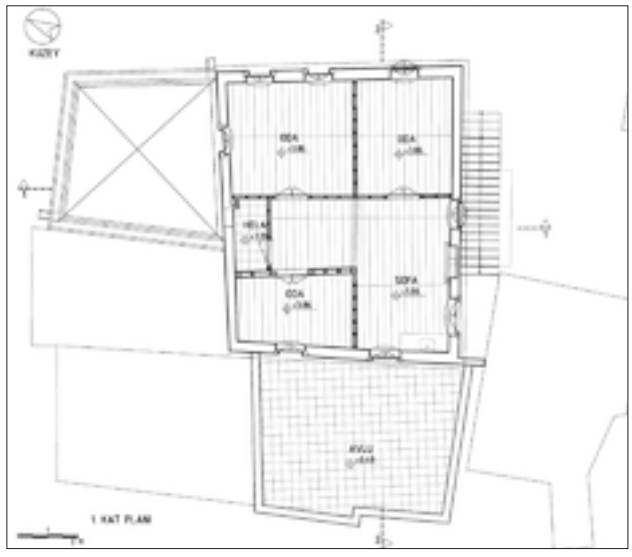
Zemin Kat Planı;

Yapının zemin katında üç adet dükkân bulunmaktadır. A ve B dükkânı arkada ortak bir avluyu paylaşmaktadırlar. Yükseltilmiş döşemeye sahip B yapısı özgün kotuna çekilmiş, değiştirilmiş iç kurgu kaldırılmıştır. B yapısının konumu değiştirilmiş giriş kapısı da özgün konumuna getirilmiştir.

A yapısının bitişiğinde konumlanmış taş basamakların gömülü kısmı uygulama sırasında çıkacak sonuçlara göre revize edilecektir (Şekil 14).

Şekil 14: Zemin kat restitüsyon planı.

Şekil 15: Birinci kat restitüsyon planı.

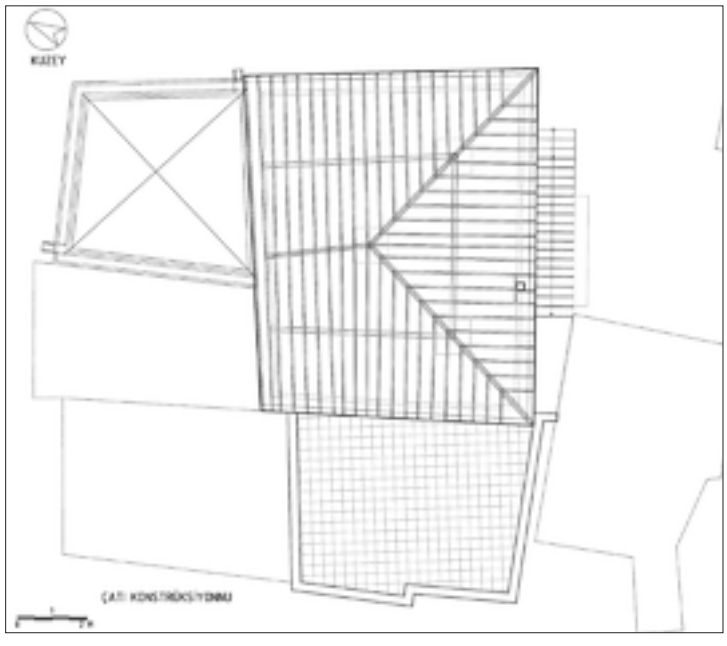
1. Kat Planı;

A ve B yapılarının 1. Kat planında beraber bir konut olarak kullanıldıkları tespit edilmiştir. Üç adet odaya, bir helaya ve L şeklinde bir sofaya sahiptir. Sofanın güneydoğu cephesinde bir ocak konumlandırılmıştır. Tüm mekânların tavanı çıtalı ahşap kaplama ve iç duvarları ahşap konstrüksiyonlu sıvalı duvardır. Oda ve sofanın döşemesi ahşap kaplama, helanın ise karo mozaik kaplamadır. Mevcut halinde kapatılmış veya değiştirilmiş olduğu tespit edilen kapı ve pencereler özgün niteliğine çevrilmiştir (Şekil 15).

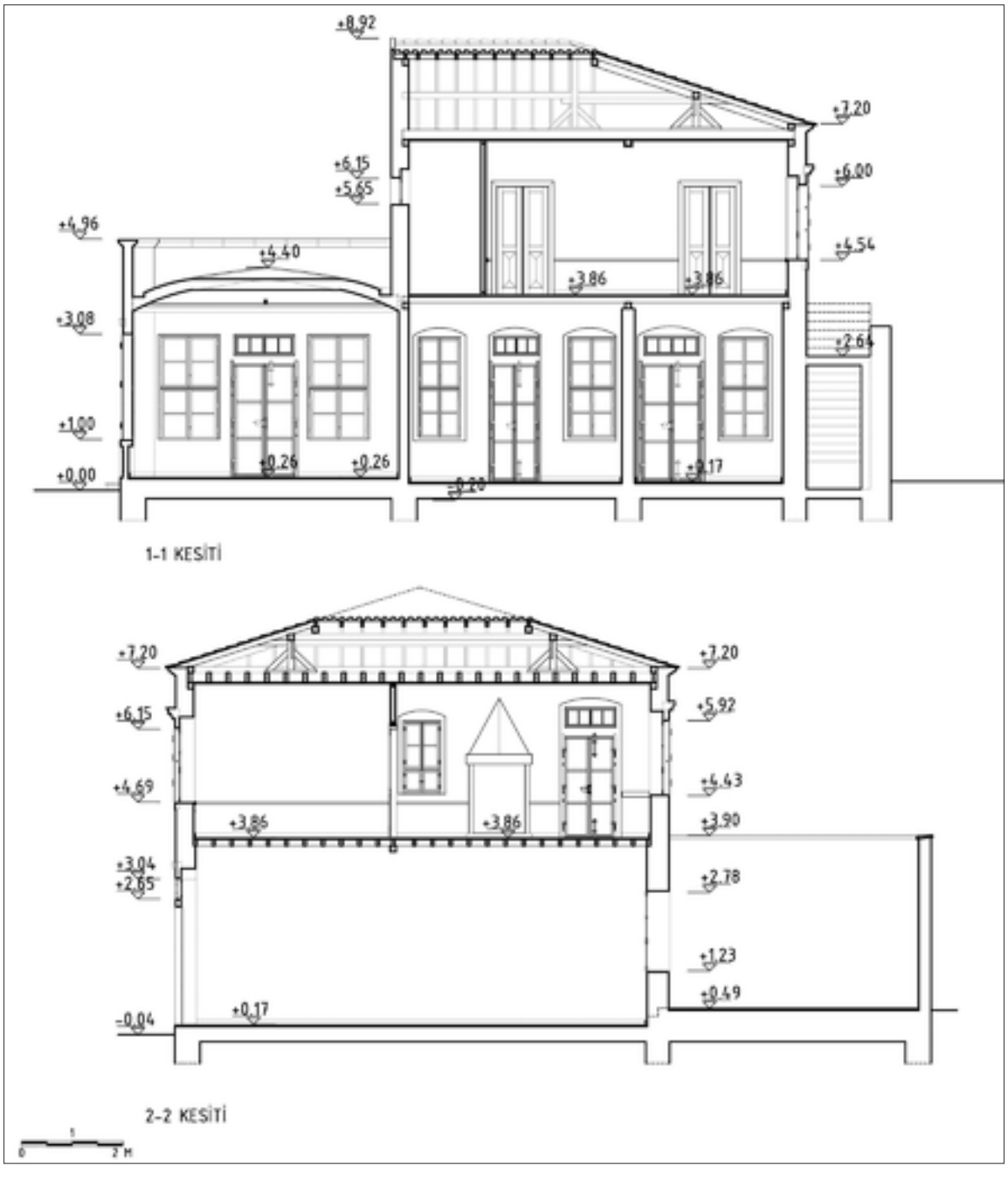
Çatı Planı;

A ve B yapısını örten bir kırma çatıya ve C yapısını örten horasan harçlı tonoz üst örtüsüne sahip olmak üzere 2 farklı çatısı vardır. Üç yöne eğimli olan A ve B yapısını örten çatının üst örtüsü alaturka kiremittir ve güneydoğu yönünde 1. Kattaki ocağın bacası bulunmaktadır (Şekil 16).

Araştırmalar sonucu C yapısının tavan üst örtü malzemesi belirlenemediği için horasan harcı ile sıvandığına karar verilmiştir. Uygulama sırasında ortaya çıkacak verilere göre proje revizesi yapılacaktır. Tonoz dört yöne eğimlidir ve yağmur sularını iki yönde olan taş çörtenlerle dışarıya akıtmaktadır. Aynı zamanda tonozun sağır duvara yaslanmayan üç kenarında bir taş harpuşta dönmektedir.

Şekil 16:
Çatı konstrüksiyonu restitüsyon planı.

Şekil 17: Kesit restitüsyonu.

Cephe Özellikleri

Yapının cephe özellikleri birbiri ile benzerlik göstermektedir**.** Dış duvar yüzeyleri sıvalıdır. Yapının pencereleri ahşap doğramalı ve demir kapaklıdır. 1. kat pencerelerinde turalar bulunmaktadır. Yapının kapıları ise demirdir ve demir parmaklıklı ahşap doğramalı kapı üstü ışıklıklarına sahiptir.

Kuzeydoğu Cephesi

Cephede A ve B yapıları zemin ve birinci kattan, C yapısı ise sadece zemin kattan oluşmaktadır. B yapısının giriş kapısı özgün konumuna getirilmiştir.

Cephede C yapısına ait taş bir çörten bulunmaktadır. Kuzeydoğu cephesinden kuzeybatı cephesine devam eden bir kat silmesi bulunmaktadır (Şekil 17-18).

Şekil 18: Cephe restitüsyonu.

Kuzeybatı Cephesi

Zemin kattan oluşan C yapısının tonozu taş harpuştanın arkasında ve daha düşük bir kotta kaldığı için gözükmemektedir. Kuzeydoğu cephesinden kuzeybatı cephesine devam eden taş bir silme vardır.

B yapısında kuzeybatıya açılan bir adet pencere boşluğu ve bir havalandırma penceresi olduğu düşünülmektedir (Şekil 17-18).

Güneybatı Cephesi

Avludan geçen cephede muhdes tavan kaplamaları kaldırılarak mevcut boşluklar özgün haline çevrilmiştir. Yerinde yapılacak zemin etütleri sonrasında özgün avlu kotu bulunarak projenin revizeleri yapılacaktır. Balkona giriş yapmak için kullanılan kapı boşluğu özgün halindeki pencere boşluğuna çevrilmiştir (Şekil 17-18).

Güneydoğu Cephesi

Dış merdivenleri gören bu cephede merdiven altının depo olarak kullanıldığı düşünülmektedir. Uygulama sırasında kaldırım döşemesi kaldırıldıktan sonra ortaya çıkacak gömülü basamaklara göre proje revize edilecektir (Şekil 17-18).

C. RESTORASYON ÖNERİSİ

Mevcutta üç ayrı parsel olan bu yapı bütünü birbirinden bağımsız ticarethaneler olarak kullanılmaya devam edecektir. Konuta çevrilen B yapısının sahibinin isteği doğrultusunda bu yapı da ticaret işleviyle kullanılacak şekilde restore edilecektir. Çeşitli dönemlerde yapılan ekler günümüz kullanımına uygun ve restitüsyon projesine bağlı kalınarak değiştirilecektir. Yapı genelinde değiştirilmiş kapı, pencere doğramaları, döşeme kaplamaları ve duvar katmanları restitüsyon verilerine uygun bir şekilde özgün niteliğinde yeniden imal edilecektir. Yapıdaki özgün kullanılmaya devam edilebilecek elemanların mekanik ve kimyasal temizleme işlemleri yapılacaktır.

C.1 Plan ve Cephe Özellikleri

Plan Özellikleri

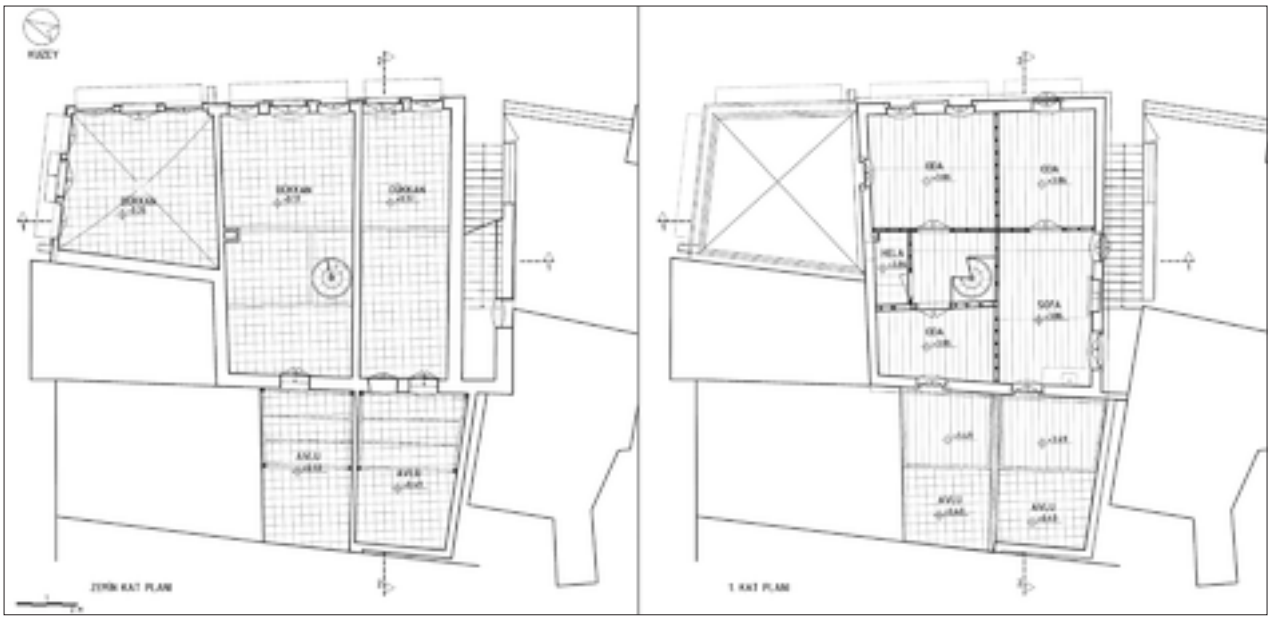
Restorasyon projesi restitüsyon projesine uygun olarak bugünkü kullanıma cevap verecek biçimde işlevlendirilmiştir. Arka cephedeki avluya yapılan kısmi veya tamamen kapama müdahaleleri muhdes olduğu için kaldırılacaktır. Dükkân sahiplerinin avluyu aktif olarak kullanabilmeleri için ahşap konstrüksiyonlu, ahşap kaplamalı yeni bir kısmi pergola sistemi önerilmiştir.

A yapısı sokak cephesinde başka bir avluya daha sahiptir; bu avlu mevcutta bulunan tuğla bahçe duvarı kalınlığı ve mevcutta bulunan bahçe duvarının sınır çizgisi referans alınarak bahçe duvarıyla çevrilerek avlu yoldan ayrılmıştır. Ön avluya demir bir bahçe kapısıyla girilecektir.

B yapısının zemin kat kotu özgün kotuna getirilerek bodrum kat kaldırılacaktır. Mevcut merdiven yeri değiştirilecek ve çelik konstrüksiyonlu ahşap basamaklı modern bir merdiven yapının güneydoğu duvarına konumlandırılacaktır.

C yapısının muhdes olan üst katı, yapıya fazlaca yük bindirdiği ve statik problemlere yol açabileceği için kaldırılmıştır. Tonozda mevcut olan delik bütünlenecektir.

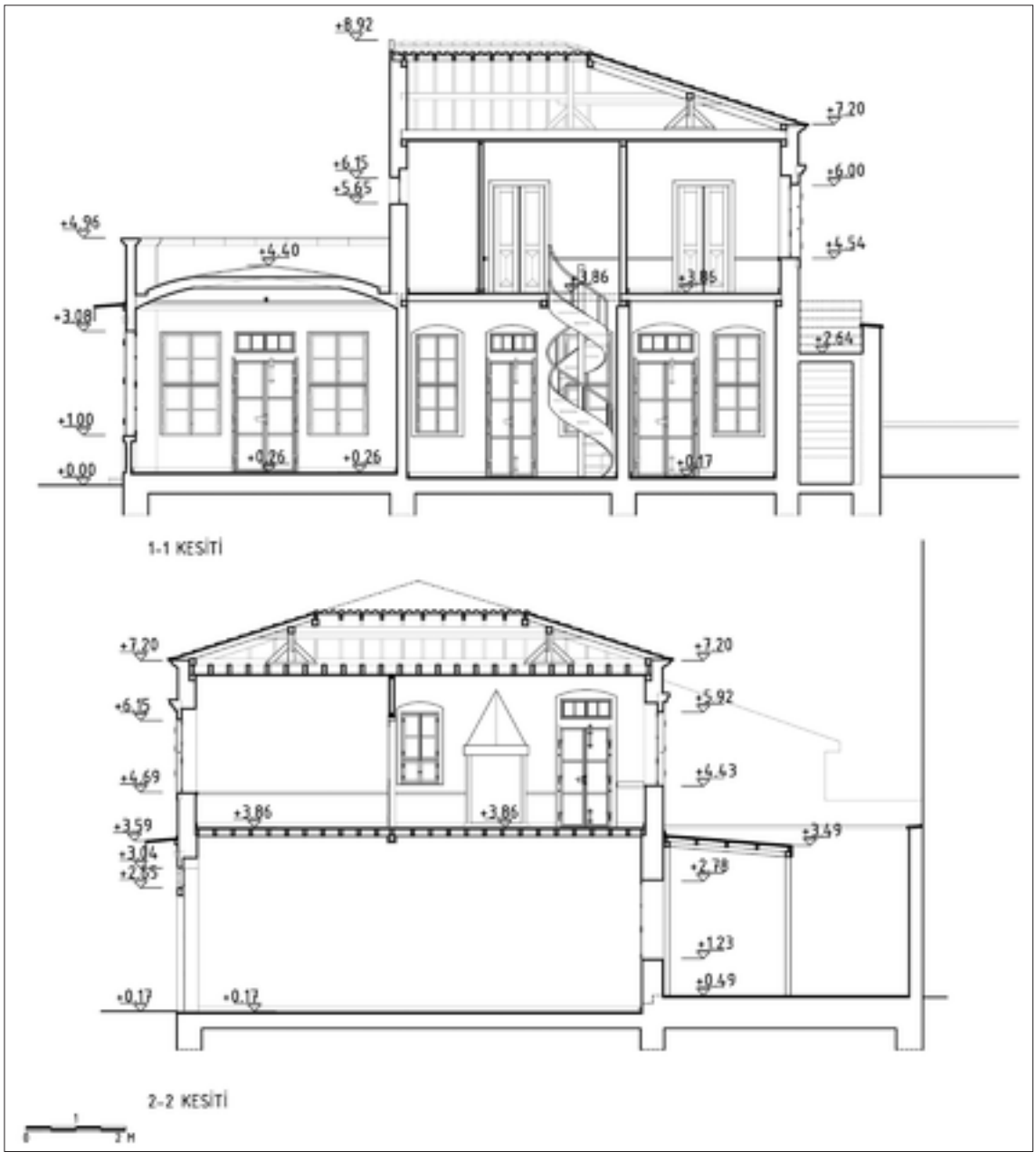
Kırma çatının konstrüksiyonun ve üst örtüsünün bakımı yapılacaktır. C yapısının özgün tonozlu çatısı ortaya çıkarılacak, taş harpuştaların bakımı yapılacaktır (Şekil 19).

Şekil 19: Restorasyon zemin kat ve 1. kat plan.

Cephe Özellikleri

Cephelerdeki kompozisyon restitüsyon projesindeki gibi olacaktır. Cephelerin hasarları uygun teknik ve yöntemle giderilecektir. Cephede düzensizliğe yol açan muhdes elemanlar, tabelalar ve kablolar kaldırılacaktır. 227. sokakta bulunan avluya bahçe duvarı yapılacak ve bir adet demir kapı ile bahçeye giriş verilecektir. Zemin katta tüm girişlerin üstü modern bir metal sundurma ile kapatılacak ve tek tip bir tabela eklenecektir. Kapatıldığı ve değiştirildiği tespit edilen pencere boşlukları özgün haline çevrilecektir. Arka cephedeki avlunun özgün kotu yapılacak uygulama sırasında ortaya çıkarılacaktır. Avluya ahşap konstrüksiyonlu ahşap kaplamalı pergolalar eklenecektir (Şekil 20-21).

Şekil 20: Restorasyon kesitler.

D. SONUÇ

Kentsel sit alanı içinde dönem özelliklerini büyük ölçüde koruyarak gelen bu yapı gurubu, sokak siluetinin önemli bir parçası olarak korunmalı ve giderek bozulmaya yüz tutmuş cephe detayları ve plan özelliklerine yönelik önlemler alınmalıdır.

Şekil 21: Restorasyon cepheler.

KAYNAKÇA

Arseven, C. E. (1984). *Türk Sanatı Tarihi: Vol. 10. X. Cilt*. Cem Yayınevi.

Bursa Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu (1995). *Tescil kararı* (Karar tarihi: 23 Mayıs 1995 Karar no: 4353). Bursa Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu, Kurul dosyası.

Çobancaoğlu, T. (2003). Türkiye'de Geleneksel Ahşap Ev Yapı Sistemlerinin İrdelenerek Gruplandırılmasına Yönelik Bir Değerlendirme. *Tasarım + Kuram*, *2*(3), 17–42. https://doi.org/10.23835/tasarimkuram.240843

Eldem, S. H. (1984). *Türk Evi Osmanlı Dönemi* (Cilt 1). Türkiye Anıt Çevre Turizm Değerlerini Koruma Vakfı Yayınları.

Ergin, Osman Nuri (1995). *Mecelle-i Umur-ı Belediyye*. İstanbul Büyükşehir Belediyesi.

69 ADA
19 PARSEL

e-ISBN: 978-625-6212-69-5

HAMAMI BULUNAN GELENEKSEL KÂGİR BİR KONUT İÇİN KORUMA ÖNERİSİ: 69 ADA 19 PARSEL

Özge YAVUZ[1] – Tülay ÇOBANCAOĞLU[2]

GİRİŞ

Çalışma konusu, Balıkesir ili, Havran ilçesi kentsel sit sınırları içinde (Bursa KTVKBK, 1995) Mescit Mahallesi, 229. Sokak'ta yer alan iki katlı kâgir konuttur. 229. Sokak'a bakan tek cephesi bulunmakta ve binanın avlusuna giriş de sadece bu sokakta yer alan avlu kapsından sağlanmaktadır. Konut, bodrum, zemin ve birinci kat olmak üzere üç kattan oluşmaktadır. Ahşap bir konut ile avlu duvarından bitişik cami arasında yer almaktadır (Şekil 1).

Şekil 1: Ön görünüş 2019.

A. RÖLÖVE

A.1 Konum

Havranın ana akslarından olan Cumhuriyet Caddesi'ne yakın bir konumda ve Mescit Mahallesi, 229. Sokak, 69 Ada, 19 Parsel'de yer almaktadır.

A.2 Plan ve Cephe Özellikleri

Plan Özellikleri

Yapı özgün kullanımında olduğu gibi günümüzde de konut olarak kullanılmakta olan avlulu bir kâgir yapıdır.

1 Y. Mimar, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Koruma ve Restorasyon Yüksek Lisans Programı.
E-posta: ozgeyavuz91@gmail.com ORCID: 0000-0001-8185-7927

2 Doç. Dr., Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü.
E-posta: tulay.cobancaoglu@msgsu.edu.tr ORCID: 0000-0002-4621-9775

Atıf: Yavuz, Ö., & Çobancaoğlu, T. (2026). Hamamı Bulunan Geleneksel Kâgir Bir Konut İçin Koruma Önerisi: 69 Ada 19 Parsel. İçinde: D. Ulusoy Binan, K. Güler, & D. S. Eyüpgiller (Ed.), *Balıkesir Havran'ın Mimarlık Mirası* (Cilt III: Havran'da Batı Etkili Evler, Ticaret, Kamu Yapıları ve Koruma Projeleri) ss. 65-74. Ege Yayınları, İstanbul.

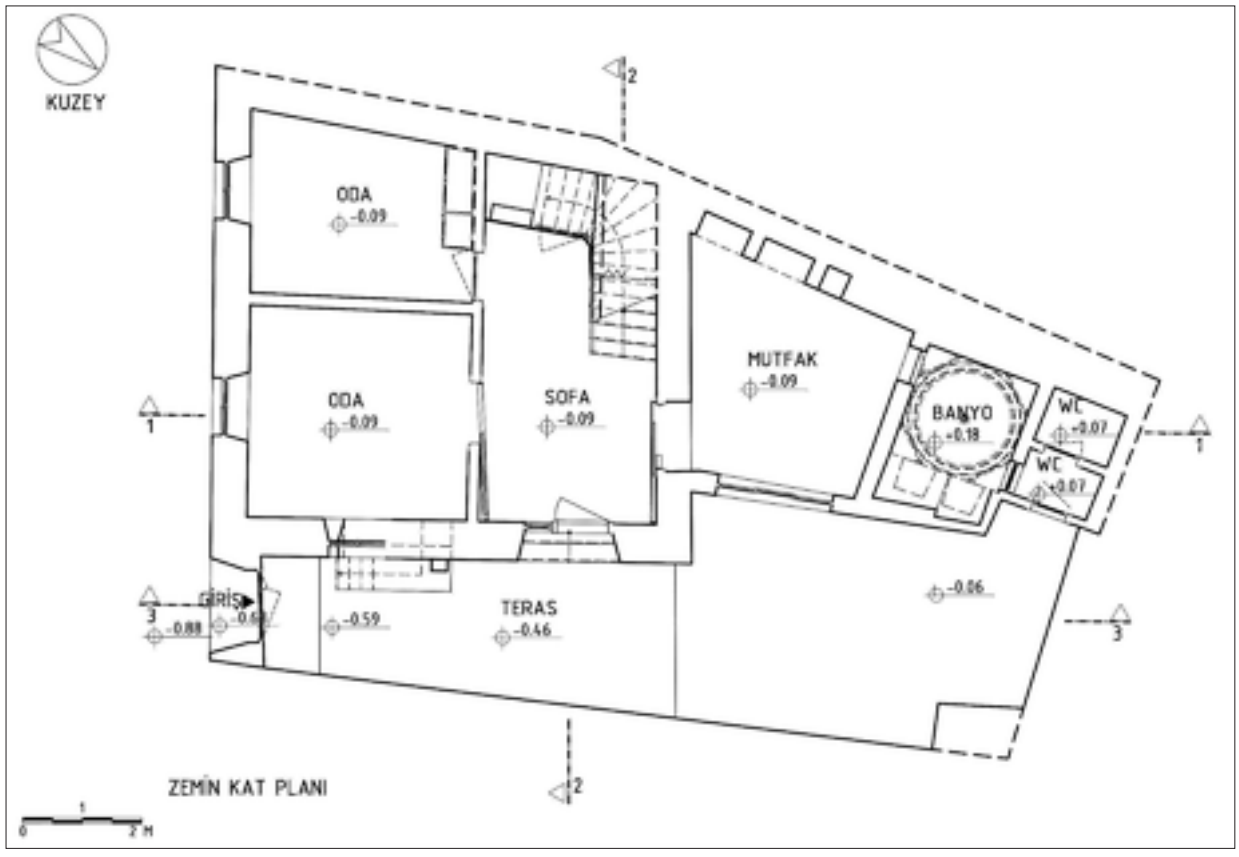
Şekil 2-3: Hamam iç ve kubbe dış görünüş 2019.

Şekil 4: Hamam kubbe iç görünüş 2019.

Bodrum Kat: Tek bir mekândan oluşan bu kata giriş avludan 6 adet basamak ile inilerek sağlanmakta olup, sokak cephesinde iki adet penceresi bulunmaktadır.

Zemin Kat: Zemin kat planı iki oda ve bu odaların açıldığı sofa ve avluda yer alan mutfak, hamam ve heladan oluşmaktadır. Zemin kattaki avluya demir kapıyla girilmekte ve binaya giriş avludan sağlanmaktadır. Ana giriş kapısı özgün olmayan yeni imalat bir kapıdır. Yüksekliği fazla olan kemerin bir kısmı ahşap bir malzemeyle kapatılmış ve yeni kapı buraya takılmıştır. Ocağın olduğu mekânın avluya bakan cephesinde duvar örülerek kapalı bir mutfak birimine dönüştürülerek kullanıldığı ve binadan buraya giriş kapısı olduğu görülmektedir. Mutfak biriminin devamında yer alan hamam zemini ve duvarın 120 cm yüksekliğindeki alanı seramik kaplı olup, içinde lavabo ve klozet bulunmaktadır (Şekil 2-3-4). Hamamın havalandırmasını sağlayan bir pencere yanında yer alan hela ile ortak pencere kullanımındadır. Sofanın içinde yer alan ve katlara ulaşım sağlayan merdiven özgün olup bodrum kata inen merdiven iptal edilmiştir (Şekil 5).

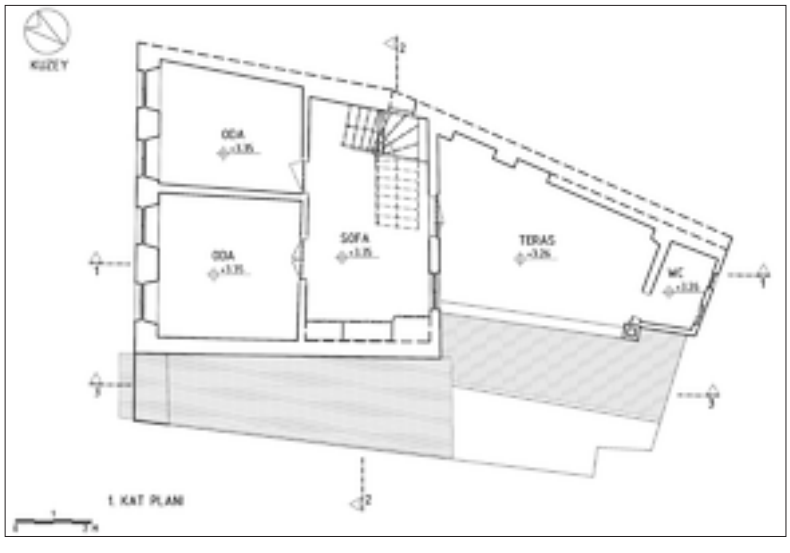

Şekil 5: Rölöve zemin kat planı.

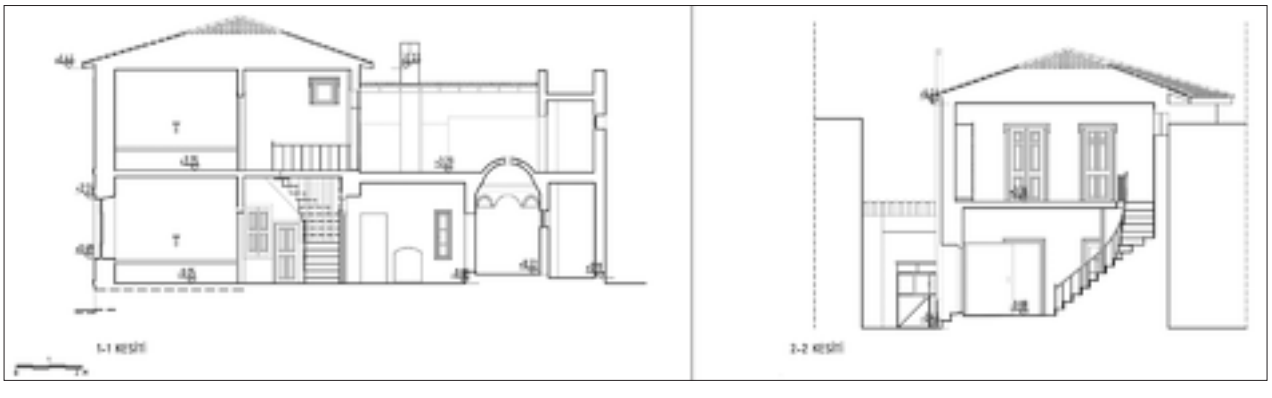
Birinci Kat: Birinci kat planı iki oda ve bu odaların açıldığı sofadan (Şekil 6) oluşmaktadır. Odaların pencereleri sokak cephesinde, sofanın pencereleri avlu cephesinde bulunmaktadır. Zemin kat ile bağlantıyı sağlayan özgün merdiven sofanın bir ucunda diğer ucunda ise yüklük yer almaktadır. Sofadan geçiş sağlanan ve yapıya sonradan eklenen, teras ile terastan girişi olan ve alt kat hela biriminin üzerinde yapılmış hela bulunmaktadır. Özgün detaylarını koruyan hamamın kubbesi teras döşemesinin üzerinde görülebilmektedir (Şekil 7-8).

Şekil 6: Birinci kat sofası yüklük.

Şekil 7: Rölöve 1. kat planı.

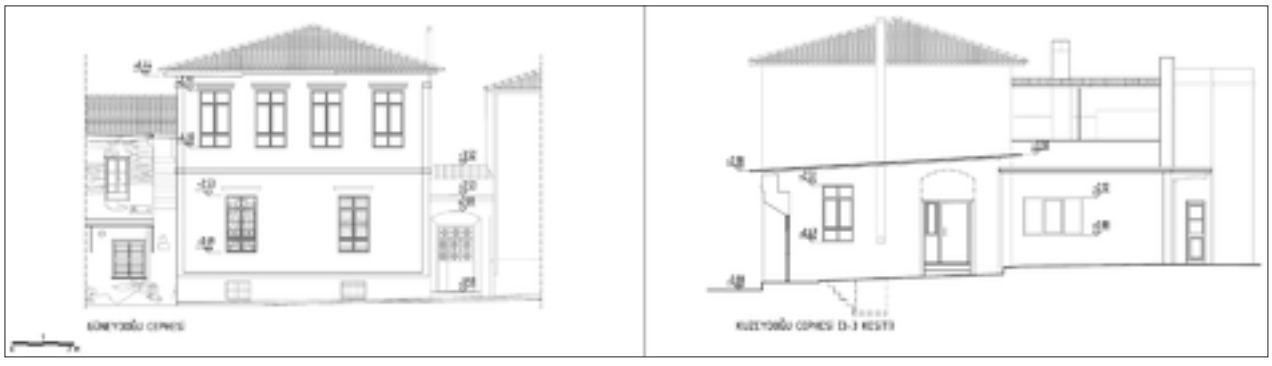
Şekil 8: Rölöve kesitler.

Cephe Özellikleri

Yapı, bodrum, zemin ve birinci kat olmak üzere üç kattan oluşmaktadır. Yapının güneydoğu cephesi (ön cephe) sokağa bakan ve bahçeye giriş kapısının yer aldığı cephedir. Zemin katta yer alan iki oturma odasının penceresi bu cephede yer almaktadır ve her ikisinde de demir korkuluk bulunmaktadır. Birinci kat odalarının pencereleri de aynı cephede yer almaktadır. Pencere üstlerinde sıvalı turalar ve kat döşemeleri hizasında kat silmeleri bulunmaktadır.

Avluya bakan sofa cephesinde birinci kattan ulaşılan teras ve terasa giriş kapısı ile pencere bulunmaktadır. Zemin katın avlu cephesinde mutfağa geçişi sağlayan kapı bulunmaktadır. Yapının doğu cephesi, yapıya asıl girişin yapıldığı cephedir. Oturma odası ve mutfak penceresi bu cephede bulunmaktadır. Bodruma inen merdiven ve bodrum giriş kapısı bulunmaktadır.

Parsel sınırının kuzey köşesinde yer alan bir ocak bulunmaktadır. Teras üzeri oluklu sac levhalar ile kısmen örtülmüştür (Şekil 9).

Şekil 9: Rölöve cepheler.

A.3 Yapım Tekniği ve Malzeme Özellikleri

Türkiye'de geleneksel ev mimarisinde toprak, taş, tuğla, ağaç esaslı olmak üzere dört çeşit malzeme kullanımı görülmektedir. Topraktan yapılan binalara kerpiç, taştan ve tuğladan yapılanlara kâgir, ağaçtan yapılanlara ahşap veya yarısı kâgir, yarısı ahşap olanlara yarı kâgir bina denilmektedir (Arseven, 1984).

Geleneksel evler yöresel mimarinin bir parçası olarak üretilmiştir. Yöresel mimariyi biçimlendiren, Fiziksel Etkenler; topografik yapı, iklim özellikleri, bitki örtüsü ve Sosyal Etkenler: nüfus dağılımı, yerleşme düzeni, ekonomik yapı ile inançlar, gelenekler, kültürel yapı gibi etkenlerdir. Bütün bu etkileşimler sonucunda strüktür ve teknoloji farklı olmakla birlikte, genelde doğal malzemeye bağlı üretim söz konusu olmuştur (Çobancaoğlu, 2003).

Havran'daki 19. yüzyılda inşa edilen ve "Batı etkili" olarak tanımlanan evler, yangınları önlemek amacıyla kâgir bina inşaa edilmesi için çıkarılan Ebniye Nizamnamelerine göre inşa edilmiştir. 1848 tarihli ilk Ebniye Nizamnamesi'nde kullanılacak malzemeye göre inşatlar tam kâgir ve nîm (yarı) kâgir olarak sınıflandırılmıştır. Tam kâgir binalar duvarları ve döşemesi kâgir, nîm kâgir binalar ise dış duvarları kâgir, döşemeleri ve iç duvarları ahşap olarak inşa edilen binalardır (Ergin, 1995). İncelenen örnekler içinde 19. yüzyılın sonunda inşa edilenler yarı (nîm) kâgir olarak tanımlanan yapılardır.

Batı etkili olarak tanımlanan söz konusu iki katlı karma sistemde inşa edilmiş olan yapının bodrum kat duvarları 70 cm genişliğinde moloz taş duvar örgüsüdür. Yapının dış cephe duvarları 60 cm genişliğinde kerpiç tuğla ile örülmüştür. Cephede pencere üzeri turaların ve kat silmelerinin olduğu yerlerin tuğla ile yapıldığı öngörülmektedir. Cephedeki pencere boşlukları ahşap hatıllar ile bahçeye giriş ve yapıya giriş kapı boşlukları ise tuğla kemerler ile açılmıştır. Yapının iç duvarlarının yapım sistemi ahşap karkas içi kerpiç tuğla dolgudur. Yapının döşemeleri ise ahşap döşeme kirişleri ile taşınmaktadır. Çatısı ahşap taşıyıcılıdır ve alaturka kiremit ile kaplıdır. Yapının cephesi sıvalı ve boyalıdır. Yapıda bulunan pencereler demir doğramalıdır. İç kapılarda ahşap malzeme kullanılmıştır.

Yapı iç duvarları da sıvalı ve boyalıdır. Zemin kattaki oturma odalarının ve üst kattaki yatak odalarının duvarlarında 65 cm kotunda yatay ahşap şeritler bulunmaktadır. Yapının zemin ve üst katındaki iç mekânları parke ile kaplanmıştır. Tavanlarında ise hafif plastik kaplama bulunmaktadır.

Hasar Tespiti

Yapı özgün kullanımında olduğu gibi günümüzde de konut olarak kullanılmaktadır. Güncel ihtiyaçtan kaynaklı kullanımlarından dolayı mekânsal ve malzeme bazlı değişiklikler görmüştür. Zemin katında günümüzdeki ocak bulunan mekânın bir dönem yarı açık mekân olarak kullanıldığı öngörülmektedir. Mülk sahibinden edinilen sözlü bilgiler ile, zemin kat teras ile ocağın bulunduğu mekânı ayıran duvarın sonradan yapılmış olduğu anlaşılmıştır. Banyo işlevinde kullanılan hamam ise gerekli tesisatlar çekilerek bugünkü haline getirilmiştir. Terastan girişi olan hela bölmelerinin de zemindeki kot farkı göz önüne alınarak sonradan yapıldığı düşünülmektedir. Günümüzde üst kat da aktif bir biçimde kullanılmaktadır. Yapıdaki genel müdahaleler kaplama ve yeniden imalat doğrultusundadır. Ahşap pencereler sökülmüş yerlerine demir doğramalar yapılmış, kapıların bazıları alan kaybını önlemek amacıyla yatay sürme olarak çözümlenmiştir. Tavan ve döşeme kaplamalarının bakımlarının yüksek maliyetli olmasından ötürü üzerinin hafif plastik yüzey ve parke ile kaplandığı gözlemlenmektedir. Birinci kattaki teras ve hela bölümlerinin ise sonradan yapıldığı bilgisi ev sahibinden alınmıştır. Sabit mobilyalar üzerinde sadece koruma amaçlı boyama görülmüştür.

Yapı, üzerindeki dönem ekleri kendini malzeme kullanımından açık etmektedir. Evin günümüzdeki sahibinin sözlü verilerinin yanında civar yapıların detayları da restitüsyon çalışmaları esnasında yol gösterici olmuştur. Yapının cephe karakterinin analojisi sonucu inşa tarihinin 19. yy sonu - 20. yy başı olduğu düşünülmektedir.

B. RESTİTÜSYON ÖNERİSİ

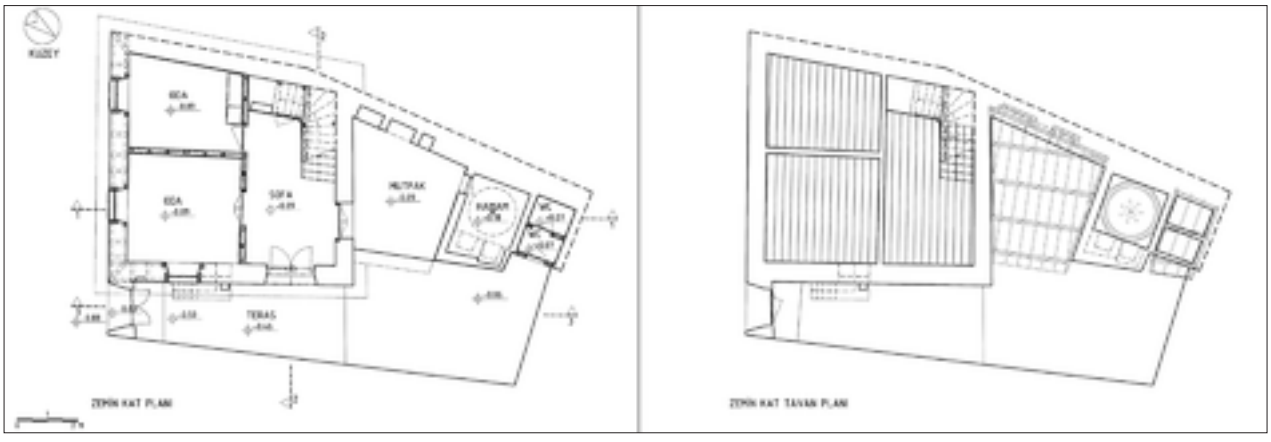
Restitüsyon önerilerine dayanak sağlayan veriler, mülk sahibinden edinilen bilgiler ile yapının müdahale görmüş yerleri, yapıdaki izler, analojik veriler, mimari gereklilikler biçiminde olmuştur.

Tespit edilen müdahalelerin dönemleri üzerine çalışmalar yapılmış ve belirlenen dönemler sözlü anlatıma dayalı olarak belirlenmiştir. Yapı üzerinde günümüz durumu ve bir önceki kullanıcı olmak üzere iki dönem tespit edilmiştir.

Plan Restitüsyonu:

Mülk sahibi çatı taşıyıcılarında gerekli desteklemelerin yapıldığını ve bölgesel olarak kiremitlerin yenilendiğini fakat strüktüre müdahale edilmediğini belirtmektedir. Çatı üst örtü alaturka kiremit kaplamadır.

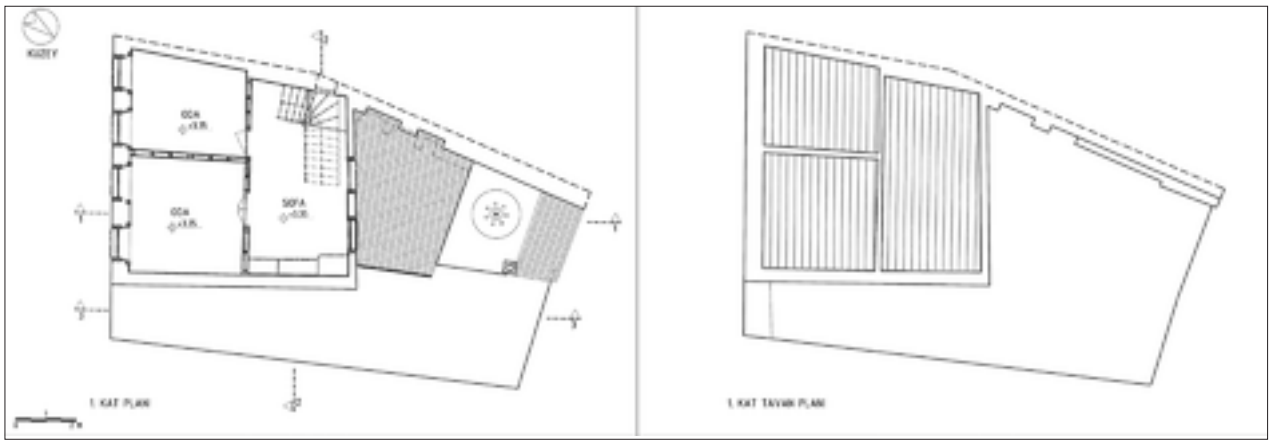
Zemin Kat: Zemin kat avlu mekânına giriş kapısı ahşap kapı örneklerinden ve sözel bilgi doğrultusunda ahşap olarak önerilmiştir. Ana giriş giriş kapısı içinde ahşap kapı olduğu bilgisi ve analoji yoluyla da tespit edilmiş ve ahşap önerilmiştir. Ocağın olduğu mekân, hamam ve hela birimi özgün hali ile niteliksiz eklentileri kaldırılarak önerilmiştir. Mutfak ve hela üst örtüleri tek yöne eğimli, hamam özgün haliyle çizilmiştir (Şekil 10).

Şekil 10: Restitüsyon zemin kat ve tavan planları.

Birinci Kat planının restitüsyonuda, teras alanının hamam kubbesi ile kesişiminden döşemenin sonradan yapıldığı anlaşılmaktadır. Bu döşeme iptal edilip yerine ahşap konstrüksiyonlu tek eğimli bir çatı önerilmiştir. Terastaki hela niteliksiz eklerden biri olduğundan kaldırılmış ve alt kattaki hela üzeri tek yönlü

ahşap konstrüksiyonlu alaturka kiremit kaplı çatı ile örtülmüştür. Teras döşemesinin kaldırılması sonrasında birinci kat sofadan terasa bağlantı sağlayan kapının da analoji verilerine dayanarak pencereye döndürülmesi uygun görülmüştür. Yapıdaki demir doğramalar birinci katta da ahşap doğramalarla değiştirilmiştir. Tavandaki plastik malzeme ve döşemedeki parke kaldırılmış yerine zemin için ahşap kaplama, tavan için ise ahşap çıtalı tavan kaplaması önerilmiştir (Şekil 11).

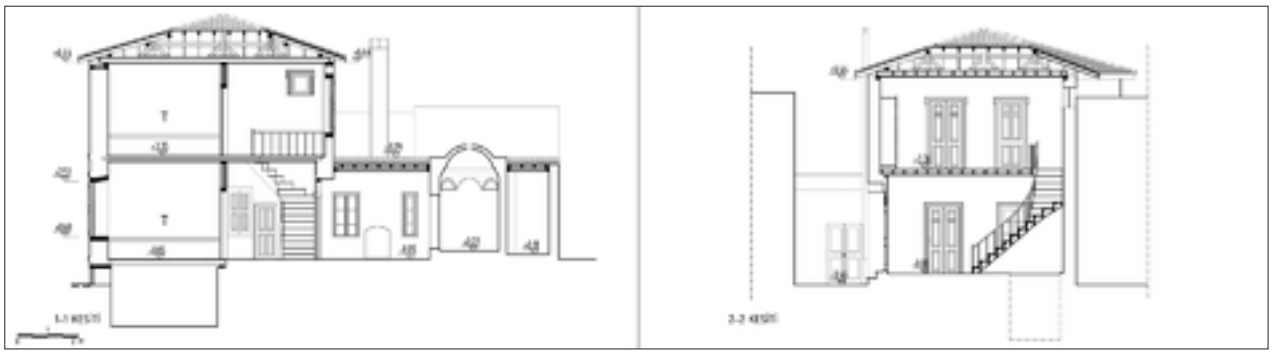

Şekil 11: Restitüsyon zemin kat ve tavan planları.

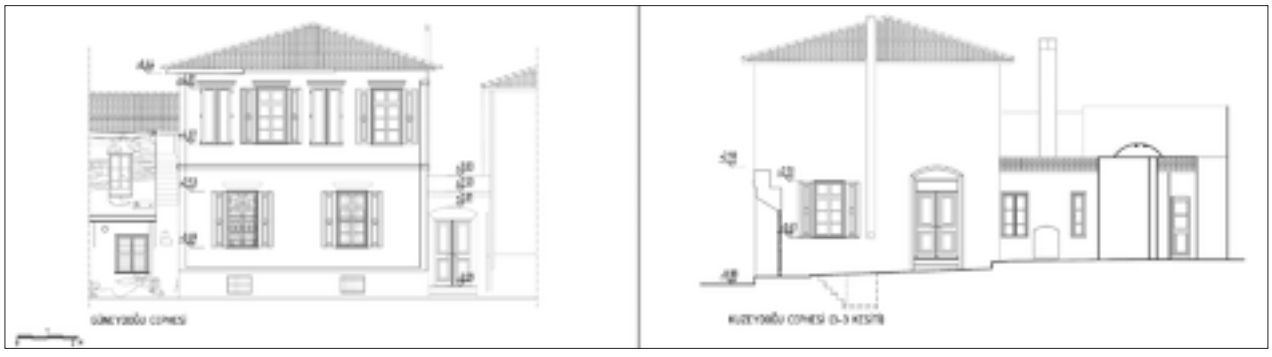
Cephe Restitüsyonu:

Güneydoğu Cephesi (Ön Cephe): Restitüsyonda cephe karakteri analojisi yapılmış ve bu doğrultuda müdahaleler önerilmiştir. Demir doğramalar ve ahşap kapaklar benzer dönem yapılarında analoji çalışmaları sonucunda kararlaştırılmıştır. Ev sahibinin de ahşap doğramalarla ilgili verdiği bilgiler bu analoji çalışmasını doğrular niteliktedir. Girişteki demir kapının niteliksiz ek olduğu görülmüş ve yerine ahşap kapı önerisi getirilmiştir (Şekil 12-13).

Doğu Cephesi: Bu cephede yapıya asıl giriş kapısı bulunmaktadır. Bu mekândaki çelik kapı kaldırılmış yerine ahşap kapı önerilmiştir. Mutfak ve terası ayıran duvar da kaldırılmış ve mekânın yarı açık bir mekân

Şekil 13: Restitüsyon cepheler.

Şekil 13: Restitüsyon cepheler.

haline getirilmesi sağlanmıştır. Üst örtüsü ahşap konstrüksiyonlu tek eğimli alaturka kiremit kaplamalı çatıdır (Şekil 12-13).

C. RESTORASYON ÖNERİSİ

Binanın konut kullanımı özgün şekliyle kullanılmaya devam edecektir. Yapıda özgün verilere ulaşılamayan detaylar örneğin döşeme ve tavanlar niteliksiz kaplamalardan anlaşılamadığı için raspa sonucu elde edilen özgün detaylara göre çizilmesi önerilmiştir.

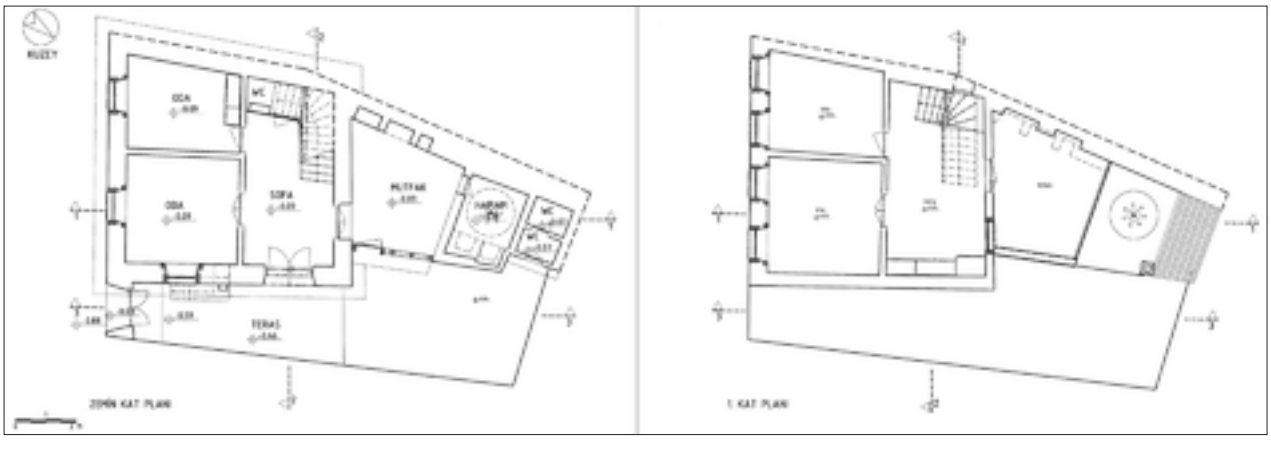
Yapının Onarımına İlişkin Müdahale Yaklaşımları: Yapının zemin katı oldukça fazla müdahale görmüştür. Daha çok ev sahibinin sözlü anlatımları ile bilgi sahibi olduğumuz özgün hali ile ilgili fazla veri içermemektedir. Yapıda zemin kat için niteliksiz eklerin kaldırılması, özgün olmayan yapı elemanlarının yerine uygun şekilde özgün olanların konulması, kullanışsız yapı elemanlarının daha kullanışlı hale getirilmesi, müdahaleler sonucu açıkça görülemeyen taşıyıcı elemanların eğer gerekliyse bakımının yapılması ve onarılması ön görülmüştür.

Çatı konstrüksiyonu için sağlamlaştırma, yenileme ve bütünleme işlemleri uygulama aşamasında tespit edildiği takdirde önerilmiştir. Zemin kat avlu seramikleri sökülerek sıkıştırılmış toprak olarak kalması, zemin kat avlu üzerini bölgesel olarak kapatan hafif çatı örtülerinin kaldırılması biçiminde düşünülmüştür. Birinci kattaki teras ev sahibi tarafından aktif olarak kullanıldığından teras sınırı hamam duvarına kadar küçültülerek kısmen terasın kullanımı sağlanmıştır. Kısmen oluşturulan terasın ahşap konstrüksiyonlu tek eğimli alaturka kiremit kaplı çatı ile örtülmesi önerisi yapılmıştır.

Plan Ölçeğinde Müdahaleler

Zemin Kat: Restitüsyonda önerilen ahşap kapı ve doğramalar restorasyonda da önerilecektir. Üst kattaki helanın iptal olması sonrası yapı sahiplerine ev sınırları içinde kalan bir hela önermek gerekmiş ve bunun için merdiven altındaki depo alanı uygun görülmüştür. Tavan ve döşeme kaplamaları ahşap malzemeden önerilmiştir. Mutfak tezgâhı küçülmüş, terasla bölme görevi üstlenen duvar üzerinden devam etmemiştir. Zemin kat ile bodrumu bağlayan ama günümüzde kullanılmayan, yerinde de gözlemlenemeyen merdiven boşluğu ahşap kirişleme ile kapatılmış, ıslak zemin için gerekli yalıtımlar yapılmıştır. Terastaki ocak niteliksiz ek olarak görüldüğünden kaldırılmıştır (Şekil 14).

Birinci Kat: Birinci katta en fazla müdahale gören alan terastır. Teras zemini ahşap kirişlemelerle tekrar yapılmış, gerekli yalıtımlar sonrasında üzeri karo mozaik kaplanmıştır. Teras üzeri de tek yönlü çatı ile kapatılmış, hamam sınırında kalacak biçimde küçülmüştür. Terasa çıkan ahşap kapı korunmuştur. Fakat demir doğramaların restitüsyonda önerildiği gibi ahşap olanlarla değiştirilmesi öngörülmüştür. Tavan ve döşemedeki kaplamalar sökülmüş, yerine ahşap kaplamalar önerilmiştir. Hela kaldırılmıştır (Şekil 14).

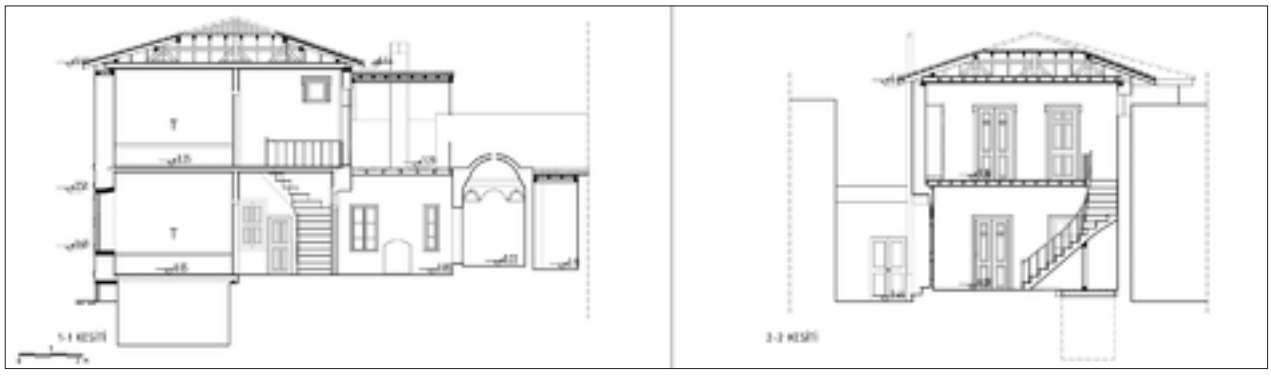
Şekil 14: Restorasyon zemin kat ve 1. kat planı.

Cephe Ölçeğinde Müdahaleler

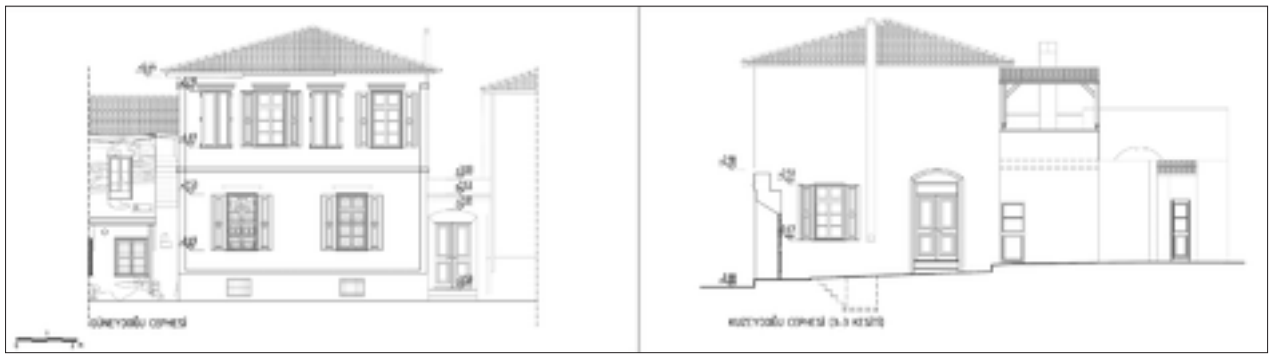
Güneydoğu Cephesi (Ön Cephe): Restitüsyonda cephe karakteri analojisi yapılmış ve bu doğrultuda müdahaleler önerilmiştir. Restorasyonda da bu müdahale önerileri gerçekleştirilmiştir. Demir doğramalar ve ahşap kapaklar benzer dönem yapılarında analoji çalışmaları sonucunda kararlaştırılmıştır. Ev sahibinin de ahşap

doğramalarla ilgili verdiği bilgiler bu analoji çalışmasını doğrular niteliktedir. Girişteki demir kapının niteliksiz ek olduğu görülmüş ve yerine ahşap kapı önerisi getirilmiştir (Şekil 15-16).

Doğu Cephesi: Bu cephede yapıya asıl giriş kapısı bulunmaktadır. Bu mekândaki çelik kapı kaldırılmış yerine ahşap kapı önerilmiştir (Şekil 17-18). Mutfak ve terası ayıran duvar da kaldırılmış ve mekânın yarı açık bir hale getirilmesi sağlanmıştır. Üst örtüsü ahşap konstrüksiyonlu tek eğimli alaturka kiremit kaplamalıdır. Restitüsyonda önerilen bu detaylar restorasyonda gerçekleştirilmiştir (Şekil 15-16).

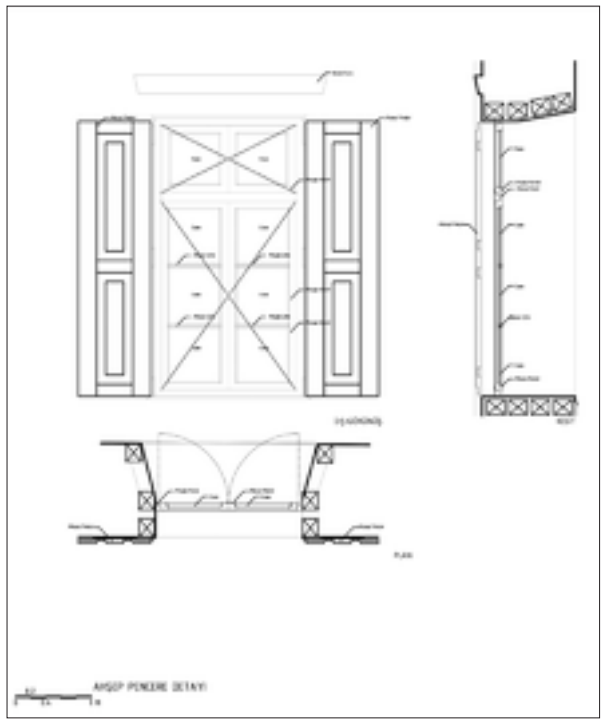
Şekil 15: Restorasyon kesitler.

Şekil 16: Restorasyon cepheler.

Şekil 17: Restorasyon dış kapı detayı.

Şekil 18: Restorasyon ahşap pencere detayı.

D. SONUÇ

Kentsel sit alanı içinde yer alan konut, dönem özelliklerini kısmen detaylarında kaybetmiş olsa da büyük ölçüde korunmuştur. Özgün detayları korunarak günümüze ulaşan, yapıdan da giriş imkânı olan ve banyo olarak kullanılan hamam birimi, konuta özellik sağlayan mekânıdır. Bir tarafında geleneksel ahşap konut diğer yanında anıtsal yapı olan cami ile bir arada sokak siluetinin önemli bir parçası olan kâgir yapı, kullanıcıları tarafından da bakımı sağlanarak yaşamaya devam etmektedir.

KAYNAKÇA

Arseven, C. E. (1984). *Türk Sanatı Tarihi: Vol. 10. X. Cilt*. Cem Yayınevi.

Bursa Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu. (1995). *Tescil kararı* (Karar tarihi: 23 Mayıs 1995 Karar no: 4353). Bursa Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu, Kurul dosyası.

Çobancaoğlu, T. (2003). Türkiye'de Geleneksel Ahşap Ev Yapı Sistemlerinin İrdelenerek Gruplandırılmasına Yönelik Bir Değerlendirme. *Tasarım + Kuram*, *2*(3), 17–42. https://doi.org/10.23835/tasarimkuram.240843

Eldem, S. H. (1984). *Türk Evi Osmanlı Dönemi* (Cilt 1). Türkiye Anıt Çevre Turizm Değerlerini Koruma Vakfı Yayınları.

Ergin, Osman Nuri (1995). *Mecelle-i Umur-ı Belediyye*. İstanbul Büyükşehir Belediyesi.

62 ADA
17 PARSEL

e-ISBN: 978-625-6212-69-5

62 ADA 17 PARSEL'DEKİ TERZİ EVİ

İremnur YAŞAR[1] – Mine ÖZÜDOĞRU[2] – Tülay ÇOBANCAOĞLU[3] – Mevlüde KAPTI[4]

GİRİŞ

Zeytin ve zeytinyağı ticaretinde Türkiye'de üst sıralarda yer alan Balıkesir'in Havran ilçesinin ekonomisi ağırlıklı olarak tarıma dayanmaktadır. İlçede en önemli tarımsal ticaret ürünleri zeytin ve zeytinyağı, ayçiçek yağı, mandalina ve eriktir (Polat, 2010). Havran'ın tarıma dayalı gelirleri mimarisine de yansımış ve 18. yüzyıl ile 20. yüzyıl arasında inşa edilmiş döneminin özelliklerini taşıyan çok sayıda kültür varlığı günümüze ulaşmıştır (Binan, vd., 2014; Adalı, 2013).

Bu çalışma, Balıkesir ili Havran ilçesi Kentsel Sit Sınırları içindeki (Bursa KTVKBK, 1995) Cami-i Kebir Mahallesi'nde yer alan ve Cumhuriyet Caddesi ile 163. Sokak arasında 62 ada, 17 parselde konumlanan, bodrum kat üzeri iki katlı bir yapının rölöve, restitüsyon ve restorasyon süreçlerini ele alarak, yapının tarihsel kimliğini ve özgün mimari değerlerini ortaya koymayı amaçlamaktadır (Şekil 1).

Bitişik düzende ve bodrum kat üzeri iki katlı olan yapının arka tarafında bir bahçesi bulunmaktadır. Yapılış tarihi kesin olarak bilinmemekle beraber mekân kurgusu, yapım sistemi ve malzeme, yapının 1930'lara tarihlenebileceğine işaret etmektedir (Mimar Abidin, 1931; Mimar Nazif, 1932). Çalışmalar sırasında yerel halkla

Şekil 1: Yapı dış görünümleri.

1 Y. Mimar, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Koruma ve Restorasyon Yüksek Lisans Programı.
E-posta: iremnuryasar@gmail.com , ORCID: 0000-0003-2421-1438

2 Mimar, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Koruma ve Restorasyon Yüksek Lisans Programı.
E-posta: mineozudogru@gmail.com ORCID: 0009-0007-0399-8055

3 Doç. Dr., Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü.
E-posta: tulay.cobancaoglu@msgsu.edu.tr ORCID: 0000-0002-4621-9775

4 Dr. Öğr. Üyesi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Mimarlık Bölümü.
E-posta: mevlude.kapti@msgsu.edu.tr ORCID:0000-0001-6086-1871

Atıf: Yaşar, İ., Özüdoğru, M., Çobancaoğlu, T., & Kaptı, M. (2026). 62 ada 17 Parsel'deki Terzi Evi. İçinde: D. Ulusoy Binan, K. Güler, & D. S. Eyüpgiller (Ed.), *Balıkesir Havran'ın Mimarlık Mirası* (Cilt III: Havran'da Batı Etkili Evler, Ticaret, Kamu Yapıları ve Koruma Projeleri) ss. 75-86. Ege Yayınları, İstanbul.

Şekil 2: Zemin kat iç mekân görünüm.

yapılan görüşmelerden yapının, giriş katında bir odasında terzi atölyesi bulunan bir konut olduğu anlaşılmaktadır. Halihazırda kullanmayan yapı, günümüze özgünlüğünü ve bütünlüğünü koruyarak gelmiştir (Şekil 2).

A. RÖLÖVE

A.1 Konum

Balıkesir ili, Havran ilçesi, Cami-i Kebir Mahallesi, Cumhuriyet Caddesi, 62 ada, 17 parselde bulunan Cumhuriyet Caddesi ile 163. Sokak üzerinde yer almakta olan yapının ana giriş cephesi Cumhuriyet Caddesi'ne, arka cephesi ise 163. Sokak'a bakmaktadır.

A.2 Plan ve Cephe Özellikleri

Plan Özellikleri

Bodrum Kat: Bodrum katına binanın içinden geçiş olmamakla beraber parselin arka tarafındaki bahçeden giriş verilmiştir. Zemin kat döşemesinin cadde kotundan yaklaşık bir metre yukarıda olması ile ön cepheden ışık almanın mümkün olduğu bir yarı bodrum yaratılmıştır. Arka cephedeki mekân kurgusundan ötürü yalnızca ön cepheden ışık alınmaktadır. Bodrum kat girişi parselin arka tarafındaki bahçeden olup binanın içinden bağlantısı bulunmamaktadır. Giriş, sağında ve solunda yapının ana duvarları ile üst kattaki terasla helayı birleştiren döşeme arasında korunaklı şekilde kurgulanmıştır. Zemin kat sofadan avluya inen basamaklara bitişik altı adet basamağın bitimindeki kapıdan doğrudan ana mekâna ulaşılır. Bodrum kat kurgusu zemin kat duvar hizalarını aynen takip eder ve zemin katın bir yansıması gibi okunur.

Üst kattaki sofa, cepheye bakan oda ve mutfağa geçiş için kullanılan oda altında toplam üç adet mekân (B.01, B.02, B.03) bulunur. Taşıyıcı görevini gören duvarlarda bırakılan birer geçiş boşluğuyla tüm mekânlar birbirine bağlanır. Ön cepheye bakan mekândan caddeye bir adet pencere açılmıştır. Zemini kimi yerlerde şap, kimi yerlerde ise molozdur. Tüm kat bir kat yüksekliğinde olmasına karşın bina ana girişinin sokak kotunda olması sebebiyle giriş merdivenlerinin altına denk gelen kısımda kurgu aynı şekilde devam edememiş, ana mekânda bu alandan feragat edilmiştir.

Burada yer alan mekânlar ahşap hatıllı yığma taş-tuğla karma sisteminde olup yapısal olarak bozulma gözlenmemektedir. Bakımsızlıktan zeminde toprak-moloz birikmiştir. Duvarların sıvası dökülmüş, yenilenmesi gerekmektedir (Şekil 3).

Zemin Kat: Zemin katta 2 oda (Z.02, Z.03), bir mutfak (Z.04), Z.02 ve Z.03' e girişi sağlayan bir sofa (Z.01), ve yine sofadan ulaşılan, merdivenin altından girilen bir hela yer almaktadır. Sofaya dışarıdan karosimanla kaplı kapı önündeki dört adet basamakla ulaşılır. Zemin kat kotu, sofaya girişte, sokak kotundan bir metre kadar yukarı alınmıştır. Dış kapıdan girildiğinde sofanın sağ tarafında ön cepheye bakan ana mekân ile bir ara mekân ve mutfak bulunmaktadır. Odaya ve ara mekâna sofadan doğrudan ulaşılmaktadır. Ara mekândan da 163. Sokak'a ve taşlığa penceresi bulunan mutfağa geçilmektedir. Kat helasına, sofanın sol tarafında bulunan ahşap merdivenin altındaki kapıdan doğrudan ulaşılmaktadır. Sofa (Z.01), Z.02 odası, Z.03 odası ve mutfağın zemini ahşap ile kaplıdır.

Sofa (Z.01), Z.02 ve Z.03 odalarında ayrıca bir tavan kaplaması olmayıp üst kat kirişlemeleri görünmektedir. Mutfağın ve helanın tavanı sıvalıdır. Z.01'den geçilen Z.02'de Cumhuriyet Caddesi'ne ve sofaya bakan birer adet pencere bulunmaktadır. Döşeme tahtaları özgün kalmış olup bakımsız durumdadır.

Yine sofadan girilen Z.03'ün biri mutfağa, ikisi avluya bakan üç adet penceresi vardır. Avluya bakan pencerelerin önünde bir bulaşık yıkama tezgâhı bulunmaktadır (Şekil 3).

Şekil 3: Rölöve kat planları.

Z.03'ten ve avludan girilebilen mutfağın biri 163. sokağa bakan, diğeri ise avluya bakan iki adet penceresi vardır. Döşemesi özgün durumda olup ahşap kaplamalıdır. Evin en harap halde olan kısmı burasıdır. Mutfak tek katlı olup üzerine birinci katın terası gelmektedir. Aynı şekilde bodrum kattaki plan düzlemi, zemin kat plan düzleminin bir yansıması olarak kurgulanmış olmasına rağmen bodrum kat planından mutfağın izi okunamamaktadır. Mutfakta alçaltılmış döşeme olan kısım yunak yeri olup hemen yanında sonradan bölünmüş ve banyoya çevrilmiş üçgen bir alan bulunmaktadır. Arka cepheden okunduğu kadarıyla, burada bulunan pencere kapatılmıştır.

Z.01 (sofa)'de duvarlarda yapısal olarak ciddi bir çatlak görülmemekle beraber Z.01 ile Z.02 mekânlarını ayıran duvarda çatlaklar görülmektedir. Sofanın döşeme tahtaları korunarak günümüze kadar gelmiştir. Mutfak birimi yapının en hasarlı olan yeri olup, duvarlarda çiçeklenme ve küf oldukça fazladır. Tavanda da ciddi boyutta dökülmeler meydana gelmiştir. Diğer mekânların aksine burada önemli bir çatlak gözlemnenmemektedir. Aynı şekilde helada da yapısal bir hasar yoktur.

Binada su alan yerlerde çürümeler meydana gelmiştir. Pencere ve kapılar iyi durumda olmakla birlikte Z.02 ve Z.03'ün kapılarında deformasyonlar bulunmaktadır. Birinci kata çıkan merdivende, çatıdan su aldığı için ciddi yapısal sorunlar meydana gelmiştir. Özellikle üst taraftaki basamaklar artık süngerleşmiş ve taşıyıcılığını yitirmiş durumdadır. Aynı şekilde merdivenin alt kaplama tahtası da su sebebiyle çürümüştür. Z.03'te de Z.02'deki kadar derin olmamakla beraber ince bir çatlak bulunmaktadır (Şekil 3).

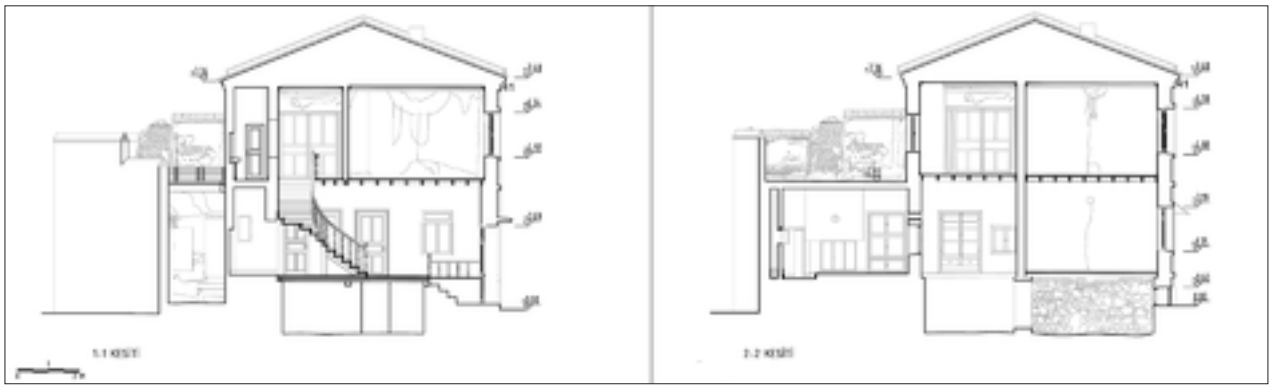
Birinci Kat: Sofadaki özgün ahşap merdivenden birinci katın ana mekânı durumundaki kat sofasına ulaşılmaktadır. Sofadan ön cepheye bakan odaya, zemin kattaki arka cepheye bakan mutfağın üstünde yer alan terasa ve buradan da helaya geçiş yapılmaktadır.

Birinci katta bulunan hol ve iki odanın zeminleri ahşap kaplamadır. Döşeme tahtaları birbirine geçmeli yapılmış, bu sebeple alt kata ayrıca tavan kaplaması yapılmasına gerek duyulmadığı düşünülmektedir. Birinci katta da giriş katta olduğu gibi zemini sudan korumak amacıyla üstü örtülmüştür. 1.03 odasının kapısının pervazının bir kısmı değiştirilmiştir.

Kat sofasında terasa bakan iki adet pencere, ikisi odalara açılan biri ise terasa çıkan üç adet kapı bulunmaktadır. Odalarda da birer ahşap kepenkli pencere bulunmaktadır. Birinci katın sofasındaki yüklüğün, tavan kaplamasının yüklüğün etrafından dönüşünden özgün olduğu anlaşılmaktadır.

Terasın zemini karosiman kaplıdır. 163. Sokak'a bakan terasın parapet duvarında bir pencere boşluğu ve önünde kafes bulunmaktadır. Alt katta mutfakta bulunan ocağın bacası terasta görülmekte ve sağlam bir şekilde durmaktadır.

Birinci kata çıkıldığında, özellikle sağ taraftaki bölücü ahşap karkas duvarda çok miktarda çatlak görülmektedir. Döşemeyi koruma amaçlı uygulanan kaplama malzemesi gevrekleşmiş ve koruyuculuğunu yitirmiştir. Çatıdaki ciddi yapısal hasar sebebiyle tavan kaplamaları da su almış ve şişmiş, aynı zamanda kimi yerlerde tuzlanmalar ve çürümeler meydana gelmiştir. Yapıya çatıdan suyun geldiği duvardaki izlerden de okunabilmektedir. İç kapılar ve pencereler sağlam durumdayken terasa açılan kapı suya maruz kalmıştır. Yapının özgün halinde bulunan yüklük de sağlam durmaktadır. Döşeme tahtalarında yine tavandan gelen su sebebiyle çürüme meydana gelmiştir.

Şekil 4: Rölöve enine ve boyuna kesit.

Özellikle 1.02'de çatıda ciddi bir açıklık bulunmaktadır. Bu sebeple tavan kaplama tahtaları şişmiş, sehim yapmış ve yer yer tuzlanmalar meydana gelmiştir. Aynı sebepten dolayı zeminde de hasar mevcuttur. Pencere ve kapı iyi durumdadır.

1.03'te de 1.02'deki kadar olmasa da çatıda ciddi bir yırtık olması sebebiyle tavan kaplamalarında ve zeminde su kaynaklı hasarlar gözlemlenmektedir. Odaya girildiğinde sol tarafta kalan duvarda çatlaklar mevcuttur (Şekil 3-4).

Cephe Özellikleri

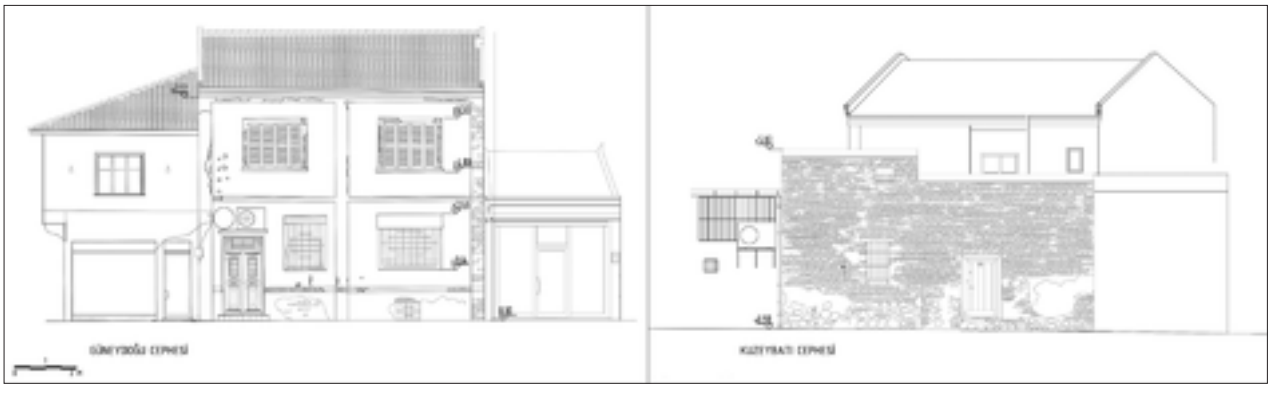
Yapının ön caddeye ve arka avluya bakan iki cephesi ile kısmen bitişik ve sağır yan cephelerinden kalkan duvarın çatıyla birlikte yükseldiği görülmektedir. Giriş cephesi, ana giriş kapısı ile alt ve üst kat odalarının söveli pencerelerinin, kat ve saçak silmelerinin yer aldığı dönem özelliklerine sahiptir (Şekil 1, 5). Zemin kat silmesinin altında kalan ve bodrum kat penceresinin de yer aldığı su basman seviyesi kısımda sıva dökülmeleri mevcuttur. Giriş kapısının yanında bulunan pencerenin altında ve muhtelif yerlerde sonraki dönemlerde yapıya eklenen küçük muhdes ekler (sokak lambası, kamera gibi) sebebiyle delikler mevcuttur. Giriş kapısının üstündeki boya / vernik tamamen kalkmıştır. Pencere etraflarındaki sövelerde de sıva dökülmeleri meydana gelmiştir. Zemin kattaki pencerelerde bulunan demir parmaklıklar paslanmıştır.

Bitişik parsele bakan doğu cephesinin köşe dönüşündeki kısmî sıvalı bölümde sıva dökülmesi mevcut olup duvarın geri kalan bölümü sıvasızdır. Bunun dışında bir hasar izlenmeyen bu cephede de küçük muhdes elemanlar bulunmaktadır.

Yapının kuzey cephesinde de sıva dökülmeleri ve yer yer çiçeklenmeler meydana gelmiştir. Saçağın özellikle köşe kısımlarında dökülmeler sonucu içteki tuğlalar görülmektedir. Teras döşemesinin donatı demirleri ortaya çıkmış ve paslanmıştır. Arka kısımda bulunan avlunun yan parsele bitişik olan duvarında ciddi sıva dökülmesi meydana gelmiş, kısmen derzler de boşalmıştır.

Yapının mutfak ve avlusunun duvarı olan, 163. Sokak'a bakan duvar iki kademeli yapılmıştır. Alt kısımlarda taş da kullanılan tuğla bir duvardır. Parça parça gördüğümüz sıva kalıntıları bu duvarın önceden sıvalı olduğunu göstermektedir. Duvarın genelinde tuğla aralarındaki derzler de boşalmış durumdadır.

Sokaktan avluya açılan ahşap kapı oldukça çürümüş, alt taraflarında kopmalar meydana gelmiştir. Kapının özellikle sol tarafında, duvarda yosun oluşmuştur. Duvarda, kapının sağ tarafında kalan kısmında tuğlada yer yer yüzey kayıpları vardır. Yine kapının sağ tarafında duvar dibinde bitkilenme oluşmuştur. Mutfak penceresinin demir parmaklıkları paslanmış ve iç tarafında bulunan ahşap kafes kırılıp kullanılmaz hale gelmiştir. Duvarın muhtelif bölümlerinde eksik tuğlaların oluşturduğu boşluklar vardır. Ön cephede olduğu gibi bu cephede de duvarı delerek takılan muhdes donatılar mevcuttur (Şekil 4-5).

Şekil 5: Rölöve cepheler.

A.3 Yapım Tekniği ve Malzeme Özellikleri

İki katlı yapının bodrum katı ve üst katları kagirdir. Dış cephesi sıvalı yapının taşıyıcı sistemi bodrumda tuğla-kaba yonu taş almaşık duvar ve su basmandan itibaren harman tuğla yığma kâgirdir. Döşemeler, duvarların içinde bırakılan nişlere oturtulan ahşap kirişlemelerin üzerine monte edilmiştir. Bodrum ve zemin katlarda kaplamasız döşeme kurgusu açıkça gözlemlenebilmektedir. Zemin kat sofa ve bodrum kat giriş mekânını

boydan boya bir ana kiriş geçmekte ve döşeme kirişleri bu ana kirişten destek alarak duvarların üzerine oturmaktadır. Bodrum katta ayrıca duvarların üzerine de birer ana kiriş oturtulmuştur. Döşemelerin ahşap kaplamaları doğrudan döşeme kirişlerinin üzerinde yer alır. Birinci kat oda tavanlarındaki kopmuş kaplamadan görüldüğü kadarıyla, çatı kurgusunun ana elemanı olarak kullanılmış olan taban kirişleri duvarların içine yerleşmiş, tavan kaplaması ise bu kirişlerin üzerine tespit edilmiştir.

Yapının çatısı beşik çatı sisteminde kurgulanmıştır. Komşu parsellere bakan duvarlar beşik çatının mahyasının üzerine kadar çatı eğiminde yükselmektedir. Çatı içerisine çıkış olmadığından doğrudan ölçüm yapılamamıştır. Yukarıda bahsi geçen taban kirişlerinin yaklaşık 25 cm yüksekliğinde olduğu anlaşılmaktadır. Bu kirişlerin üzerine ahşap dikmeler oturtulmuş, mahyalar bunların üzerine bindirilmiştir. Çatıda oluşmuş olan hasar, birinci kat oda tavanlarının kopan boşluklarından görülmekte, çatı strüktüründe de bir hasarlar olduğu açıklıklardan görülebilmektedir.

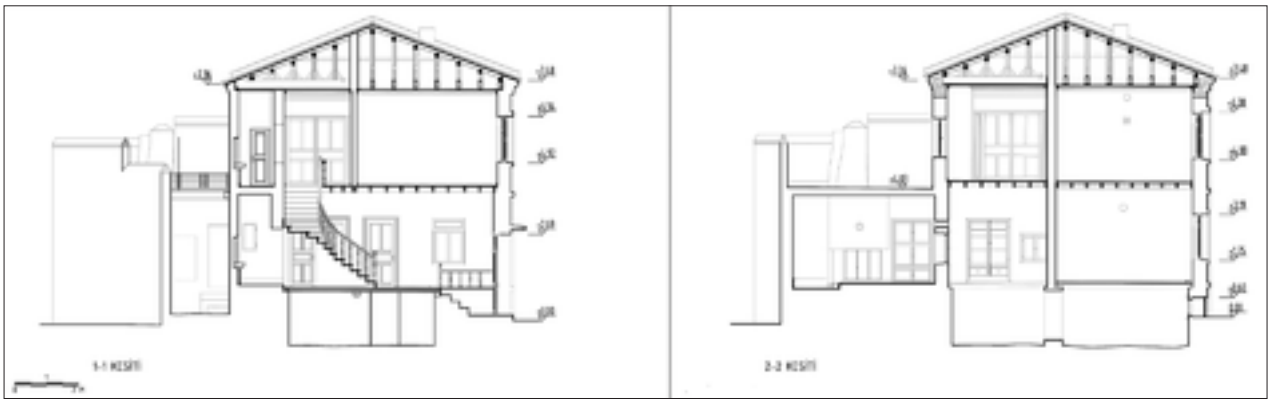
Yapının kagir kurgusunda bezemeden uzak, yığma tuğla sistemde kat silmeleri ve duvar izleri cepheden okunabilir biçimde tasarlanmıştır. Mevcutta yer yer dökülmüş olan kireç esaslı sıvanın tüm kagir elemanları örtecek şekilde kullanıldığı görülmektedir. Ön cephede çatı silmesi ve korniş olarak yapılmış bezemenin tuğlaları taşırma yöntemiyle yapıldığı ve son motifin sıva marifetiyle verildiği yan cepheden açık şekilde algılanmaktadır.

B. RESTİTÜSYON ÖNERİSİ

Restitüsyon kararları alınırken yapının kütlesel olarak ciddi bir değişikliğe uğramadığı, özgün mekânsal ve yapısal kurgunun, dolu-boş oranının, doğrama ve kaplama malzemelerinin korunduğu gözlemlenmektedir. Bu nedenle restitüsyon projesinde büyük oranda rölöveye uyulmuştur. Sisteme sonradan eklenmiş olan 3 adet sundurma ile bir adet bölücü duvar ve örülmüş olan bir iç kapı ile bir pencere dışında rölöve çizimleri esas alınmıştır. Yapıyı dışarıdan sarmış, komşu parsellere ait olan tesisat elemanlarının kaldırılması önerilmiştir (Şekil 6-7-8).

Şekil 6: Restitüsyon kat planları.

Şekil 7: Restitüsyon kesitler.

Şekil 8: Restitüsyon cepheler.

Yapıda özgünlüğün bozulduğuna dair ize rastlanmamıştır. Duvar hizaları bodrumdan birinci kata dek birbirinin üzerinde devam etmektedir. Yapının genel kütlesel biçiminden farklı bir düzende onun bir uzantısı gibi görünen mutfak mekânı bulunmaktadır. Bu mekânın teras kaplamasında kullanılan malzeme, çatıya açılan kapının ve pencerenin kurgusu, parsel arka cephe duvarının kurgusu, özgün tuğla harpuşta detayı, duvarın içindeki kafesli pencere, terasın taşlığa bakan tarafındaki metal korkuluk, tüm yapının aynı dönemde kurgulanarak tek seferde yapıldığı kanaatini güçlendirmektedir. Sadece yapının iki noktasında kullanıma yönelik müdahale dikkati çekmektedir. Birinci kat hela kapısının önceden içeride olduğu, mevcut duvarda bulunan izden anlaşılmaktadır. Bu kapı daha sonra kapatılmış ve hela girişi terastan sağlanmıştır. Zemin katta da mutfakta, banyo için özel bir duvar örülmüş, bu duvarı örmek için izi arka cephe duvarından algılanan pencere kapatılmıştır. Duvarın buraya daha sonradan eklendiği mekândaki süpürgelik izinden takip edilebilmektedir.

Muhdes Elemanlar:

Komşu parsellere ait iklimlendirme, güvenlik, elektrik, uydu vb. elemanlar bina duvarı üzerine sabitlenmiş, binanın tek özgün betonarme unsuru olan dış kapı üzerindeki saçağın üstüne yerleştirilmiştir. Bu sistemlerin kullandığı elektrik tesisatı da bina cephesini sarmış, cephe bütünlüğünü bozmakta hem de binaya yük olmaktadır. Komşu parsel kullanıcılarına ait bu elemanlar cepheden kaldırılmıştır. Öte yandan binanın kendi kullanıcıları tarafından sonradan yapılmış olan metal saçaklar da bina bütünlüğüne aykırı oluşu nedeniyle restitüsyon projesinde yer verilmemiştir.

Özgün tuğla doku, harpuşta, zemin kaplaması, pencereler, metal korkuluk bir bütünlük teşkil etmektedir. Ancak kullanıcıların ihtiyaçları sonucu kapının üzerine metal bir saçak ilave edilmiş ve demir taşıyıcılarla bina duvarına tespit edilmiştir. Restitüsyon projesinde bu eleman kaldırılmıştır.

1.01 Mekânını helaya bağlayan kapı: Birinci kat helaya içeriden ulaşılmasını sağlayan kapı kullanıcıların tercihi ile sonradan örülmüş, yeni örgü ile eski örgü arasındaki uyumsuzluk sıva çatlağı şeklinde dış yüzeyde kendini göstermiştir. Restitüsyonda eski haline uygun olarak giriş içeriden önerilmiştir.

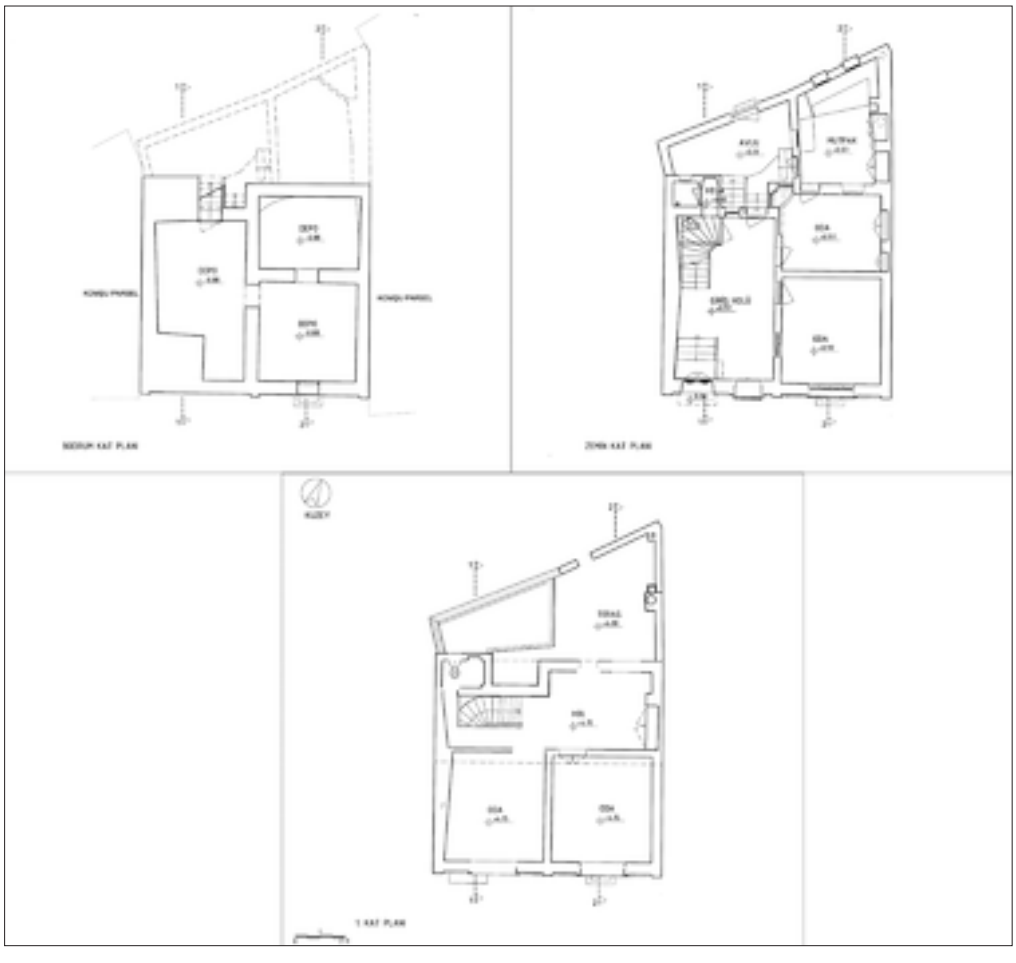
Mutfak Penceresi: Mutfak mekânının 163. Sokak'a bakan cephesinde dışarıdan algılanan şekilde bir pencere izi görülmektedir. Yaklaşık hemen yandaki pencerenin yüksekliğinde olan bu ek burada daha önce aynı özelliklerde başka bir pencerenin bulunduğuna işaret etmektedir. Mutfakta bir banyo mekânı yaratmak isteyen kullanıcının mekâna müdahalesi sırasında yıkanılan mekâna gizlilik sağlayabilmek için burayı kapattığı düşünülmektedir. Restitüsyon projesinde bu pencere yerinde gösterilmiştir.

Mutfak-banyo bölücü duvarı: Demir kapısı ve kanatsız penceresi ile görülen duvar mutfak mekânında, sıcak suya yakın ve su gideri açısından uygun bu köşede ufak bir banyo mekânı yaratabilmek için kullanıcı tarafından sonradan örülmüştür. 163. Sokak cephesinde daha önce bu duvarın saplandığı yerde bulunan pencerenin örüldüğü tespit edilmiştir. Mutfağın bu kısmında, bulaşık yıkama yeri olarak kullanılan teknede dış cephe duvarında iki adet seramik süpürgelik üst üste yer almaktadır. Bunlardan özgün ve eski olduğu düşünülen süpürgelik banyo mekânı olarak ayrılan mekânın süpürgeliği ile aynı hizada devam etmektedir. Diğeri ise muhdes duvarın da önünden geçerek mutfağın bölüntüden sonra geriye kalan kısmını çevrelemektedir. Restitüsyon projesinde buradaki muhdes eleman kaldırılmıştır.

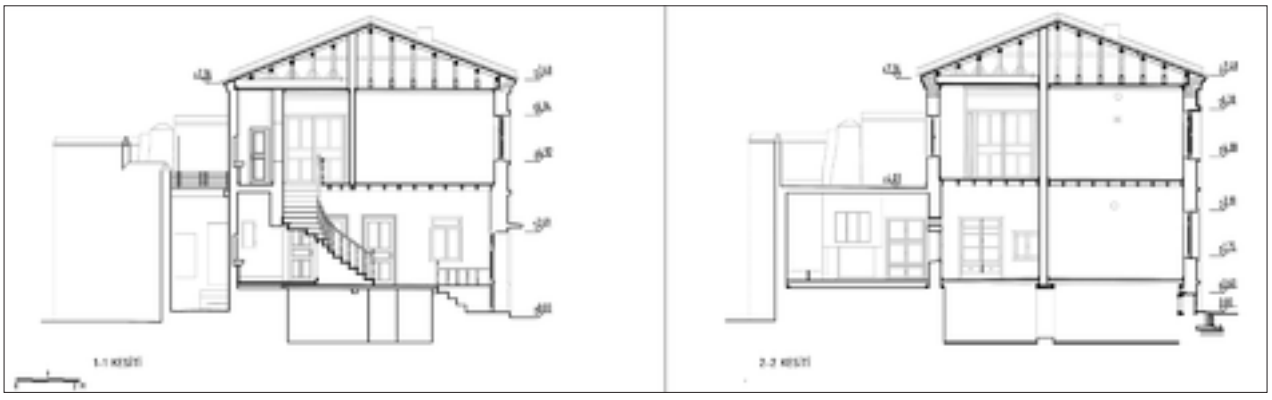
C. RESTORASYON ÖNERİSİ

Restorasyon Yaklaşımı

Restorasyon için yapının ele alınışında yapı bütünlüğü ve özgünlüğü göz önünde bulundurulmuştur. Yukarıdaki bölümde ortaya konmuş olan sebeplerden ötürü bina strüktürünün bütünlüğünü, yapının özgünlüğünü koruduğu görülmektedir. Mekân kurgulanması ve malzeme kullanımında tarihte belirli bir geçiş dönemini yansıttığı sonucuna varılmıştır. Bu nedenle yapının özgünlüğünün ve bütünlüğünün bozulmadan, kendisini tehditeden unsurlara karşı koruyabilmek amacıyla hasarlı noktalarının onarılması ve özgün kullanımının devamının sağlanması yönünde bir düzenleme önerilmiştir. (Şekil 9-10-11).

Şekil 9: Restorasyon kat planları

Şekil 10: Restorasyon enine ve boyuna kesit.

Şekil 11: Restorasyon ön cephe ve avlu cephesi.

Restorasyon Mekânsal Kararları:

Restorasyon projesi için yapının önceki işlevi göz önüne alınarak, restitüsyon planına göre özgün haline uygun şekilde gerçekleştirilmesi hedeflenmiştir. Bu anlamda işlevi belirlenmiş olan hela ve mutfak gibi tesisat mekânları aynı şekilde ele alınmış, ancak güncel koşullara göre yeniden düzenlenmiştir. Diğer mekânlar ise kullanım durumlarına göre değerlendirilmişlerdir.

Bodrum Kat Mekânsal Düzenlemeler:

Bodrum kat doğal ışık almaması nedeniyle, oda işlevleri açısından kullanılabilecek bir mekânsal öneri yapılmamıştır. Bodrumun arka cephe tarafında kalan küçük odası depo olarak, ön cephesine bir pencere ile açılan odası ise çamaşırlık olarak önerilmiştir. Ön cepheye bakan pencerenin yol kotuyla yakınlığı sebebiyle bu pencere önüne bir kuranglez yapılması önerilmektedir. Bodrum kata girişin olduğu ana mekân bir atölye kullanımına uygun olarak düşünülmüştür.

Zemin Kat Mekânsal Düzenlemeleri:

Zemin kattaki sofa mekânı bir giriş ve dağılım mekânı olarak değerlendirilmiştir. Merdivenin altında kalan kısımda döşemeye müdahale edilmiş, döşeme kısmi olarak yükseltilmitir. Bu döşeme seramik ile kaplanıp ıslak alan oluşturularak klozet buraya yerleştirilmiştir. Hela taşının olduğu mekânda hela iptal edilmiş, burası duş olarak kullanılmıştır. Lavabonun olduğu kısım aynı şekilde değerlendirilmiştir. Sofadan direkt olarak bağlanılan ön cepheye penceresi olan ana mekân salon olarak, mutfağa bağlantı sağlayan mekân yemek odası olarak önerilmiştir. Mutfakta mevcuttaki muhdes duvar kaldırılmış, önceden kapatılmış olan pencere yeniden açılmıştır.

Birinci Kat Mekânsal Düzenlemeleri:

Zemin kat sofadan ulaşılan birinci kat sofası, bir toplanma mekânı olarak değerlendirilmiştir. Yüklük aynı şekilde bırakılmıştır. Sofadan helaya giriş verilebilmesi için hela kapı izi takip edilerek buraya bir kapı açılmış ve

mevcut kapı iptal edilmiştir. Kapının karşısına klozet yerleştirilmiş, lavabo, mevcut kapının olduğu yere alınmıştır. Sofadan geçişi olan odalar ebeveyn ve çocuk odası olarak düşünülmüştür. Terasta, cephe duvarı boyunca dönen bir sedir ile bir masa düşünülmüş ve burada bir oturma alanı önerilmiştir.

D. SONUÇ

Yapı bütünlüğünü ve özgünlüğünü koruma kararı doğrultusunda, onarım sırasında izlenecek yöntem aşağıdaki biçimde önerilmiştir:

Öncelikle yapısal sorunlar giderilecektir. Yapının öne doğru sehim yapmış olan ön cephesine müdahale edilmesi, cephenin özgün konumuna getirilerek sağlamlaştırılması önerilmiştir. Çatı strüktürü yerinde incelenerek, onarılarak, yapı bütünlüğü ve koruması sağlanarak bundan sonra yapı içinde ve diğer yerlerde müdahalelere başlanması aşağıda ifade edilmiştir.

Mevcut olan malzemeler yerinde temizlenecek, onarılacak ve korunacaktır. Kaplamaların altında kalan malzeme için kaplamalar dikkatlice sökülecek, numaralandırılacak, bakım görecek ve onarımlar bittikten sonra yerlerine tespit edileceklerdir.

Mevcut olan malzemeyi yerinde korumak mümkün değilse, malzeme dikkatlice, numaralandırılarak ve raporlanarak yerinden alınacak, onarımı yapılacak ve tekrar yerine tespit edilecektir.

Yerindeki özgün malzeme yapısal özelliğini tamamen yitirdiyse veya eksikse, yenilenecektir ve müdahale paftalarında yenilenmiş malzemeler belirtilecektir.

Son olarak, güncel ihtiyaçları karşılamak için projeye eklenecek elemanlar tesis edilerek, restorasyon tamamlanacaktır.

KAYNAKÇA

Adalı, B. (2013). *Havran Kentsel Sit Alanı ve Dumlupınar Caddesi Koruma Önerisi* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi.

Binan, D., Yüce Aşkun, İ. ve Çobancaoğlu, T. (Ed.). (2014). *Balıkesir Havran'da Kentsel Kültür Mirası ve Koruma*. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Yayınları: 787. ISBN: 978-975-6264-89-8

Bursa Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu. (1995). *Tescil kararı* (Karar tarihi: 23 Mayıs 1995 Karar no: 4353). Bursa Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu, Kurul dosyası.

Mimar Abidin. (1931). H. Ziya B. Evi - Samatya. *Mimar (Arkitekt)*, *8*, 255–260. http://dergi.mo.org.tr/detail.php?id=2&sayi_id=276

Mimar Nazif. (1932). Osman Bey Köşkü. *Mimar (Arkitekt)*, *10*(22), 288. http://dergi.mo.org.tr/detail.php?id=2&sayi_id=86

Polat, R. (2010). *Havran ve Burhaniye (Balıkesir) Çevresinde Tarımsal Biyoçeşitlilik ve Etnobotanik Araştırmalar* [Yayımlanmamış Doktora Tezi] Balıkesir Üniversitesi.

152 ADA
13 PARSEL

e-ISBN: 978-625-6212-69-5

HAVRAN'DA 19. YÜZYILDA BATI ETKİLİ KONUT MİMARİSİNE ÖRNEK: 152 ADA 13 PARSEL İÇİN BİR KORUMA ÖNERİSİ

Berna KATMER[1] – Buse Nur TATOĞLU[2] – Koray GÜLER[3]

GİRİŞ

Geçmişi yüzyıllar öncesine dayanan pek çok Anadolu yerleşiminden biri olan Havran, özgün mimari dokusunu kısmen koruyarak günümüze ulaşmıştır. Bursa Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun 10.07.1995 tarih ve 4518 sayılı kararıyla korunması gerekli kültür varlığı olarak tescil edilen anıtsal ve sivil yapıların yoğunlaştığı tarihi yerleşim merkezi, kentsel sit olarak koruma altına alınmıştır. Alınan koruma kararlarına rağmen pek çok sivil mimarlık örneğinin bakımsızlık, ilgisizlik ve terk edilme gibi nedenlerle yitirildiği görülmektedir (Güler vd., 2020). Kentin anıt yapılar etrafında şekillenen geleneksel konut mimarisinde 19. yüzyıldan itibaren Osmanlı İmparatorluğu'nun birçok alanda olduğu gibi Batı etkisiyle yaşadığı dönüşümün izlerini takip etmek mümkündür. Bu dönemde "yarı açık hayatlı" ahşap evlerin yanı sıra cumbalarla ve söveli pencerelerle dışarı açılan tuğla duvarlı yarı kâgir yapılar da geleneksel dokuya eklemlenmiştir (Erdem vd., 2007; Büken Cantimur, 2011; Adalı, 2013; Binan vd., 2014). Batı ile ticari ilişkilerin yoğun olduğu Ayvalık, İzmir gibi liman kentlerinde de sıklıkla örneklerini gördüğümüz bu konutlardan biri de bu çalışmaya konu olmuş 152 Ada 13 Parsel'deki yapıdır (Şekil 1-2).

Şekil 1: Ön cepheden görünümler.

1 Y. Mimar, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Koruma ve Restorasyon Doktora Programı. E-posta: bernakatmer@hotmail.com, ORCID: 0000-0001-9214-0833

2 Mimar, E-posta: busetatoglu22@gmail.com, ORCID: 0000-0002-7667-1316

3 Doç. Dr., Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü. E-posta: koray.guler@msgsu.edu.tr, ORCID: 0000-0001-6556-3312

Atıf: Katmer, B.,Tatoğlu, B. N., & Güler, K. (2026). Havran'da 19. Yüzyıl Batı Etkili Konut Mimarisine Bir Örnek: 152 Ada 13 Parsel İçin Bir Koruma Önerisi. İçinde: D. Ulusoy Binan, K. Güler, & D. S. Eyüpgiller (Ed.), *Balıkesir Havran'ın Mimarlık Mirası* (Cilt III: Havran'da Batı Etkili Evler, Ticaret, Kamu Yapıları ve Koruma Projeleri) ss. 87-100. Ege Yayınları, İstanbul.

Şekil 2: Arka cepheden bir görünüm.

A. RÖLÖVE

Yapı, 2019 yılının Ekim ayında konvansiyonel ve aletli ölçüm yöntemlerinin bir arada kullanılmasıyla mimari açıdan belgelenmiştir. Yapının bulunduğu parselin kesin sınırlarının, ön ve arka cephelerdeki yatay ve düşey mesafelerin ve kesitlerdeki yüksekliklerin belirlenmesinde "total station" aracılığıyla elde edilen üç boyutlu ölçülerden, plan ve diğer detaylarda ise geleneksel yöntemlerle elde edilen verilerden yararlanılmıştır.

A.1 Konum

Yapı, ilçede nüfus yoğunluğunun az olduğu Mescit Mahallesi'nde, 227. Sokak'ta yer almaktadır. Bahçesinde geçmişte yan parsellerdeki yapılarla ortak kullanıldığı anlaşılan müştemilata sahip olan yapı, günümüzde kullanılmamaktadır.

A.2 Plan ve Cephe Özellikleri

19. yüzyıl sonu, 20. yy başlarında inşa edildiği düşünülen yapı, bakımsızlığa bağlı olarak özellikle çatı, döşeme, tavan gibi ahşap unsurlarında yıpranmalar görülmektedir. İki katlı olarak inşa edilen yapıya giriş doğu yönündedir. Girişin açıldığı merkezi sofadan arka bahçeye, üst kata ulaşan merdivenlere ve odalara ulaşılmaktadır. Döşemesi karosiman seramik kaplı olan ve duvarlarında kalem işleri bulunan Sofa, ana yapıdaki üç odaya açılmaktadır (Şekil 3). Bu üç odanın da zemini ahşap kaplıdır. Zemin kat mekânlarında tavanlar kaplanmamış dolayısıyla üst kat döşeme kirişleri izlenebilmektedir.

Ahşap kapılar çift ve tek kanatlı olarak tasarlanmıştır. Z02'nin ön cepheye yaslanan duvarlarında iki, Z01'in ise bir adet ahşap giyotin pencereleri bulunmaktadır. Z02'nin ayrıca merdiven boşluğuna açılan bir ahşap giyotin penceresi daha bulunmaktadır. Z01 numaralı odada ise yüklük işlevi gören özgün bir ahşap dolap yer almaktadır. Geç bir tarihte mutfak olarak işlevlendirilmiş Z03'te ise ocak ve gömme dolap bulunmaktadır. Bahçeye eklenen Z04 numaralı odanın, döşemesi ve tavanı ise betonarmedir.

Yapının sofanın sağında ve solunda konumlandırılmış iki ayrı bodrum kat mekânı bulunmaktadır. Birbirleriyle bağlantısı bulunmayan bu mekânlara arka bahçeden ve merdiven boşluğundan ulaşılmaktadır. Arka bahçeden beş basamakla erişilen depo işlevli B02 mekânının içerisinde pythos (zeytinyağı küpleri) ve amforalar bulunmaktadır. Herhangi bir doğramanın günümüze ulaşmadığı B02'de pencere açıklıkları yalnızca demir parmaklıkla kapatılmıştır. Zemini sıkıştırılmış toprak olan bodrum kat mekânlarında yapının taş temellerini görebilmek mümkündür. Merdiven boşluğundan altı basamaklı ahşap bir gemici merdiveni ile erişilen B01 mekânının zemini de sıkıştırılmış topraktır. B01 mekânının sokağa açılan iki adet penceresi demir parmaklıklı ve kapaklıdır. Duvarlarında ilk yapım evresinde yapıldığı anlaşılan pişmiş toprak künkler tespit edilmiştir.

Şekil 3: Zemin kat plan rölövesi.

Şekil 4: Birinci kat plan rölövesi.

Düşeyde zemin katın izlerini tekrar eden birinci kat sofası, giriş cephesinde bir cumba ile sokağa açılmaktadır. Sofadan günümüze balkon olarak ulaşmış cumbanın yanı sıra, üst kattaki diğer üç odaya ve zemin kata sonradan eklenen müştemilatların tavanını oluşturan betonarme döşemeli terasa ulaşılmaktadır (Şekil 4). Üst katta sofa da dahil olmak üzere tüm mekânların zemini ahşap kaplıdır. Tek ya da çift kanatlı kapılarla girilen odalarda pencereler ise ahşap giyotindir. Zemin katın aksine birinci katta tavanlar, ahşapla kaplanmıştır. 101 numaralı odada Z01 numaralı odada olduğu gibi özgün ahşap dolap yer almaktadır.

Ender tespit edilebilen kalıntılardan kireç esaslı bir harç ile sıvalı olduğu anlaşılan yapının cephelerinde özgün yapı elemanlarının bazılarının değiştirildiği, bazılarında ise yıpranmaya bağlı kayıpların olduğu görülmektedir. Yapı, hayatlı geleneksel evlerin aksine 19. yüzyılda Batı ile ticari ilişkileri gelişmiş Ayvalık, İzmir gibi kentlerde rastlanan sövelerle vurgulanmış açıklıklı, cumbalı bir görünümde günümüze ulaşmıştır (Erdem vd., 2007; Büken Cantimur, 2011; Şekil 5-6). Sıva ile biçimlendirilmiş pilaster ve silmelerin ise sıva altındaki

Şekil 5: Ön Cephe rölövesi.

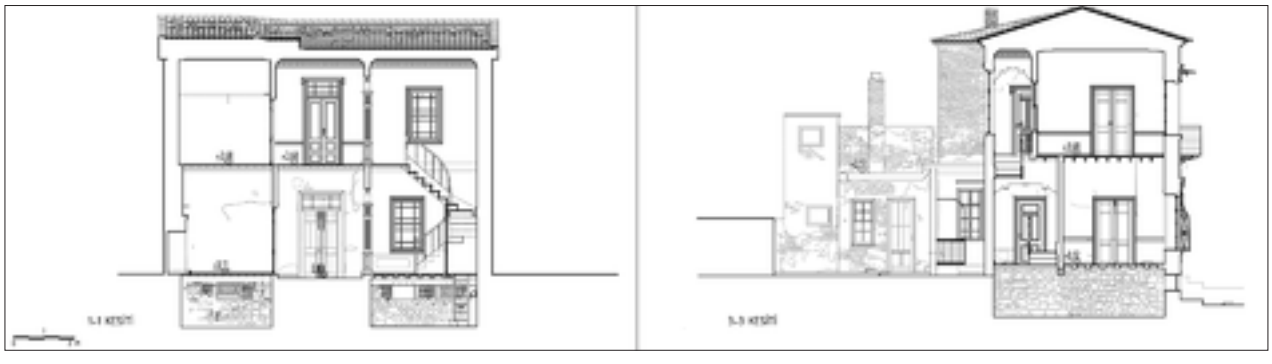
Şekil 6: Arka Cephe rölövesi.

kalıntıları gözlenebilmektedir. Volkanik tüften üretilmiş söve taşlarında korozyona bağlı olarak zıvana deliklerini takiben büyük çatlaklar oluşmuş ve yer yer yüzey kaybı yaşanmıştır. Tavan kaplaması ve tavan kaplamalarını taşıyan kirişlerinin bir kısmı mevcut yerinde korunmuş olan ve korkulukları metal malzemeyle değiştirilen cumba, cephede özgün değerini en çok yitiren bölümdür (Şekil 5).

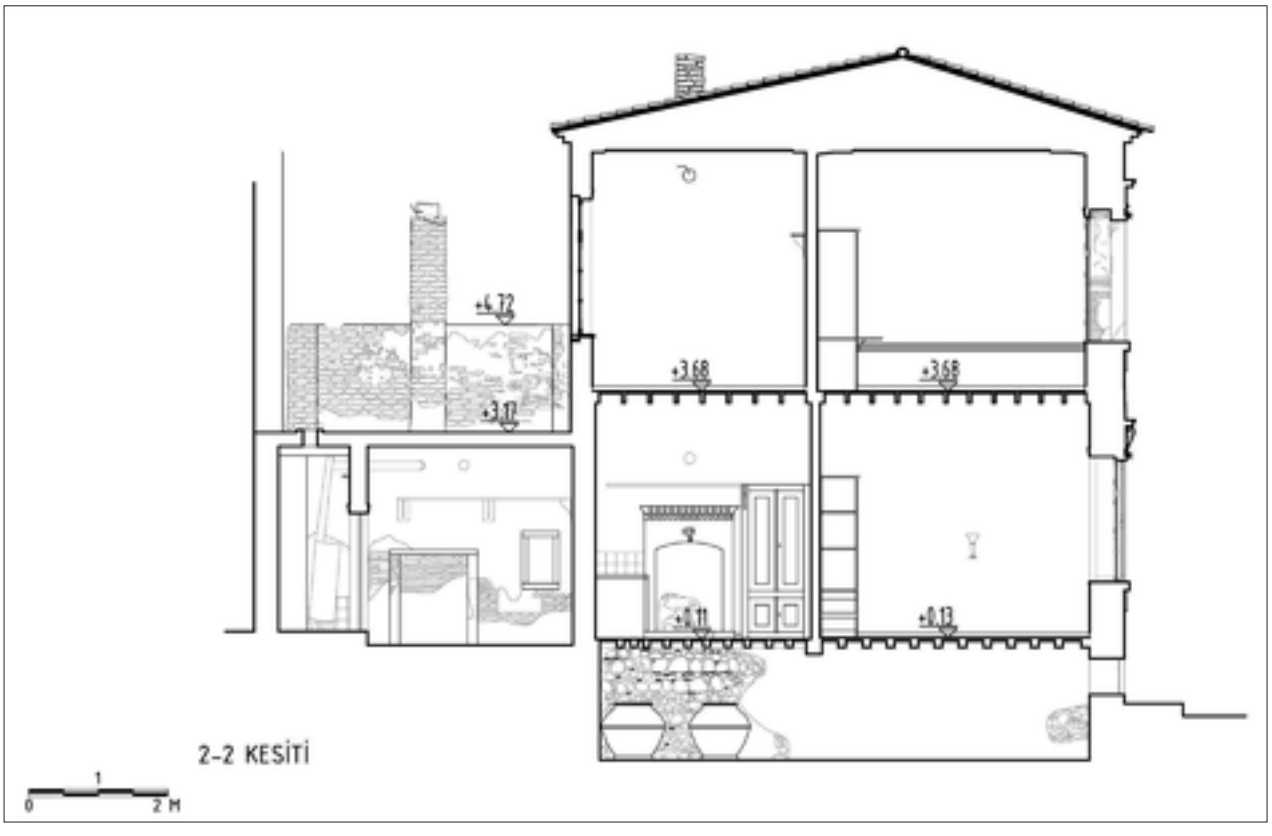
Yapıdaki camların çoğu kırılmış ve çatıda ise büyük hasarlar oluşmuştur. Bu hasarlardan kaynaklanan akıntılar, cephelerde mantar, yosun ve bitkilenme gibi sorunlara neden olmuştur. Arka cephede sonradan eklenen betonarme teras, konuttaki özgün balkonun yok olmasına ve strüktürel olarak yapıda hasara yol açmıştır (Şekil 6).

A.3 Yapım Tekniği ve Malzeme Özellikleri

Yığma taş temeller üzerinde yükselen yapının beden duvarları zemin kattan itibaren tuğla yığma olarak inşa edilmiştir. İç mekân duvarları ise tuğla dolgulu ahşap karkas sistemle kurulmuştur. Bodrum katta yaklaşık 80 cm kalınlığında inşa edilmiş duvarlar, üst katlarda 60 cm, ara bölme duvarlarda ise 20 cm ölçülerindedir. Döşeme, dikme, kiriş, hatıl, lento, merdiven gibi yapı elemanları ve doğramalarda ahşap tercih edilmiştir. 5/15 cm kesitlerindeki birinci kat döşeme kirişleri yaklaşık 30 cm aralıklarla yerleştirilmiştir. Zemin katta kullanılan döşeme kirişleri ise yaklaşık 10/10 cm ölçülerindedir (Şekil 7-8).

Şekil 7: 1-1 ve 3-3 kesit rölöveleri.

Şekil 8: 2-2 Kesiti rölövesi.

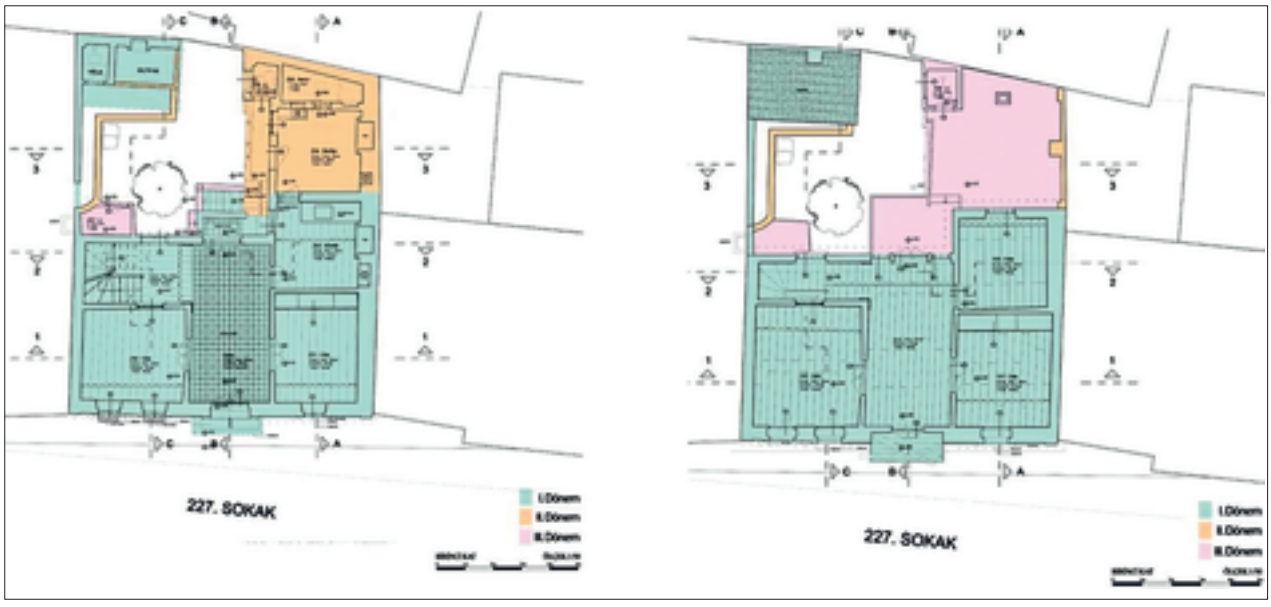
Ender olarak günümüze ulaşan özgün sıvanın kıtıklı bir tür kireç harcı ile yapıldığı tespit edilmiştir. Yer yer daha geç dönemlerde uygulanmış çimentolu sıva kalıntılarına da rastlanmıştır. Her iki cephede yüzey kirliliği, derz boşalmaları ve yosunlaşma gibi sorunlar görülmektedir. İç duvarlarının bazı bölümlerinde sıvalarda kılcal çatlaklar ve dökülmeler tespit edilmiştir.

Yapının beşik çatısına erişilememesi nedeniyle taşıyıcı sistemi hakkında kesin verilere ulaşılamayan çatının ahşap strüktürlü olduğu tahmin edilmektedir. Hava fotoğraflarından anlaşıldığı üzere farklı eğimlere sahip, alaturka kiremitle örtülmüş çatıda yer yer çökmeler mevcuttur. Yapının bir adet tuğla bacası bulunmaktadır.

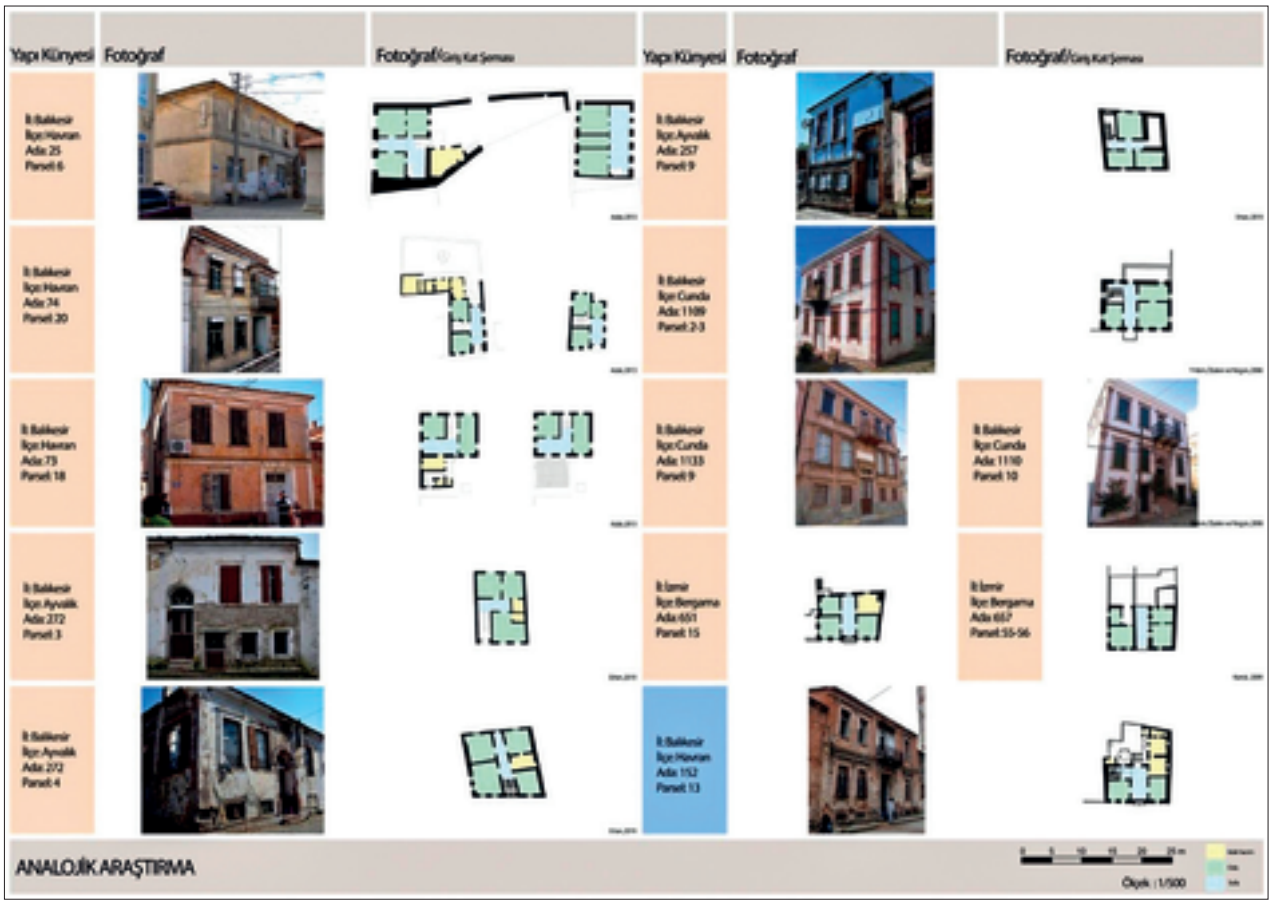
B. RESTİTÜSYON ÖNERİSİ

İlk inşa edildiği dönemden günümüze yapısal ve mekânsal özgünlüğünü ve bütünlüğünü büyük ölçüde koruyarak ulaşan yapının restitüsyon önerisinin geliştirilmesinde en güvenilir kaynak yapının bünyesindeki izler olmuştur. Küçük bir Anadolu kasabası olan Havran'a dair yapılan taramalarda yapının geçmişine dair eski bir görsel ya da yazılı belgeye ulaşılamamıştır. Yapıdaki izlerin yanı sıra Havran ve yakın çevresinde yer alan Batı etkili benzer yapılar derlenerek analojik açıdan karşılaştırılmıştır (Erdem vd., 2007; Karcılı, 2009; Ertan, 2019; Şekil 9-11). Bu fiziki verilerin yanı sıra yapının son kullanıcılarına erişilerek yapının geçmişi hakkında elde edilen verilerin doğruluğu sınanmaya çalışılmıştır.

Yapının geçmişindeki önemli değişiklikler, üç tarihsel dönemde değerlendirilmiştir (Şekil 9). Yapılan araştırmalardan ve sözlü görüşmelerden elde edilen veriler, yapının 14 numaralı parselde yer alan komşu bina ile yaklaşık olarak 19. yy. sonları 20. yy. başlarında inşa edildiğini düşündürtmektedir. Bu kanıyı iki parselin arka bahçesinde inşa edilmiş ortak kullanılan mutfak ve tuvalet mekânının varlığı da desteklemektedir. Yapının "II. Dönemi", 1940'lı yıllarda yapının sağ tarafında yer alan 12 numaralı parsele inşa edilen yeni konutla bahçelerin ayrıştırıldığı ve çeşitli değişikliklerin gerçekleştirilmesiyle başlayan dönemdir. 1980 sonrasında geçirdiği tadilat ve ihtiyaçlar dahilinde yapılan değişiklikler sonrasından günümüze dek ulaşan dönem III. evre olarak tanımlanmıştır (Şekil 9).

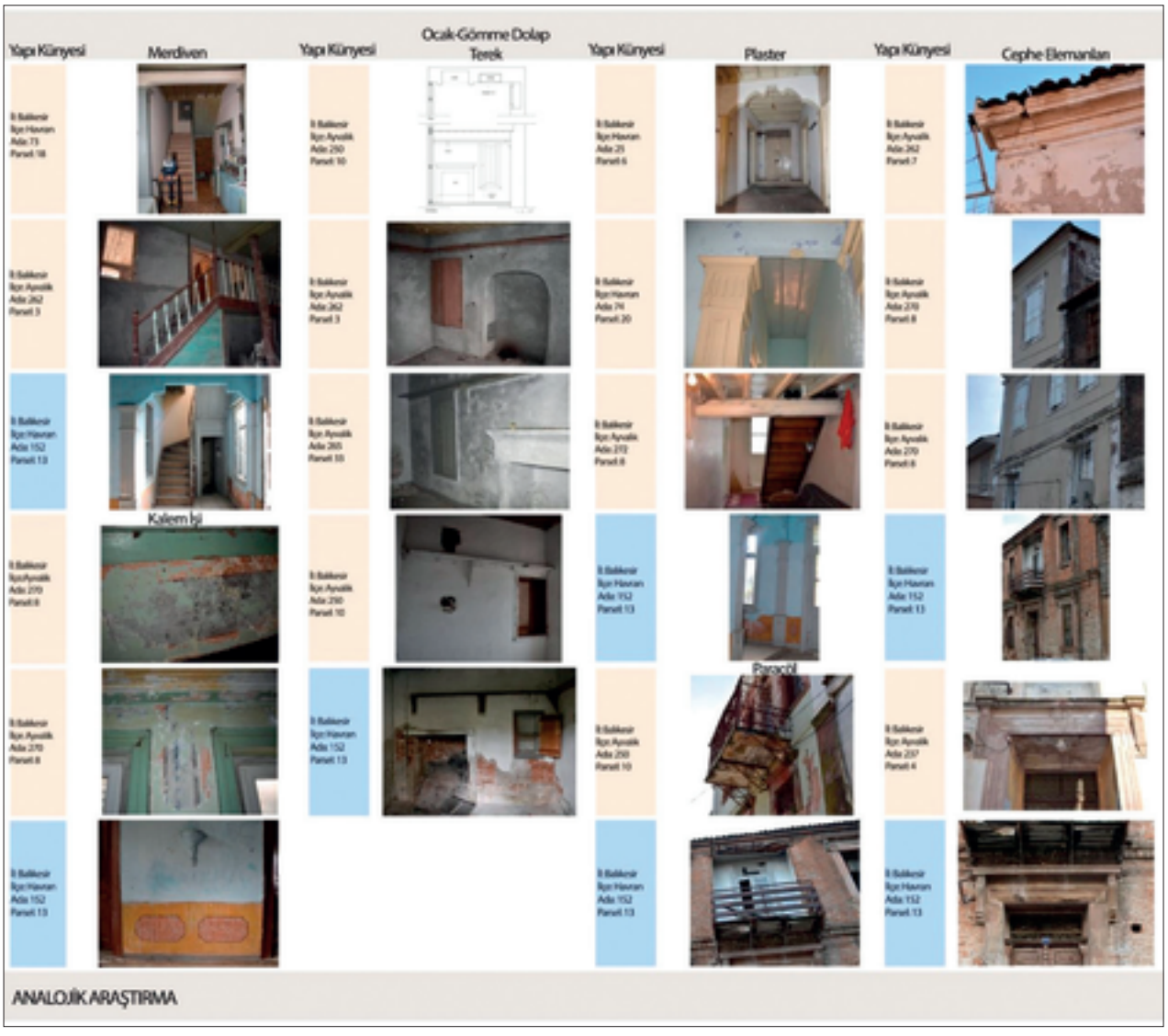
Şekil 9: Zemin ve birinci katların dönemsel analizi.

Şekil 10: Plan ölçeğinde analojik karşılaştırma (Erdem vd., 2007; Karcılı, 2009; Ertan, 2019).

I. Dönem Restitüsyonu

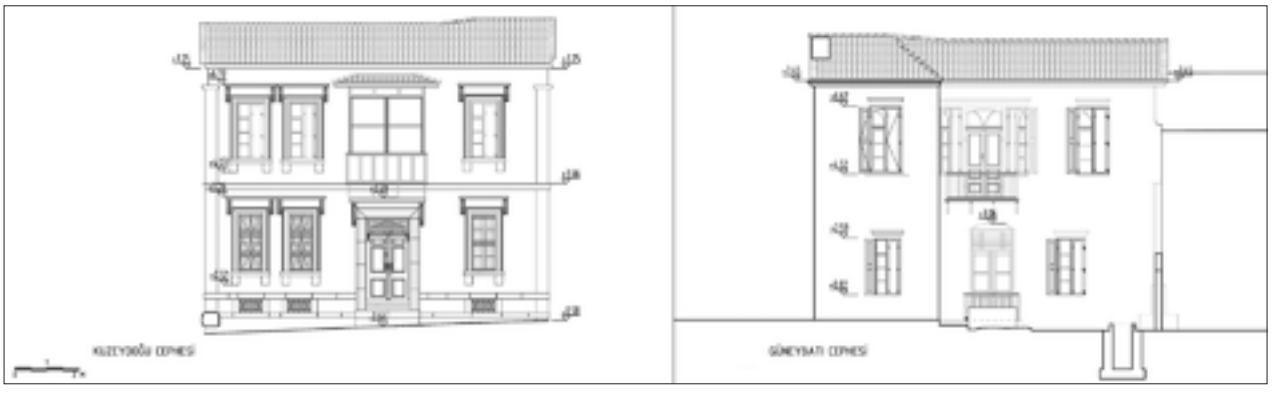
Yapının ilk inşa edildiği dönemde, bodrum katta dökülen sıvalar dışında herhangi bir değişiklik olmamıştır (Şekil 12-16). Cepheler incelendiğinde, izlerine rastlanmış sıva kalıntıları ile yapı elemanlarında meydana gelen parça kopmaları ve değiştirilmiş bazı özgün elemanlar restitüe edilmiştir. Niteliksiz kapı ve pencere gibi elemanlar özgün hallerine uygun şekilde dönüştürülmüştür. Ön cepheye eklenen kaldırım kaldırılmış ve girişe

Şekil 11: Yapı elemanı ölçeğinde analojik karşılaştırma.

bir basamak daha eklenmiştir. Ön (doğu) ve arka (batı) cephelerde gördüğümüz kopmuş pencere kapakları tamamlanmıştır. Ön cephede yer alması gereken cumba ise, yıkılmış tavan kaplaması, kiriş, vb. izler ve analojik veriler gözetilerek düzenlenmiştir (Şekil 12-16).

Zemin katta Z04 Mutfak, Z05 Banyo ve Z06 Tuvaletten oluşan ek bölüm, 12 numaralı parseldeki yapıyla birlikte eklemlendiğinin tespit edilmesi üzerine I. Dönem restitüsyonunda kaldırılmıştır (Şekil 13). Bu kapsamda Z03 numaralı odada kapatılan bir pencerenin varlığı duvarda görülen izlerden bulunmuş ve aynı katta bulunan

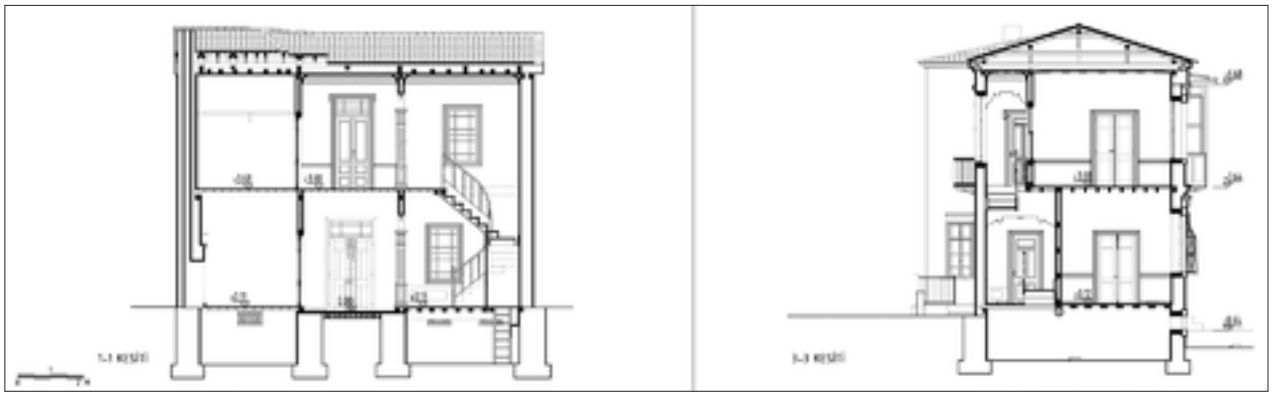
Şekil 12: Ön ve arka cepheler I. dönem restitüsyon önerisi.

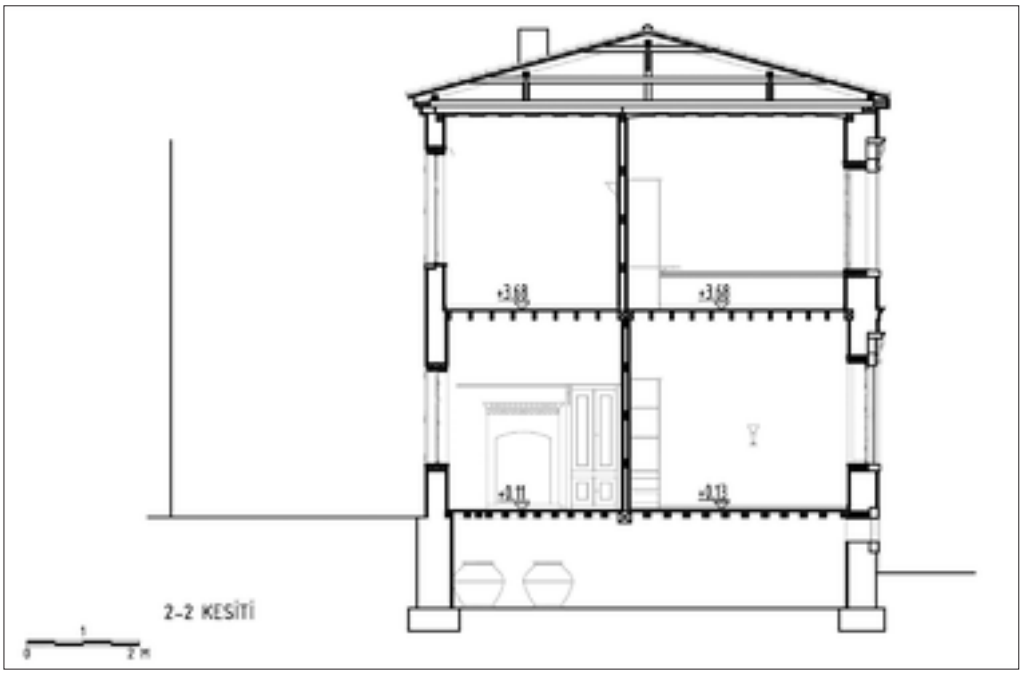
Şekil 13: Zemin kat planı I. dönem restitüsyon önerisi.

Şekil 14: Birinci kat planı I. dönem restitüsyon önerisi.

Şekil 15: 1-1 ve 3-3 kesitleri I. dönem restitüsyon önerileri.

Şekil 16: 2-2 kesiti I. dönem restitüsyon önerisi.

özgün ahşap pencereler özgün formuna uygun olarak yeniden tasarlanmıştır. 14 numaralı parsel ile ortak kullanılan yapının II. döneminde eklenen tuvalet ekinin bulunduğu alanda, daha önce bir duvar çeşmesinin yer aldığı tespit edilmiştir.

Birinci katta ise, betonarme döşemenin bulunduğu teras kaldırılmıştır (Şekil 16). Bu terasla birleştirilen değiştirilmiş betonarme balkon da kaldırılmış, yerine analojik verilere uygun olarak kurgulanan bir açık çıkma yerleştirilmiştir. Bu alana açılan özgün kapı değiştirilmiş olsa da korunmuş pervazlar balkonun varlığı fikrini güçlendirmektedir.

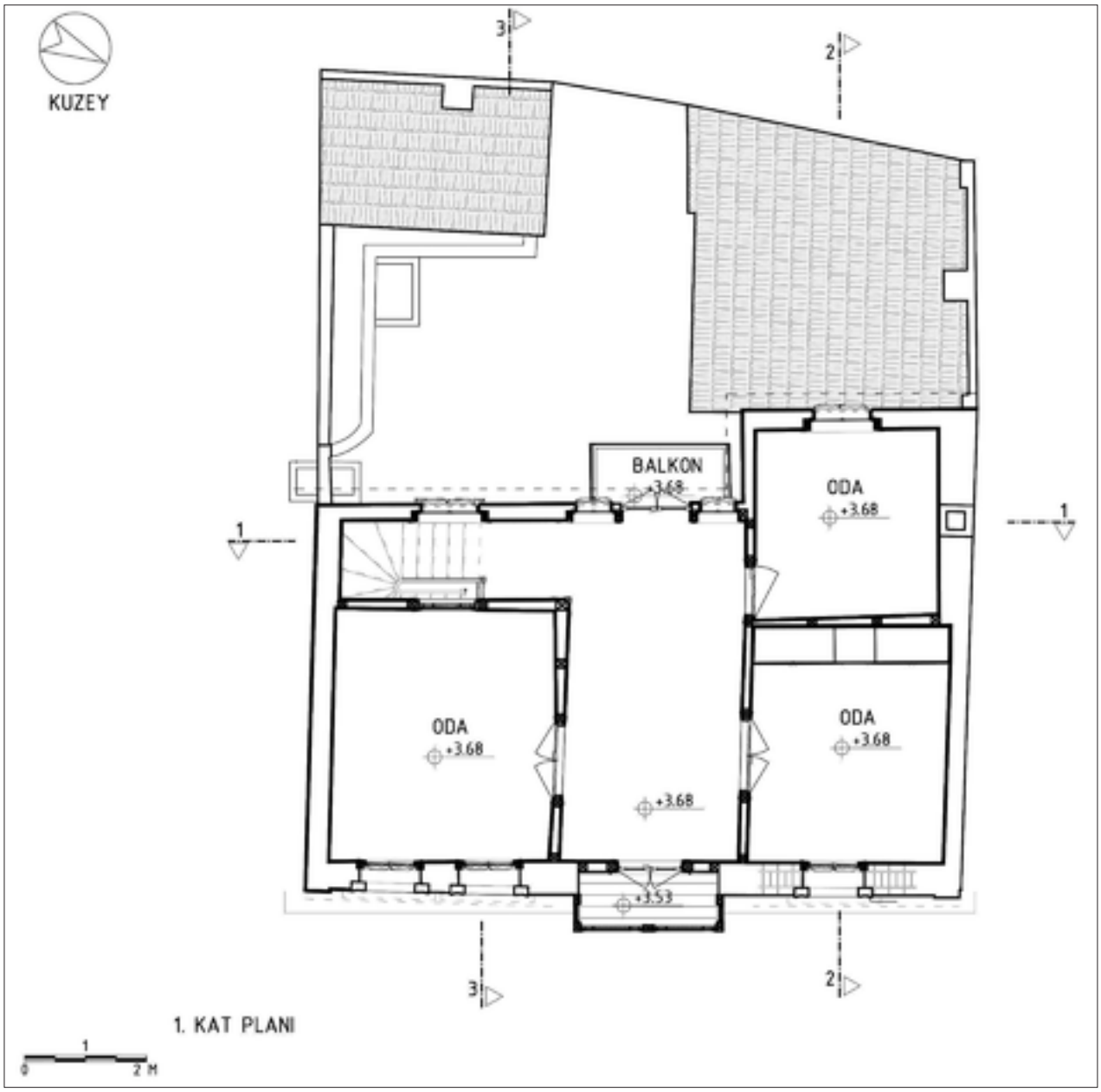
II. Dönem Restitüsyonu

Yan parselde bulunan evin inşa edilmesi ile arka bahçeye eklemlenen bölümlerin bu evrede gerçekleştiği düşünülmektedir. III. dönemde gerçekleşen betonarme döşemeler kaldırılarak, dönemsel özelliklere göre çatı örtüsü eklenmiştir. Bu durumu Z05 numaralı odanın tavanında görülen ahşap döşeme kalıntıları da desteklemektedir (Şekil 17-18).

Birinci kattaki bölümler ise I. dönemdeki işlevlerini kaybetmemiş ve bir işlev değişikliğine uğramamıştır. Balkon ve cumba kullanımının bu dönemde de devam ettiği düşünülmektedir (Şekil 17-18).

Şekil 17: Zemin kat planı II. dönem restitüsyon önerisi.

Şekil 18: Birinci kat planı II. dönem restitüsyon önerisi.

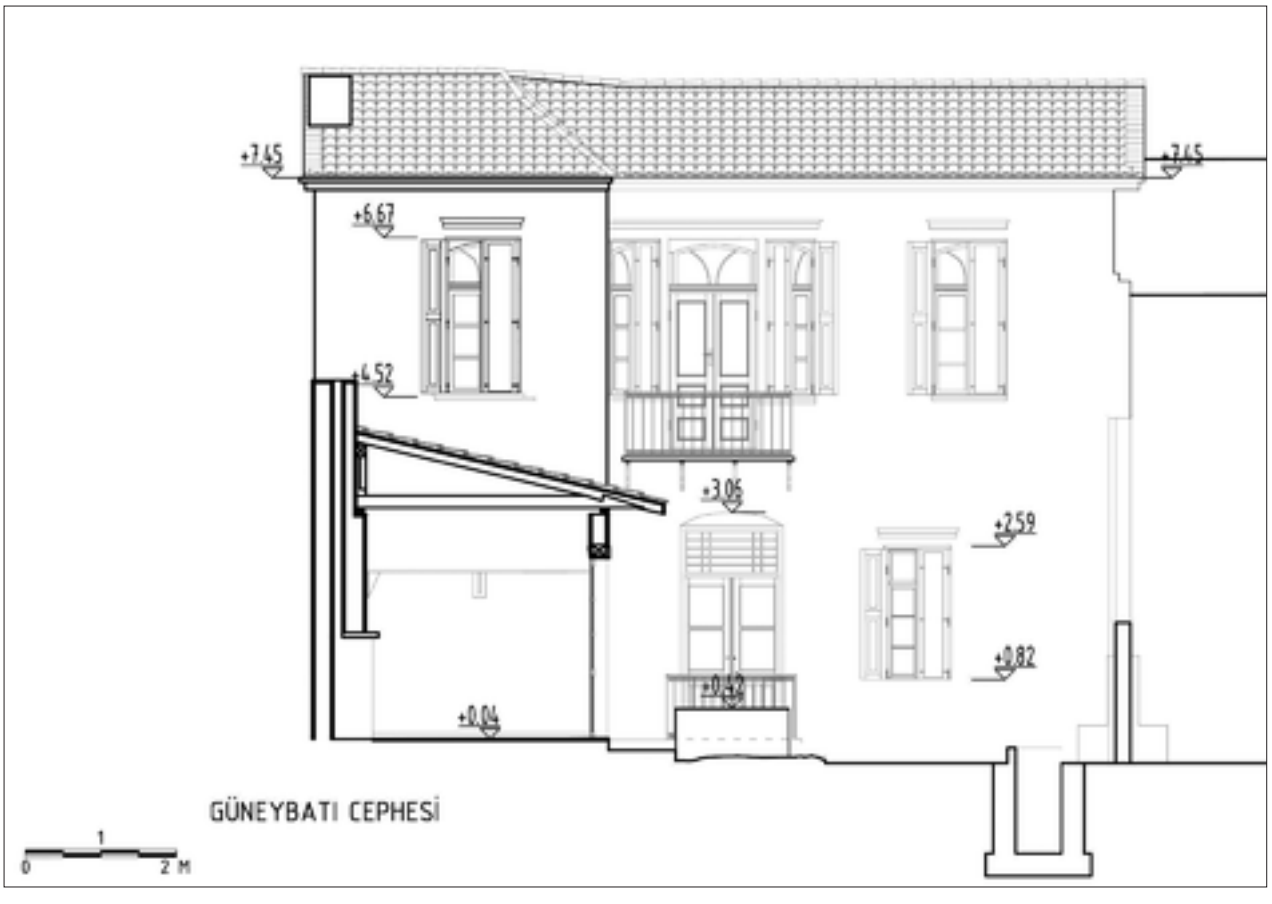
C. KORUMA ÖNERİLERİ

Yapının korunması için II. dönem restitüsyonda gerçekleştirilen eklemeler iyileştirilerek en az müdahale ile geleceğe taşınması kararlaştırılmıştır. Yeniden kullanım önerisinde öncelikli olarak Havran bölgesinin ihtiyaçları göz önünde bulundurulmuştur. Yerel yönetim tarafından bölgedeki yüksek okula devam eden öğrencilerin ve ailelerinin geçici konaklaması için bir mekân eksikliği bulunduğu bilgisi aktarılmıştır. Bu bilgiler ve yapının eski kullanıcılarının da istekleri doğrultusunda yapının yeni işlevinin "butik otel" olarak değerlendirilmesi kararlaştırılmıştır (Şekil 19-22). Buna ek olarak Havran ve etrafında yoğunluklu olarak bulunan turistik ve tarihi dokunun, özellikle yerli turistler için çekici bir özellik oluşturması da bu işlevin şekillenmesinde rol oynamıştır.

Ön cephede yer alan kapalı cumba yenilenerek geleneksel sedirli bir oturma alanı düzenlenmiştir (Şekil 22). Yapısal olarak söve taşlarının kullanılamayacak durumda olanlarının değiştirilmesi ve onarılması kararlaştırılmıştır. Arka cephede, özellikle 1980 yılı sonrası eklenen betonarme kısımların kaldırılması önerilmiş ve balkonun yeniden yapılması önerilmiştir. Değiştirilmiş olan bütün kapı ve pencerelerin özgün nitelikteki detaylar gözetilerek yeniden yapılması kararlaştırılmıştır. Her iki cephenin de özgün nitelikteki harç ile yeniden sıvanması önerilmektedir.

Şekil 19: Ön Cephe restorasyon önerisi.

Şekil 20: Arka Cephe restorasyon önerisi.

Bodrumların zeminleri pişmiş tuğla malzeme ile kaplanarak bu mekanların depo olarak kullanılması öngörülmüştür. B02'de bulunan pythos (zeytinyağı küpleri) ve amforaların bakımları yapılarak sergi amaçlı kullanımları düşünülmüştür. İki mekânda da duvarların yeniden sıvanması önerilmiştir.

Mevcut odalardan biri muhasebe odasına, diğerleri her birinin kendi banyosu olacak şekilde otel odasına dönüştürülmüştür. Z01 ve 101 numaralı odalardaki özgün dolap kapakları korunarak, eklenen tuvaletler bir cephe olacak şekilde içten giydirilmiştir. Sonradan eklenen bölüme erişimi sağlayan kapı boşluğunun kapatılması kararlaştırılmış bu bölüm eklenirken iptal edilen pencerenin ise izlerini gösterecek şekilde bir nişe dönüştürülmesi öngörülmüştür. Bu ekin çatısının restitüsyon kararları doğrultusunda Marsilya kiremitli sundurma bir çatı olarak yenilenmesi önerilmiştir.

Sadece kahvaltı verileceği ve az sayıda personelin çalıştırılacağı öngörülerek, bu ek bölüm mutfak olarak kurgulanmış ve çalışanlara ayrılmıştır. Ortak kullanıma işaret eden bahçedeki mutfak ve tuvaletten oluşan ıslak hacim, restorasyon projesinde kullanıma dahil edilmiştir. Bahçeyle bu bölümü ayıran duvar kaldırılmıştır. Genelde yeme içme eylemi bahçede kurgulansa da hava durumuna bağlı olarak sofada kahvaltı yapılabilecek şekilde de bir oturma düzeni tasarlanmıştır. Bu alanda yeniden tasarlanan tuvaletlerdeki duvarlara eski hela taşlarının korunması sağlanarak bir cam arkasında sergilenecek şekilde asılmıştır. Birinci katta da odalar butik otel düzenine uygun, odalarda banyolar olacak şekilde dönüştürülmüştür (Şekil 21-22).

Şekil 21: Zemin kat planı restorasyon önerisi.

Şekil 22: Birinci kat restorasyon önerisi.

D. SONSÖZ

Havran'da 19. yüzyıl sonunda Batılı etkilerle inşa edilmiş yapının özgün tasarım bütünlüğüne kavuşturularak korunması ile azımsanmayacak sayıda tescilli kültür varlığına sahip kentin bütünlüğünün korunabilmesi için olumlu bir etki yaratılması umulmaktadır. Gelecekte ülkemizde gerçekleştirilecek nitelikli koruma ve restorasyon uygulamalarının sayısının artmasını dileyen bu çalışma ile tarihi kentlerimizde sayısı gün geçtikçe azalan kültür varlıklarının belgelenmesi ve korunması için mütevazı bir katkı sağlandığı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

Adalı, B. (2013). *Havran Kentsel Sit Alanı ve Dumlupınar Caddesi Koruma Önerisi* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi.

Binan, D., Yüce Aşkun, İ. ve Çobancaoğlu, T. (Ed.). (2014). *Balıkesir Havran'da Kentsel Kültür Mirası ve Koruma*. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Yayınları: 787. ISBN: 978-975-6264-89-8

Büken Cantimur, B. (2011). *Tarihi Kentlerin Canlandırılmasına Yönelik Sürdürülebilir Yönetim Stratejileri: Balıkesir – Ayvalık Örneği*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi.

Erdem, A., Özakın, R. ve Yergün, U. (2007). Ayvalık (Balıkesir) Alibey/Cunda Adası Kentsel Mimarlık Envanteri 2005-2006. *TÜBAKED Türkiye Bilimler Akademisi Kültür Envanteri Dergisi (6)*, 77-97.

Ertan, Ş. (2019). *Ayvalık Küçükköy Kırsal Yerleşmesi Geleneksel Mimari Dokusunun Koruma Bağlamında İncelenmesi*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi.

Güler, K., Pamukçu, P., & Çeliker, İ. (2020). Balıkesir'de I. Ulusal Mimarlık Dönemi'ne Ait Bir Kamu Yapısı: Havran Belediye Binası. *TÜBA-KED Türkiye Bilimler Akademisi Kültür Envanteri Dergisi,* (21), 55–72. https://doi.org/10.22520/tubaked.2020.21.003

Karcılı, H. (2009). *Bergama Kentsel Kültür Varlığı Envanteri Bağlamında Bergama Evi ve Koruma Yaklaşımı.* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi.

94 ADA
20 PARSEL

e-ISBN: 978-625-6212-69-5

GELENEKSEL İLE MODERNİN ARAKESİTİNDE KÂGİR BİR KONUT: 94 ADA 20 PARSEL İÇİN BİR KORUMA ÖNERİSİ

Gülin BİLGİLİ[1] – Adile Binnur KIRAÇ[2]

GİRİŞ

Havran'ın tarihi kent dokusunu oluşturan sivil mimarlık mirası konut yapılarının korunarak geleceğe aktarımına katkı vermek amacıyla MSGSÜ ve Havran Belediyesi iş birliğinde 2022 yılında gerçekleştirilen çalıştay kapsamında, Binnur Kıraç yürütücülüğünde yüksek lisans öğrencisi Gülin Bilgili tarafından Ahmet Kocaçam evinin koruma projesi hazırlanmıştır. Bu örnek proje üzerinden Batı etkili konutların mimari çözümlemesinin yapılması, koruma sorunlarının irdelenmesi ve çözüm önerilerinin geliştirilmesi, makalemizin amacını oluşturmaktadır.

İnceleme konumuz olan konut yapısı, Havran'ın Yeni Mahallesi'nde 94 ada 20 parselde yer almaktadır. Bodrum+ zemin ve 1 normal kattan oluşan kâgir yapı, batı tarzı mimarisiyle dikkat çekmektedir (Şekil 1a, 1b).

Batı Anadolu geleneksel yerleşmelerinde yoğun olarak rastladığımız batı tipi konutlar; kâgir yapım sistemleri, üçgen alınlıklı çatı formu, balkon vb. mimari ögeler ve batı tarzı süsleme elemanlarıyla geleneksel konut mimarisinden farklılaşırlar.

Tarihi yapının; ev sahibiyle yapılan görüşmeden edinilen bilgiler ve mevcut belgeler (hava fotoğrafları vb.) ışığında değerlendirildiğinde, 20. yüzyılın başında inşa edildiği düşünülmektedir. Sözlü anlatıma göre yapı adasının tamamı bir aileye (Eminzade) aitti ve bahçe içerisinde tek bir konut vardı. İnceleme konumuz olan yapı 'gelin evi' olarak evin oğlu için inşa edilmişti. 1980'lerde Ahmet Kocaçam (günümüzdeki ev sahibi) tarafından

Şekil 1a: Konutun yol cephesi.

Şekil 1b: Muhlis Kaya Caddesi'nden görünümü.

1 Mimar, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Koruma ve Restorasyon Yüksek Lisans Programı.
E-posta: gulinbilgili@hotmail.com , ORCID: 0009-0002-0037-7951

2 Dr. Öğr. Üyesi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü.
E-posta: binnur.kirac@msgsu.edu.tr, ORCID: 0000-0001-5531-8647

Atıf: Bilgili G., & Kıraç, A. B. (2026). Geleneksel İle Modernin Arakesitinde Kâgir Bir Konut: 94 Ada 20 Parsel İçin Bir Koruma Önerisi. İçinde: D. Ulusoy Binan, K. Güler, & D. S. Eyüpgiller (Ed.), *Balıkesir Havran'ın Mimarlık Mirası* (Cilt III: Havran'da Batı Etkili Evler, Ticaret, Kamu Yapıları ve Koruma Projeleri) ss. 101-116. Ege Yayınları, İstanbul.

satın alınmış ve iki ailenin (kardeşin) kullanımına uygun hale getirilmek için yapıya bazı müdahalelerde bulunulmuştur. Tüm bu olumsuzluklara rağmen cephe özelliklerini ve mimari bütünlüğünü, mekân özelliklerini büyük ölçüde koruyan yapı kültür varlığı niteliğini güçlü bir biçimde sürdürmektedir. Bölgedeki batı etkili konut tipolojisi için de önemli veriler barındırmaktadır.

Makalenin yöntemi, tescilli kültür varlıkları 660 sayılı ilke kararı (Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu, 1999) ve ICOMOS Türkiye Koruma Bildirgesi'nde (ICOMOS Türkiye, 2013) belirtilen aşamalara uygun olarak; belgeleme, araştırma, çözümleme, yorumlama, teşhis ve koruma yaklaşımının belirlenmesi, uygulamaya yönelik müdahalenin tanımlanması biçiminde ele alınmıştır.

A. RÖLÖVE

A.1 Konum

Çalışma konusu kâgir konut Havran'ın tarihi mahallerinden biri olan Yeni Mahalle'de 94 ada, 20 parselde yer almaktadır. Muhlis Kayalı Caddesi ile 80. Sokak arasında konumlanan yapının ana girişi ve avlu girişi Muhlis Kayalı Caddesi üzerindedir. 80. Sokak'tan avluya tâli bir giriş mevcuttur.

Yapının sağında 94 ada, 21 parselde boş bir arsa; solunda ise 58 cm mesafe ile 94 ada, 19 parselde bodrum + 3 katlı bir apartman bulunmaktadır (Şekil 1b, Şekil 2a, Şekil 2b, Şekil 9).

Şekil 2a: Rölöve vaziyet planı.

Şekil 2b: Konutun çevresiyle ilişkisinin görünümü.

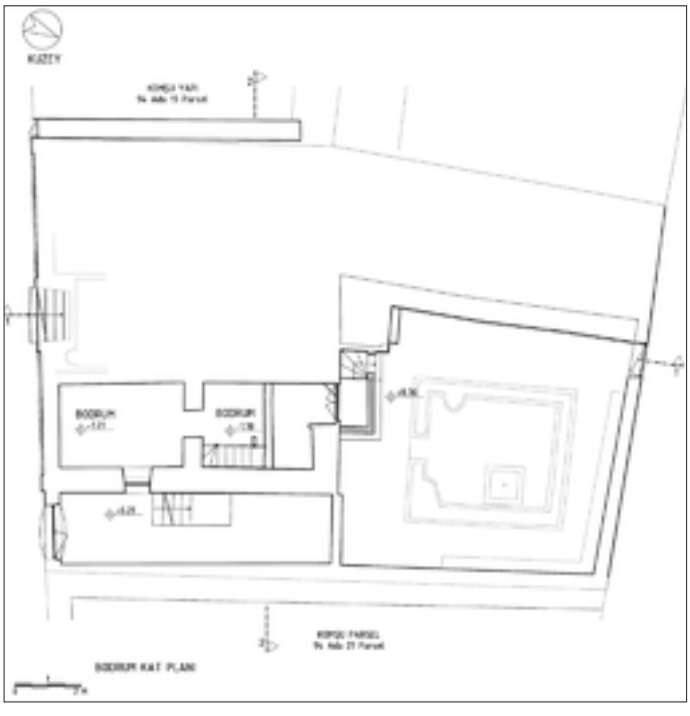
A.2 Plan ve Cephe Özellikleri

Havran geleneksel konutları genellikle zemin ve bir normal kattan oluşan iki katlı yapılar olmakla birlikte, Batı Etkili konutlarda cepheden ışık alan bodrum kata da sıklıkla rastlanmaktadır.

İnceleme konumuz olan Batı etkili konut yapısında da benzer şekilde kısmi bodrum kata sahiptir. Bodrum kata erişim, avludan ve zemin kattaki merdiven holünden sağlanmaktadır. Avludan taş merdivenle beş basamak inilerek, çift kanatlı ahşap bir kapıdan mekâna erişilir (Şekil 3a). Bodrum iki mekândan oluşur; odalar arasında kapı bulunmaz. Birinci oda penceresizdir, döşemesi sıkıştırılmış toprak, tavanı ahşap taşıyıcılıdır ve içinde bir amfora bulunur. İkinci oda da benzer özellikte olup aydınlatma ve havalandırma, sağ cephedeki (avluya bakan) küçük pencereden sağlanır. Her iki mekânda birer amfora yer almaktadır (Şekil 3a, Şekil 3b). Üst döşemeye yapılan betonarme ek bodrum tavanına zarar vermiş, merdiven basamaklarında kayıplar oluşmuştur. Belgelemenin yapıldığı tarihte bodrumun kullanılmadığı belirlenmiştir.

Yapının zemin katına giriş: Muhlis Kayalı Caddesi üzerinden, beş adet mozaik basamakla erişilen subasman kotundan sağlanmaktadır. Girişin pahlı duvarlarında ve tonoz örtüsünde kabartma boyalı süslemeler mevcuttur (Şekil 10). Ferforje tepe pencereli, çift kanatlı ahşap giriş kapısı, mozaik zeminli sofaya (Z01) açılmaktadır. Sofanın sağında bir oda (Z02), merdiven evi (Z10), tuvalet (Z05); solunda iki oda (Z03 ve Z04) ve karşıda avlu kapısı bulunmaktadır. Yol giriş aksı üzerindeki sofanın sokak ve avluya açılan cephesindeki kapıların her iki yanında eğrisel formlu, çiçeklik veya lambalık olarak kullanılan nişler bulunmaktadır (Şekil 5).

Merdiven holünün (Z10) zemin katla bağlantılısı üç kanatlı ahşap camekân kapı ile kapatılmıştır. Kapı boşluğu her iki yandan payanda ile desteklenen sarkan kiriş ve köşe sütunlu dekoratif elemanlarla geçilmiş,

Şekil 3a: Bodrum kat planı.

Şekil 3b: Bodrum kat iç mekanı.

Şekil 4a: Zemin kat sofa, avlu yönü.

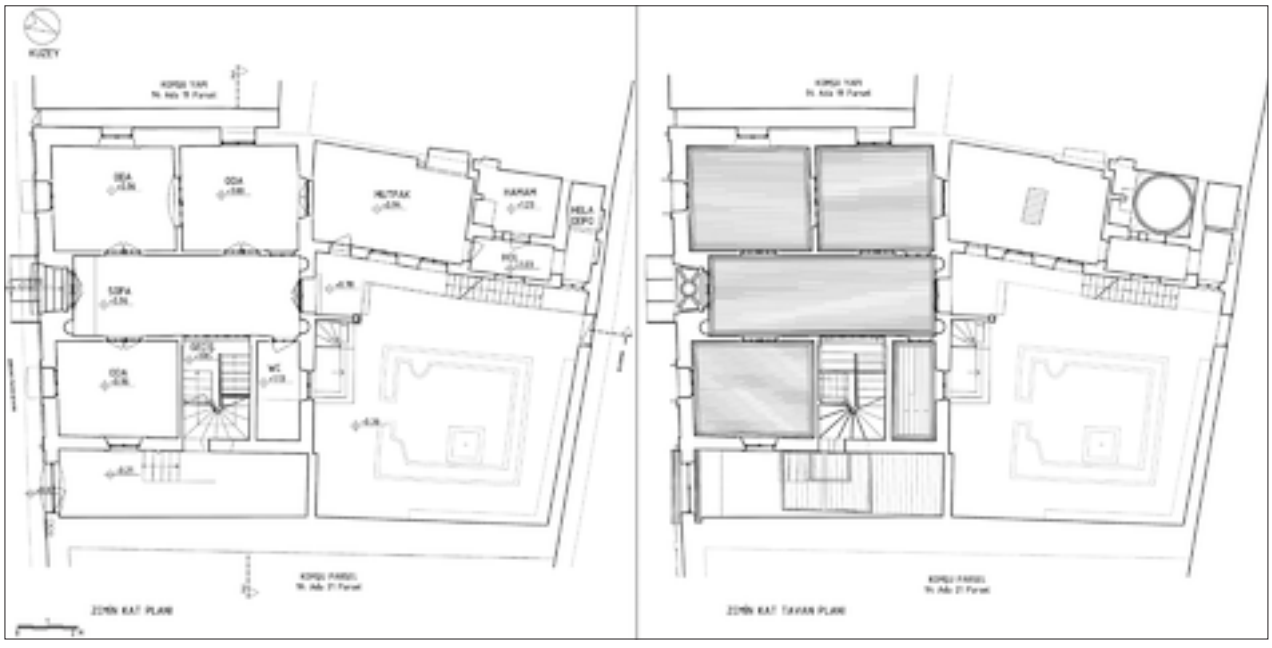
Şekil 4b: Zemin kat sofa, yol yönü.

dekoratif bir etki yaratılmıştır. Kapının her iki yanında ampir üslupta ahşap pilasterler bulunmaktadır (Şekil a4, Şekil 4b). Zeminden ulaşılamayan merdivene, sonradan açılmış avludaki demir bir kapıdan erişilmektedir. Bu düzenleme, yapının iki aile tarafından kullanılmasından kaynaklanmaktadır.

Çift kanatlı ahşap kapıyla girilen odaların ön ve yan cepheye açılan birer penceresi bulunmaktadır. Ön cephedeki odaların yola bakan pencereleri cumbalı ferforje korkulukludur, sol cephedeki pencere bitişik yapı nedeniyle kullanılamamaktadır. Girişin solunda, Z03 ve Z04 odalarını birbirine bağlayan kemerli çift kanatlı ahşap kapı yer almaktadır, ancak günümüzde kapatılmıştır. Sofa ve oda mekânlarının duvarları sıva üzeri boyalı, zemin muşambalı, tavan ahşap kaplamadır.

Havran'daki geleneksel ve Batı etkili evlerde hela genellikle avluda yer almaktadır. İncelediğimiz konutta ise her iki katta da sofadan girilen, merdivene bitişik, avlu cephesine bakan hela bulunmaktadır. Özgün elemanlarını tamamen kaybetmiş olan helanın (Z05) duvarları kısmi seramik, üstü sıva ve boyalıdır; zeminde seramik kaplama bulunur. Avluya bakan ahşap penceresi ve ahşap kaplama tavanı mevcuttur (Şekil 5b).

Avlu cephesindeki arka oda ile yol cephesindeki oda arasında kemerli iki kanatlı camlı kapı yer almaktadır. Arka odadan (Z04) mutfağa (Z06) geçilir. Mutfağın sol cephesinde ocak, sağında avluya açılan tek kanatlı ahşap kapı ve iki pencere vardır. Mutfak tezgâhı ile pencere arasında yer alan tek kanatlı ahşap kapı hole (Z07) açılmaktadır. Hol, hamam (Z08) ve hela-depo (Z09) ile bağlantılıdır. Holden bir kapı ile avludaki helaya (Z09) geçilir; pencere saçla kapatılmış, hela taşının sadece izi görülmektedir. Hamamın (Z08) iç mekânı büyük ölçüde

Şekil 5: Rölöve zemin kat ve tavan planı.

Şekil 6a: Hamamın iç görünümü.

Şekil 6b: Hamamın tavan görünümü.

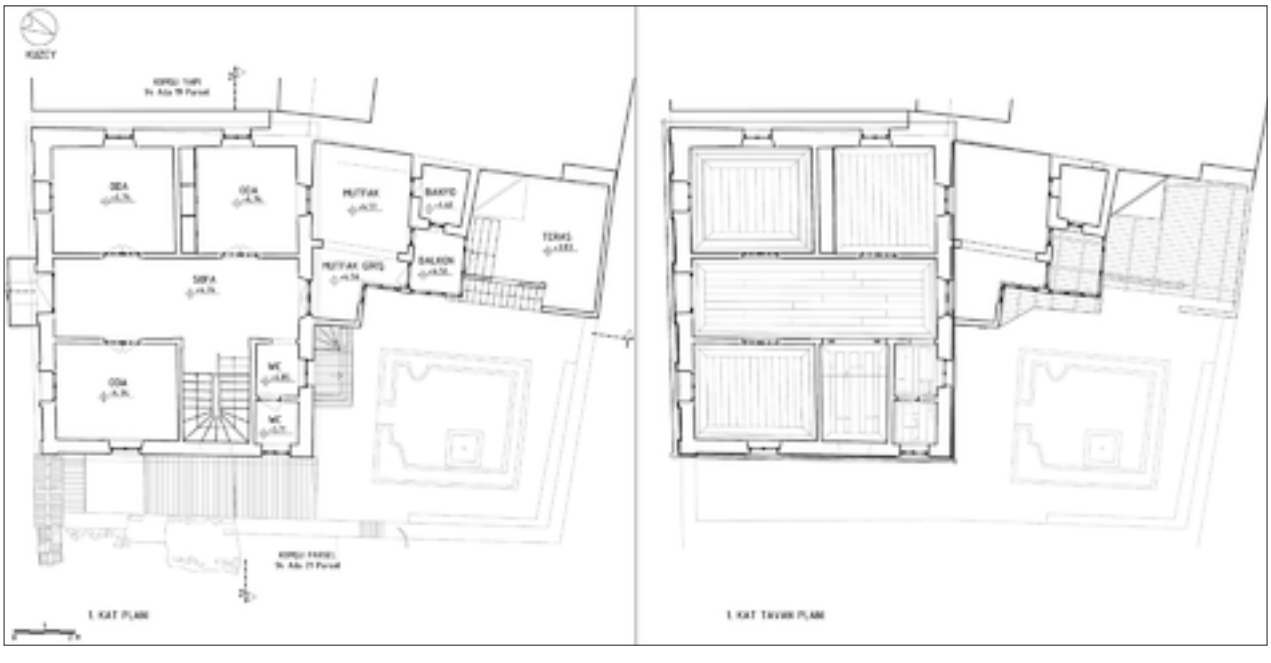
özgün olmakla birlikte kubbesi yıkılmış düz tavana dönüştürülmüştür. Mekânda mermer kurna ve sekiler, duvarda derin nişler mevcuttur. Zemin mermer, tavan sıva üzeri boyalıdır. Kubbe yıkılsa da kubbe geçiş elemanı tromplar ve dendanlı kubbe kasnağı korunmuştur (Şekil 7a, Şekil 7b).

Avluya sofadan ve mutfaktan geçiş mümkündür; mutfak çıkışında kot farkı ve taş basamak bulunur. Avlu döşemesi kısmen beton müdahaleli taş kaplamadır; ortasında mozaik kaplı bahçe yükseltisi ve işlevsiz süs havuzu yer alır. Avlu giriş cephesinde, kapının sağ yanında metal plakayla kapalı duvar içinde su künkünün mevcudiyeti, duvar çeşmesinin varlığına işaret etmektedir. Havran'la ilgili çeşitli kaynaklaradan civardaki kaynak suyunun künklerle kente getirildiği ve evlere dağıtıldığı, avludaki havuzlarda bu suyun kullanıldığı öğrenilmektedir (Özdemir, 2008). Bahçede iki mandalina ağacı bulunmaktadır (Şekil 5, Şekil 6, Şekil 11).

Birinci kata erişim; zemin katla ilişkisi kesilen özgün merdivene avludan tâli bir kapıyla girilerek sağlanmaktadır. Balansmanlı ahşap merdiven ile üst kat sofasına ulaşılır. Merdiven holü ve sofa arasındaki bağlantı, her iki yandan payanda ile desteklenen sarkan kiriş ve köşe sütunlu dekoratif bir şekilde geçilmiştir, köşelerde apmir üslupta ahşap köşe dikmeleri bulunmaktadır (Şekil 7). Sofa (101) ve merdiven ahşap tavanlıdır.

Şekil 7: Birinci kat sofa ve merdiven holü, mutfak yönü.

Şekil 8: Rölöve birinci kat ve tavan planı.

Merdivende ara kotta sağ cepheye açılan ahşap pencere yer alır. Sofaya; merdivenden çıkınca sağdan sırasıyla; hela (105), mutfak (107), 104, 103, 102 nolu odalar ve balkon (112) açılır (Şekil 8, Şekil 11).

Sofa ve odaların duvarları boya, tavanları ahşap kaplamadır. Zemin ise merdivenden itibaren halı ile kaplıdır. Tüm odaların çift kanatlı ahşap kapıları, ön ve yan cephelere açılan ikişer ahşap pencereleri bulunur. Soldaki odanın tavan kaplaması diğer odalardan farklı olarak daha süslüdür. Merdivenin karşısındaki odada (104) gömme dolap yer almaktadır.

Sofanın ön cephesinde açık balkon bulunmaktadır. Üst kanadı ahşap doğramalı, iki kanatlı pvc kapının açıldığı balkonun zemini mermerdir, dekoratif metal ferforje korkuluğu mevcuttur. Sofanın avlu cephesinden mutfağa (107) geçilir. Burası yapıya ek yapılmış olan betonarme kısımdır. Bu ek mutfak olarak kullanılmakta ve teras ile sonlanmaktadır. Terastan, avluya inen demir merdiven bulunur ancak erişim mevcut kullanımda kapalıdır.

Hela (105) zemin katta olduğu gibi müdahele görmüş, özgünlüğünü yitirmiştir. Arka cepheye penceresi bulunan mekânda zemin seramik, duvar boyalı, tavan ahşaptır (Şekil 8, Şekil 11).

Cephe Özelliği:

Konutun **ön cephesi** yan parsel bahçe duvarıyla birleşir ve en süslü cephedir (Şekil 1, Şekil 9). Zemin kat pencerelerinde ferforje korkuluk ve sac güneşlik, balkon altlarında geometrik motifler, balkon korkuluklarında merandır desenli dikmeler ve eğrisel birleşimler vardır; balkonun solunda lambalık demiri mevcuttur.

Yapıya giriş, 5 adet mozaik basamakla içeri çekilmiş, ahşap çift kanatlı tepe pencereli ferforje kapı ile sağlanır (Şekil 10). Kapı tablasında kırmızı vurgu ve buz mavisi fon kullanılmıştır. Köşelerde pilasterler, zemin ve birinci kat arasında kat silmesi, çatı kotunda üçgen alınlık ve kiremit üzeri simetrik çiçek motifleri yer alır.

Şekil 9: Rölöve ön cephe silüeti.

Şekil 10: Giriş kapısı iç ve dış görünümü.

Şekil 11: Rölöve kesitler.

Cephede buz mavisi, kırmızı ve pembe alt tonlu sarı renkler hâkimdir. Bahçe duvarında cephe karekteri devamlılık gösterir. Avlu girişi küçük küçük üçgen alınlık ve kabartma bezemelidir. Cephedeki sıva dökülmeleri tuğla taşıyıcı sistemi görünür kılar. PVC iniş boruları cephe motiflerini kısmen keser.

Üçgen alınlıklı kemerli avlu giriş kapısı metaldir. Üçgen alında kabartma çiçek motifi bulunmaktadır.

Yapının sağ cephesinde köşe pilasteri mevcuttur; çatı kotundaki kat silmesi devam eder, ara kat silmesi mevcut değildir. Cephede dört pencere açıklığı bulunur; sağ üst pencere doğraması PVC, diğerleri ahşaptır. Zemin kattaki pencere önünde demir parmaklık yer alır, avludaki bodrum girişinde de parmaklık görülür. Binanın sol cephesi, 94 ada 19 parsel nedeniyle görülememektedir. Cephede dört pencere boşluğu olduğu, zemin kattakilerin ikisinde demir parmaklık bulunduğu tespit edilmiştir.

Binanın arka cephesi 80. Sokak'a bakar ve bahçe duvarıyla sınırlıdır. İkinci katta betonarme ekler, özgün cephede iki ahşap pencere vardır; zemin kattaki ferforje parmaklık farklı yerden montelenmiş olabilir. Cephede dört motif başlık bulunur; arka balkon, ek sütun nedeniyle özgün ferforje paraçollerini kaybetmiştir. Birinci kat tuvaletinde PVC gider ve ek mutfakta soba borusu vardır. Ek betonarme sütun mutfağı taşır; arkasında zemin kat sofasından avluya açılan çift kanatlı ferforje kapı yer alır. Avluda bahçe ve havuz bulunur; birinci kat mutfağı ve teras oluklu saç ile kapatılmış, cephe özgünlüğünü büyük ölçüde kaybetmiştir.

A.3 Yapım Tekniği ve Malzeme Özellikleri

Havran konut mimarisinin yapım sistemi üzerine odaklanan tezinde Göktaş'ın (2020) konutları yapım sistemlerine göre 1.Tip Konut olarak tanımlar; moloz taş temel duvar üzerine yığma duvarlı yapılarda birim bileşenlerinin taş, tuğla ve kerpiç olduğunu ifade eder. Tuğla yapıların genellikle sıvasız, sıvalı olanlarının da duvarlarının boyalı olduğunu söyler. Aynı zamanda cephe süslemeleri ve mimarı ögeleriyle sokak silüetinde dikkat çeken yapılar olduğunu belirtir (Gökşen, 2020).

Bu genel tespit dikkate alınarak inceleme konumuz olan konutun yapım sistemi analiz edilmiştir. Yapı bodrum, zemin ve birinci kattan oluşur; kâgir sistemli, taşıyıcı tuğla duvarlar taş temellere oturur. Bodrum ve zemin kat temelleri farklı kotlardadır; dış duvar tuğla, iç duvar ahşap arası tuğla, hımış sistemdir.

Bodrum katın birinci hacminde, merdiven evinin taşıyıcı kiriş ve taban kaplamaları görülmektedir. Ahşap kirişler kâgir duvarlara oturtulmuştur, kirişler üzerine de ahşap kaplama tahtası uygulanmıştır.

Yapı içindeki balasmanlı ahşap merdivenin taşıyıcı kirişleri de tuğla duvara oturur. Sağ cepheye eklenen betonarme merdiven ile birinci kata erişim sağlandığı için buradaki taşıyıcı tuğla duvarın bir kısmı yıkılmıştır. Bu niteliksiz ek, yapının stabilitesine zarar vermiştir.

Özgün yapım sistemi dışında, dönemler boyunca yapıya ekler yapılmıştır. Bu eklerden biri, zemin kat mutfağının, özgün plandaki yarı açık mutfaktan kapalı bir hacme dönüştürülmesidir. Özgününde yarı açık mutfak olduğu düşünülen mekânın taşıyıcı dikme ve kirişleri kaldırılarak, duvarların tuğla, üst döşeme örtüsünün de betonarme olduğu bir taşıyıcı sitem uygulanmıştır. Bu müdahale döneminde, arka balkonun paraçolleri yok

olmuş, avluya basan beton bir sütun yapılarak, döşeme bu sütuna taşıtılmıştır. En önemli müdahale özgün hamam kubbesinin yıkılarak betonarme düz teras döşeme yapılmasıdır.

Ön cephede birinci katta dört adet dökme demir (ferforje) paraçol ile taşınan balkon bulunmaktadır. Bu paraçollerin duvar içi bağlantısı, demir kenet sistemi ile duvara gömülüdür. Metal ferforje korkulukla çevrelenen balkonun döşemesi mermerdir.

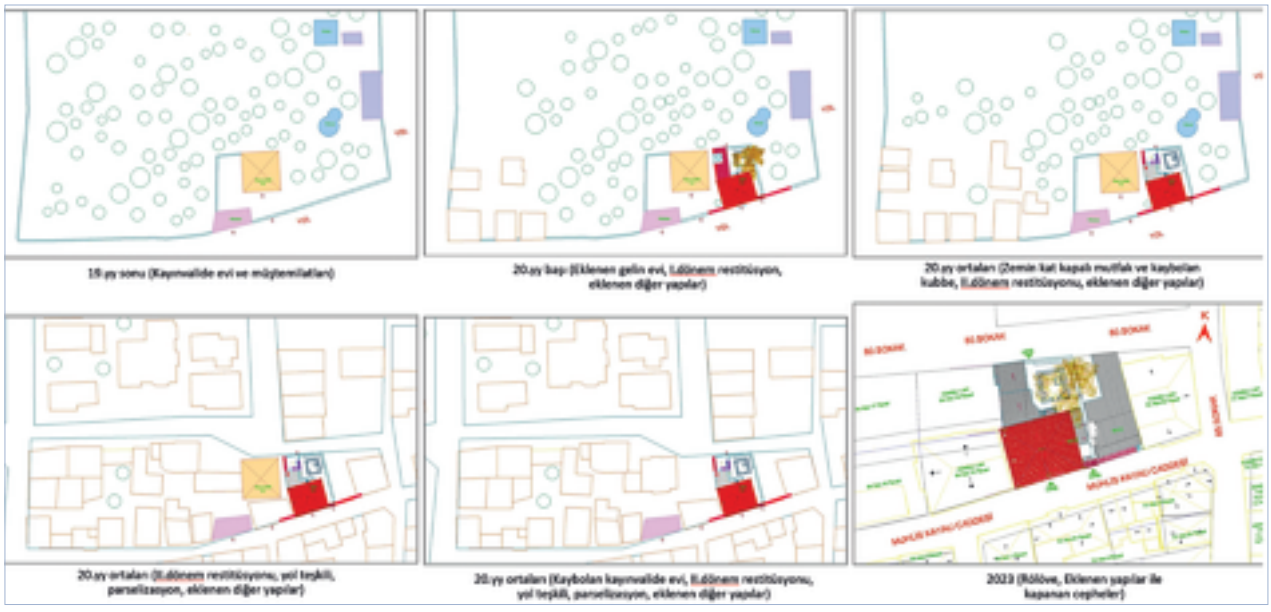
Yapının pencere ve kapıları ahşaptır, sağ ve arka cephedeki pencere dış kasalarında miller görülmektedir. Zemin kat döşemesi yapıştırılmış muşamba, birinci kat döşemesi muşamba üzeri halı kaplama olduğu için, özgün döşeme malzemesi görülememiştir. Tavanlar ahşap kaplamadır. Ahşap kaplamanın uygulanmadığı tek alan, bodrumda merdivenin de indiği, birinci hacmidir. Burada ahşap kirişler görülmektedir. Bütün duvarlar badanalıdır. Badana işlemi birkaç kez uygulanmış olmalıdır ki, kapı ve pencere kasalarının yer yer gömülü kaldığı görülmüştür.

B. RESTİTÜSYON ÖNERİSİ

Yapı özgününde olduğu gibi günümüzde de konut olarak kullanılmakla birlikte, modern yaşamın konfor şartlarına cevap verecek şekilde mekânlar yeniden düzenlenmiştir.

Restitüsyon önerisi geliştirilirken; konutun ev sahibi, aynı zamanda kullanıcısı olan Ahmet Kocaçam ile yapılan sözlü görüşme neticesinde elde edilen bilgi doğrultusunda yapı üzerindeki mevcut izler analiz edilmiş, Havran konut mimarisinin incelendiği bilimsel yayınlardan (Adalı, 2013; Binan, vd., 2014; Gökşen, 2020), Batı etkili mimari karaktere sahip yerleşimlerin (Buca, Ayvalık, Cunda, Bodrum, İzmir vb.) incelendiği çeşitli yayınlardan faydalanılarak analoji çalışması yapılmış ve mimari gerekliliklerle de desteklemiştir (Serra, 2019; Akın, 2015; Bilginperk, 1999). Yapı hakkında elde edilen tüm veriler derlenerek iki dönem restitüsyon önerisi geliştirilmiştir.

Yapının ilk inşa tarihi hakkında kesin bilgiye ulaşılamamış, ancak ev sahibinden alınan bilgiler ve mevcut belgeler (hava fotoğrafları vb.) ışığında değerlendirildiğinde, 20.yy'ın başında inşa edildiği düşünülmektedir. Sözlü aktarıma göre yapı adasının tamamı bir aileye (Eminzade) aiti ve bağ /bahçe içerisinde yer alan tek bir konut vardı. İnceleme konumuz olan yapı 'gelin evi' olarak evin oğlu için inşa ettirilmişti. Hava fotoğrafları üzerinden yapılan inceleme bu anlatımı doğrulamış, aynı zamanda yapı adasındaki büyük değişim tespit edilebilmiştir. Yapı adasından günümüze sadece inceleme konumuz olan konut yapısı özgün olarak ulaşabilmiştir. Bu ev özelindeki yapı-parsel ilişkisi analizi göstermiştir ki; genişleyen ailenin barınma ihtiyacına cevaben, parseller parçalanmış, yola cephesi olan daha küçük parselli, yeni bir mimari anlayışla konutlar üretilmiştir. Yeterli veri olmadığı için bu tespiti Havran kent dokusu için genelleştirmek henüz mümkün olmasa da önemli bir tespit olduğu kanaatindeyiz (Şekil 12).

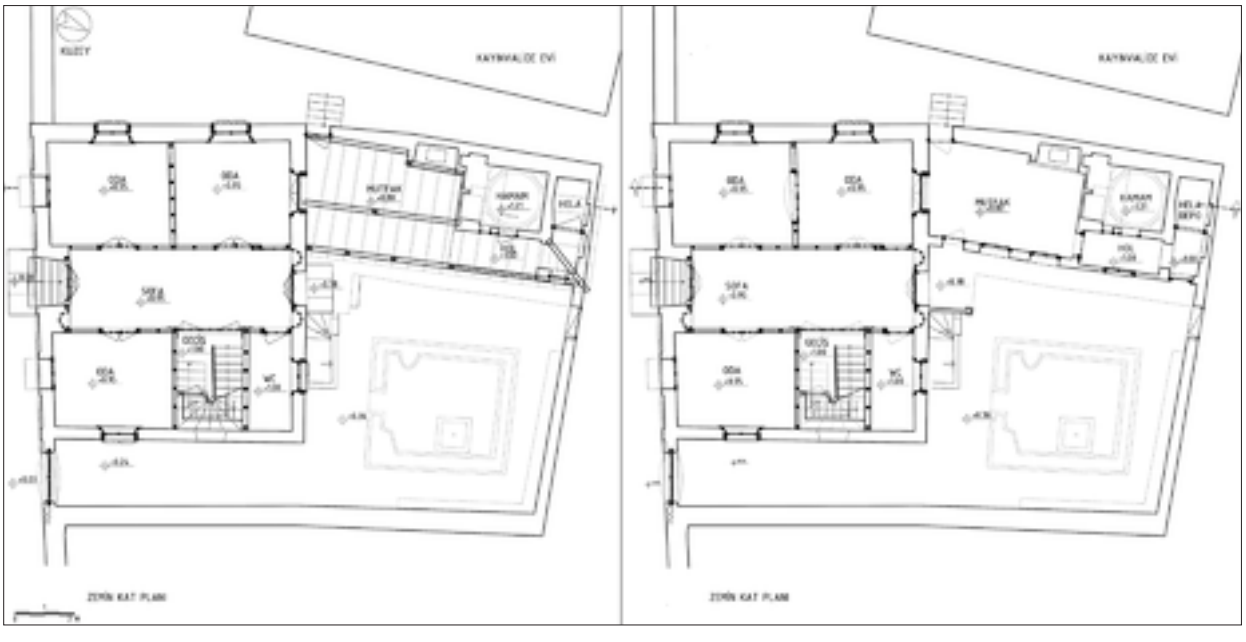
Şekil 12: Parsel ölçeğinde dönem analizi.

Birinci Dönem Resitüsyon

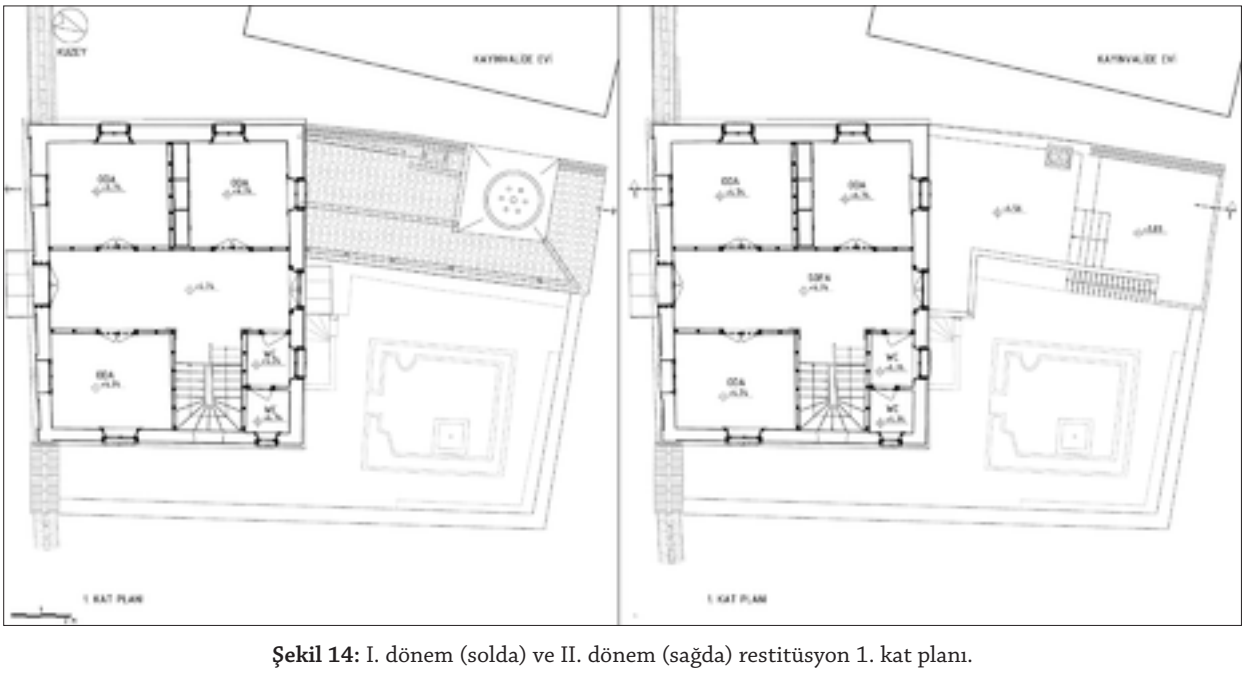
Birinci dönem restitüsyon önerisi, konutun tek aile tarafından kullanıldığı dönem esas alınarak geliştirilmiştir. Mekânsal anlamda rölöve ile büyük oranda benzerlik gösterse de çeşitli müdahaleler neticesinde açılan, kapatılan veya sonradan eklenen mekânların özgün durumları yorumlanarak dönem restitüsyonu önerilmiştir.

Depo olarak kullanılan bodrum kata erişim yapı içerisinde zemin kattaki ana merdivenden ve avluda arka cepheye bitişik merdivenler ile sağlanmaktadır.

Zemin kat restitüsyon planı, rölöveyle büyük ölçüde aynı olmakla birlikte, yapı üzerindeki izler ve analoji çalışması neticesinde, arka cephede bulunan ve sofaya açılan bir penceresi bulunan oda mutfak olarak, avludaki uzantısındaki mekânlar da avludan erişilen yarı açık işlik mekânları olarak restitüe edilmiştir. Bu mekân avlu kotundan 80 cm yükseklikte ve ocaklıdır; çatı kiremit, ahşap aşık ve dikmelerle desteklidir. Bu yarı açık mekândan hamam ve helaya geçiş sağlanır. Kubbesi yıkılarak düz tavana dönüştürülmüş olan hamamın kubbeli özgüne yakın hali; 69 ada 19 parseldeki özgün kubbesiyle korunmuş konut hamamı (MSGSÜ RADA) referans alınarak restitüe edilmiştir (Şekil 13, Şekil 14, Şekil16).

Şekil 13: I. dönem (solda) ve II. dönem (sağda) restitüsyon zemin kat planı.

Şekil 14: I. dönem (solda) ve II. dönem (sağda) restitüsyon 1. kat planı.

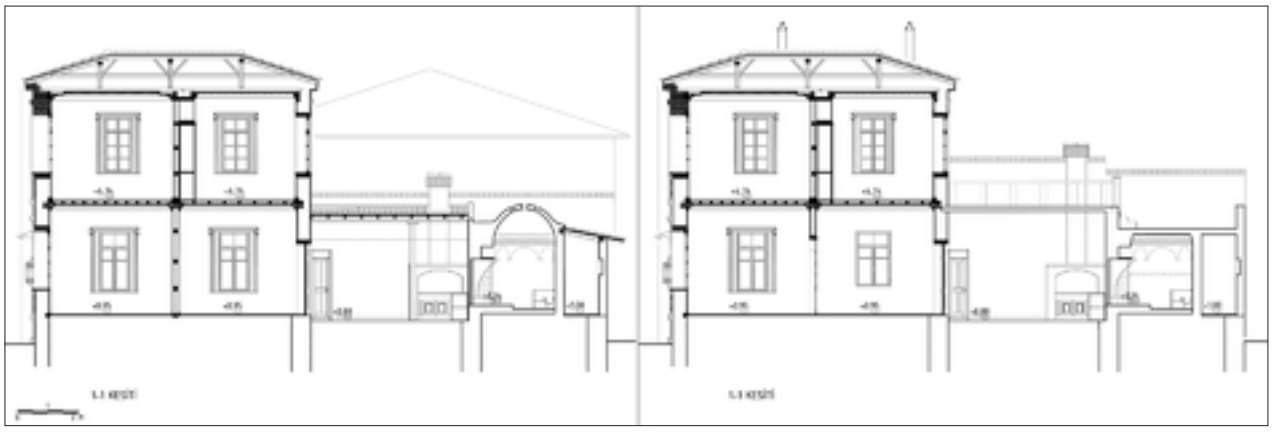
Birinci katta erişim zemin kattaki balansmanlı özgün ahşap merdivenden sağlanmaktadır. Zemin ile aynı plana sahip olan birinci katta sofaya açılan üç oda ve bir hela bulunmaktadır. Sofa ön ve arka cepheye balkonlarla açılmaktadır. Arka cephede müdahale sonrası terasa dönüşen balkon; mevcut izler ve ön balkon referans alınarak restitüe edilmiştir. Her iki kattaki hela mekânlarında özgün tavan korunmuş, aynı dönem örneği bulunamamakla birlikte, 205 ada 11 parseldeki (MSGSÜ RADA) özgün hela detayları referans alınarak restitüe edilmiştir (Şekil 14).

Cephe Restitüsyonu

Yapının ön cephesi en gösterişli cephedir; giriş içeri çekilmiş ve beş mozaik taş basamakla yükseltilmiştir. Cephede dört pencere ve iki kapı bulunur; zemin kattaki pencerelerde cumbalı ferforje korkuluk ve saç güneşlikler vardır. Zemin ve birinci kat arasında kat silmeleri, pencerelerde çıkma başlıklar ve silme ile derinlik vurgusu güçlendirilmiştir. Kapı ve pencereler basık kemerlidir; ana giriş çift kanatlı, işlemeli ahşap ve ferforje camlıdır. Birinci kat balkon kapısı; 1992 tarihli Mimar Cengiz Bektaş'a ait fotoğrafa (Salt Arşivi) dayanarak ahşap ve iki kanatlı olarak restitüe edilmiştir (Şekil 17b). Balkon döşemesi merandır desenli demir paraçollerle taşınır; üstünde floral kabartmalı üçgen alınlık yer alır. Sağdaki bahçe duvarında çeşme, kemerli ahşap kapı ve üçgen alınlıklı geçiş vardır.

Şekil 15: I. Restitüsyon ön cephe silüeti.

Şekil 16: I. dönem (solda) ve II. dönem (sağda) 1-1 Kesiti.

Şekil 17: (Solda) avlu giriş Kapısı (MSGSÜ RADA), (sağda) ön cephe balkon görseli (Bektaş, 1992).

Ön cephedeki avlu girişi, dar bir koridorla avluya açılır. Üçgen alınlıklı avlu kapısı ve ahşap kapı kanadı MSGSÜ RADA fotoğraf arşivindeki kapı fotoğrafından (Şekil 17a) faydalanılarak ahşap olarak restitüe edilmiştir. Yapının sağ cephesindeki eklenti kapı girişi kaldırılmış, sadece odaların, merdiven holünün ve birinci kat tuvalet penceresi muhafaza edilmiştir. Tuvalet ve bodrum penceresi dışında tüm pencereler aynıdır; merdiven penceresi yüksek, bodrum penceresi zemine yakın ve yalnızca havalandırma içindir.

Arka cephede zemin katta tuvalet penceresi, sofa çıkışı ve mutfak kapıları; birinci katta tuvalet, oda pencereleri ve öncepdeki balkon detaylarının yorumlanmasıyla restitüe edilen arka balkon bulunur (Şekil 15, Şekil 16, Şekil 18 ve 19).

Şekil 18: I. dönem (solda) ve II. dönem (solda) restitüsyon sağ yan cephe.

Şekil 19: I. dönem (solda) ve II. dönem (solda) restitüsyon arka cephe.

İkinci Dönem Restitüsyon

İkinci dönem restitüsyonda arka balkon terasa dönüştürülmüş, hamam kubbesi kaldırılmış ve mutfak kapatılmıştır. Zemin katta soldaki iki oda arasına kapı açılmış, mutfak bağlantılı odanın sol cephe penceresi değiştirilmiştir. Teras üzerine betonarme ekle kapalı mutfak yapılmış, bodrum erişimi içeriden kapatılmıştır; birinci katta başka bir aile yerleşmiş, zemin ve birinci kat bağlantısı kesilmiş ve sağ cepheye eklenen betonarme merdiven yapının strüktürüne zarar vermiştir (Şekil 13, Şekil 14).

Yarı açık mutfak kapatılarak avlu cephesine iki pencere ve tek kanatlı kapı eklenmiş, hamam önü holü duvarla kapatılmış ve pencere açılmıştır. Ahşap taşıyıcılar ile kiremit çatı kaldırılarak beton döşeme yapılmış; zemin katta oda aralarına kapı eklenmiş, pencere konumları ve kotları değiştirilmiş, soba boru boşlukları ve bacalar eklenmiştir.

Yeni beton döşeme, birinci kat terasına dönüşmüş; üst üste iki teras ve bunları avluya bağlayan demir merdivenle yeni bir düzen oluşturulmuştur (Şekil 15,16,18,19).

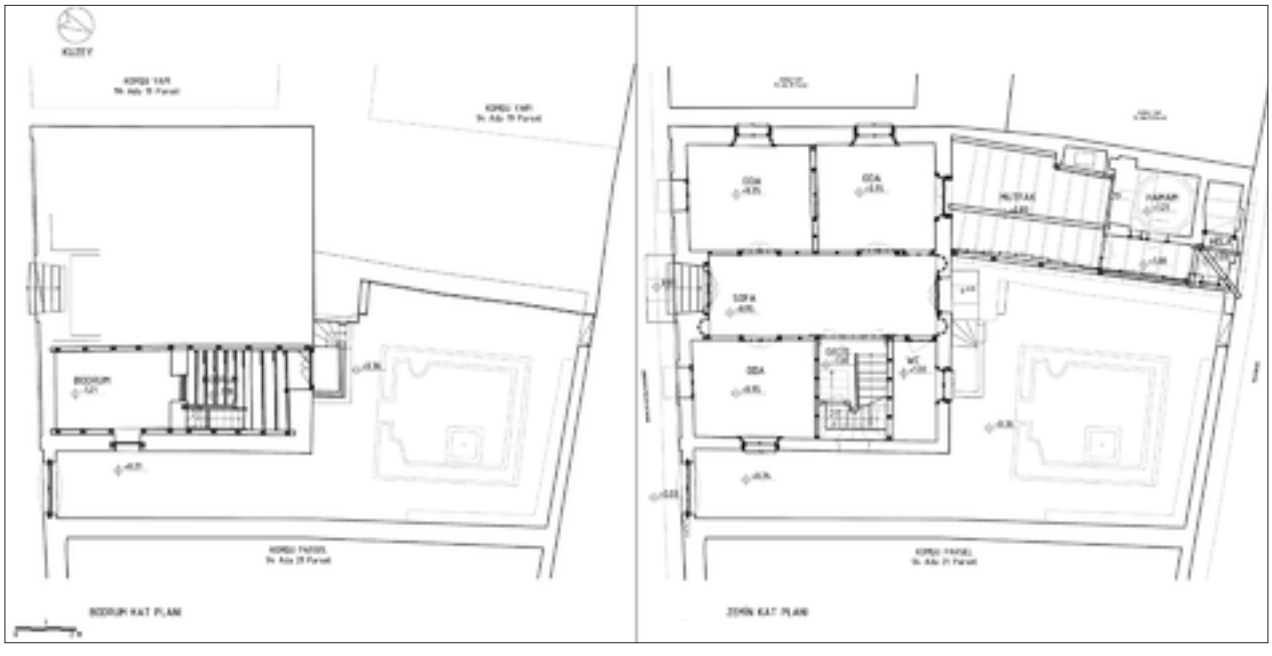
C. RESTORASYON ÖNERİSİ

Koruma önerisi, yapının mülk sahibine ait konut fonksiyonu devam edecek şekilde, koruma ilkeleri doğrultusunda mevcut durumunu koruyarak esaslı onarım kapsamında bakım ve onarımının yapılması ön görülmektedir (Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu, 1999). Özgüne en yakın durumu tanımlayan birinci dönem restitüsyon verileri, mimari gereklilikler ve kullanıcı ihtiyaçları göz önünde bulundurulmuştur. Yapı tasarlandığı biçimiyle müstakil konut olarak kullanılmaya devam etmesi öngörülmüştür.

Bodrum ve Zemin kattaki müdahaleler (Şekil 20)

İkinci dönemde kapatılan bodrum katın restorasyonda açılmalı; ek betonarme merdiven kaldırılarak tavan onarılmalıdır. Bodrumdaki pencere ahşap, sağ cephedeki demir kapı özgün ahşap formuna dönüştürülmelidir. Avlu ve sağ avlu döşemelerindeki şap kaldırılmalı, taş eksikleri tamamlanmalı, seki ve orta bahçe onarılıp temizlenmelidir.

Sağ cepheye eklenen seramikler kaldırılmalı, ön cephedeki subasman tüm cephede devam etmelidir. İkinci dönemde eklenen, sağ cephe ile avlu erişimini kesen duvar kaldırılmalıdır. Tüm ahşap elemanlar onarılmalı; onarılamayanlar özgününe uygun olarak yenilenmelidir. Bodrum kat döşemesi temizlenmeli, beton merdivenin zarar verdiği aşıklar onarılmalı veya strüktüre zarar vermeyecek şekilde değiştirilmelidir. Tüm müdahaleler özgün yapıya zarar vermemelidir.

Şekil 20: Restorasyon bodrum ve zemin kat planı.

Restorasyonda bodrum ve zemin kat merdiven erişimi yeniden açılarak bodrum kullanılabilir hâle getirilecek. Yarı açık mutfak özgün ahşap taşıyıcı ve kiremit çatı ile yeniden inşa edilecek, ahşap dikmeler arasına slidemaster cam sistemi konacak. Zemin kat tuvalet penceresindeki demir korkuluk kaldırılacak, kapatılmış pencereler açılacak. Hamam kubbesi iz olarak korunacak, tavanına müdahale edilmeyecek. Sofadaki ikinci dönem kapı servis penceresi olarak alüminyumdan değiştirilecek, yarı açık mutfağa bağlı oda soğuk mutfak olarak kullanılacak. Ön cephe odası yemek odası olacak, kaybolan pencere özgün tasarıma uygun yenilenecek; tuvaletler mermer döşemeyle tamamlanacak.

Birinci kattaki müdahaleler (Şekil 21)

Birinci kata zemin kat sofasından erişim sağlanacak; katta üç oda, bir sofa, iki balkon ve bir tuvalet bulunacak. Avluya bakan balkon dört demir paraçol ile taşınacak ve korkuluk mevcut tasarımla uyumlu olacak. Betonarme mutfak eki ve teras kaldırılacak, tuvalet mermerle kaplanacak; tüm ahşap elemanlar onarılacak veya özgününe uygun yenilenecek. Ön cephedeki PVC balkon kapısı özgün çift kanatlı ahşap ile, tuvaletin sağ cephe PVC penceresi ise projeye uygun ahşap pencereyle değiştirilecek.

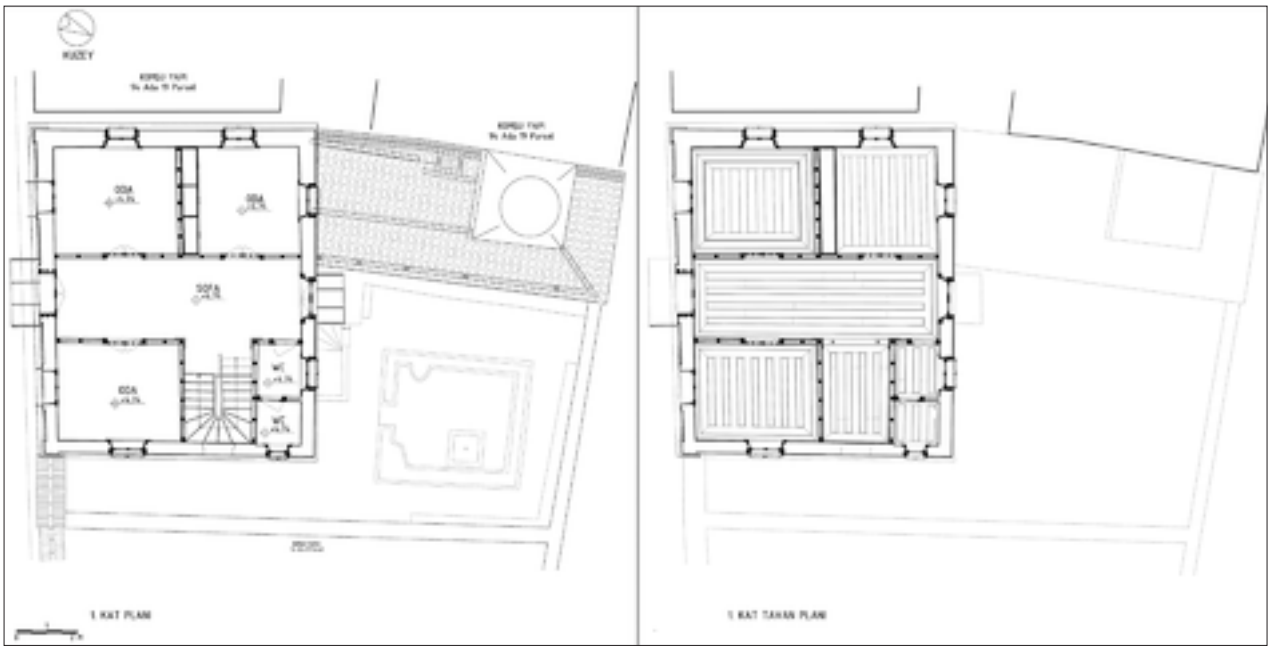
Cephe müdahaleleri (Şekil 22-23)

Ön cephede muhdes bacalar kaldırılacak, cephedeki motif ve çıkmalar onarılacak, özgün renkler doğrultusunda sıva ve boya işlemleri yapılacaktır. Yağmur iniş boruları sökülecek, ikincil girişteki demir kapı özgün ahşap kapı ile değiştirilecek ve bahçe duvarındaki kapatılmış pencere açılacaktır. Cephedeki klima ünitesi, borular ve teller kaldırılacaktır.

Sağ cephede yarı açık mutfak özgün strüktürü ile yeniden inşa edilecek, hamam holündeki ahşap dikmeler korunacak, birinci kat kaybolan balkon özgün strüktür ve dört demir paraçolle yeniden yapılacak, korkuluklar aslına uygun olarak imal edilecektir. Cephedeki tüm elemanlar onarılacak, sıvalar tamir edilecek veya yenilenecek, özgün renklerle boyanacaktır.

Sol cephedeki pencere, nitelikli bir tasarım ile değiştirilmelidir. Cephedeki pilaster tamamlanmalı ve cephenin sıva tamirleri yapılarak özgün rengine boyanmalıdır.

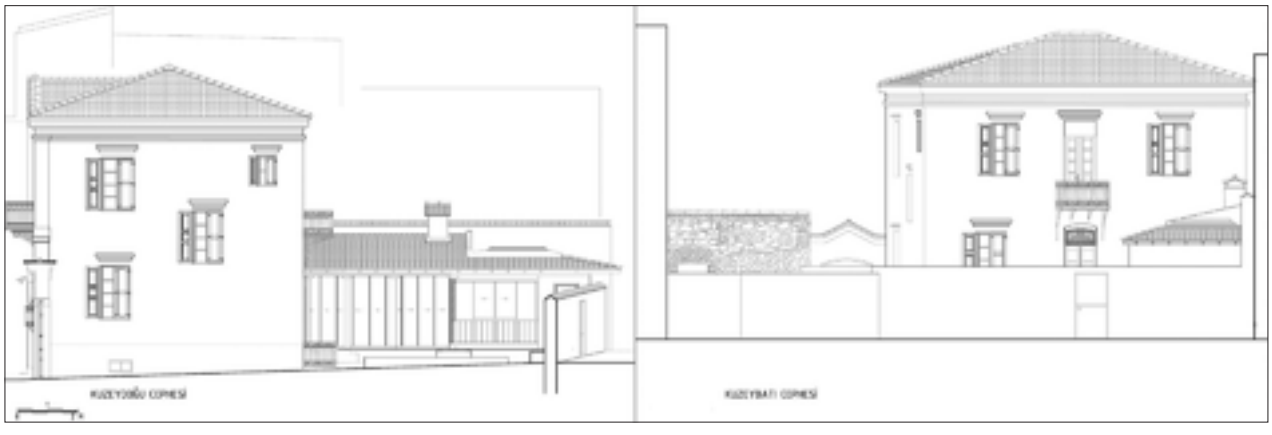
Arka cephede niteliksiz beton ekler kaldırılacak, yarı açık mutfak özgün strüktürü ile tekrar inşa edilecek ve birinci kat avlu balkonu dört demir paraçolle taşınarak yeniden yapılacaktır. Cephedeki muhdes borular kaldırılacak, sıvalar onarılacak ve özgün renklerle boyanacaktır. Zemin kat tuvalet penceresindeki demir korkuluk kaldırılacak ve cephedeki tüm elemanların bakım ve onarımı yapılacaktır.

Şekil 21: Restorasyon 1. kat ve tavan planı.

Şekil 22: Restorasyon ön cephe silüeti.

Şekil 23: Restorasyon sağ yan ve arka cephe.

D. SONUÇ

Batılılaşma "modernleşme" hareketinin mimari yansımasının yereldeki örneklerinden biri olan konut yapısının 20. yy'ın başlarında inşa edildiği düşünülmektedir. "Batı mimarisi"nin özelliklerini kâgir yapım sistemi, plan şeması ve cephe eleman ve süslemeleriyle güçlü bir biçimde yansıtmaktadır.

Havran tarihi kent dokusu, 18. yy'ın sonlarına uzanan konut mimarisini, 19. yy sonu 20. yy başı batı etkili konutları ve 20. yy Cumhuriyet dönemi yapılarını bir arada barındırmaktadır. Her biri kentin farklı bir dönem katmanını oluşturmakta, bir arada oluşlarıyla da değer katmaktadır. İnceleme konumuz olan Ahmet Kocaçam evi özelinde yapılan belgeleme çalışması; aynı zamanda modern yaşam biçiminden, teknolojisine kadar hayatın birçok alanındaki değişimin, mimaride gelenekselden kopuşun somut göstergesidir. Büyük ölçüde özgünlüğünü koruyarak günümüze erişebile yapıdaki en önemli müdahale parsel ölçeğinde gerçekleşmiştir. Geniş bir parselde dört cephesi açık tasarlanan yapının zaman içinde, parseli bölünmüş ve sol cephesine neredeyse sıfır mesafede apartman inşa edilmiştir. Tarihi yapıya bir saygısızlık olarak nitelendirilebilecek bu durum, kentsel

koruma noktasından ele alındığında sokak siluetine ciddi bir tahribattır. Yapıdaki diğer müdahale ise Havran konutlarının pek çoğunda rastlanılan; avluda özgününde yarı açık işliklerin kapalı mutaflara dönüştürülmesi, üst katının da teras olarak kullanılması sırasında arka cephede gerçekleşen müdahalelerdir. Benzer şekilde incelenen konutta da bu tür uygulamalar yapılmış ve hamamın kubbesi yıkılarak terasa dönüştürülmüştür.

Belgeleme sonucu elde edilen tüm veriler; sözlü anlatı, literatür bilgisi ve analojik çalışmalarla yorumlanarak yapının özgününe en yakın dönemine ait öneri restitüsyon geliştirilmiştir. Restorasyon projesinde; özgün durumun korunması öncelenirken kullanıcının yaşam kalitesi dikkate alınarak ağırlıklı olarak basit onarımı, yer yer de esaslı onarı içerecek şekilde önerilmiştir.

Koruma süreci ve yaklaşımı; 660 sayılı ilke kararında (Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu, 1999) ve ICOMOS Türkiye Koruma Bildirgesi'nde (ICOMOS Türkiye Milli Komitesi, 2013) belirtilen aşamalara uygun olarak; belgeleme, araştırma, çözümleme, yorumlama, teşhis ve koruma yaklaşımının belirlenmesi, uygulamaya yönelik müdahalenin tanımlanması biçiminde yürütülmüştür. Tek yapı özelinde sunulan koruma önerisinin, Havran'ın geleneksel dokusunun bütüncül olarak korunması sürecine katkı sağlayacağı kanaatindeyiz.

KAYNAKÇA

Adalı, B. (2013). *Havran Kentsel Sit Alanı ve Dumlupınar Caddesi Koruma Önerisi* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi.

Akgüner, S. (2019). *Bodrum'daki Geleneksel Sakız Tipi Konutların Koruma Sorunları* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Yıldız Teknik Üniversitesi.

Akın, B. (2015). Ayvalık Evleri'nin Cephe Karakterinin Oluşumuna Etki Eden Faktörlerin Değerlendirilmesi. *Sanat Tarihi Dergisi*, *24*(2), 121–138. https://doi.org/10.29135/std.273892

Bilginperk, C. (1999). *Buca Sivil Mimarlık Örneklerinin İncelenmesi ve Benzer Mimari Özellikler Taşıyan Yerleşmeler İle Karşılaştırılması*, [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi.

Binan, D., Yüce Aşkun, İ. ve Çobancaoğlu, T. (Ed.). (2014). *Balıkesir Havran'da Kentsel Kültür Mirası ve Koruma.* Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Yayınları: 787. ISBN: 978-975-6264-89-8

Gezgin, E. (1968-69). *Havran İlçesi Monografisi,* İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Enstitüsü.

Göktaş, Ş. N. (2020) *Balıkesir Havran'da bulunan geleneksel konutların yapım teknikleri ve taşıyıcı sistem açısından incelenmesi* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Bursa Uludağ Üniversitesi.

ICOMOS Türkiye Milli Komitesi. (2013). *ICOMOS Türkiye mimari mirası koruma bildirgesi*. ICOMOS Türkiye. https://www.icomosturkiye.org

MSGSÜ-RADA (MSGSÜ-Restorasyon Anabilim Dalı Arşivi)

Özdemir, Z. (2008). *Körfezdeki Zümrüt Havran*, Havran Belediyesi Yayını.

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu (1999, 5 Kasım). Taşınmaz kültür varlıklarının gruplandırılması, bakım ve onarımları hakkında 660 sayılı ilke kararı. https://kvmgm.ktb.gov.tr/TR-44311/ilke-karari--karar-no-660--karar-tarihi-05111999.html

58 ADA
44 PARSEL

e-ISBN: 978-625-6212-69-5

FARKLI HİKÂYELERE TANIKLIK ETMİŞ BİR YAPI: 58 ADA 44 PARSEL

Ahmet DOĞAN[1] – Beste GÜZEL[2] – Burcu Selcen COŞKUN[3]

GİRİŞ

Cemal Sütüven Evi, Balıkesir ili, Havran ilçesi, Cami-i Kebir Mahallesi, Cumhuriyet Caddesi, 34 23 c-a pafta, 58 ada, 44 parselde yer almaktadır (Şekil 1). Bursa Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun kararıyla II. derece kültür varlığı olarak tescilllenmiş yapıyı 1995 yılında günümüzdeki sahibi Cemal Sütüven satın almış olduğu bilinmektedir. Bugün de işyeri amaçlı kullanılmakta olan yapının alt katı dükkân ve yazıhanedir; üst kat ise kullanılmamaktadır.

Şekil 1: Yapının kuşbakışı görünümü.

1 Mimar, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Mimarlık Bölümü mezunu. E-posta: ahmeetdogan@gmail.com, ORCID: 0000-0001-8952-7543

2 Y. Mimar, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü Koruma ve Restorasyon Yüksek Lisans Programı mezunu. E-posta: mim.besteguzel@gmail.com, ORCID: 0000-0001-5381-8269

3 Prof. Dr., Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü. E-posta: selcen.coskun@msgsu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-9490-6393

Atıf: Doğan, A., Güzel, B., & Coşkun, B. S. (2026). Farklı Hikâyelere Tanıklık Etmiş Bir Yapı: 58 Ada 44 Parsel. İçinde: D. Ulusoy Binan, K. Güler, & D. S. Eyüpgiller (Ed.), *Balıkesir Havran'ın Mimarlık Mirası* (Cilt III: Havran'da Batı Etkili Evler, Ticaret, Kamu Yapıları ve Koruma Projeleri) ss. 117-128. Ege Yayınları, İstanbul.

Şekil 2: Hüseyin Seven Caddesi'nden görünüm.

A. RÖLÖVE

A.1 Konum

Havran'ın önemli ulaşım akslarından biri olan Cumhuriyet Caddesi (Adalı, 2013) ile Hüseyin Seven Caddesi kesişiminde konumlanan yapıya ana giriş dükkânın cephe aldığı Cumhuriyet Caddesi'nden sağlanır. Yapının zemin katta yer alan deposunun ise Hüseyin Seven Caddesi'ne açılan bir kapısı bulunmaktadır (Şekil 2).

A.2 Plan ve Cephe Özellikleri

İki katlı yapının zemin katında yer alan mekânlar bugün ticaret amacıyla değerlendirilmektedir. Zemin kat üst kata oranla daha fazla değişikliğe uğramıştır. Doğrama boşluklarının çoğunun özgün açıklık ve yükseklik ölçüleri değiştirilmiştir.

Cumhuriyet Caddesi'ne açılan muhdes giriş kapısından zemin kattaki dükkâna ulaşılır. Tavan yüksekliği 360 cm. olan dükkânın zemin kaplaması yerinde dökme mozaiktir. Tavanı, ince kontraplak levhaya çıta monte edilerek oluşturulmuştur. Dükkânın caddeye bakan muhdes bir penceresi bulunur.

Zemin kattaki yazıhaneye dükkândan ulaşılmaktadır. Mekânın geçmişte ayrı bir dükkân olarak kullanıldığı, bugünkü dükkan ile arasındaki duvarın zaman içinde yok edilerek dükkânın içinden giriş verildiği bilinmektedir. Mekânın muhdes ahşap bir kapısı ve caddeye ve yan sokağa bakan muhdes iki penceresi vardır. Karo mozaik döşeme kaplamasına sahip mekânın tavanı özgün çıtalı ahşap kaplamadır. Tuğla duvarlar sıvalıdır.

Bu katta dükkânın içinden ulaşılan bir depo bulunur. Zemin kaplaması şap olup tavanı ahşap döşemedir. Deponun duvarları harman tuğlasıyla örülmüştür. Kuzey duvarı ise briket malzemeden oluşmaktadır. Mekânın Hüseyin Seven Caddesi'ne açılan muhdes metal bir kapısı vardır.

Depo mekânından WC'ye ulaşılır. Muhdes ahşap bir kapıdan bir basamakla girilen WC'nin döşemesi seramik kaplıdır. Tavanı kontraplak kaplıdır.

Zemin katta Hüseyin Seven Caddesi'nden girişi olan bir mekân daha vardır. Merdiven holü olarak isimlendirilen bu mekân, 1. kata çıkan özgün merdiveni barındırır. Zemin kaplaması çimento şap olup tavanı çıtalı

Şekil 3: Birinci kat ön cepheye bakan oda .

Şekil 4: Birinci katta, kaldırılmış merdivenin korkuluğu izi.

özgün ahşap kaplamadır. Mekân ile yazıhane arasındaki kapı, günümüzde içine duvar örülmesi suretiyle iptal edilmiş durumdadır. Merdiven holünden bir diğer WC mekânına ulaşılmaktadır. Zemini muhdes seramik kaplama olan WC'nin tavanı sıva üzeri boyadır.

1. kata ulaşım sağlayan tek kollu ahşap bir merdiven vardır. Çift tarafta limon kirişi ile taşınmaktadır. Ayrıca, merdivenin döner kısmının ortasında merdiveni taşıyan 11 x 11 cm'lik bir ahşap dikme bulunmaktadır. Dört adet torna baston basamaklara üstten sabitlenmiştir.

1. katta yer alan mekânların dış duvarları harman tuğlası ile örülmüş yığma duvar; iç duvarları ise ahşap karkastır. Zemin kattakiler gibi harman tuğla ile örülmüş yığma duvarlardır. Birinci kat, zemin kata oranla özgün niteliklerini daha fazla korumuştur. Özgün kapı ve pencere bulunmasa da, boşluklarının ölçüleri değişmemiştir.

1. kattaki merdiven sahanlığından mutfağa, bir odaya ve baş oda mekânına ulaşılmaktadır.

Mutfak, merdiven holünün bir duvarla bölünmesiyle oluşturulmuştur. Döşemesi ahşap kaplamadır. Tavanı ise çıtalı ahşap kaplamadır. Hüseyin Seven Caddesi'ne bakan muhdes metal bir penceresi vardır.

Merdiven holünden erişilen odanın kapısı üç göbekli ahşap bir kapıdır. Döşemesi masif ahşap kaplama olan mekânın tavanı çıtalı ahşap kaplamadır. Farklı cephelere bakan muhdes iki penceresi bulunur.

Baş oda ile merdiven holünü bağlayan kapı sonradan açılmıştır. Özgün halinde baş odaya sadece hol mekânından ulaşıldığı tahmin edilmektedir. Zemin kaplaması masif ahşap olan mekânın tavanı özgün çıtalı ahşap kaplamadır. Cumhuriyet Caddesi'ne bakan iki penceresi bulunmaktadır (Şekil 3).

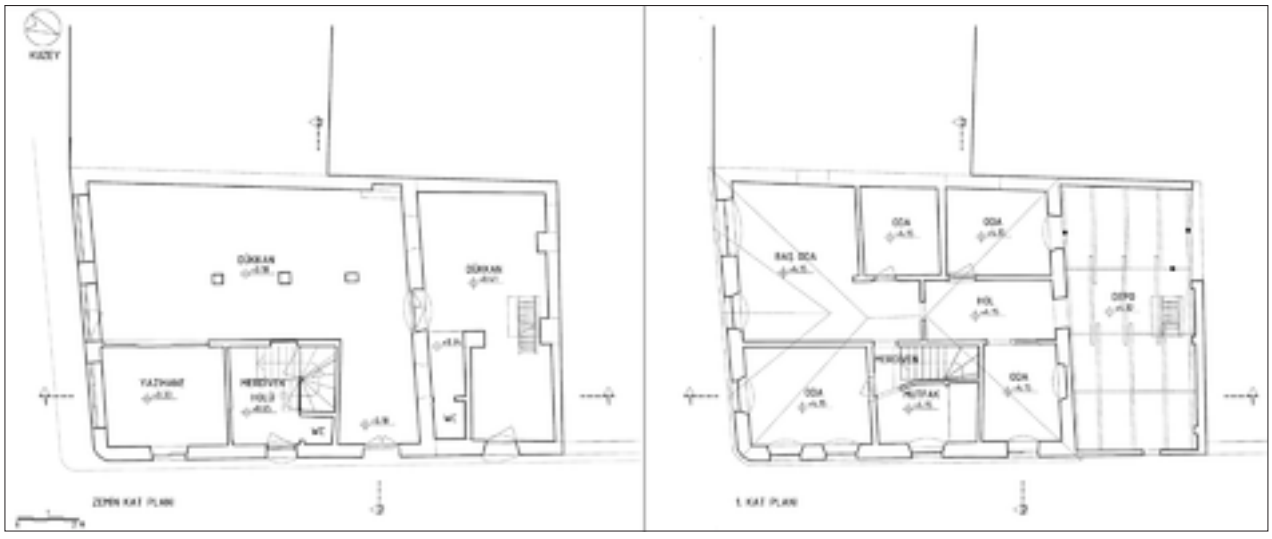
Oda mekânına baş odadan ulaşılmaktadır ve baş odaya bakan bir penceresi bulunur. Odanın dışarı açılan penceresi bulunmamaktadır.

Hole baş odadan ulaşılır. Döşemesi masif ahşap kaplama olan mekânın tavanı çıtalı ahşap kaplamadır. Baş oda ile hol arasına sonradan bir duvar örülerek iki mekân birbirinden ayrılmıştır. Sadece geçiş için bir kapı boşluğu bırakılmıştır.

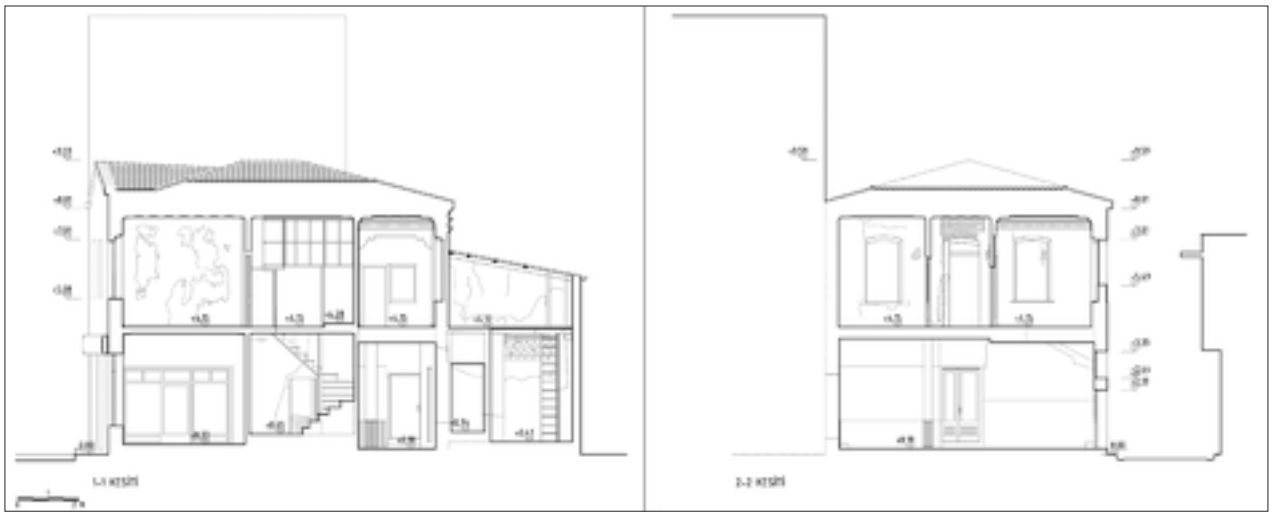
Bu kattaki diğer odaya holden girilir. Mekânın tek kanatlı ahşap kapısı sonradan düzenlenmiştir. Özgün ölçüsünün daha yüksek olduğu görülmektedir. Döşemesi masif ahşap kaplama olan mekânın tavanı çıtalı ahşap kaplamadır. Mekânda depoya bakan bir pencere bulunmaktadır. Ancak sadece pencere boşluğu mevcuttur; doğrama günümüze ulaşmamıştır.

Hüseyin Seven Caddesi'ne bakan bir diğer odaya yine holden ulaşılmaktadır. Oda zemininde bulunan baston ve baba izleri mekânın özgün halinde merdiveni barındırdığı, ancak sonradan merdivenin sökülerek döşemenin kapatıldığı ve mekânın odaya çevrildiği anlaşılmaktadır (Şekil 4). Ayrıca, hol ile arasında bulunan duvarın da sonradan örüldüğü anlaşılır. Zemin kaplaması masif ahşap kaplama olup tavanı çıta ile desen yapılmış özgün ahşap kaplamadır. Duvarlar, harman tuğla ile örülmüş yığma duvardır. Mekânın muhdes metal bir penceresi bulunur. Ayrıca geçmişte depoya bakan penceresine ait boşluğun duvar örülerek doldurulduğu görülmektedir.

Depo mekânına holden ulaşılmaktadır. Mekânın zemin kattaki dükkâna ait depo mekânının üstü kapatılarak oluşturulduğu tahmin edilmektedir. Döşemesi masif ahşap kaplama olan mekânın tavanı oluklu levha ile sonradan kapatılmıştır. Mekânda iki pencere bulunur (Şekil 5-6-7).

Şekil 5: Rölöve kat planları.

Şekil 6: Rölöve kesitler.

Şekil 7: Rölöve ön ve yan cepheler.

A.3 Yapım Tekniği ve Malzeme Özellikleri

Yapının dış duvarları harman tuğla ile yapılmış yığma duvar olup iç duvarları ise ahşap karkas sistem ile yapılmıştır. Dış cephedeki sıva dökülmelerinden yapının su basman seviyesine kadar taş duvarlara sahip olduğu görülmektedir. Havran'ın geleneksel dokusuna ait yapıların yapım teknikleri konusunda araştırma yapıldığında benzer özellikler taşıyan örneklere rastlanmaktadır (Binan vd., 2014; Adalı, 2013; Göktaş, 2020).

Zaman içinde cephelere yoğun müdahale edilmiş olduğu fark edilmektedir. Günümüze ulaşan özgün kapı ve pencere tespit edilememiştir.

Döşemelerde taşıyıcı sistem olarak ahşap kadron kullanılmış, üzeri ahşap kaplanmış; tavanlara ahşap kaplama üzeri çıta ile süsleme yapılmıştır.

Yapının kırma çatısının alaturka kiremit örtüsü bulunmaktadır.

B. RESTİTÜSYON ÖNERİSİ

Havran Kent Müzesi arşivinde bulunan belgelerden Cemal Sütüven Evi'nin Osmanlı Dönemi'nde Nahiye Müdürlüğü olarak hizmet verdiği anlaşılmıştır. Tapu kayıtlarında herhangi bir tarih belirtilmemekle birlikte 19. yy sonlarında inşa edildiği tahmin edilen yapı, farklı işlevler için kullanılmıştır. Havran sakinlerinin sözlü aktarımları çerçevesinde yapının karakol[4], postane, otel, kahvehane ve lokanta olarak kullanılmış olduğu öğrenilmiştir. 1995 yılında bugünkü sahibi olan Cemal Sütüven'e geçen yapı günümüzde dükkân olarak kullanılmaktadır. Mal sahibi yapının üst katını satın alındığından beri kullanmamıştır.

İlgili Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nda yapıya ait bu zamana kadar herhangi bir dosya oluşturulmamışsa da, yapının tescilli olduğu bilgisine ulaşılmıştır.

Yapının rölövesi ayrıntılı olarak incelendiğinde yapının ilk tasarımında iki bağımsız bölüm olarak çalışmakta olduğu düşünülmüş ve restitüsyon projesi bu doğrultuda hazırlanmıştır (Şekil 8). Her iki bağımsız bölümün de ticari işleve sahip olması gerektiği düşünülmüştür.

Planlarla ilgili temel kararlar şu şekilde alınmıştır:

Cemal Sütüven'le yapılan görüşmelerde zemin katta yer alan iki dükkânın arasındaki duvarı kendilerinin kaldırdıkları öğrenilmiştir. Günümüzde yazıhane olan mekânın bugün dışarıdan girişi yoktur. Özgün halinde bu dükkâna dışarıdan birkaç basamakla girilmektedir. Restitüsyon buna uygun hazırlanmıştır. Zemin kata ayrıca avluya bir tuvalet eklenmiştir.

Yapıda merdivene ait izler (ahşap döşemede baba izleri, dış kapının üzerinden geçen merdiven izi, 1. Katta merdivenin hole açıldığı kısımdaki süsleme detayı) saptandığı için restitüsyon projesine ahşap bir merdiven eklenmiştir. Günümüzde merdivenin olması gereken mekân oda olarak kullanıldığından, sonradan örülmüş muhdes duvar restitüsyon projesinde kaldırılmıştır.

Yapı iki bağımsız bölümden oluşmaktadır. Doğuda kalan bölüm daha küçüktür.

Restitüsyon önerisinde zemin katta dükkân mekânına Cumhuriyet Caddesi'nden çift kanatlı, ahşap bir kapı ile ulaşılmakta olduğu düşünülmektedir. Zemin kaplaması karo mozaik kaplama olup tavanı çıta ile desen yapılmış ahşap kaplamadır. İç mekânda bağdadi çıtalı ahşap karkas duvarlar bölücü olarak kullanılmıştır. Bu mekânda Cumhuriyet Caddesi'ne bakan kapı yanında iki adet pencere ve Hüseyin Seven Caddesi'ne bakan bir adet pencere bulunmaktadır. Tüm pencere tipleri ahşap giyotindir. Parapet yükseklikleri 51 cm'dir.

Bu kattaki merdiven holü mekânına dükkân mekânından ahşap bir kapıyla ulaşılmaktadır. Ayrıca mekâna Hüseyin Seven Caddesi'nden tek kanatlı ahşap bir giriş kapısı ile ulaşılmaktadır. Mekânda Hüseyin Seven Caddesi'ne açılan bir adet kapı ve avluya bakan bir adet pencere bulunmaktadır. Zemin kotu dükkâna göre yüksektedir. Zemin kaplaması karo mozaik kaplama olup tavanı çıta ile desen yapılmış ahşap kaplamadır. Birinci kata ulaşımı sağlayan merdivene bu mekândan ulaşılmaktadır.

Tek kollu merdiven çift tarafta limon kirişi ile taşınmaktadır. Merdiven basamakları masif ahşaptır. Torna bastonlar (4 Adet) merdiven basamağına üstten sabitlenmiştir.

Merdiven holündeki hela mekânının zemin kaplaması karo mozaiktir. Tavanı ahşap kaplamadır. Duvarları sıvalıdır. Kapısı ahşap ve tek kanatlıdır.

4 Yapının yan sokağı olan Hüseyin Seven Caddesi'nin eski ismi Karakol Sokağı'dır.

Birinci katta kat holünü bölen muhdes duvar restitüsyon projesinde kaldırılmıştır. Sonradan açıldığı tespit edilen geçiş kapatılmıştır. Yapıda var olan izlerden yapının özgün tasarımında iki merdivene sahip olduğu anlaşılmış ve planda buna dönülmüştür. Restitüsyon projesinde ahşap bölücü mutfak tezgâhı ve duş alma yeri de sonradan eklendikleri için kaldırılmıştır.

Tavanlarda muhdes eklentiler kaldırılmış ve ofisin özgün tavanı referans alınarak yeniden önerilmiştir.

Merdiven geniş bir kat sahanlığına sahiptir. Sahanlık burada yer alan odaya açılmaktadır. Bu odanın çift kanatlı ahşap bir kapısı vardır. Zemin kaplaması ahşap kaplama olup tavanı çıta ile desen yapılmış ahşap kaplamadır. Mekânın toplam üç penceresi bulunur. Bunlar ahşap giyotin pencerelerdir. Parapet yüksekliği 91 cm'dir.

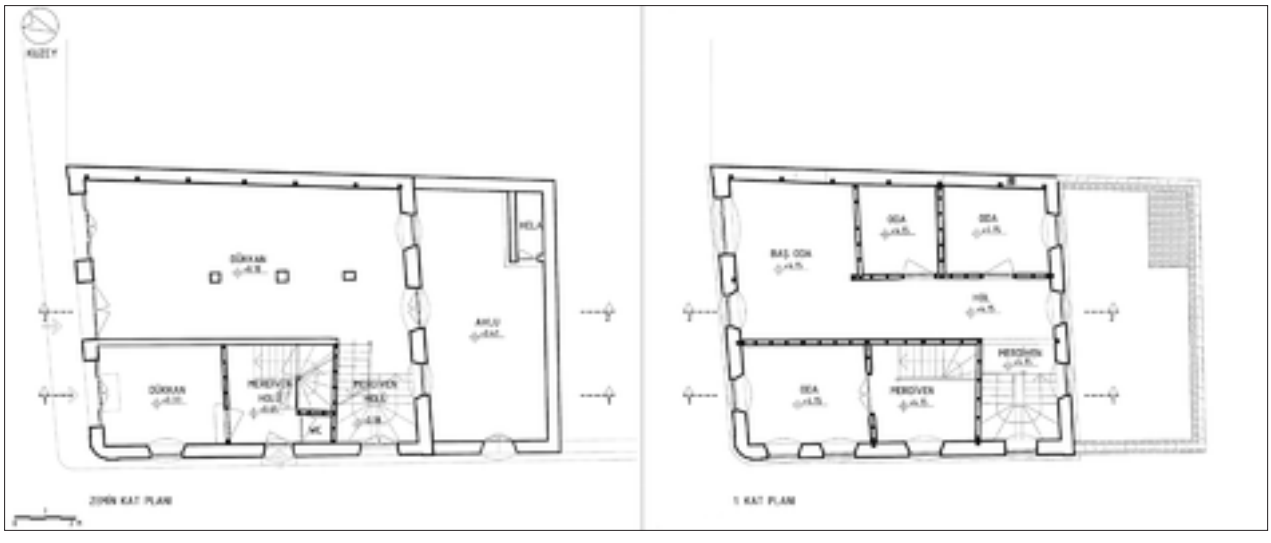
Diğer merdiven mekânı dükkânın birinci kata ulaşımını sağlar. Zemin kaplaması masif ahşap kaplama olup tavanı çıta ile desen yapılmış ahşap kaplamadır. Mekânda Hüseyin Seven Caddesine ve avluya bakan ahşap giyotin birer pencere bulunur.

Hol mekânına merdiven mekânından ulaşılır. Zemin kaplaması masif ahşap kaplama olup tavanı çıta ile desen yapılmış özgün ahşap kaplamadır.

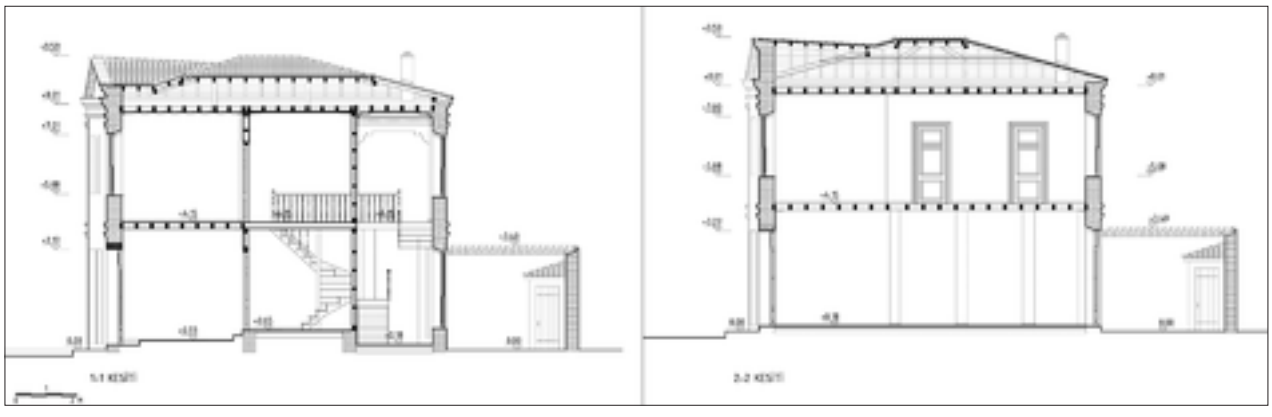
Baş odaya holden ulaşılmaktadır. Zemin kaplaması masif ahşap kaplamadır. Tavanı çıta ile desen yapılmış ahşap kaplamadır. Cumhuriyet Caddesi'ne bakan iki ahşap giyotin penceresi bulunmaktadır.

Holden ulaşılan oda mekânının kapısı üç göbekli masif ahşap kapıdır. Zemin kaplaması masif ahşap kaplama olup tavanı çıta ile desen yapılmış ahşap kaplamadır. Mekânın baş odaya bakan bir adet penceresi vardır.

Diğer odaya da holden ulaşılır. Mekânın tek kanatlı ahşap bir kapısı vardır. Zemin kaplaması ahşap kaplamadır. Tavanı çıta ile desen yapılmış özgün ahşap kaplamadır. Mekânın avluya bakan bir penceresi bulunmaktadır. Parapet yüksekliği 91 cm olan pencere ahşap giyotindir.

Şekil 8: Restitüsyon kat planları.

Şekil 9: Restitüsyon kesitler.

Yapının arka bahçesindeki avlunun duvarı yükseltilmiş ve üzeri saç levhalar ile kapatılmıştır. Günümüzde depo olarak kullanılan bu mekân restitüsyon önerisinde özgün haline çevrilmiştir. Özgün duvar yüksekliği yapıda okunmaktadır. Mevcutta kullanılan kapı muhdes ek olduğundan analoji yöntemi kullanılarak özgün nitelikli kemerli bir avlu yapısı eklenmiştir (Şekil 9).

Cephelerle ilgili kararlar:

Yapının sahibinden edinilen ve yaklaşık 1980'lere tarihlenen fotoğraftan (Şekil 10) görüldüğü üzere yapının geçmişte var olan tuğla silmeleri zaman içinde kırılmış ve silmelerin olduğu yüzeyler düzlenmiştir. Yapı sahibinin söyledikleri bunu desteklemektedir. Sıva dökülmelerinin olduğu yerlerde silmelere ait izler görülmektedir. Havran'ın tarihi binaları incelendiğinde benzer özellikte kâgir yapılara rastlanmıştır.

Yapının arka cephesinde de özgün saçak silmesi mevcuttur. Bu bilgiye bağlı olarak restitüsyon projesinde silmelerin yer aldığı bir cephe önerilmiştir (Şekil 11).

Yapı sahibi dükkân cephelerindeki açıklıkların değiştirdiğini söylemiştir. Yapılardaki izler dikkate alınarak ve Havran'daki benzer binalar incelenerek uygun bir dükkân cephesi önerilmiştir. Tüm eksik doğramalar için benzer karakterdeki yapılar incelenmiş ve var olan izler eşliğinde kapı ve pencerelerin boyut ve tiplerine karar verilmiştir. Pencerelerin giyotin olması gerektiği düşünülmüştür.

Çatı özgündür. Restitüsyonda da bugünkü haliyle bırakılmıştır. Mekânların dış duvarları değişmemiştir; günümüzdeki gibi harman tuğla ile örülmüş yığma duvarlardır. İki bağımsız bölümü kuzey-güney aksında ayıran duvar dışında kalan iç duvarlar bağdadi çıtalı ahşap karkas duvardır.

Şekil 10: Cephede silmelerin yer aldığı döneme ait fotoğraf.

Şekil 11: Restitüsyon cepheler.

C. RESTORASYON ÖNERİSİ

Yapının restorasyon sonrası işlevine karar verirken bölge ihtiyaçları, yapının konumu ve plan düzenleri incelenmiş ve restoran olarak kullanılması uygun bulunmuştur. Restorasyon projesi bu doğrultuda hazırlanmıştır.

Hazırlanan restorasyon önerisinde restitüsyondaki bağımsız iki bölüm, tek bölüm olarak değerlendirilmiştir. Müşteri girişi Cumhuriyet Caddesi'nden; servis girişi ise Hüseyin Seven Caddesi'nden sağlanacaktır.

Döşemelerde ahşap kirişleme üzerine ahşap kaplama; tavanlarda çıtalı ahşap tavan kaplaması önerilmiş; çatı içinse alaturka kiremit kaplama önerilmiştir. Çatı arasına döşeme üzerine ısı yalıtımı malzemesi kaplanacaktır. Ayrıca tüm pencere camları ısıcam olarak yenilenecektir.

Planlarla ilgili kararlar:

Restitüsyon projesinde yapının doğusunda kalan, küçük bağımsız bölüm mutfak ve servis mekânları olarak kullanılırken daha büyük olan bölüm ve avlu yemek salonları olarak düzenlenmiştir (Şekil 12).

Mutfak, restoranın ana mutfağıdır. Buradan bir servis holü ile yemek salonlarına bağlanılmaktadır. Mekâna Cumhuriyet Caddesi'nden çift kanatlı ahşap bir kapı ile ulaşılacaktır. Giriş mekânının zemin kaplaması karo mozaik; tavanı ise ahşap kaplamadır. Bölücü olan duvarlar ahşap karkas üstü bağdadi sıvalıdır. Mekânda Cumhuriyet Caddesine bakan kapı yanında iki adet penceresi ve Hüseyin Seven Caddesi'ne bakan bir adet penceresi bulunur. Tüm pencereler ahşap giyotindir. Parapet yükseklikleri 51 cm olarak belirlenmiştir.

Restorasyon kararlarına göre; servis holüne mutfak mekânından ve Hüseyin Seven Caddesi'nden bir servis kapısı ile ulaşılır. Restoran mutfağına malzeme girişi daha çok bu kapıdan sağlanır. Zemin kaplaması karo mozaik kaplamadır. Birinci kata ulaşımı sağlayan servis merdiveni bu mekândadır.

Toplam 16 basamaklı merdiven çıkış yönünde tek kolludur ve limon kirişi ile taşınır. Merdivenin döner kısmının ortasında merdiveni taşıyan ahşap bir dikme bulunmaktadır.

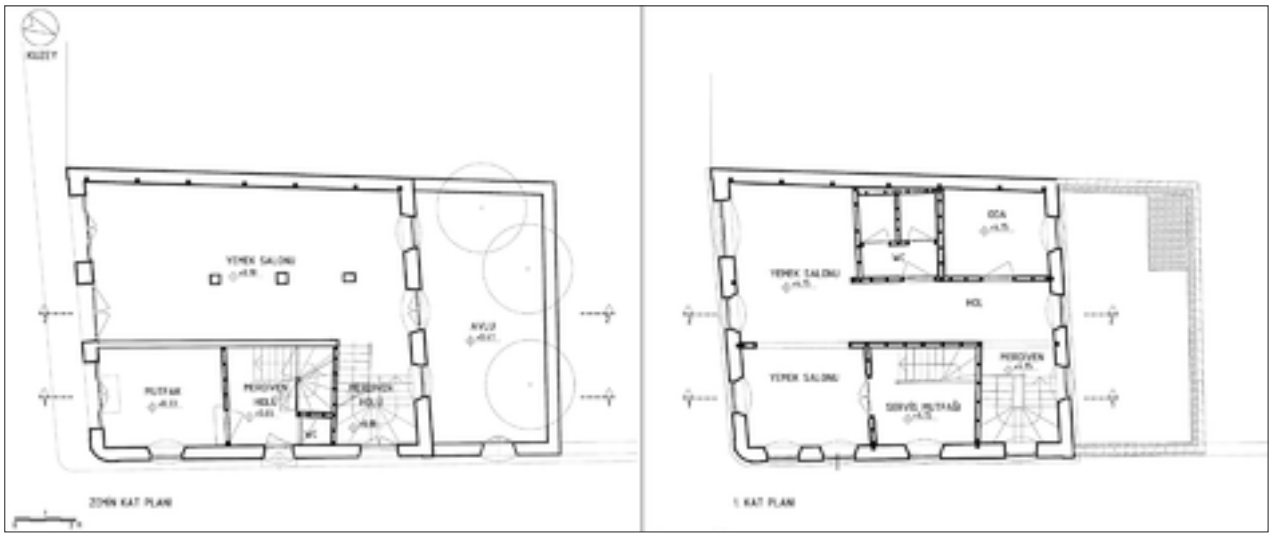
Personel WC'ye servis holünden ulaşılır. Yemek salonu restoranın zemin kattaki ana yemek salonudur. Zemin kaplaması karo mozaik olan mekâna Cumhuriyet Caddesi'nden çift kanatlı ahşap bir kapı ile ulaşılmaktadır. Mekânda caddeye bakan bir adet kapı ve iki adet pencere bulunmaktadır. Ayrıca avluya bakan bir adet pencere daha bulunur. Pencereler ahşap giyotindir.

Yapının avlusu yemek salonu olarak kullanılacaktır.

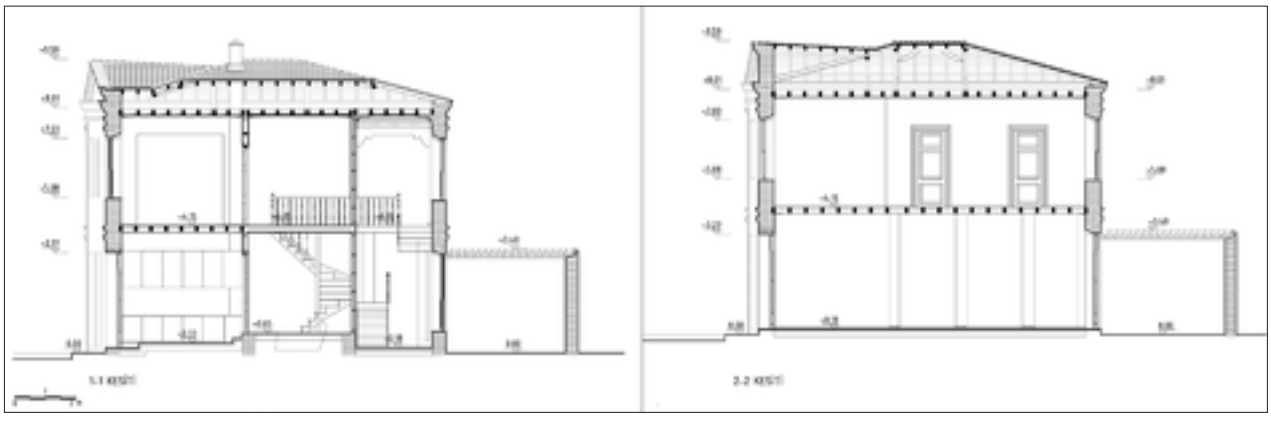
Merdiven holü mekânına yemek salonundan ulaşılmaktadır. Zemin kaplaması karo mozaik kaplama olup tavanı çıtalı ahşap kaplamadır. Hüseyin Seven Caddesi'ne açılan bir kapı ve avluya bakan bir penceresi vardır. Birinci kata ulaşımı sağlayan müşteri merdivenine bu mekândan ulaşılmaktadır.

Merdiven çıkış yönünde tek kollu olup 20 basamaklıdır. Restitüsyon önerisindeki ahşap merdiven yeniden yapılacaktır.

1. katta yer alan mekânların dış duvarları harman tuğlası; iç duvarları ise ahşap karkastır.

Şekil 12: Restorasyon kat planları.

Şekil 13: Restorasyon kesitler.

Şekil 14: Restorasyon sonrası cephelerin görünüşleri için öneriler.

Bu katta kat sahanlığı servis mutfağı olarak değerlendirilmiştir. Servis mutfağının bir merdivenle zemin katla bağlantısı vardır. Ana yemek salonunun batı duvarında bir açıklık oluşturularak diğer yemek salonu ile birlikte kullanılması sağlanacaktır. Çıtalı ahşap tavan kaplamasına sahip yemek salonunun Cumhuriyet Caddesi'ne bakan bir, Hüseyin Seven Caddesi'ne bakan iki adet giyotin penceresi bulunmaktadır.

Merdiven restoranın birinci ve ikinci katını birbirine bağlar (Şekil 13). Burada Hüseyin Seven Caddesi'ne ve avluya bakan birer pencere bulunmaktadır. Pencereler, ahşap giyotindir.

1. kattaki hole merdivenle ulaşılmaktadır. Holün döşemesi masif ahşap kaplama olup tavanı çıtalı desen özgün ahşap kaplamadır.

Yemek salonu mekânına holden ulaşılmaktadır. Cumhuriyet Caddesine bakan iki adet penceresi bulunmaktadır. Bu ahşap pencereler yeniden üretilip takılacaktır. Parapet yüksekliği 91 cm olarak belirlenmiştir.

Bu kattaki WC mekânına da holden ulaşılmaktadır. Restitüsyon projesinde oda olarak işlevlendirilmiş olan mekânın içine ek duvarlar yapılarak bölünecek ve WC olarak değerlendirilecektir. Tuvaletlerin arkasında ana duvarın önüne ikinci bir duvar oluşturularak klozetlerin gömme rezervuarları ve tesisatları buradan verilecek; bu şekilde yapının özgün duvarlarına minimum müdahale edilecektir. Bu yolla mevcut plan dik açıya getirilmiştir. Sonradan yapılacak bölücü duvarlar 230 cm yüksekliğinde düşünülmüştür. Böylece yeni duvarlar odanın tavanına müdahale etmeyecektir.

Bu katta yer alan bir diğer odaya yine holden ulaşılmaktadır. Burası restoranda grup oturmaları için özel mekân olarak bırakılacaktır. Mekânda avluya bakan bir adet giyotin pencere bulunmaktadır.

D. SONUÇ

Restorasyon için alınan ana karar, yapının kapsamlı onarıma ihtiyaç duyduğudur. Hayata geçirilecek kapsamlı onarım ile muhdes ekler (tüm pencere doğramaları, kaplamalar vd.) ayıklanacak restitüsyonda irdelenen kaybolmuş mimari elemanlar yeniden üretilerek yapıya iade edilecektir. Yeniden işlevlendirme konusunda yapıyı zorlamayacak bir kullanım olarak restoran işlevinin uygun olacağı düşünülmüştür.

Ana yapının taşıyıcı sistem ve malzemelerinde bozulan veya eksilen kısımların özgün tasarıma uygun biçimde tamamlanacağına karar verilmiştir. Restorasyondaki tüm müdahaleler, Nara Özgünlük Belgesi'nde tavsiye edildiği şekilde (ICOMOS, 1994), malzemenin, tasarımın ve işçiliğin özgünlüğünü göz önünde tutarak gerçekleştirilecektir. Yeni kullanılacak malzemelerin mümkün olduğunca özgün malzemeyle eşdeğer olmasına dikkat edilecek, çoğu analoji ile tespit edilen mimari elemanlar yapıya iade edilecektir. Yeni tasarım gerektiren noktalarda çağdaş eklerin kullanılabileceği göz önünde tutulacaktır. Örneğin, ıslak hacimlerin tesisatı veya ısıtma/havalandırma gibi restoran işlevi için elzem konfor koşullarını yaratmak amacıyla çağdaş düzenlemeler hayata geçirilecektir.

Cephelerde restitüsyon projesindeki öneri hayata geçirilecektir. Kaybolan dükkân doğramaları, ahşap giriş kapıları ve saçak altında devam eden silmeler yapıya iade edilecektir. Çatının gerekli bakımı yapılacaktır (Şekil 14).

KAYNAKÇA

Adalı, B. (2013). *Havran Kentsel Sit Alanı ve Dumlupınar Caddesi Koruma Önerisi* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi.

Binan, D., Yüce Aşkun, İ. ve Çobancaoğlu, T. (Ed.). (2014). *Balıkesir Havran'da Kentsel Kültür Mirası ve Koruma*. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Yayınları: 787. ISBN: 978-975-6264-89-8

Göktaş, Ş. N. (2020). *Balıkesir Havran'da Bulunan Geleneksel Konutların Yapım Teknikleri ve Taşıyıcı Sistem Özellikleri Açısından İncelenmesi* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Uludağ Üniversitesi.

ICOMOS. (1994). Nara özgünlük belgesi (Nara conference on authenticity in relation to the world heritage convention, Nara, Japonya, 1–6 Kasım 1994). ICOMOS. https://www.icomos.org

68 ADA
22 PARSEL

e-ISBN: 978-625-6212-69-5

68 ADA 22 PARSEL'DEKİ KAHVEHANE ÜSTÜ EV

Muhsine KANBEROĞLU[1] – Fatma Betül KOTAN[2] – Mevlüde KAPTI[3]

GİRİŞ

Türkiye'de zeytinyağına bağlı üretim ve ticaretinde önemli bir yeri bulunan Havran'ın ekonomisi ağırlıklı olarak tarıma (ayçiçek yağı, mandalina ve erik gibi) dayanmaktadır (Polat, 2010). Bu çalışmada, tarımsal ticaret ve diğer günlük ihtiyaçlara cevap veren ürünlerin satıldığı Cumhuriyet Caddesi'ne açılan 232. Sokak üzerinde konumlanan, 20. yüzyıl başlarında inşa edildiği düşünülen ve 23.05.1995 tarihinde II. grup korunması gerekli kültür varlığı olarak tescillenmiş sivil mimarlık örneğinin (Bursa KTVKBK, 1995) rölöve ve restitüsyon analizi ile restorasyon önerisini kapsamaktadır. Mescit Mahallesi'nin bir bölümünü de kapsayan Havran kentsel sit alanı (Adalı, 2013) içindeki yapının zemin katı ticari, üst katı konut işleviyle tasarlanmış olup günümüzde kullanılmamaktadır. Fiziksel bozulmalara rağmen, yapı hem cephe hem de iç mekân özellikleri bakımından özgün niteliklerini büyük ölçüde muhafaza etmektedir. Bu bağlamda çalışma; yapının konum, plan ve cephe organizasyonu, yapı elemanları, malzeme ve yapım teknikleri ile geçirdiği işlevsel dönüşümleri belgelemeyi ve özgün mimari karakterine uygun restitüsyon önerileri geliştirmeyi amaçlamaktadır. Sözlü tarih verileri ve analojik karşılaştırmalar doğrultusunda yapılan değerlendirmeler, yapının dönemsel bağlamda mimari miras içerisindeki yerini ortaya koymaktadır**.**

Şekil 1: Ön cephe.

1 Y. Mimar, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Koruma ve Restorasyon Yüksek Lisans Programı. E-posta: muhsine.kanberoglu@gmail.com, ORCID: 0000-0001-9733-5613

2 Mimar, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Koruma ve Restorasyon Yüksek Lisans Programı.. E-posta: kotanfatmabetul@gmail.com, ORCID: 0000-0002-3429-5578

3 Dr. Öğr. Üyesi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Mimarlık Bölümü Restorasyon Anabilim Dalı. E-posta: mevlude.kapti@msgsu.edu.tr, ORCID:0000-0001-6086-1871

Atıf: Kanberoğlu, M., Kotan, F.B., & Kaptı, M. (2026). 68 Ada 22 Parsel'deki Kahvehane Üstü Ev. İçinde: D. Ulusoy Binan, K. Güler, & D. S. Eyüpgiller (Ed.), *Balıkesir Havran'ın Mimarlık Mirası* (Cilt III: Havran'da Batı Etkili Evler, Ticaret, Kamu Yapıları ve Koruma Projeleri) ss. 129-140. Ege Yayınları, İstanbul.

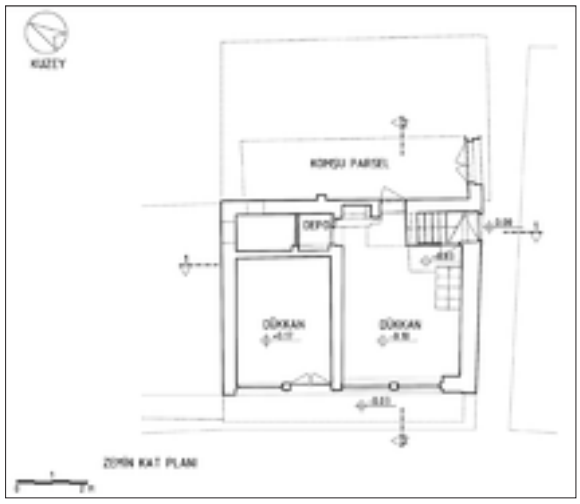
A. RÖLÖVE

A.1 Konum

Havran'ın en önemli ticaret akslarından Cumhuriyet Caddesi'ne açılan 232. Sokak ile 230. Sokak kesişimindeki 68 Ada 22 Parsel'de bulunan binanın zemin katı ticari işlevde kullanılmıştır (Şekil 1). Bina yaklaşık 7 metre genişlik ve 6 metre derinlikteki parsel içerisinde bulunmaktadır. Bitişik düzende yer alan parselin küçük olması dolayısıyla bina tüm parsele yerleştirilmiştir (Şekil 2).

Şekil 2: Vaziyet planı.

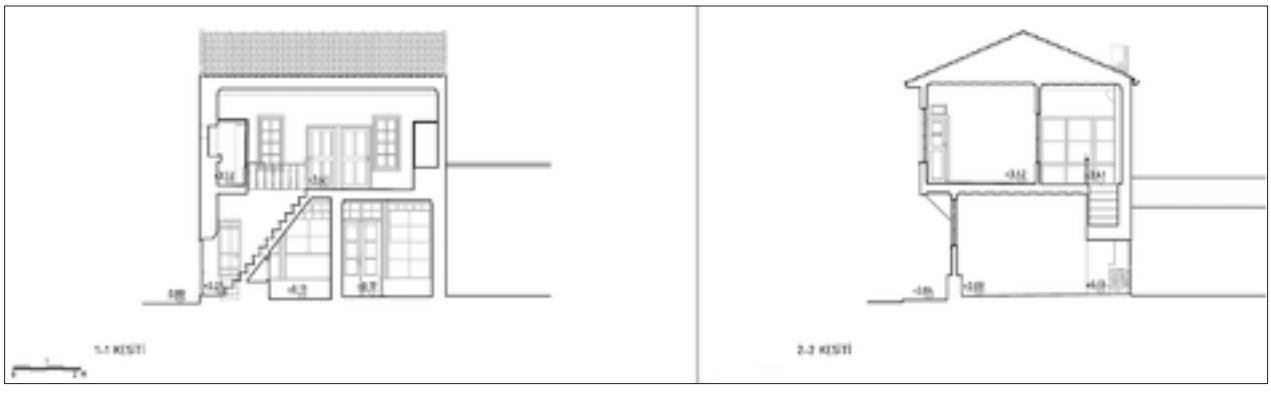

Şekil 3: Zemin kat planı.

A.2 Plan ve Cephe Özellikleri

Zemin Kat: Zemin kat dükkân girişi ön (batı) cepheden olduğu için konut olarak kullanılan üst kata giriş güneyindeki 230. Sokak'tan yapılmaktadır. Dükkânın kotu ise sokak kotundan bir basamak kadar yüksektedir. Mevcut durumda binanın zemin katında olarak kullanılan 3 adet mekân vardır. Bu mekanlardan ikisi dükkân olarak kullanılmaktadır. Dükkanlardan birinin (Z-01) girişi ön cepheden sağlanmakta ve halen ticari işlev devam etmektedir. Sokaktan bir basamakla girilen mekânın duvarları ve tavanında muhdes kaplama yapılmış olmasına karşın ahşap döşeme kaplamaları ve doğramaları özgündür (Şekil 3, Şekil 7)

Zemin kattaki diğer mekâna (Z-03) giriş ise binanın güney cephesinde bulunan kapıdan sağlanmaktadır (Şekil 6). Ancak binaya ait olan kapı mevcut durumda kullanılmamaktadır. Binanın iki yan tarafındaki komşu parseller de aynı mülk sahibine ait olduğundan, komşu parseldeki kagir binanın içinden geçilerek iki bina arasındaki kapı aracılığı ile zemin kattaki Z-03 mekanına ulaşılmaktadır (Şekil 5). İçinde bir ocak olan mekândan depo olarak kullanılan Z-02 mekanına geçiş vardır. Buradan konut kısmına erişim sağlayan bir kapı da mevcuttur. Halihazırda binanın özgün girişi kullanılmadığı için üst kata erişim için Z-03 mekanındaki bu kapıdan geçiş sağlanmaktadır. Mekanın tavan kaplamaları özgün ahşaptır. Zemin ise şaptır. Cephe doğramaları ise özgün değildir. Kapı, konut kısmına çıkan merdivene bağlanmaktadır (Şekil 4).

Şekil 4: Kesit 1-1 ve 2-2.

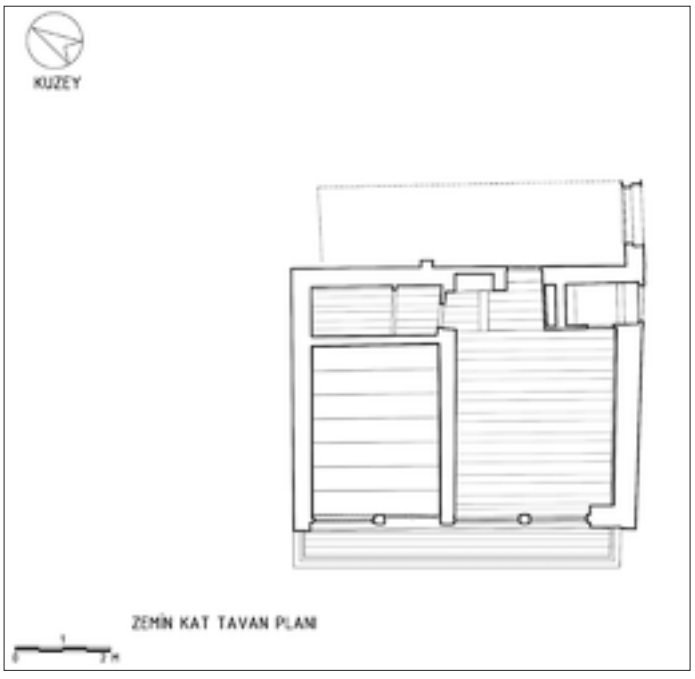
Şekil 5: Z-03 Mekânı - Dükkân.

Şekil 6: Binanın sağ cepheden olan girişi ve komşu parselden olan girişi.

Birinci Kat: Zemin kattan bağımsız olarak, binanın dış kapısından üst kattaki konuta doğrudan erişim vardır. Ancak bu kapı kullanılmadığı için zemin kattaki mekânın içinde bulunan merdiven ile konuta doğrudan çıkan merdivene erişilmektedir. Merdivenlerin sonunda, özgün özelliklerini koruyan ve içinde bir dolap bulunan 101 numaralı kapalı dış sofa yer almaktadır. Sofanın zemin ve tavanı ahşap kaplamalıdır (Şekil 8). Üst katta bulunan balkon dışında kalan dört mekâna doğrudan sofadan geçiş mümkündür. Sofada arka cepheye açılan yüksek kotta bir kanatlı pencere, ayrıca 104 ve 106 numaralı odalara geçişi sağlayan, yanında düşey sürme penceresi bulunan ahşap kapılar bulunmaktadır.

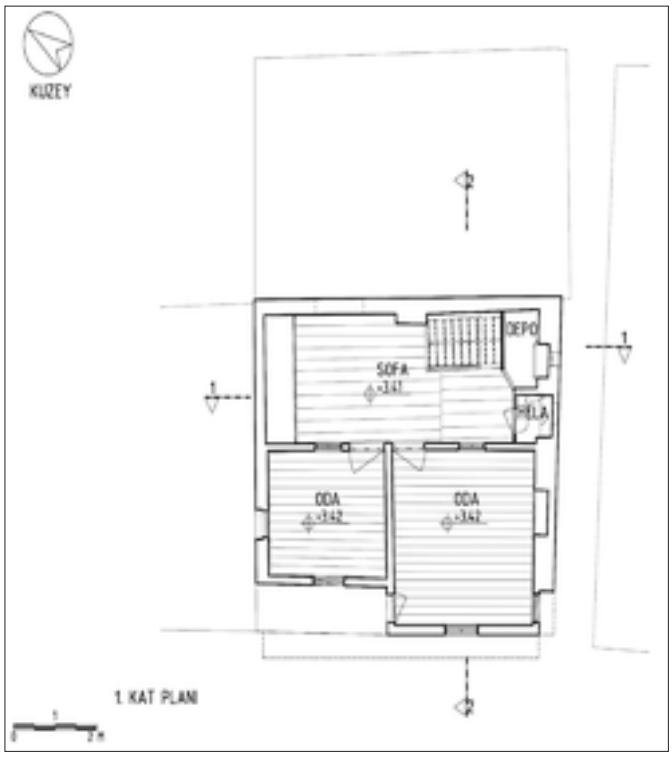
104 numaralı oda, kareye yakın formda olup batı cephesindeki çıkma üzerinde yer alır (Şekil 10). Bu odadan ahşap bir kapı ile balkona (105) geçilir. Balkon da çıkma üzerinde konumlanmış olup zemini plastik esaslı malzeme ile kaplı, tavanı ise ahşap kaplamalıdır. Balkon korkulukları hasarlı olduğundan sökülmüştür.

Şekil 7: Zemin kat tavan planı.

Şekil 8: Kapalı dış sofadan görünüm.

Şekil 9: 1. Kat planı.

Şekil 10: 104 Oda.

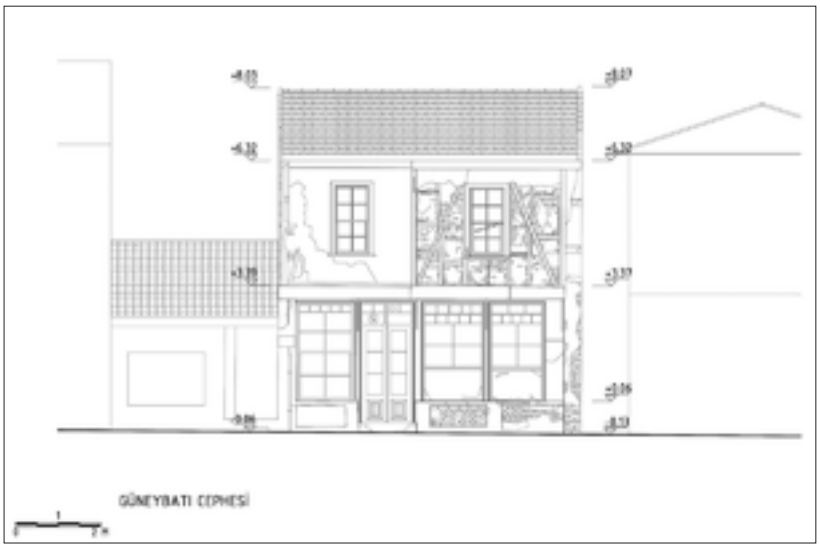

Şekil 11: Sofadaki ıslak hacim kısmı.

106 numaralı oda, önünde balkon olduğu için daha küçüktür. Her iki odanın özgün döşeme ve tavan kaplamaları korunmuştur. Batı cephesi ve sofa pencereleri ahşap giyotin, kuzey cephe penceresi ise kanatlı penceredir (Şekil 9).

102 numaralı mekân merdiven boşluğu üzerinde çıkmadır. Mevcut durumda depo olarak kullanılsa da lavabosu olan ıslak hacimdir. Zemini şap, duvar ve tavanı ahşap kaplı olup sofa kotundan bir basamak yüksektedir. (Şekil 11) 103 numaralı mekânda da özgün hela taşı mevcuttur. Giriş kapısı ahşap, zemin taş, tavan ise boyadır. Her iki mekânda güney cepheye açılan birer adet pencere mevcuttur.

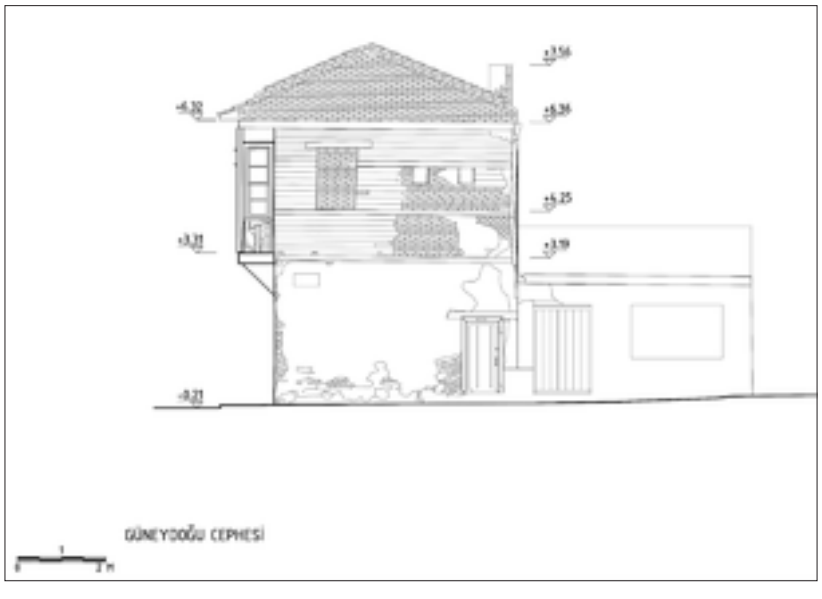
Batı Cephesi: Zemin katın cephesini büyük oranda dükkân doğramaları kaplamaktadır.

Şekil 12: Batı cephesi rölöve çizimi.

Şekil 13: Güney cephesi.

Şekil 14: Güney cephe rölöve çizimi.

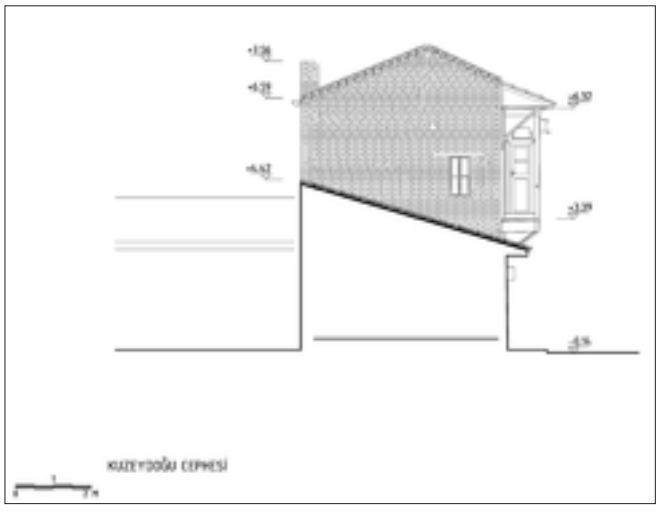
Şekil 15: Kuzey cephe.

Mevcut durumda sağ ve sol tarafta bulunan dükkanların doğrama karakterleri farklıdır. Sol dükkandaki pencere ahşap giyotin pencere, kapısı ise çift kanatlıdır. Sağ dükkânın pencerelerinin alt kısmı tuğla ile örülmüş olup üst kısmı sabit penceredir. Doğramaların altında bulunan nişler, bina cephesine özgün nitelik kazandırmaktadır. Batı cephesinde birinci katı taşıyan payandalar zemin katın doğrama sistemi içinde bulunan ahşap dikmelere ve tuğla duvara saplanmaktadır.

Birinci kat bina cephesinde hımış çıkma mevcuttur. Birinci katta cephe malzemesi sıva üstü boyadır. Ancak büyük oranda hasar gören cephenin sıva kısmı dökülmüş olup yapının yapım sistemi ve malzemeleri gözükmektedir.

Birinci kat batı cephesinde 2 adet giyotin pencere vardır. Pencere oranları geleneksel oranlardadır. Bir kat boyunca devam eden çıkmanın bir bölümü açık olarak, bir bölümü oda içinde değerlendirilmiştir. Bu da cephede hareketliliği sağlamıştır (Şekil 12).

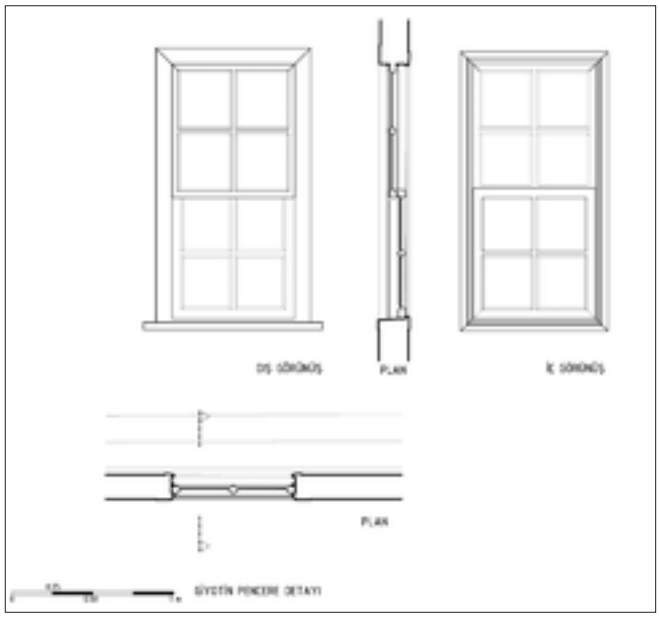
Güney Cephesi: Binanın güney cephesinde zemin katta büyük oranda hasarlı olan sıvalı yüzey dururken üst kısımlarda sıva yoktur. Yine zemin katta binanın konut kısmına erişim sağlayan ahşap kapı mevcuttur.

Şekil 16: Kuzey cephesi rölöve çizimi.

Şekil 17: Doğu cephesi rölöve çizimi.

Şekil 18:
Batı cephe giyotin pencere detayı çizimi.

Birinci katın bu cephesinde büyük oranda kerpiç yapım sistemi açıklık ve ıslak hacim bulunan kısımlarda tuğla sistemin kullanıldığı gözükmektedir. Aynı zamanda kat hizalarında ve açıklık olan kısımlarda bulunan ahşap kiriş, hatıl ve lentolar mevcuttur. Binanın batı cephesinde bulunan çıkma kısmının güney cephesinde ise ahşap giyotin pencere mevcuttur (Şekil 13; Şekil 14).

Kuzey Cephesi: Komşu parsellerdeki yapının sadece zemin kattan oluşması sebebiyle bu cephede tuğla yapım sistemi ve birinci katta ön tarafta bulunan odadan bu cepheye açılan kanatlı bir ahşap pencere görünmektedir. Cephe üzerinde bir sıva bulunmamaktadır (Şekil 15; Şekil 16).

Doğu Cephesi: Yapının arka cephesi olan doğu cephesinde üst kotlarda sıvası dökülmüş tuğla duvar görünmektedir. Birinci kat sofa kısmında ahşap kanatlı bir pencere vardır. Bu cephede aynı zamanda plastik esaslı bir yağmur oluğu vardır (Şekil 17).

Yapı Elemanları Özellikleri: Binada bulunan bazı yapı elemanları özgün nitelikleri ile korunmuş, bazıları ise zamanla değiştirilmiştir. Binada 6 farklı tip kapı, 5 farklı tip pencere bulunmaktadır (Şekil 18). Zemin katta bir adet özgün ocak mevcuttur. Ancak yapı elemanlarının tamamı bakımsızlık nedeniyle hasarlı durumdadır.

A.3 Yapım Tekniği ve Malzeme Özellikleri

Binada kerpiç, tuğla ve hımış yapım sistemleri bir arada kullanılmıştır. Taş subasman üzerine batı cephesinde zemin kat tuğla kagir, üst kat ahşap karkas içine tuğla dolgulu hımış sistem kullanılmıştır.

Güney cepheyi oluşturan duvarlarda zemin katta, dış ve iç yüzeylerde sıvası dökülen kısımlarda tuğlanın yanısıra almaşık örgü olarak dere taşının da tuğla ile birlikte kullanıldığı gözlenmiştir. Birinci katta ise kalın duvarlar ahşap hatıllı kerpiç, ıslak hacim bulunan kısımlardaki ince duvarlar tuğladır. Kuzey ve arka cephede de tuğla yığma yapım sistemi kullanılmıştır (Şekil 6, 13, 15).

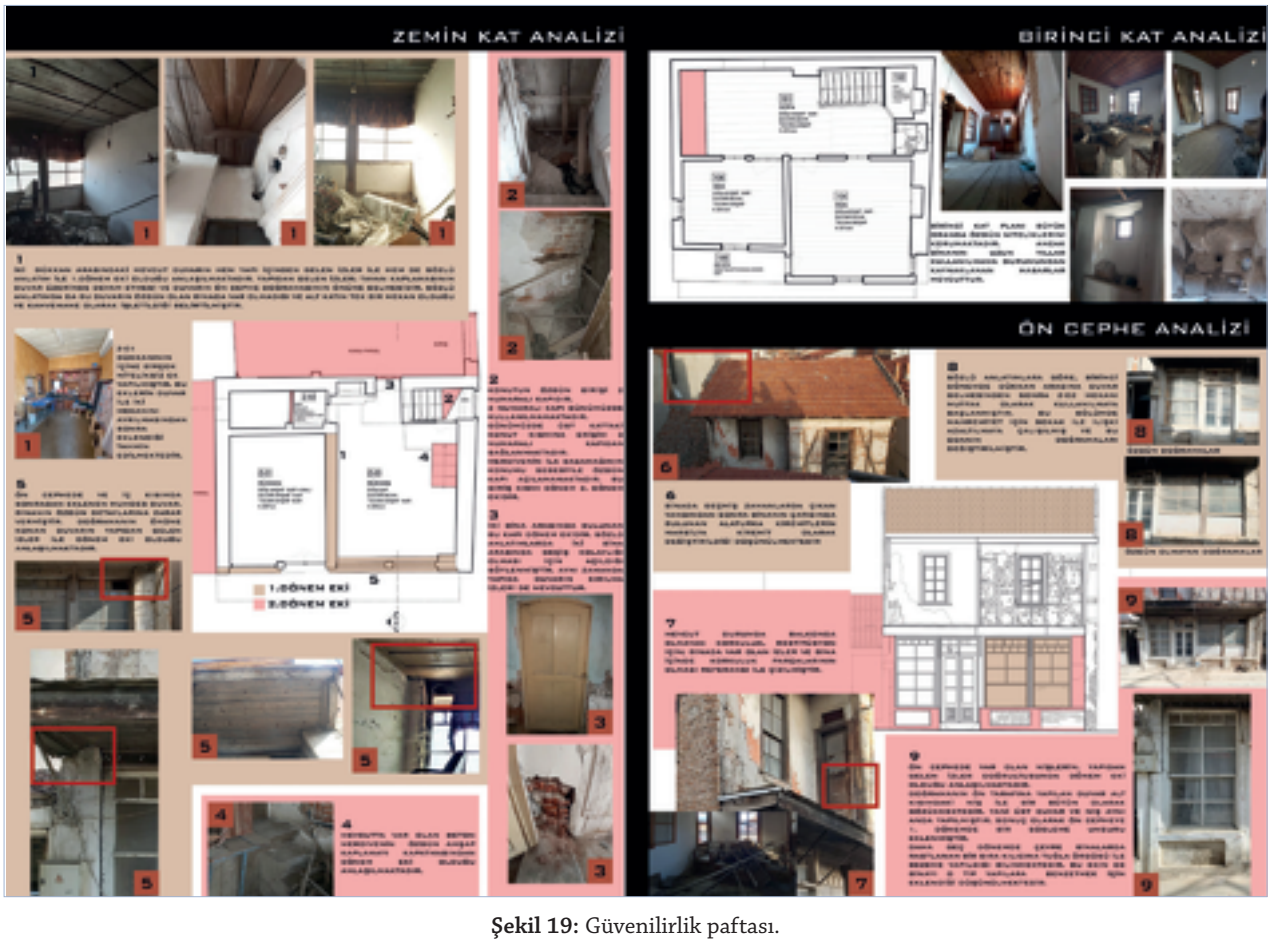
Döşemeler ve merdiven ahşap kirişli olup iç duvarları ahşap dikmeli karkas sistemdir. Bir kat yüksekliğindeki çıkma, cepheye paraleldir ve ahşap payandalarla desteklenmektedir.

B. RESTİTÜSYON ÖNERİSİ

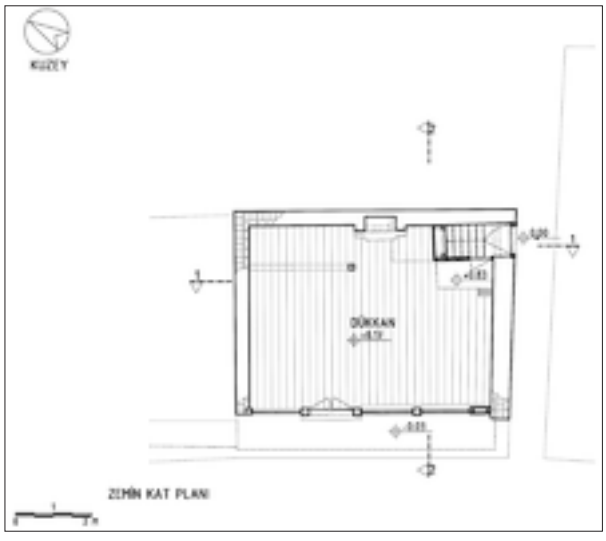
Havran'ın önemli bir ticaret aksı olan Cumhuriyet Caddesi'ne yakın konumdaki yapı hakkında yazılı kaynaklar ve sözlü kaynaklar araştırılmıştır. Ayrıca özgün mimari ögelerin izleri, Harita Genel Müdürlüğü Hava Fotoğrafları (HGM), 1970 yılı halihazır haritası ve 2009 yılında onaylanmış olan Koruma Amaçlı İmar Planı Revizyonu Paftası (Havran Belediyesi, 2019) restitüsyon çalışması için kullanılan diğer kaynaklar olmuştur.

Restitüsyon yaklaşımında izlenen ilkeler numaralandırılarak belirlenmiştir: **1. Yapıdan gelen izler**; **2. Yapı içinde karşılaştırma** (yapının mevcut mimari ögelerinin karşılaştırılması); **3. Aynı dönemlerde inşa edilen yapılar ile karşılaştırma**; **4. Mimari gereklilik** (konutun ihtiyacı olarak belirlenen ögeler); **5. Sözlü anlatım** (Şekil 19).

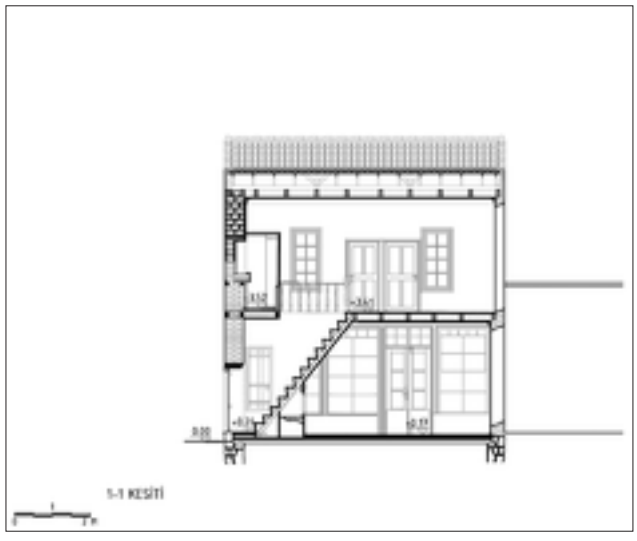
Ev sahibinin sözlü anlatımlarına göre bina 50'li yıllarda bir yangın geçirmiştir. Yangın çatıdan başlayarak binaya birtakım zararlar vermiştir (68 Ada, 22 Parsel Ev Sahibi, 2019). Günümüzde Marsilya kiremit kaplamasına sahip olan çatının kiremitlerinin özgününde alaturka kiremit olduğu tahmin edilmektedir. Bunun nedeni

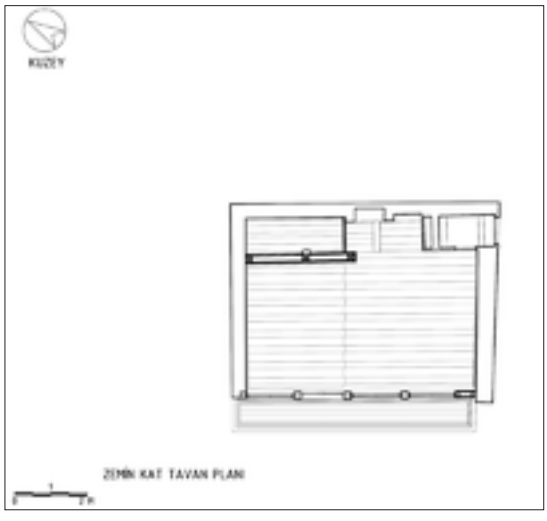
Şekil 19: Güvenilirlik paftası.

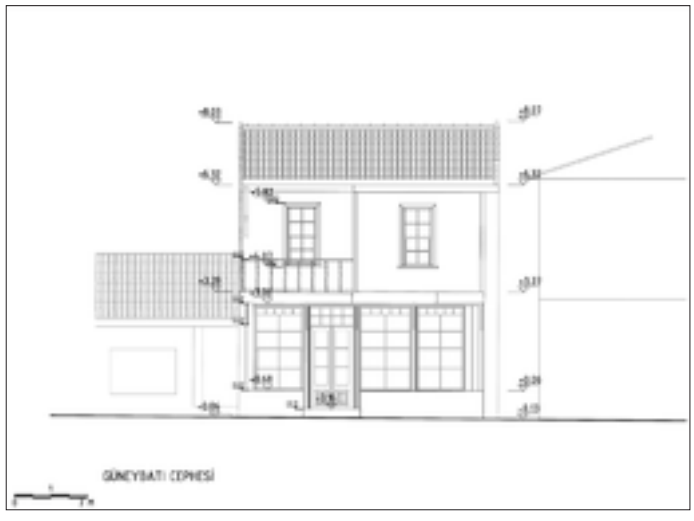
Şekil 20: Zemin kat planı.

Şekil 21: 1-1 Kesiti

Şekil 22: Zemin kat tavan planı.

Şekil 23: Batı cephesi restitüsyon çizimi.

de aynı dönemde yapılmış ve günümüze özgün nitelikleri ile gelebilmiş başka yapıların analojik verileridir. Aynı zamanda duvarların üzerinden alaturka kiremit kalan bir kısmın olması da bu varsayımı güçlendirmektedir. Sonuç olarak mevcuttaki Marsilya kiremit kaplaması 1. dönem eki olarak değerlendirilmiştir ve restitüsyon önerisinde çatı kaplaması alaturka kiremit olarak düzenlenmiştir (Şekil 19).

Günümüzde komşu parsellerde mevcut olan binalar ise aynı mal sahibine aittir. Ancak sözlü anlatımda belirtildiğine göre bitişik parsellerdeki binalar 1. dönemde yoktur. Belirtilen binalar inşa edildikten sonra, özgün yapıda bazı işlev ve mekân değişimleri gerçekleşmiştir (68 Ada, 22 Parsel Ev Sahibi, 2019).

Zemin Kat:

Zemin katta iki dönemin müdahaleleri de mevcuttur. Yapının çeşitli bölgelerinde tespit edilen müdahaleler, farklı dönemlerde gerçekleştirilen eklemelere işaret etmektedir (Şekil 20).

- **1 numaralı bölgede**, ön cepheye ve iç mekâna sonradan eklenen duvarlar, yapının özgün mimari detaylarına zarar vermiştir. Duvarın ve pencere parapetleri altındaki nişlerin yapıdan gelen izlerle uyumlu olması, bu unsurların birinci dönemde süsleme amacıyla eklendiğini göstermektedir. Ayrıca, çevredeki yapılarda görülen tuğla örgü bezemelerin bu yapıya benzetilme amacıyla sonradan uygulandığı düşünülmektedir.
- **2 numaralı bölgede**, iki dükkân arasında yer alan duvarın hem fiziksel izler hem de sözlü anlatımlar doğrultusunda birinci dönem eki olduğu anlaşılmaktadır. Bu duvarın örülmesinden önce alt katın tek bir mekân olduğu ve kahvehane olarak kullanıldığı belirtilmiştir. Duvarın inşasından sonra mekânlar farklı işlevlerle kullanılmıştır.

- **3 numaralı bölgede**, mevcut beton merdivenin özgün ahşap kaplamayı örtmesi nedeniyle dönem eki olduğu değerlendirilmektedir.
- **4 numaralı bölgede**, konutun özgün giriş kapısı günümüzde kullanılmamaktadır. Merdivenin konumu nedeniyle bu kapının açılması mümkün olmamaktadır. Bu durum, ikinci dönemde yapılan müdahalelerle ilişkilidir.
- **5 numaralı bölgede**, iki bina arasında açılan kapı hem sözlü anlatımlar hem de duvar üzerindeki kırılma izleriyle dönem eki olarak tanımlanmaktadır. Bu kapının, iki yapı arasında geçiş kolaylığı sağlamak amacıyla açıldığı ifade edilmektedir.
- **6 numara ile belirtilen bölgede**; sözlü anlatıma göre 2. dönemde bir tuvalet-banyo olarak kullanılmak üzere bir düzenleme yapıldığı belirtilmektedir.

Birinci Kat:

Birinci kat planı büyük oranda özgün niteliklerini korumaktadır. Ancak binanın uzun yıllar kullanılmama durumundan kaynaklanan hasarlar mevcuttur. Hela taşında oluşmuş parça kopmaları gibi mevcut durum hasarları restitüsyon önerisi için yapıdan ve malzemeden gelen izler doğrultusunda özgün haline çevrilmiştir .

Batı Cephesi:

- **1 numarada belirtilen bölgede**; Doğramanın ön tarafına yapılan duvar ve alt kısımdaki niş, birinci dönem restitüsyonunda kaldırılmıştır. Muhdes duvarın arkasında bulunan ahşap şişip muhdes duvarı çatlatarak zarar vermiştir. Bu nedenle kaldırılan bölgenin arkasında ahşap kaplama olduğu tahmin edilmektedir.
- **2 numarada belirtilen bölgede**; sözlü anlatımlara göre, 1. dönemde dükkân arasına duvar gelmesinden sonra sağ tarafta kalan mekân mutfak olarak kullanılmaya başlanmıştır. Bu bölümde mahremiyet için sokak ile ilişki azaltılmaya çalışılmış ve bu odanın doğramaları değiştirilmiştir.
- **3 numarada belirtilen bölgede**; günümüzde üst kat balkonunda var olmayan korkuluklar restitüsyon için; binada var olan izler ve bina içinde korkuluk parçalarının olması referansı doğrultusunda çizilmiştir.
- **4 numarada belirtilen bölgede**; 1. dönem restitüsyonu için çatı kaplaması Marsilya kiremitten alaturka kiremite dönüştürülmüştür (Şekil 23).

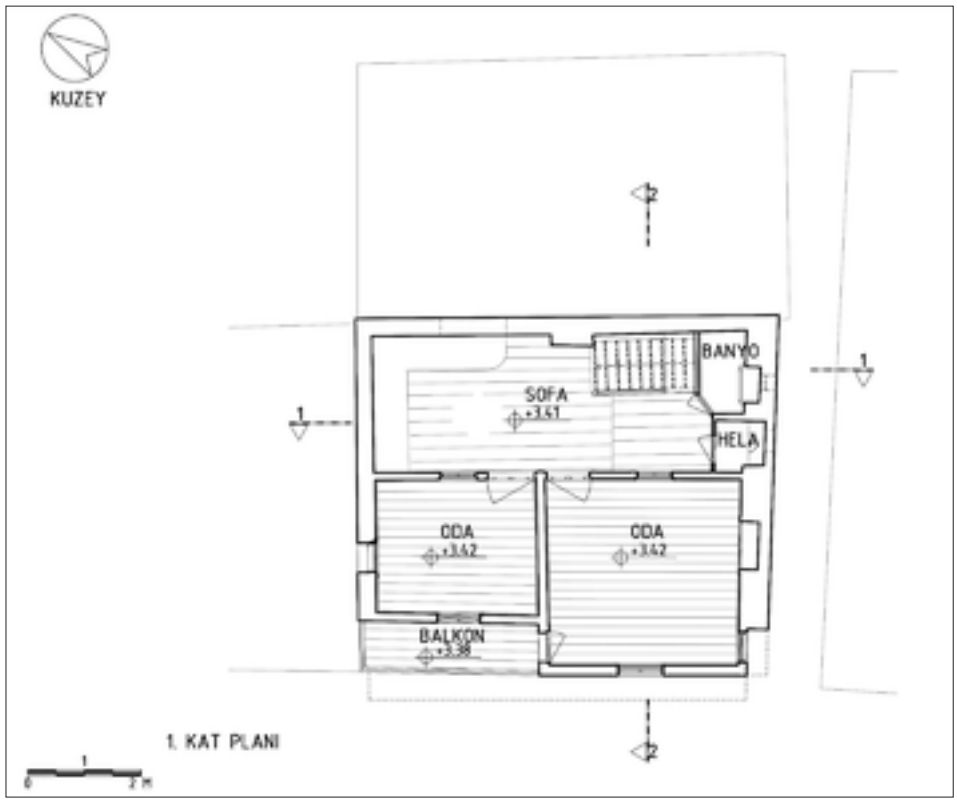
C. RESTORASYON ÖNERİSİ

Günümüzde Marsilya kiremit kaplamasına sahip olan çatının kiremitleri özgününe uygun biçimde alaturka kiremit olarak kaplanacaktır. Aynı zamanda hasarları olan çatı strüktürüne sağlamlaştırma, yenileme ve bütünleme işlemi yapılacaktır.

Zemin Kat:

Restitüsyon önerisine bağlı kalınarak müdahaleler belirlenmiştir (Şekil 20).

- **1 numarada belirtilen bölgede**; 1. dönemde sağ tarafta kalan mekân mutfak olarak kullanılmaya başlandıktan sonra mahremiyet için değiştirilen doğramalar restorasyon projesinde özgün haline döndürülmüştür. Bu eleman sol tarafta olan özgün doğramalar referans alınarak yeniden üretilecektir.
- **2 numarada belirtilen bölgede**; Günümüzde iki dükkân arasında mevcut olan duvar kaldırılarak, tüm zemin kat özgününe uygun biçimde dükkân işlevi ile kullanılacaktır. Mevcut olan dükkânın duvar ve tavanında bulunan muhdes ekler kaldırılacaktır. Altından çıkacak elemanın sağlamlık durumuna göre müdahale edilecektir.
- Mevcut durumda zemin kaplaması kaldırılmış olan mutfak bölümüne diğer tarafa uygun olacak şekilde ahşap malzeme üretimi yapılacaktır.
- **3 numara ile belirtilen bölgede**; mevcutta var olan beton merdiven kaldırılacaktır. Yerine sabit olmayan bir eleman konacaktır.
- **4 numara ile belirtilen bölgede**; merdivenin ilk basamağı kapının açılabilmesi için uygun bir şekilde düzenlenecektir.
- **5 numara ile belirtilen bölgede**; Yan parsel ile kullanım kolaylığı için sonradan açılan muhdes kapı günümüzde gerekliliği kalmadığı için kapatılacaktır.
- **6 numara ile belirtilen bölgede**; dükkânın kullanımına hizmet eden bir ıslak hacim düzenlenmesi yapılacaktır.

Şekil 24: Birinci kat planı restorasyon önerisi

Birinci Kat:

- **1 numarada belirtilen bölgede**; günümüzde üst kat balkonunda var olmayan korkuluklar sökülüp bina içine bırakılmıştır. Korkuluğun var olan kısmı yeniden yerine takılacak, eksik kısımları ise yeniden üretilecektir. Aynı zamanda muhdes zemin kaplaması kaldırıp altından çıkan kaplamaya göre müdahale yapılacaktır.
- **2 numarada belirtilen bölgede**; kırılmış şekilde bulunan hela taşı aslına uygun şekilde bütünlenecektir.
- **3 numarada belirtilen bölgede**; lavabo olarak kullanılan bölüm yine ıslak hacim olarak düzenlenecektir. Duvar ve tavan kaplamaları suya dayanıklı bir malzeme ile kaplanacaktır.
- **4 numarada belirtilen bölgede**; yeni düzenlemelere göre mutfak eksikliği olan konutta sofada bulunan muhdes dolap kaldırılıp bu bölüm mutfak olarak düzenlenecektir (Şekil 24).

Batı Cephesi:

Batı cephesi için restitüsyon önerisi (Şekil 23) esas alınarak cephenin tümüne sağlamlaştırma yenileme ve bütünleme işlemi uygulanacaktır.

- **1 numarada belirtilen bölgede**; batı cephe alt kısımdaki nişler birinci dönem eki olarak korunacaktır.
- **2 numarada belirtilen bölgede**; mevcuttaki niteliksiz ve cephe bütünlüğünü bozan doğramalar sol tarafta olan özgün doğramalar referans alınarak yeniden üretilecektir. Sıvası dökülen kısımlar tamamlanacaktır.
- **3 numarada belirtilen bölgede**; doğramanın ön tarafına yapılan duvar, cephe elemanlarına zarar verdiği için kaldırılacaktır. Arkasından çıkan mimari elemana göre yenileme veya yeniden üretim yapılacaktır.
- **4 numarada belirtilen bölgede**; ahşap dikme ve ahşap kaplamalı elemanların sağlamlıkları belirlenecek ve strüktürel olarak zayıflamış elemanlar özgününe uygun biçimde değiştirilecektir. Dökülen sıvalar tamamlanacak ve özgününe uygun bir renk ile boyanacaktır.
- **5 numarada belirtilen bölgede**; marsilya kiremit kaplamasına sahip olan çatının kiremitleri özgününe uygun biçimde alaturka kiremit ile kaplanacaktır.

KAYNAKÇA

68 Ada, 22 Parsel Ev Sahibi. (2019, Ekim 28). 68 Ada 22 Parsel'deki Evin Tarihçesi. (M. Kanberoğlu, & F. Kotan, Röportajı Yapanlar)

Adalı, B. (2013). *Havran Kentsel Sit Alanı ve Dumlupınar Caddesi Koruma Önerisi* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi.

Bursa Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu (KTVKBK) (1995). *Tescil kararı* (Karar tarihi: 23 Mayıs 1995 Karar no: 4353). Bursa Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu, Kurul dosyası.

HGM. (1956, 1957, 1958, 1965, 1973, 1976, 1995, 2000). Havran Siyah Beyaz Hava Fotoğrafları. Ankara: T.C. Milli Savunma Bakanlığı, Harita Genel Müdürlüğü.

Polat, R. (2010). *Havran ve Burhaniye (Balıkesir) Çevresinde Tarımsal Biyoçeşitlilik ve Etnobotanik Araştırmalar* [Yayımlanmamış Doktora Tezi] Balıkesir Üniversitesi.

54 ADA
7 PARSEL

e-ISBN: 978-625-6212-69-5

CUMHURİYET CADDESİ ÜZERİNDEKİ BİR TİCARET YAPISI: 54 ADA 7 PARSEL

Damla Nur ERDOĞAN[1] – Tigin TÖRE[2]

GİRİŞ

Bu çalışma, Balıkesir'in Havran ilçesi, Cumhuriyet Caddesi üzerinde yer alan ve 54 ada 7 parselde kayıtlı olan tescilli ticari yapının detaylı mimari belgeleme sürecini ve koruma önerilerini kapsamaktadır. Kentsel sit alanı içerisinde bulunan yapı, bölgedeki geleneksel ticaret yapılarının tipik bir örneği olarak büyük önem taşımaktadır. Projenin temel amacı, yapının mevcut durumunu (rölöve) titizlikle belgelemek, geçirdiği değişimleri ve özgün mimari özelliklerini (restitüsyon) tespit etmek ve bu tarihi yapının özgünlüğünü koruyarak sürdürülebilir bir geleceğe aktarılması için restorasyon müdahalelerini önermektir.

Yapı, Havran'ın tarihi çarşı dokusunun ana akslarından biri olan Cumhuriyet Caddesi üzerinde kritik bir konumda yer almaktadır. Bu cadde ve çevresi, kentsel sit alanı içerisinde bulunması nedeniyle sadece parsel ölçeğinde değil, bütünüyle tarihi çevre açısından önem arz etmektedir. Bölgedeki ticari mimarinin tipik özelliklerini taşıyan bu yapı, bulunduğu bitişik nizam içerisinde diğer tescilli yapılarla birlikte, 20. yüzyıl başı yerel ticaret hayatının somut bir kanıtı niteliğindedir.

Binayı yaptıran kişi, mimarı ve kesin yapılış tarihi bilinmemektedir. Yapının 20. yüzyıl başlarında ticari amaçla inşa edildiği tahmin edilmektedir. Ticari yapı, sokağa paralel uzanan ve tek bir cadde cephesine sahip, iki katlı bir binadır. Birinci katında bir balkonu mevcuttur. Yapının çatısı beşik çatı tipindedir ve şu an trapez sac ile kaplanmıştır. Çatının ön yüzündeki üçgen alın tahtasında (alınlıkta) ahşap bezemeler dikkat çekmektedir. (Şekil 1).

Şekil 1: a) Yapı Dış Görünümü **b)** Vaziyet planı ve Silüeti

1 Y. Mimar, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Koruma ve Restorasyon Yüksek Lisans Programı.
E-posta: damlaerdogan3@gmail.com ORCID: 0000-0001-8266-1643

2 Dr. Öğr. Üyesi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü.
E-posta: tigin.tore@msgsu.edu.tr ORCID: 0000-0002-8703-7345

Atıf: Erdoğan, D. N., & Töre, T. (2026). Cumhuriyet Caddesi Üzerindeki Bir Ticaret Yapısı: 54 ada 7 parsel. İçinde: D. Ulusoy Binan, K. Güler, & D. S. Eyüpgiller (Ed.), *Balıkesir Havran'ın Mimarlık Mirası* (Cilt III: Havran'da Batı Etkili Evler, Ticaret, Kamu Yapıları ve Koruma Projeleri) ss. 141-152. Ege Yayınları, İstanbul.

A. RÖLÖVE (MEVCUT DURUM TESPİTİ)

A.1 Konum

Yapı, Mescit Mahallesi'nde, Dumlupınar Caddesi'nin devamı niteliğindeki Cumhuriyet Caddesi üzerinde, 54 ada 7 parselde yer almaktadır.

Bu yapı (54 Ada 7 Parsel), komşu 54 ada 8 ve 9 parsellerdeki diğer dükkânlarla birlikte; ayrıca 68 ada 1 parsel ve 62 ada 1 parseldeki yapılarla da bütünleşerek Cumhuriyet Caddesi üzerindeki tescilli ticari yapı gruplarından birini oluşturmaktadır. Bitişik nizamda inşa edilen bu yapının her iki yanında da iki katlı ticari binalar yer almaktadır ve bu komşu yapılardan biri de tescillidir.

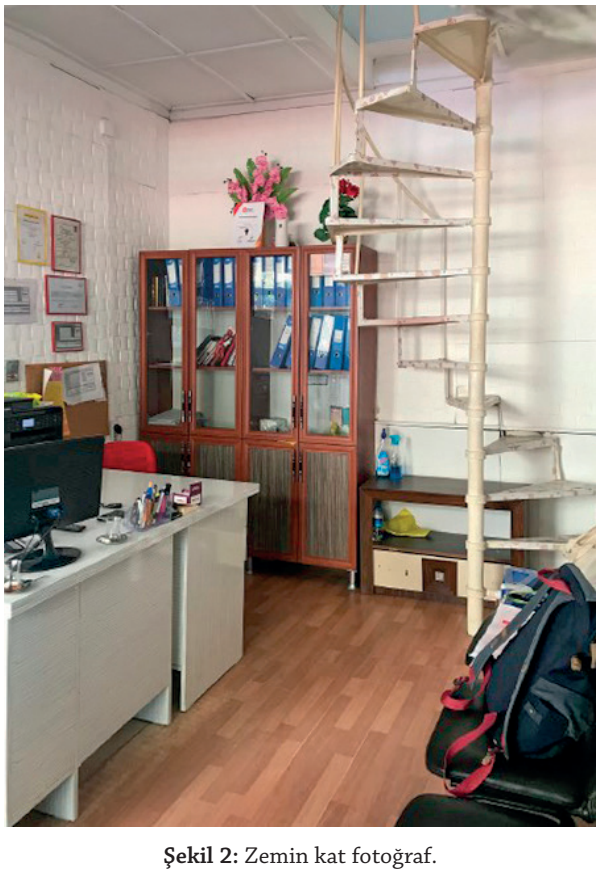
A.2 Plan ve Cephe Özellikleri

Zemin Kat Mekanları (Z-01)

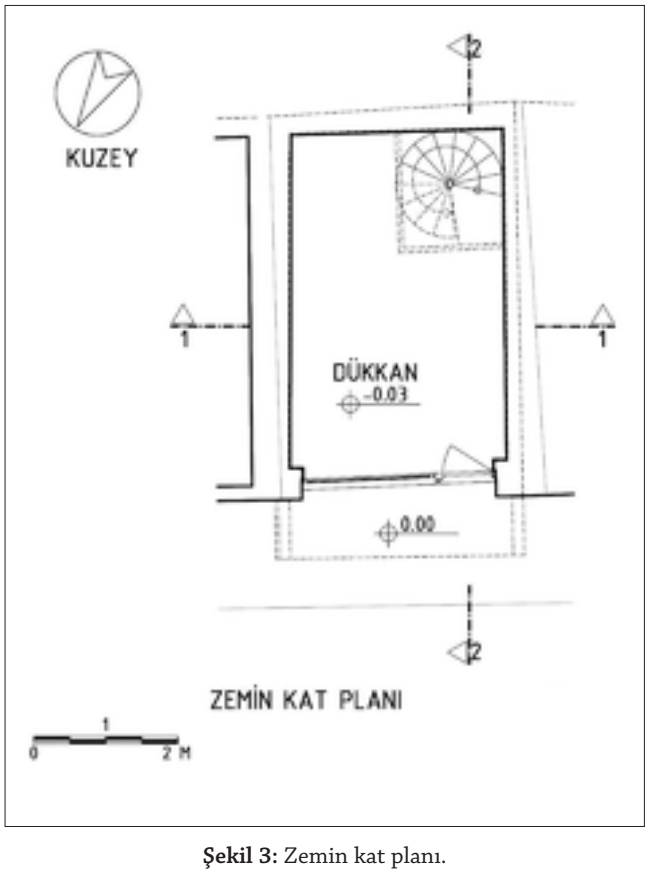
Zemin kat, tek bir alandan (Z-01 numaralı mekân) oluşmaktadır (Şekil 2-3). Yapıya giriş, tek kanatlı bir PVC kapıdan sağlanmaktadır. Giriş kapısının yanında PVC malzemeden yapılmış bir vitrin yer almaktadır. Kapının karşısında konumlanan bir çelik döner merdiven, zemin katı birinci kata bağlamaktadır.

Giriş katında orijinal döşeme malzemesi görülememektedir; mevcut durumda zemin lamine parke ile kaplıdır. Vitrinin her iki köşesinde kolonlar bulunmakta ve bu kolonların üzerinde kirişler görülmektedir. Kolon, kiriş ve duvar yüzeylerinin tamamı stropiyer kaplama ile kapatılmıştır. Bu nedenle, orijinal yapı malzemeleri tespit edilememiştir. Tavanda ise ahşap çıtaların varlığı gözlenmiştir.

Z-01 numaralı mekânda büyük bir yapısal bozulma gözlenmemesine karşın, orijinal malzemelerin hiçbir izine rastlanmamıştır. Duvar, döşeme ve cephe elemanlarının tamamının zaman içinde değiştirildiği anlaşılmaktadır. Mevcut döşeme malzemesi lamine parkede kısmi aşınmalar görülmektedir. Çelik merdiven direğinin zemine sabitlendiği noktanın lamine parke altında kaldığı tespit edilmiştir. Bazı duvarlarda bulunan ahşap süpürgelikler genel olarak iyi durumdadır. Mevcut tavan çıtalarının yapının orijinal malzemesi olmadığı düşünülmekte olup, çelik merdivenin eklenmesi amacıyla döşemenin değiştirilmiş olabileceği değerlendirilmektedir.

Şekil 2: Zemin kat fotoğraf.

Şekil 3: Zemin kat planı.

Birinci Kat Mekanı (1-01)

Birinci kat da tıpkı zemin kat gibi tek bir mekândan (1-01 numaralı mekân) ve balkondan oluşmaktadır (Şekil 4,5). Bu mekânda sokağa bakan bir kapı ve bir pencere yer almaktadır. Caddeye bakan kapı ve pencereye tek bir basamak ile erişim sağlanmaktadır.

Döşeme malzemesi ahşaptır, ancak yer yer halıfleks ile kaplanıp zımbalanmıştır. Balkona çıkan basamağın malzemesi ve yapının özgün bir parçası olup olmadığı tespit edilememiştir. Kapı PVC malzemeden yapılmış olup, yanında ahşap giyotin pencere yer almaktadır. Pencerenin önünde ise demir parmaklıklar bulunmaktadır. Tavanda ahşap duralit kaplama ve ahşap kirişler gözlemlenmektedir. Ahşap duralit kaplamanın bir kısmı deformasyona uğramıştır. Balkon döşemesinin malzemesi ve sonradan eklenip eklenmediği tespit edilememiştir. Döşemede bozulmalar (deformasyon) gözlemlenmiştir. Balkon, demir korkuluk ile çevrilidir.

Birinci katta, zemin kata (Z-01) kıyasla daha fazla bozulma gözlenmekle birlikte, kısmi olarak orijinal malzemelere ait izler tespit edilmiştir. Giriş katı vitrininde kullanılan PVC malzeme, birinci kat balkona açılan kapıda da kullanılmıştır. Bu kapı dışa doğru açılmaktadır. Ahşap giyotin pencerenin genel durumu iyi olmakla birlikte, alt kısmındaki yüzeyde lekelenmeler tespit edilmiştir. Pencerenin açılamadığı belirlenmiştir. Pencere önündeki demir parmaklıkların durumu iyidir.

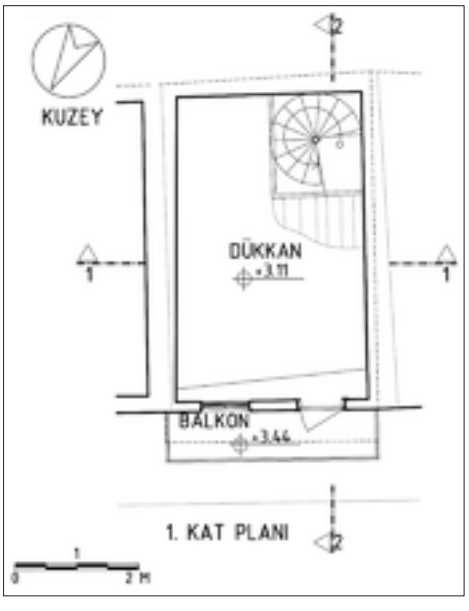
Döşeme tamamen halıfleks ile kaplanmıştır. Halıfleksin kısmen kaldırıldığı yerlerde, altta ahşap döşemeye ulaşılmıştır. Ahşap döşemenin yapısal durumu orta düzeydedir. Balkona çıkan basamak sıvalı olup, malzemesi ve sonradan eklenip eklenmediği tespit edilememiştir. Bazı duvarlarda ahşap süpürgelikler mevcuttur. Duvarlar sıva ile kaplıdır ve orijinal duvar malzemesi tespit edilememiştir. Tavan, ahşap duralit kaplama ve ahşap kirişlerden oluşmaktadır. Kısmen de olsa orijinal tavan dokusuna ait izler görülmektedir. Tavanın genel durumu kötü olup, yer yer deformasyonlar ve sarkmalar (sehim) meydana gelmiştir. Bu bozulmaların çatıda oluşan yalıtım sorunlarından kaynaklandığı düşünülmektedir.

Balkon döşemesinin malzemesi belirlenememiştir. Birinci kat (1-01) mekânındaki kot farkı, balkonun yapıya sonradan eklenmiş olabileceğini düşündürmektedir. Balkon döşemesinde deformasyonlar tespit edilmiş olup, yapısal durumu kötüdür. Balkonu çevreleyen demir parmaklıkların durumu iyidir. Balkon döşemesinin altına bir tabela asılı durumdadır.

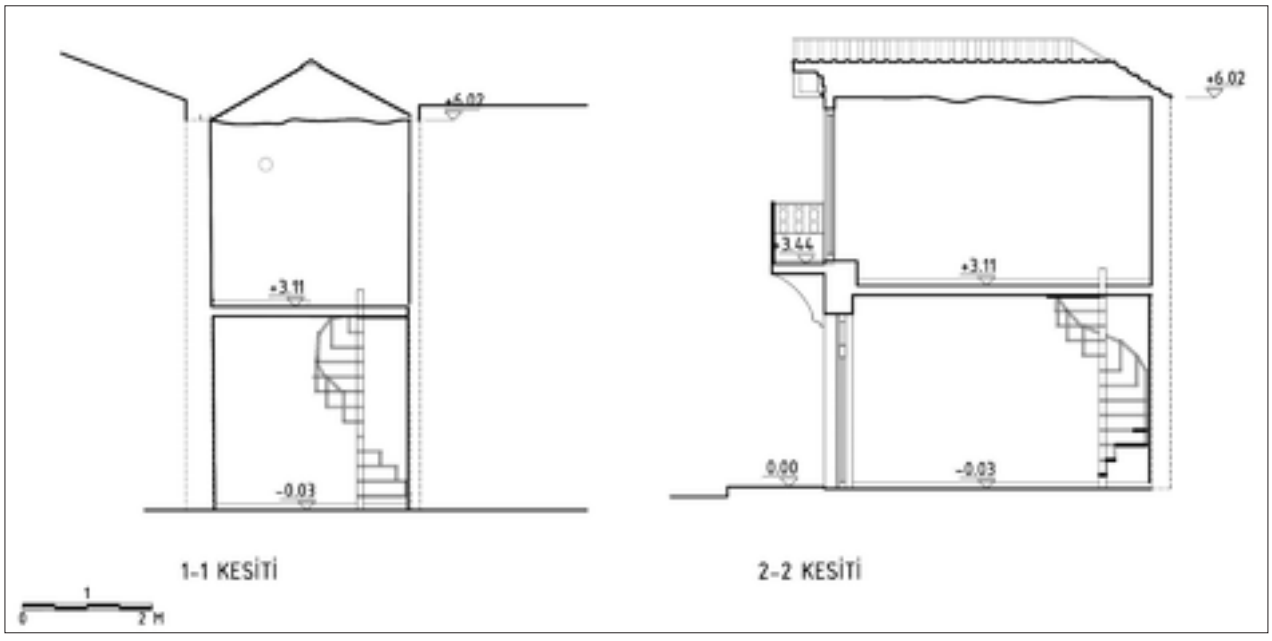
Çatının genel dokusu incelendiğinde, orijinalinde alaturka veya marsilya kiremit ile kaplı olduğu tahmin edilmektedir. Orijinal kiremit tamamen kaldırılarak yerine trapez sac kaplama yapılmıştır. Birinci kattaki (1-01) tavan bozulması, çatının yalıtım sorununa sahip olduğunu göstermektedir. Yapı içinde çatı arasına bir çıkış bulunmamaktadır. Yapının enine ve boyuna kesitleri Şekil 6'da gösterilmiştir (Şekil 6).

Şekil 4: 1. Kat fotoğrafı.

Şekil 5: 1. Kat planı.

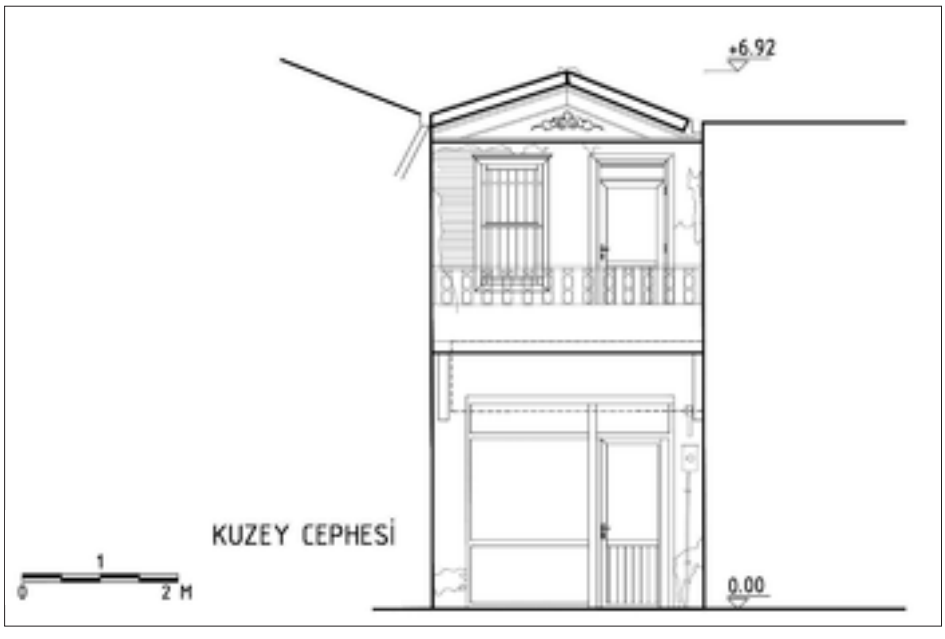
Şekil 6: Rölöve kesitler.

Kuzey (Cadde) Cephesi

Giriş cephesinin mevcut durumu Şekil 7'te görülmektedir.Tek cepheli bu iki katlı yapının, bölgedeki diğer ticari yapılara göre balkonlu olması dikkat çekmektedir. Giriş katındaki mevcut vitrinin önünde, önceki vitrinden kalma kepenk direkleri hâlâ görülebilmektedir. Giriş katının cephe durumu, birinci kata göre daha iyidir, ancak orijinal duvar malzemesi tespit edilememiştir. Birinci katta sıvanın döküldüğü alanlarda ahşap malzeme görülmektedir. Balkonu alttan destekleyen iki payandanın sonradan eklenip eklenmediği ve malzemesi belirlenememiştir.

Giriş kat cephesinde yer yer sıva dökülmeleri mevcuttur. Cepheye elektrik tesisatı elemanları monte edilmiştir. Daha önce kullanılan vitrinden kalan kepenk direkleri de görülmektedir. Mevcut (yeni) vitrinde ise kepenk bulunmamaktadır. Cephede, balkon döşemesini alttan destekleyen iki payanda göze çarpmaktadır.

Birinci kat cephesinde ise belirgin bir deformasyon (bozulma) gözlenmektedir. Dökülen sıvaların altından ahşap malzeme ortaya çıkmıştır. Sıvanın tamamen dökülmediği bölgelerde dahi çatlaklar bulunmaktadır. İç mekânlardaki duruma benzer şekilde, giriş katı daha iyi durumda iken, birinci katta tespit edilen hasar oranı çok daha yüksektir.

Şekil 7:
Mevcut durum (rölöve) giriş cephesi.

A.3 Yapım Tekniği Ve Malzeme Özellikleri

54 ada 7 parsel ticari yapıda ahşap, çelik, sıva, demir elemanlar, PVC, lamine parke, stropiyer kaplama malzeme kullanımı gözlemlenmektedir. Ticari yapının strüktürüne bakıldığında ise ahşap ve sıva malzemeleri gözlemlenmektedir. Tespit edilemeyen duvar ve döşeme malzemeleri bulunmaktadır. Çatı arasına girilemediğinden dolayı malzeme tespiti yapılamamaktadır. Çatı kaplamasının orijinali kiremit kaplama olduğu tahmin edilmektedir, şu an bulunan trapez sac kısmi deformasyona sahiptir.

B. RESTİTÜSYON ÖNERİSİ

Balıkesir'in Havran ilçesinde bulunan 54 ada 7 parseldeki dükkân yapısına restitüsyon önerisi hazırlamak amacıyla, Nisan 2019'da Ulusal Tez Merkezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Kütüphanesi, Havran Belediye Arşivi ve Balıkesir Kurulu'nda araştırmalar yürütülmüştür. Araştırmalar, "Havran, Ege Bölgesi ve ada mimarisi, tarihi dükkân yapıları, çarşı dokusu" gibi anahtar kelimelerle yapılmıştır. Bu araştırmalar sonucunda elde edilen veriler; 54 ada 7 parseldeki dükkân yapısına ait 1982 tarihli tescil fişi, Burçin Adalı'nın (2013) "Havran Kentsel Sit Alanı Ve Dumlupınar Caddesi Koruma Önerisi" başlıklı yüksek lisans tezi, "Balıkesir Havran'da Kentsel Kültür Mirası ve Koruma" adlı kitap (Binan vd., 2014) ve Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Restorasyon Anabilim Dalı'na ait Bergama Çarşısı arşividir.

1982 tarihli tescil fişi, yapıya ait eski bir fotoğraf ve genel bilgileri içermektedir. Tescil fişi haricinde, yapının özgün durumuna dair eski tarihli herhangi bir fotoğraf, harita veya sözlü bilgiye ulaşılamamıştır. Burçin Adalı'nın (2013) yüksek lisans tezinde Havran'daki çarşı dokusu hakkında bilgiler bulunsa da, doğrudan 54 ada 7 parseldeki dükkân yapısının restitüsyon önerisi için kullanılabilecek görsel veya yazılı bir belgeye rastlanmamıştır.

Ekim 2018'de yapılan rölöve çalışmaları sırasında dükkân yapısında basit onarım müdahalelerinin gerçekleştirildiği tespit edilmiş ve bu nedenle restitüsyon önerisi için kapsamlı bir dönem analizine gerek olmadığına karar verilmiştir. Ayrıca alanda kullanılan geleneksel yapım teknikleri ile ilgili Çobancaoğlu (1998) ve Göktaş (2020) gibi yayınlardan da faydalanılmıştır.

Zemin Kat Restitüsyonu

Yapısal Veriler (Rölöve ve Hasar Tespiti Sonucunda Elde Edilen İzler)

Zemin katı oluşturan tek mekân (Z-01) incelendiğinde, zaman içinde eklenen ve değiştirilen pek çok eleman tespit edilmiştir. Vitrin ve giriş kapısında özgün olmayan PVC malzeme kullanımı belirlenmiştir. Zemin döşemesi lamine parke ile kaplı olup, duvarların da strafor (stropiyer) ile kaplandığı görülmüştür. Yapının orijinal döşeme ve duvar malzemesine dair herhangi bir ize rastlanmamıştır.

Analojik Veriler (Benzer Yapılarla Karşılaştırma)

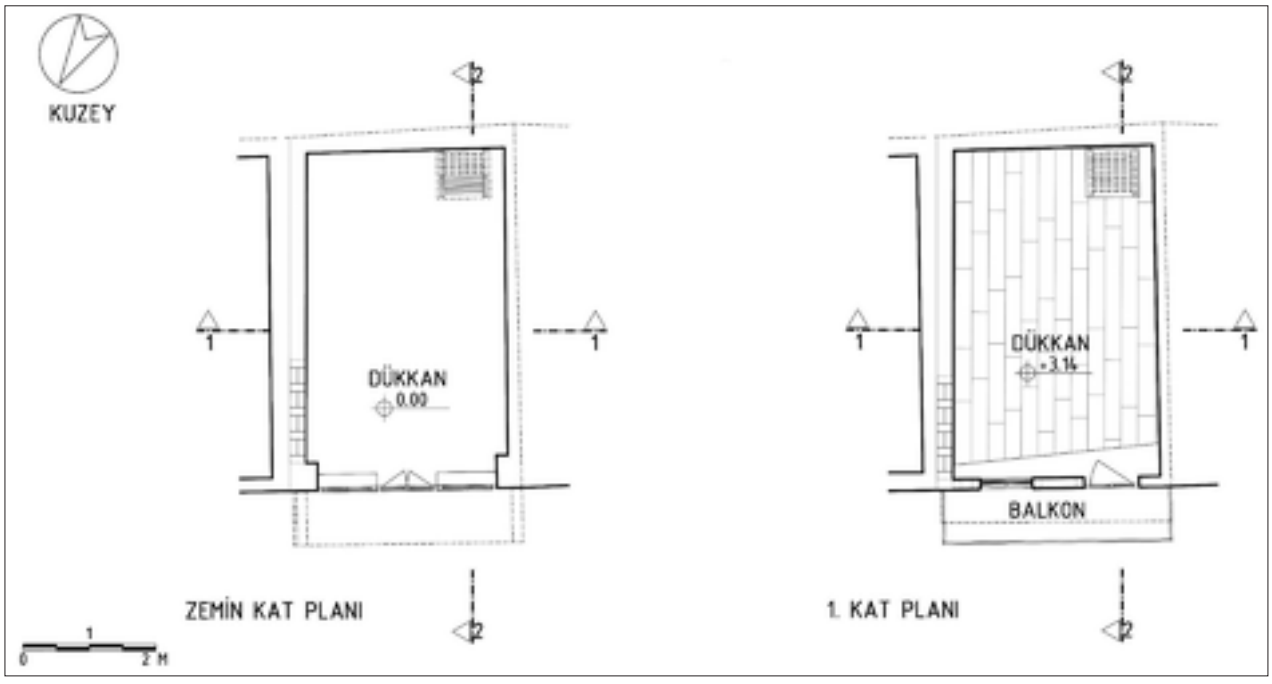
Havran genelinde yapılan araştırmalar sonucunda, özgün vitrin düzenini koruduğu tespit edilen 68 ada 21 parseldeki yapı, restitüsyon önerisi için referans (analojik veri) olarak kullanılmıştır.

Birinci Kat Restitüsyonu

Yapısal Veriler (Rölöve ve Hasar Tespiti Sonucunda Elde Edilen İzler)

Birinci kat, tek bir mekân (1-01) ve balkondan oluşmakta olup, bu alanlar incelendiğinde zaman içinde eklenen veya değiştirilen unsurlar belirlenmiştir. Mevcut merdivenin birinci kata çıktığı noktada, ahşap suntadan yapılmış kırık bir kapak bulunmaktadır. Orijinal merdivene ait küpeşte gibi herhangi bir elemana ulaşılamamıştır. Halıfleks kaplamanın altında, yapının özgün ahşap döşemesine ait izler tespit edilmiştir. Bu izlere dayanarak 1-01 mekânının döşeme restitüsyon önerisi hazırlanmıştır. Restitüsyon kat planı önerileri Şekil 8'da sunulmuştur.

Duvarların orijinal malzemesine dair bir ize rastlanmamıştır. Tüm duvarlar ve 1-01 mekânındaki basamak sıvalı olduğu için, yapının taşıyıcı strüktürüne dair net bir bilgi elde edilememiştir. Tavanda, yapının özgün halinde bulunmayan ahşap duralit kaplama kullanıldığı belirlenmiş, ancak altından orijinal ahşap tavanın izleri kısmen görülebilmektedir. Bu izlere dayanarak 1-01 mekânının tavan restitüsyon önerisi çizilmiştir. Tavandaki deformasyonun, çatıdaki yalıtım sorunlarından kaynaklandığı düşünülmektedir.

Şekil 8: Restitüsyon kat plan önerileri.

1-01 mekânındaki ahşap giyotin pencerenin de özgün olmadığı değerlendirilmektedir. Pencere önündeki demir parmaklıkların da zaman içinde yapıya eklendiği belirlenmiştir. Mevcut PVC kapının özgün olmadığı tespit edilmiş; 1982 tarihli tescil fişindeki fotoğrafta kapı düzeninin aynı olduğu, ancak malzemesinin ahşap olduğu görülmüştür. Balkonun mevcut demir parmaklıklarının ise, benzer yapılarla yapılan karşılaştırmalar (analojik veriler) sonucunda özgün olmadığı ortaya çıkmıştır. Giriş cephesi restitüsyon önerisi Şekil 9'de sunulmuştur.

Cephe Restitüsyonu

Yapısal Veriler:

54 ada 7 parseldeki dükkân yapısı, günümüzde emlakçı ofisi olarak işlev görmektedir. Zemin kat ofis olarak kullanılırken, birinci kat aktif bir şekilde kullanılmamaktadır. Kuzey cephesi incelendiğinde, yapının özgün haline ait olmayan, zamanla eklenmiş (özgün olmayan) birçok eleman tespit edilmiştir. Özellikle vitrin ve giriş kapısında özgün olmayan PVC malzeme kullanıldığı belirlenmiştir. Bunun yanı sıra, yapının ilk halinde bulunmayan tabela ve sigorta kutusu gibi unsurlar da gözlemlenmiştir. Balkon kapısında da özgün olmayan PVC malzeme kullanılmıştır. Cephede görülen sıva dökülmeleri, yapının taşıyıcı sistemi (strüktürü) hakkında bilgi sağlamaktadır. Çatıdaki ahşap alın tahtasında yıpranmalar tespit edilmiştir.

Görsel ve Yazılı Belgeler (Arşiv Belgeleri, Fotoğraf vb.)

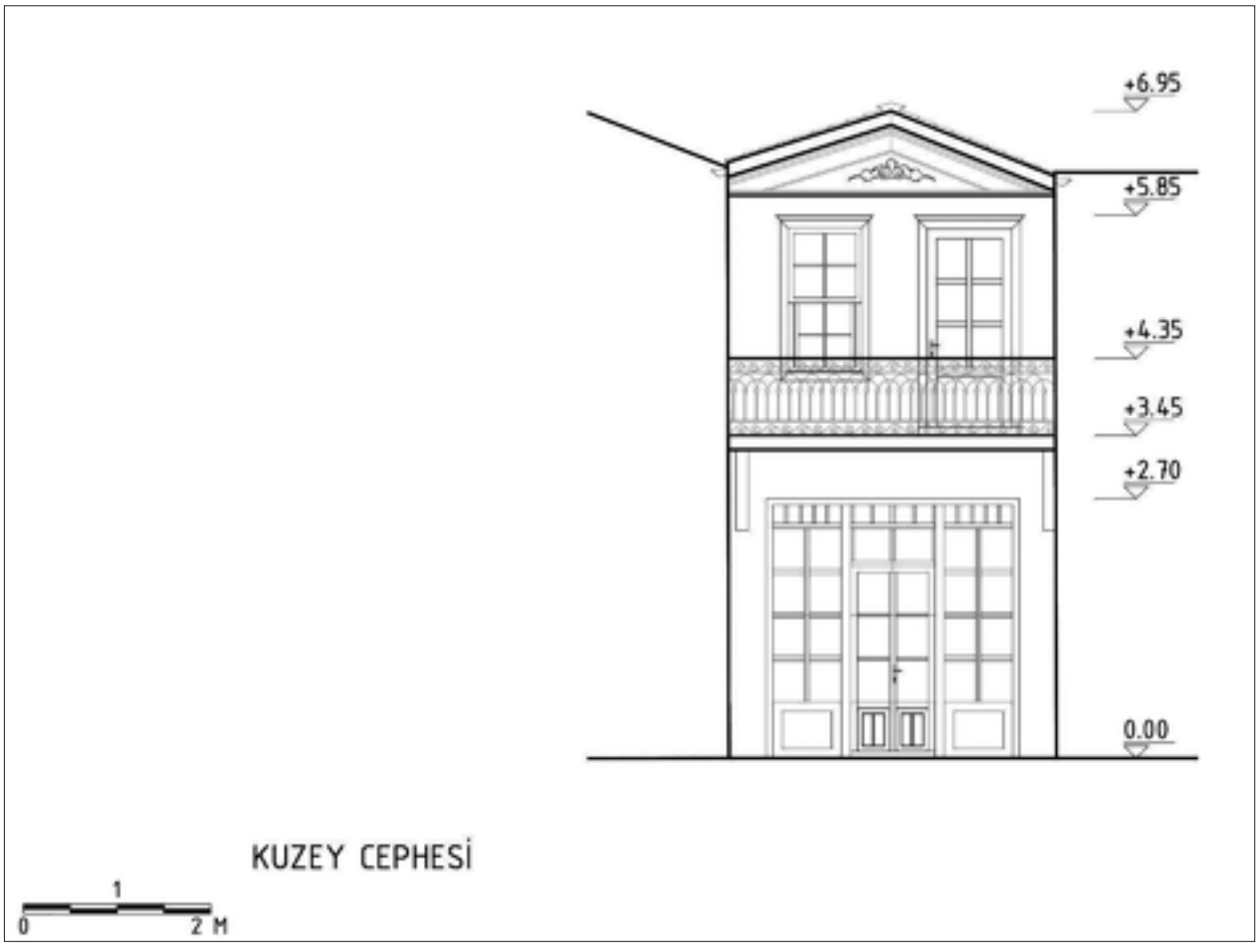
Yapıya ait 1982 tarihli tescil fişinde, cepheye ait siyah beyaz bir fotoğraf yer almaktadır. Bu fotoğrafta, balkon kapısının malzemesinin ahşap olduğu açıkça görülmektedir. Ancak, bu fotoğraftan zemin kat vitrin düzeni ve malzemesi hakkında kesin bir bulgu elde edilememiştir.

Sonuç olarak, elde edilen yapısal ve görsel veriler ışığında, özellikle vitrin düzeni, balkon korkuluğu ve sonradan eklenen elemanlar değerlendirilerek bir cephe restitüsyonu (özgün duruma dönüş) önerisi hazırlanmıştır (Şekil 9).

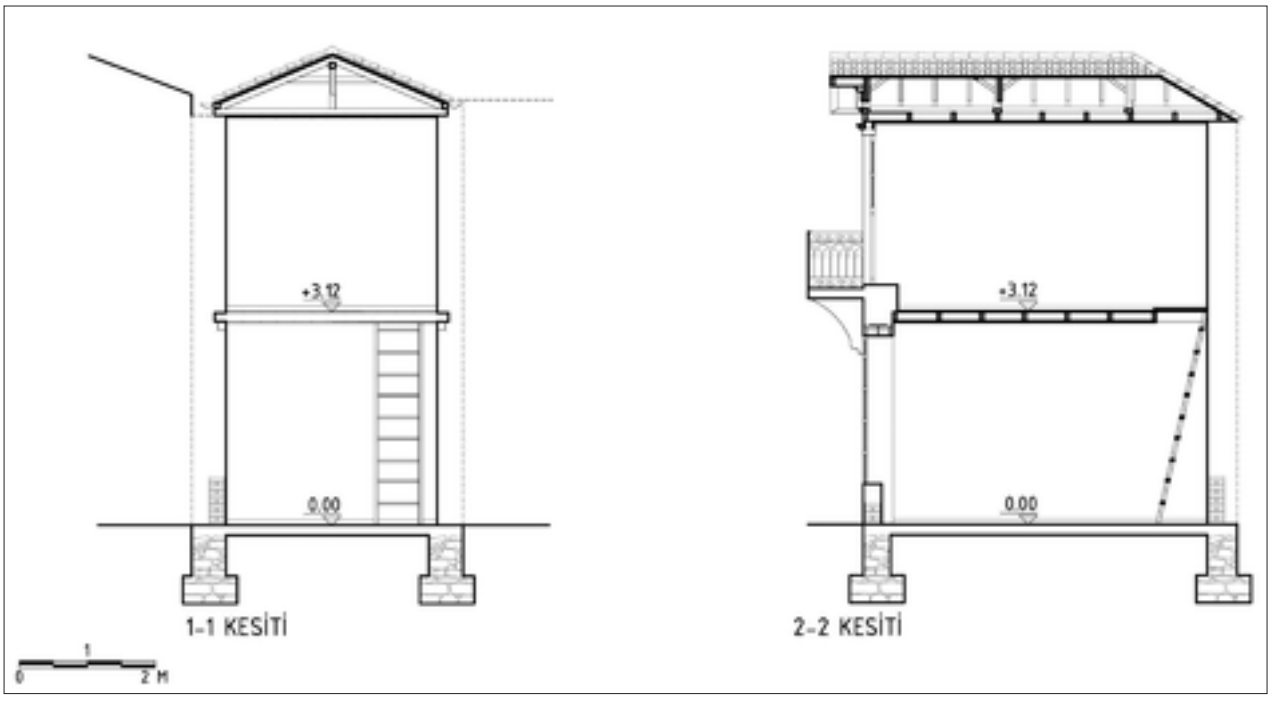
Çatı Restitüsyonu

Yapısal Veriler (Rölöve ve Hasar Tespiti Sonucunda Elde Edilen İzler)

Dükkân yapısının üstten fotoğraflanması sonucunda beşik çatının mevcut kaplama malzemesinin trapez sac olduğu ve bu malzemenin özgün olmadığı düşünüldüğünden alaturka kiremit çatı örtüsü önerilmiştir. Kesit önerileri Şekil 10'de gösterilmiştir.

Şekil 9: Giriş cephe restitüsyon önerisi.

Şekil 10: Restitüsyon A-A ve B-B kesit önerisi.

C. RESTORASYON ÖNERİSİ

Yapının Onarımına İlişkin Müdahale Yaklaşımları

Restorasyon kararları, ICOMOS Geleneksel Mimari Miras Tüzüğü'nde vurgulanan yerel yapı karakterinin korunması ve geleneksel yapı tekniklerinin yaşatılması ilkeleriyle uyumlu biçimde geliştirilmiştir (ICOMOS, 1999). Yapıya yönelik restorasyon sürecinde, niteliksiz müdahalelerin kaldırılması, özgün yapı elemanlarının korunması, hasarlı bölümlerin onarılması, eksik kısımların tamamlanması ve restitüsyon önerilerine uygun yeni yapı elemanlarının uygulanması hedeflenmektedir.

Havran, 54 ada 7 parseldeki dükkân yapısının rölöve çalışmaları Ekim 2018'de başlamış, hemen ardından restitüsyon çalışmaları sürdürülmüştür. Hazırlanan restorasyon çizimleri, yapının mevcut durumunu gösteren rölöve ve özgün duruma dönüşü gösteren restitüsyon çizimleri referans alınarak oluşturulmuştur.

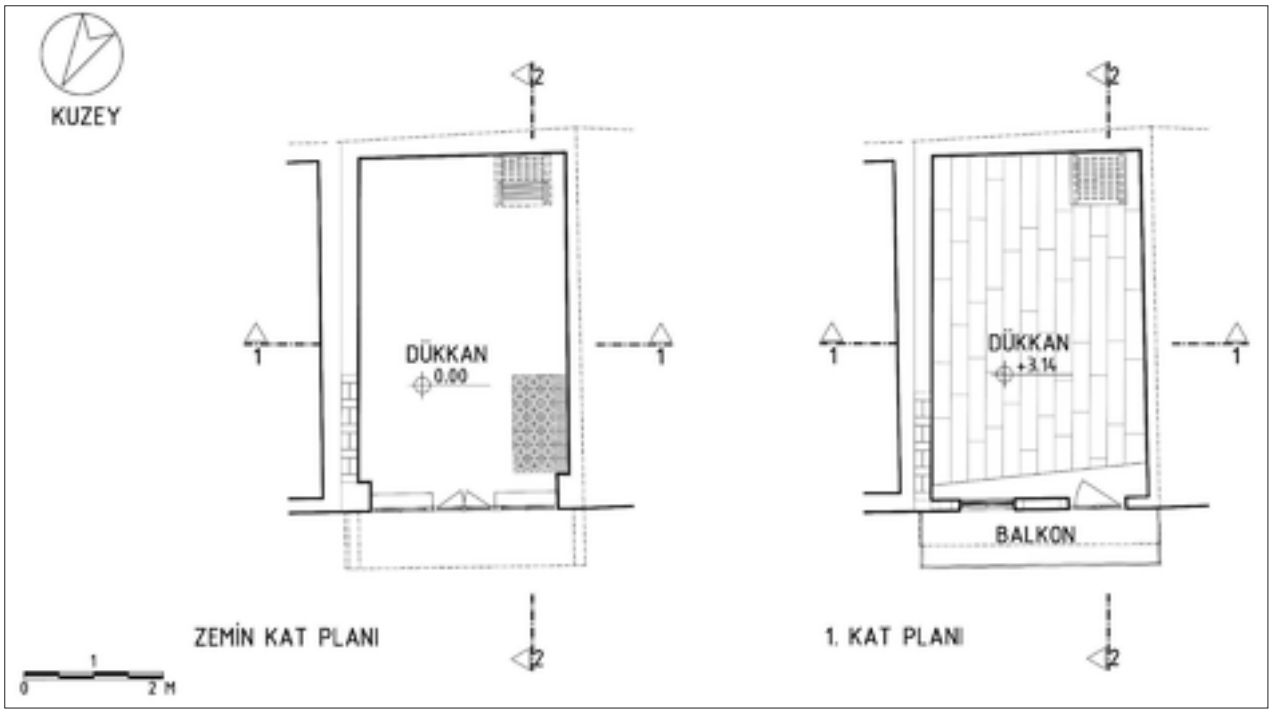
Plan Ölçeğindeki Müdahaleler

Zemin Kat

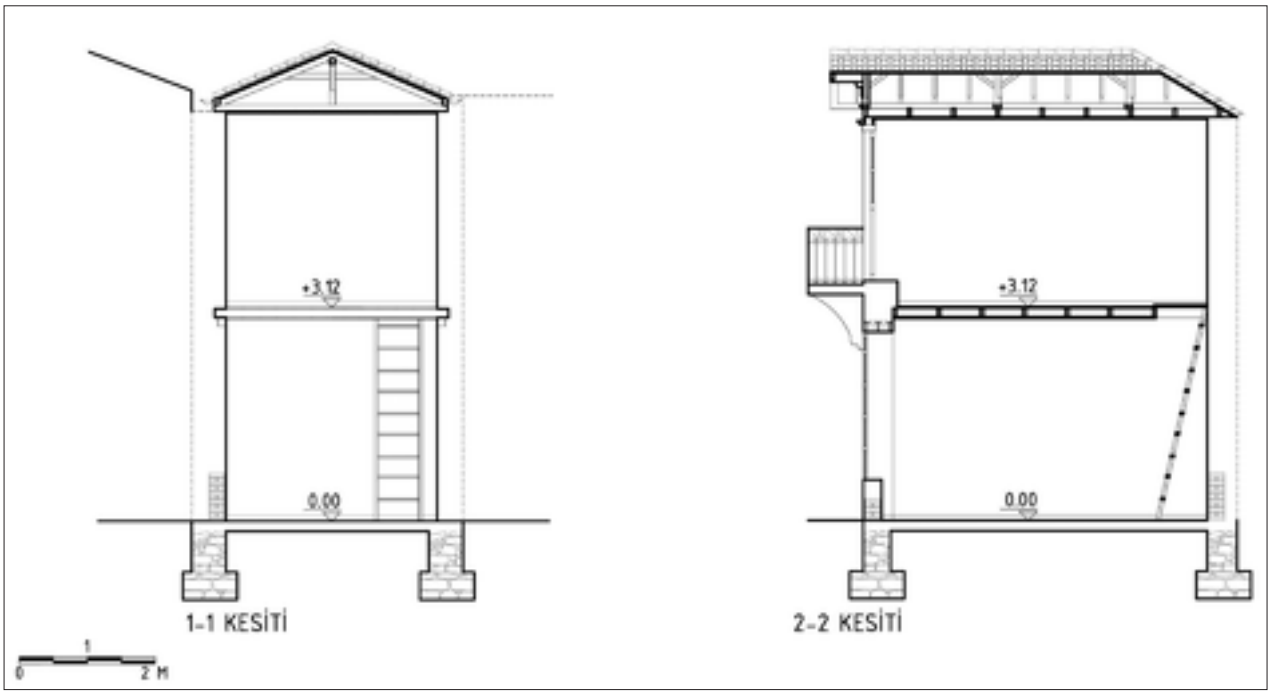
Z-01 mekânında bulunan laminant parkenin kaldırılması ve yerine restitüsyon önerisi olan karo mozaiğin kullanılması önerilmektedir. Duvarlardaki mevcut strafor kaplamanın sökülerek yerine sıva yapılması önerilmiştir. Tavanda kullanılan ahşap duralit kaplamanın da kaldırılarak yerine restitüsyon önerisi doğrultusunda ahşap tavan kaplamasının yapılması önerilmiştir. Mevcut çelik döner merdivenin kaldırılması ve yerine restitüsyon önerisinde yer alan ahşap gemici merdiveninin yapılması uygun görülmüştür.

Birinci Kat

1-01 mekânı döşemesinde özgün ahşap taban tahtasına ait izlere rastlanmıştır. Bu nedenle, üzerindeki halının kaldırılması ve alttaki orijinal ahşap döşeme kaplamasının korunması önerilmektedir. Duvarlardaki sıva hasarlarının onarılması önerilmiştir. Tavandaki ahşap duralit kaplamanın kaldırılarak, kısmen mevcut olan orijinal ahşap tavan kaplamasının tamamlanması önerilmiştir. Malzemesi tespit edilemeyen basamak ve balkon döşemesine ise, yerinde detaylı inceleme (açma) yapıldıktan sonra müdahale edilmesi uygun bulunmuştur. Restorasyon kat planları Şekil 11'da gösterilmiştir.

Şekil 11: Restorasyon kat planları.

Şekil 12: Restorasyon kesitler.

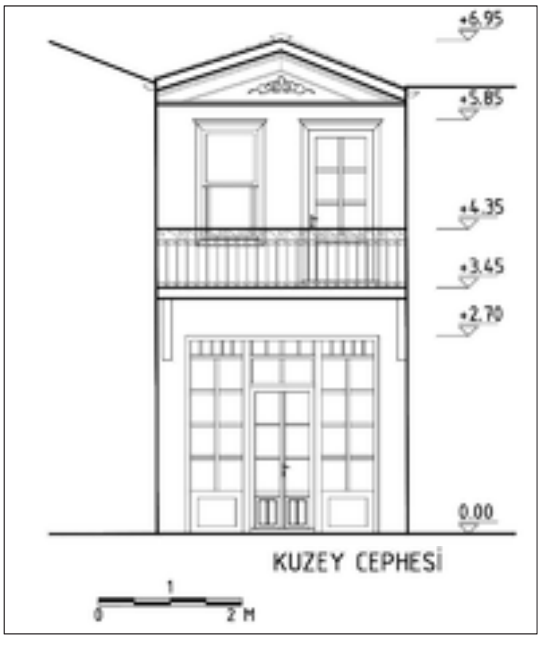
Çatı

Mevcut beşik çatıda trapez sac kaplama kullanıldığı tespit edilmiştir. Bu trapez kaplamanın kaldırılarak yerine restitüsyon önerisine uygun olarak alaturka kiremit kullanılması önerilmektedir. Restorasyon kesitleri Şekil 12'de sunulmuştur.

Cephe Ölçeğindeki Müdahaleler

Giriş (Kuzey) Cephesi

Mevcut PVC vitrinin sökülerek, yerine restitüsyon önerisi olan ahşap camlı vitrinin uygulanması önerilmektedir. Vitrin yanına monte edilen elektrik aksam ve dükkân tabelasının kaldırılması uygun bulunmuştur. Sarkma (sehim) yapmış olan balkon döşemesinin sağlamlaştırılması önerilmektedir. PVC balkon kapısı yerine, restitüsyon önerisi doğrultusunda ahşap kapı kullanılması önerilmiştir. Mevcut ahşap giyotin pencerenin ise korunması önerilmektedir. Giriş cephesinde genel sıva tamirlerinin yapılması önerilmektedir. Restorasyon cephe çizimleri Şekil 13'te gösterilmiştir.

Şekil 13: Kuzey Cephesi Restorasyon Önerisi.

D. SONUÇ

Balıkesir ili Havran ilçesi Cumhuriyet Caddesi üzerinde yer alan ve 54 Ada 7 Parsel'de kayıtlı olan tescilli ticari yapı, kentsel sit alanı içerisinde konumlanmış olması nedeniyle mimari mirasın grup değeri, tarihsel süreklilik ve çevresel bütünlük ilkeleri açısından önemli bir kültürel varlık niteliği taşımaktadır. Yapının kesin yapım tarihi ve mimarı bilinmemekle birlikte, 20. yüzyıl başlarında inşa edildiği tahmin edilmektedir. Bu durum, bildirgede tanımlanan belgesel değer kapsamında, yerel tarih araştırmaları için bir kaynak niteliği taşımaktadır.

Yapı, bölgedeki geleneksel ticaret yapılarının tipik özelliklerini yansıtan mimari unsurlarıyla (beşik çatı, ahşap alınlık bezemeleri, balkonlu cephe düzeni, ahşap giyotin pencere) estetik ve sanatsal değer, teknik değer ve özgünlük ilkeleriyle örtüşmektedir. Bildirgeye göre özgünlük, yapının kimliğini oluşturan tarihsel katmanların, malzeme ve işçilik özelliklerinin korunmasıyla tanımlanır. Bu bağlamda, yapının özgün mimari karakterine dair izlerin hâlâ gözlemlenebiliyor olması, onun korunması gerekli kültür varlığı niteliğini desteklemektedir.

Yapıya ilişkin gerçekleştirilen rölöve, restitüsyon ve restorasyon çalışmaları, bildirgede vurgulanan belgeleme, değerlendirme ve müdahale süreçlerinin bilimsel temellere dayanması gerektiği ilkesine uygun biçimde yürütülmüştür. Bu belgeler, yapının mevcut durumunu teknik olarak ortaya koymakta ve özgün duruma dönüş için öneriler sunmaktadır. Bu yönüyle yapı, bildirgede tanımlanan bütünlük ve kullanım değeri ilkeleri doğrultusunda korunabilirlik açısından yüksek potansiyele sahiptir.

Yapının günümüzde emlak ofisi olarak kullanılması, bildirgede tanımlanan kullanım değeri kapsamında değerlendirilmelidir. Yapının çağdaş yaşamda işlevsel olarak varlığını sürdürmesi, onun yaşayan miras niteliğini desteklemekte ve toplumsal bağlamla kurduğu ilişkiyi güçlendirmektedir.

Sonuç olarak, 54 Ada 7 Parsel'deki yapı; özgünlük, bütünlük, belgesel değer, estetik değer, grup değeri ve kullanım değeri gibi ICOMOS Türkiye Mimari Mirası Koruma Bildirgesi'nde (ICOMOS 2013) tanımlanan miras değerleri açısından önemli bir kültürel miras öğesidir. Bu değerler doğrultusunda alınan restorasyon kararları, yapının kimliğini koruyarak sürdürülebilirliğini sağlamayı amaçlamakta ve bildirgenin koruma ilkeleriyle uyumlu bir yaklaşım sergilemektedir.

KAYNAKÇA

Binan, D., Yüce Aşkun, İ. ve Çobancaoğlu, T. (Ed.). (2014). *Balıkesir Havran'da Kentsel Kültür Mirası ve Koruma.* Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Yayınları: 787. ISBN: 978-975-6264-89-8

Çobancaoğlu, T. (1998). *Türkiye'de Ahşap Ev'in Bölgelere Göre Yapısal Olarak İncelenmesi ve Restorasyonlarında Yöntem Önerileri*. [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Mimar Sinan Üniversitesi.

Göktaş, Ş. N. (2020). *Balıkesir Havran'da Bulunan Geleneksel Konutların Yapım Teknikleri ve Taşıyıcı Sistem Özellikleri Açısından İncelenmesi* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi].Bursa Uludağ Üniversitesi.

ICOMOS. (1999). Geleneksel Mimari Miras Tüzüğü. ICOMOS. https://www.icomos.org

ICOMOS Türkiye Milli Komitesi. (2013). *ICOMOS Türkiye mimari mirası koruma bildirgesi*. ICOMOS Türkiye. https://www.icomosturkiye.org

54 ADA
8 PARSEL

e-ISBN: 978-625-6212-69-5

CUMHURİYET CADDESİ ÜZERİNDE KONUMLANAN BİR DÜKKÂN: 54 ADA 8 PARSEL

Damla Nur ERDOĞAN[1] – Tigin TÖRE[2]

GİRİŞ

Bu çalışma, Balıkesir'in Havran ilçesi, Cumhuriyet Caddesi üzerinde yer alan ve 54 ada 8 parselde kayıtlı olan tescilli ticari yapının detaylı mimari belgeleme sürecini ve koruma önerilerini kapsamaktadır. Kentsel sit alanı içerisinde bulunan yapı, bölgedeki geleneksel ticaret yapılarının tipik bir örneği olarak büyük önem taşımaktadır. Projenin temel amacı, yapının mevcut durumunu (rölöve) titizlikle belgelemek, geçirdiği değişimleri ve özgün mimari özelliklerini (restitüsyon) tespit etmek ve bu tarihi yapının özgünlüğünü koruyarak sürdürülebilir bir geleceğe aktarılması için restorasyon müdahalelerini önermektir.

Bu ticari yapı tescilli bir kültür varlığıdır. Yapı, bitişik nizamda inşa edilmiş olup, her iki yanında da iki katlı ticari binalar bulunmaktadır ve bu komşu yapılar da tescillidir. Bina günümüzde de ticari amaçla kullanılmaya devam etmektedir.

Binayı yaptıran kişi, mimarı ve kesin yapılış tarihi bilinmemekle birlikte, Balıkesir Havran'da bulunan bu ticari yapının 19. yüzyıl sonları ile 20. yüzyıl başlarına tarihlendirildiği tahmin edilmektedir.

İki katlı olan yapı, caddeye paralel uzanmakta ve tek bir cepheye sahiptir. Zemin katta kemerli bir giriş ve vitrin düzeni mevcuttur. Çatısı kırma çatı tipinde olup alaturka ve marsilya kiremit ile kaplıdır. Birinci kat cephesinde ise özgün demir parmaklıklı iki adet çift kanatlı pencere dikkat çekmektedir (Şekil 1a).

Şekil 1 a) Yapı dış görünüm **b)** Vaziyet planı ve tescilli yapıların silüeti.

1 Y. Mimar, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Koruma ve Restorasyon Yüksek Lisans Programı.
E-posta: damlaerdogan3@gmail.com ORCID: 0000-0001-8266-1643

2 Dr. Öğr. Üyesi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü.
E-posta: tigin.tore@msgsu.edu.tr ORCID: 0000-0002-8703-7345

Atıf: Erdoğan, D. N., & Töre, T. (2026). Cumhuriyet Caddesi Üzerinde Konumlanan Bir Dükkân: 54 ada 8 parsel. İçinde: D. Ulusoy Binan, K. Güler, & D. S. Eyüpgiller (Ed.), *Balıkesir Havran'ın Mimarlık Mirası* (Cilt III: Havran'da Batı Etkili Evler, Ticaret, Kamu Yapıları ve Koruma Projeleri) ss. 153-164. Ege Yayınları, İstanbul.

A. RÖLÖVE

A.1 Konum

Yapı; Balıkesir ili Havran ilçesi Mescit Mahallesi'nde, Dumlupınar Caddesi'nin devamında Cumhuriyet Caddesi üzerinde, 54 ada 8 parselde bulunan yapı kritik bir konumda yer almakta ve bulunduğu konum itibarıyla tarihi çarşı dokusunun sürekliliğini sağlamaktadır (Şekil 1b).

Bu ticari yapı, çevresindeki diğer tescilli dükkânlarla yan yana konumlanmıştır. Bu yakın konumlanma, sadece tekil bir yapıyı değil, Cumhuriyet Caddesi üzerindeki tarihi ticari dokunun kentsel bütünlüğünün korunmasında önemli bir rol oynamaktadır.

A.2 Plan ve Cephe Özellikleri

Zemin Kat Mekanları (Z-01)

Yapının zemin katı tek bir mekândan oluşmaktadır (Z-01). Yapıya giriş, özgün olduğu düşünülen, çift kanatlı, kemerli, metal ve cam malzemeden yapılmış bir kapıdan sağlanmaktadır. Kapının iki yanında, yine kemerli cam ve metal malzemeden yapılmış vitrinler bulunmaktadır. Zemin döşemesi şu anda beton ile kaplıdır.

Sağ tarafta bulunan ahşap gemici merdiveni ile üst kattaki depo hacmine çıkılmaktadır. Mevcut kullanıcı, bu merdiveni kendisinin sonradan eklediğini, daha sonra alt basamaklarını alan ihtiyacından dolayı kestiğini ve tavandaki boşluğu da kendisinin açtığını belirtmiştir.

Tavan ahşap kiriş ve ahşap kaplamadan oluşmaktadır. Tavanın orta kısmında, sonradan sac ile kapatılmış bir boşluk bulunmaktadır; etrafını ahşap profil çevrelemiştir. Yapının orijinalinde üst mekana bu boşluktan çıkıldığı düşünülmektedir. Gemici merdiveninin arkasından başlayıp sol duvarı da dolaşan geniş ahşap raflar ile sağ duvarda raflı ahşap ünite yer almaktadır (Şekil 2).

Şekil 2: Yapı iç görünümleri Z-01.

Birinci Kat Mekanları (1-01)

Birinci kat tavan döşemesi, çıtalı ahşap kaplamadır. Kaplamada yer yer sonradan oluşan boşluklar bulunmaktadır. Yer döşemesi de ahşap kaplamadır. Mevcut merdiven boşluğu için zemin döşemesinin bir kısmı kesilmiştir. Asıl olduğu düşünülen özgün çıkış boşluğu ise sac ile kapatılmıştır. Bu katta tavan ve yer döşemesinin orijinal olduğu düşünülmektedir.

Sol ve arka duvarda silmeler (duvar profilleri) bulunmaktadır. Sağ duvarda ise silme izi vardır. Silmelerin orijinalliği konusunda kesin bir bilgi edinilememiştir. Duvar sıvalarında bölgesel renk değişimleri görülmektedir. Tescil fişindeki fotoğraftan orijinal olduğu anlaşılan iki adet çift kanatlı pencere ve demir parmaklıklar bulunmaktadır; bu elemanlarda şu an hafif hasar mevcuttur. İçeride herhangi bir denizlik izine rastlanmamıştır, ancak dışarıda pervaz ve denizlik bulunduğu düşünülmektedir (Şekil 3). Bu gözlemler ve yapıda gerçekleştirilen tespitler ışığında plan rölöveleri oluşturulmuştur (Şekil 4).

Şekil 3: Yapı iç görünümleri 1-01.

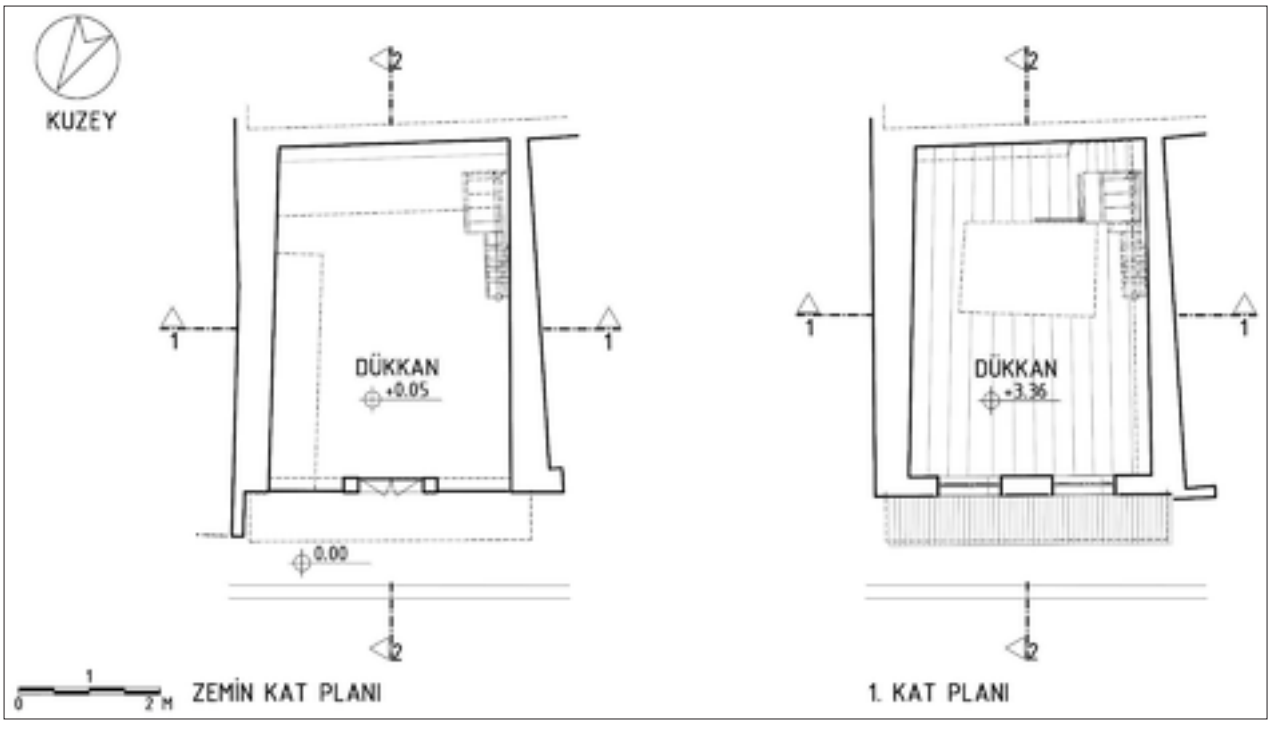
Çatı

Yapının çatısı kırma çatı tipindedir ve alaturka ile marsilya kiremitler ile kaplıdır.

Kuzey (Cadde) Cephesi

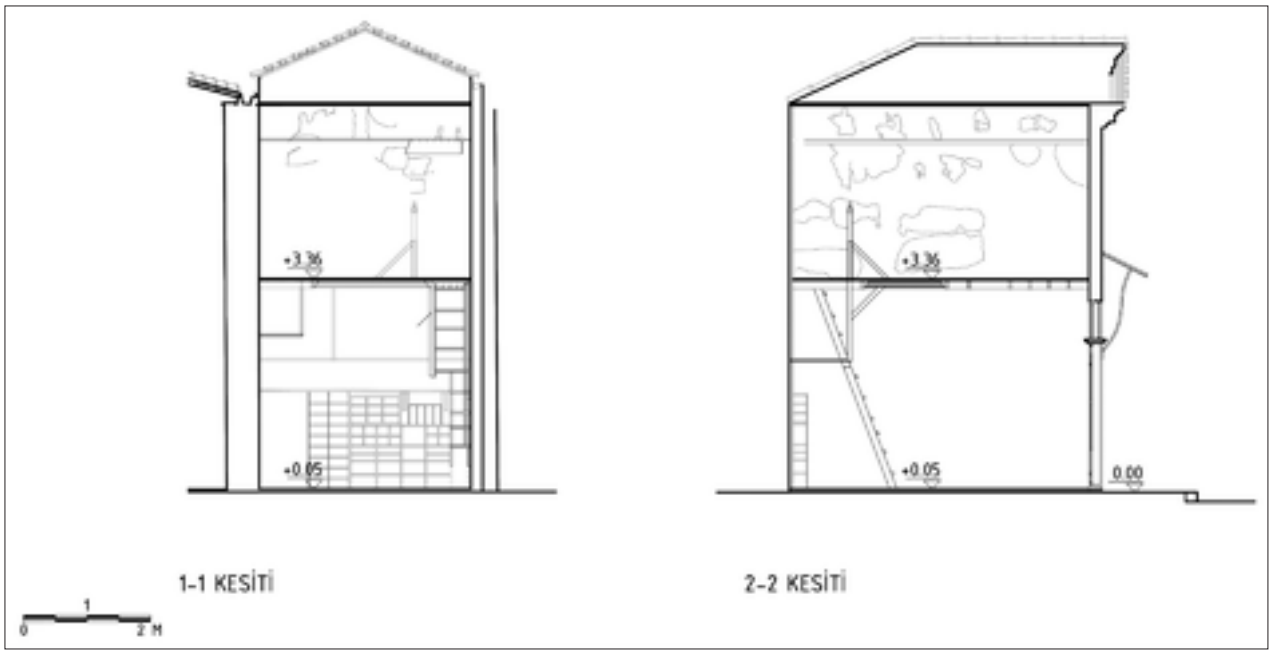
Yapı, bitişik nizamlıdır ve tek cephesi cadde üzerindedir. Zemin kat cephesinde özgün olduğu düşünülen çift kanatlı metal-cam vitrin ve kapı elemanları vardır. Üç bölümden oluşan girişte üç adet eş yarım daire kemer bulunmaktadır. Kemerler camlı ve demir parmaklıklıdır.

Zemin kat üzerindeki mevcut saçak, oluklu sactır. Saçağın özgün paraçorları (ahşap destek elemanları) yerindedir. Vitrinin sağ ve solunda üçer adet metal menteşe görülmektedir; bunların, daha önceki vitrin kapağına ait oldukları düşünülmektedir.

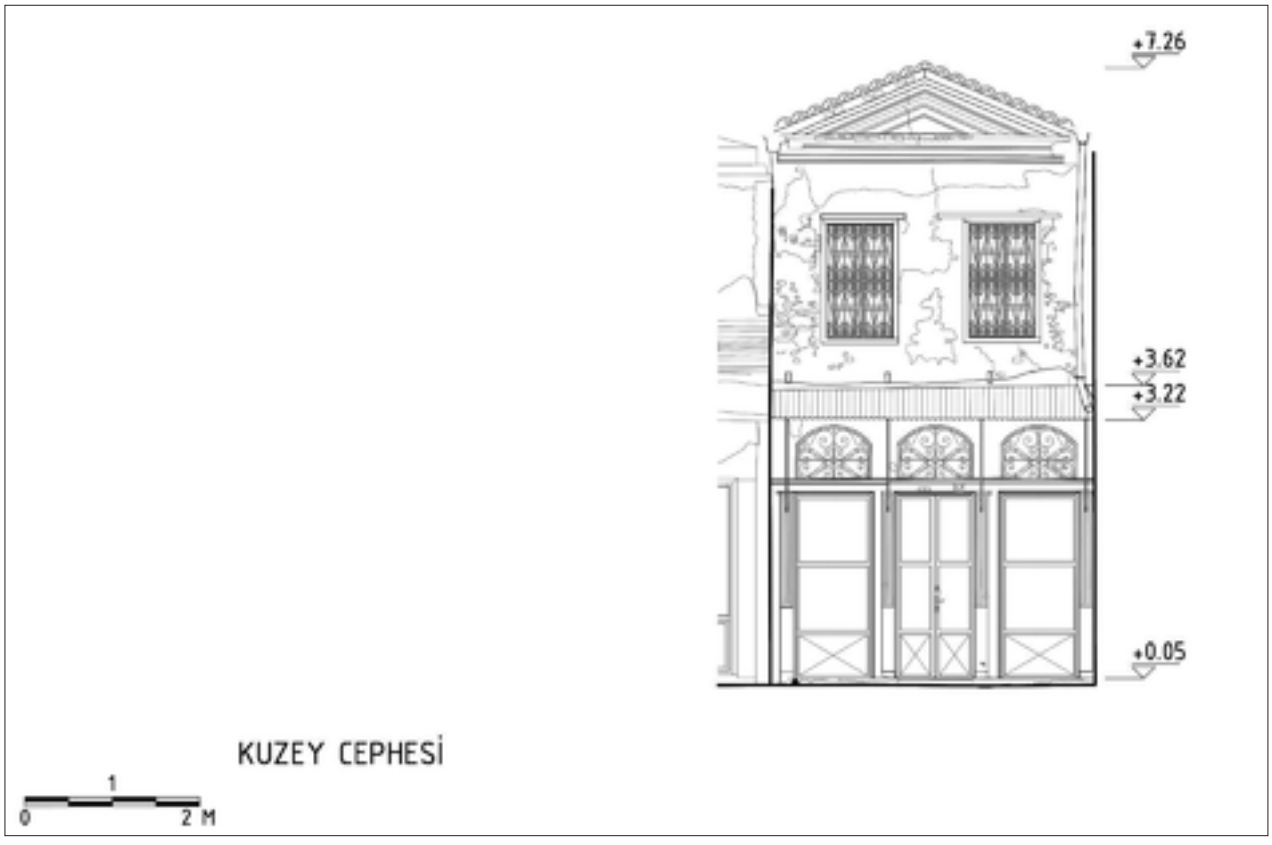

Şekil 4: Rölöve kat planları.

Birinci kat cephenin tuğla duvarı üstündeki sıva, büyük oranda dökülmüştür. Saçağın üzerinde PVC yağmur iniş borusu ve şu an kabloları taşıyan dört adet metal eleman görülmektedir. İki adet çift kanatlı demir parmaklıklı pencere mevcuttur. Ahşap kasaları görülmekle birlikte denizlik ve pervaz bulunmamaktadır. Çatıda bulunan silmelerin, tescil fotoğrafından da görüldüğü üzere özgün olduğu tespit edilmiştir. Binada büyük oranda yapısal bozulma görülmemektedir. Bu tespitler ve belgeleme çalışmaları sonucunda üretilmiş kesit ve görünüşler Şekil 5 ve Şekil 6 olarak verilmiştir.

Şekil 5: Rölöve kesitler.

Şekil 6: Kuzey cephesi rölövesi.

A.3 Yapım Tekniği ve Malzeme Özellikleri

54 ada 8 parselde bulunan ticari yapıda ahşap, metal, tuğla, sıva, alaturka kiremit ve beton gibi malzemeler kullanıldığı gözlemlenmiştir. Yapının duvarları kâgir tuğla sistemiyle inşa edilmiştir. Zemin kat cephesi (vitrinli kısım) kâgir tuğla, cam ve metal malzemelerden oluşmaktadır. Zemin kat yer döşemesi beton malzeme ile kaplıdır; ancak özgün döşeme malzemesi tespit edilememiştir. Zemin kat tavanı ahşaptır. Raflar ahşap, taşıyıcıları metaldir. Merdiven ahşaptır.

Birinci kat yer döşemesi ahşaptır ve kısmi bir boşluk sac ile kapatılmıştır. Birinci katın duvarları da kâgir tuğladır. Tavan döşemesi ve çıtaları ahşaptır. Mevcut silmeler ahşaptır. Çift kanatlı pencereler ahşap kasalı ve metal parmaklıklıdır. Pencere camlarında kısmi kırıklar mevcuttur. Çatı kaplama malzemesi alaturka kiremittir.

B. RESTİTÜSYON ÖNERİSİ (ÖZGÜN DURUMA DÖNÜŞ ÖNERİSİ)

Yapının Araştırılması ve Özgün Dönemin Belirlenmesi

Balıkesir ili Havran ilçesinde 54 ada 8 parselde yer alan ticari yapıya restitüsyon önerisi hazırlamak amacıyla 2019 Nisan ayında Ulusal Tez Merkezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Kütüphanesi, Havran Belediye Arşivi ve Balıkesir Kurulu'nda detaylı araştırmalar yapılmıştır. Havran, Ege Bölgesi ve ada mimarisi, tarihi dükkan yapıları, çarşı dokusu gibi anahtar kelimelerle yürütülen araştırmalarda elde edilen veriler şu şekildedir: Yapıya ait 1982 tarihli tescil fişi, Adalı (2013) yüksek lisans tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Restorasyon Anabilim Dalı'na ait Bergama Çarşısı arşivi, Balıkesir Havran'da Kentsel Kültür Mirası ve Koruma" (Binan vd., 2014) kitabı, ve "Balıkesir Havran'da Bulunan Geleneksel Konutların Yapım Teknikleri Ve Taşıyıcı Sistem Özellikleri Açısından İncelenmesi" (Göktaş, 2020) " incelenmiştir.

1982 tarihli tescil fişinde yapıya ait eski tarihli bir fotoğraf ve yapının genel bilgileri yer almaktadır. Bu tescil fişi dışında eski tarihli bir fotoğraf, harita veya sözlü bir veri bulunamamıştır. Burçin Adalı'nın tezinde Havran'daki çarşı dokusu hakkında bilgi bulunmasına rağmen, 54 ada 8 parsel ticari yapı restitüsyon önerisinde kullanılabilecek özel görsel veya yazılı belgeye rastlanmamıştır.

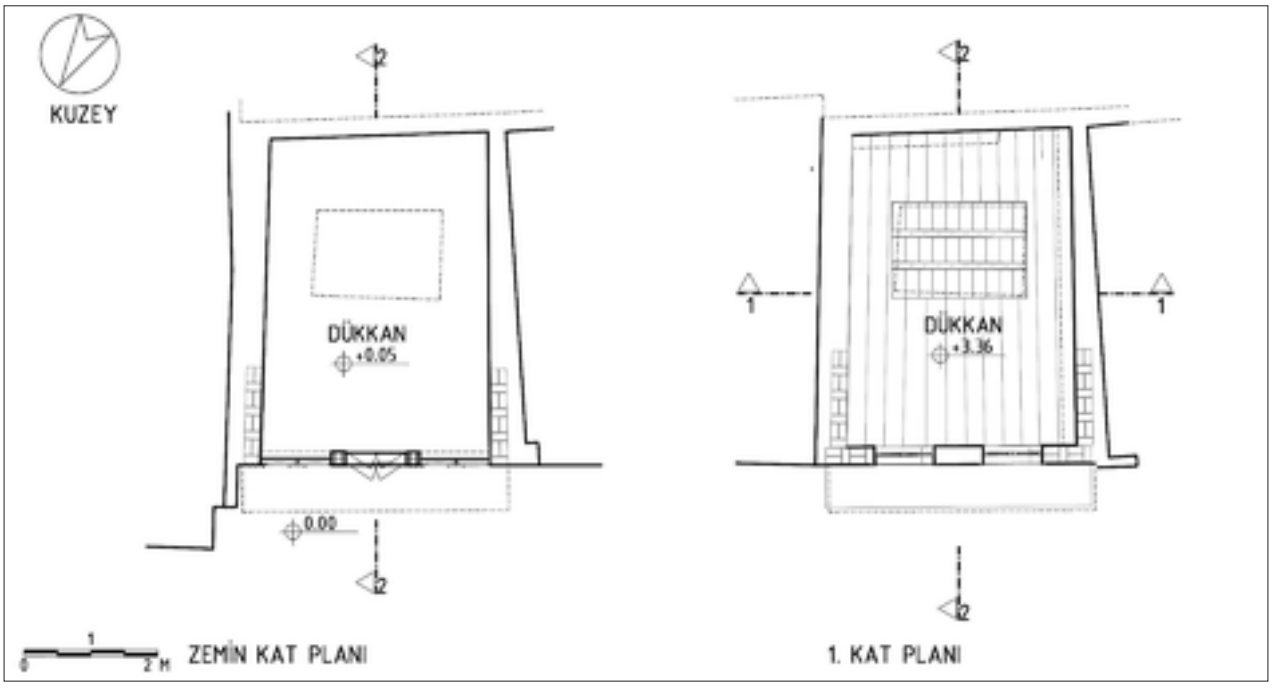
Restitüsyon Önerilerine Dayanak Sağlayan Veriler

Zemin Kat Restitüsyonu (Şekil 7)

- **Yapısal Veriler (Rölöveden Gelen İzler, Hasar Tespit)**
- **Zemin Kat Döşemesi:** Z-01 mekanının yer döşemesindeki şapta herhangi bir özgün iz bulunamadığından, özgün zemin malzemesine yönelik kesin bir görüş **belirtilememiştir**.
- **Merdiven ve Boşluk:** Mevcut ahşap merdiveni ve tavandaki çıkış açıklığını kullanıcının kendisinin yaptığını beyan etmesi nedeniyle, özgün olmadıkları **tespit edilmiştir**. Özgün çıkışın, tavan döşemesinin ortasında yer alan ve şu an sacla kapatılmış olan boşluktan sağlandığı **düşünülmektedir**. Boşluk etrafındaki ahşap profil de bu savı doğrular niteliktedir.
- **Tavan:** Tavandaki ahşap kirişlemelerin yapının özgün strüktürüne ait olduğu **tespit edilmiştir**.
- **Raflar:** Sol ve karşı duvarda yer alan geniş ahşap rafların, kullanıcının ihtiyacına yönelik sonradan eklendiği **tespit edilmiştir** ve özgün değildir.

Birinci Kat Restitüsyonu (Şekil 7)

- **Döşeme ve Boşluk:** Birinci kata çıkılan boşluğun sonradan açıldığı tespit edilmiştir. Ahşap yer döşemesinin sac kaplamalı kısımlar haricindeki bölümlerinin özgün olduğu tespit edilmiştir.
- **Tavan:** Ahşap tavan döşemesi ve çıtalarının özgün olduğu tespit edilmiştir.
- **Pencereler:** Tescil fişindeki fotoğraf ile uyumu nedeniyle çift kanatlı pencerelerin özgün olduğu tespit edilmiştir. İç kısımda denizliğe dair bir ize rastlanmamakla birlikte, dış cephede pervaz ve denizlik bulunduğu düşünülmektedir.

Şekil 7: Restitüsyon kat planları.

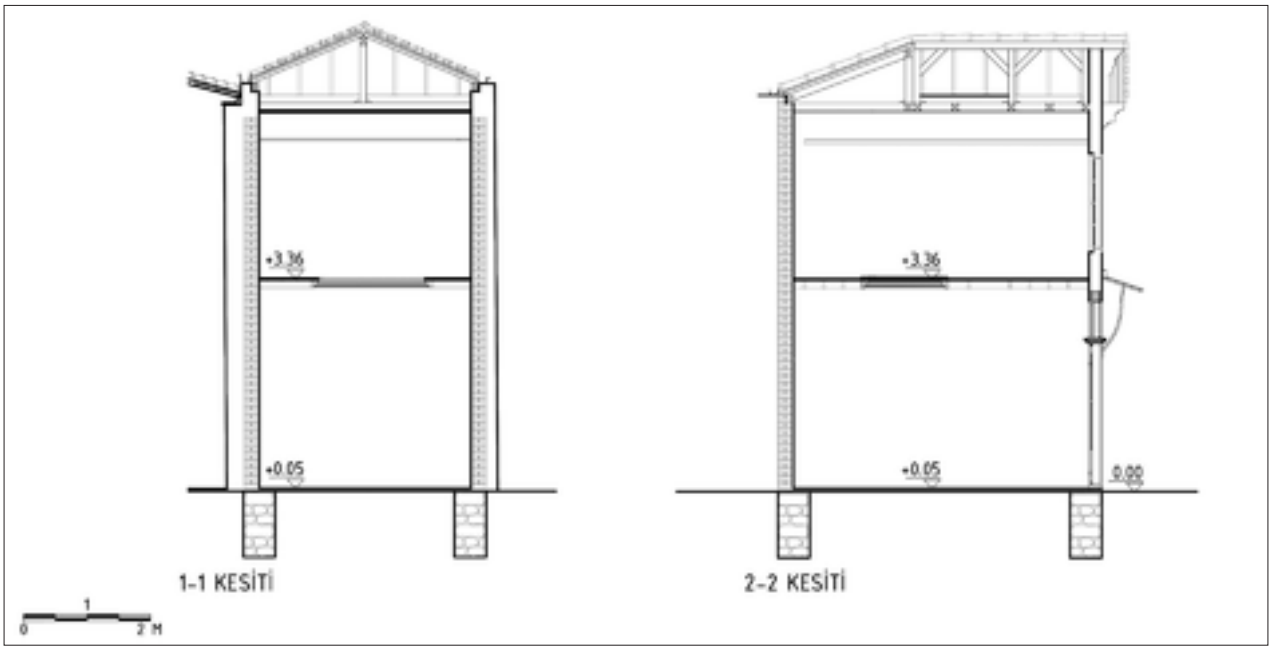
- **Silmeler:** Güney duvarda silme izi saptanmakla birlikte özgünlüğüne dair kesin bir yorum yapılamamıştır. İki yan duvardaki mevcut silmelerin özgünlüğü hakkında da kesin bir bilgi bulunmamaktadır.

Çatı Restitüsyonu

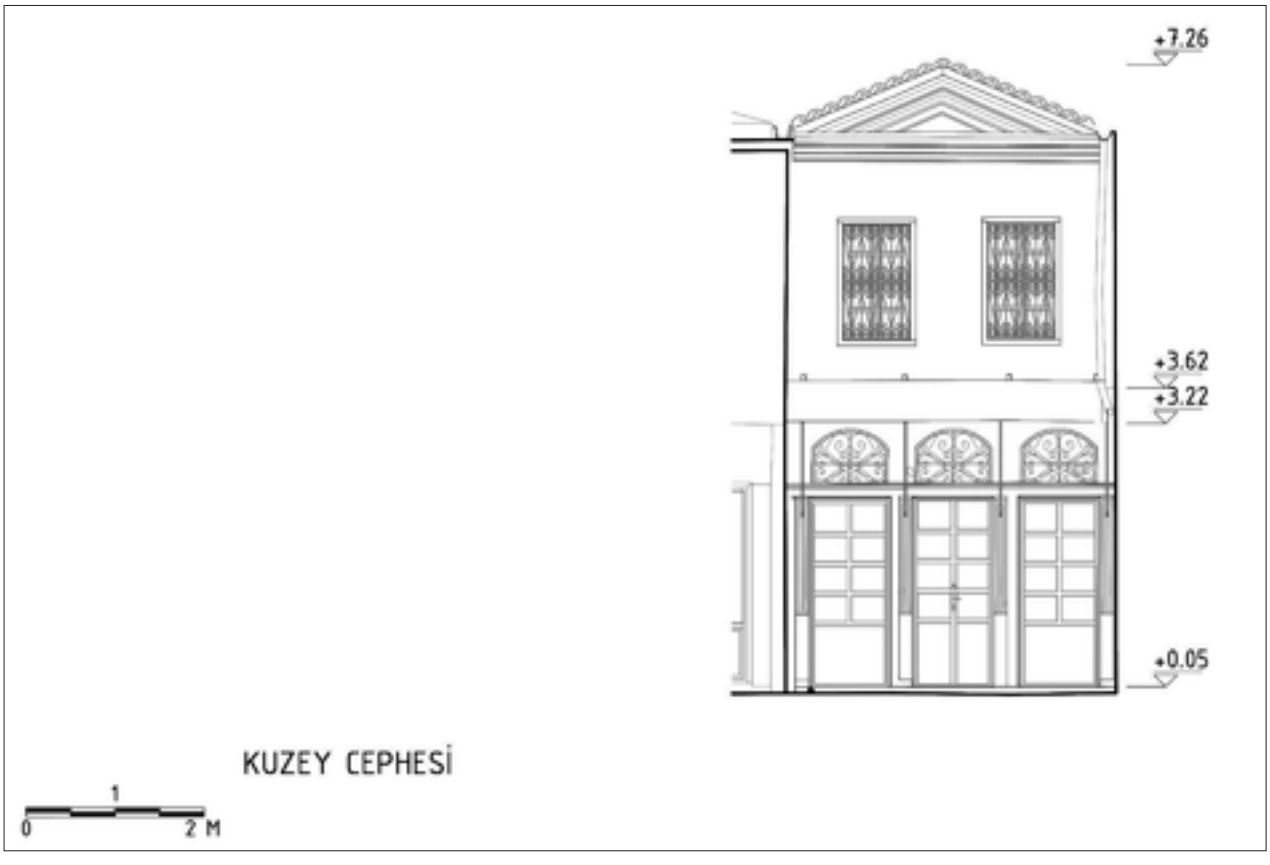
- **Malzeme:** Ticari yapı üstten fotoğraflandığında görülen mevcut alaturka ve Marsilya kiremitlerden, **alaturka kiremitlerin orijinal çatı örtüsü olduğu düşünülmektedir**. Marsilya kiremitlerin ise daha sonraki bir tadilatla eklenmiş olabileceği **düşünülmektedir**.

Cephe Restitüsyonu (Şekil 8 ve Şekil 9)

- **Zemin Kat:** Zemin kat cephede görülen kemerli vitrin ve kapı düzeninin özgün olduğu, fakat metal-cam elemanların sonradan yapıldığı düşünülmektedir. Orijinalinde ahşap eleman kullanılması muhtemeldir. Kapının iki yanında bulunan oyma şekillerinin özgün olduğu tespit edilmiştir.

Şekil 8: Restitüsyon enine ve boyuna kesit.

Şekil 9: Kuzey cephesi restitüsyon önerisi.

- **Saçak:** Saçak paraçollerinin (konsol destekleri) şekil ve malzeme itibariyle özgün olduğu tespit edilmiştir. Paraçollerden yola çıkılarak daha önce oluksuz sac saçak bulunduğu sonucuna varılmıştır. Oluklu sac giriş saçağının ise yapının tarihlendirilmesine bağlı olarak değiştirildiği düşünülmektedir.
- **Üst Kat:** Çatı kısmındaki silmelerin, bölgenin tipolojisine ve tescil fotoğrafına dayanarak özgün olduğu tespit edilmiştir.

C. RESTORASYON ÖNERİSİ

Yapının Onarımına İlişkin müdahale Yaklaşımları

Yapılan restorasyon çalışması sonucunda yapının asıl işlevini sürdürmesi ve özgünlüğü tespit edilen detaylarla tamamlanması önerilmiştir.

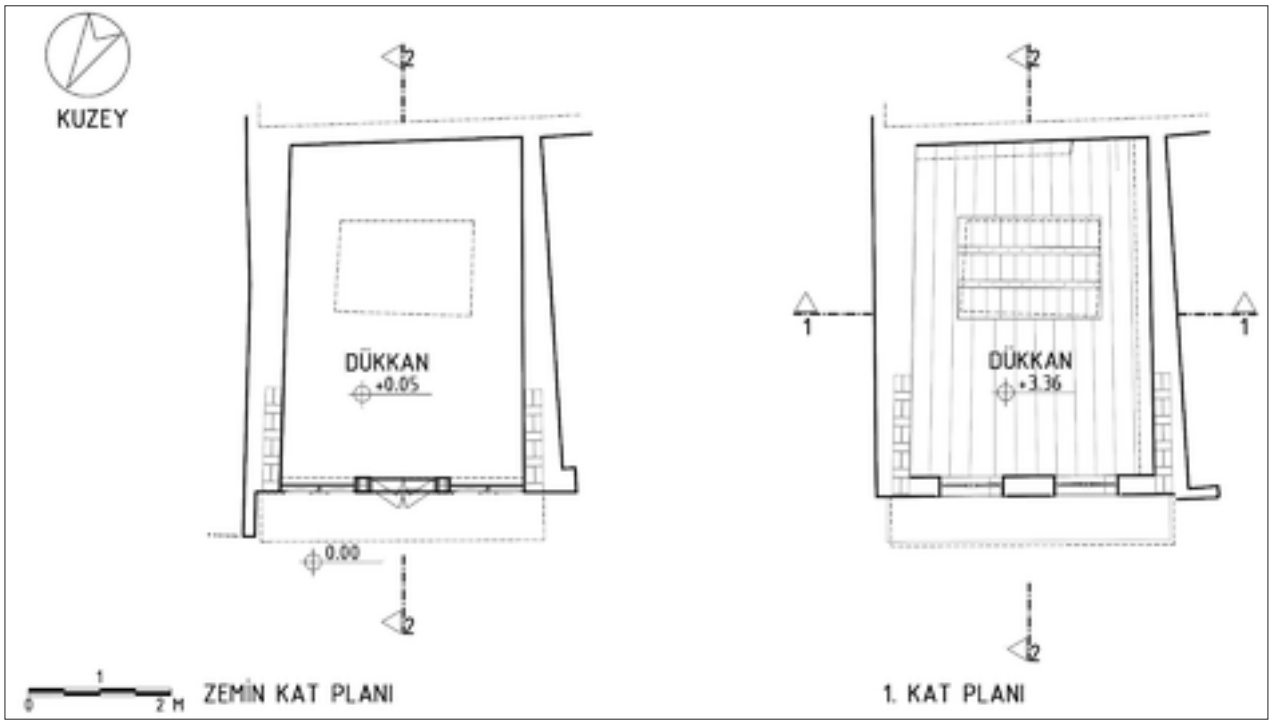
Plan Ölçeğindeki Müdahaleler (Şekil 10):

Zemin Kat:

- Zemin döşemesi hakkındaki kararın, raspadan (kazıdan) sonraya bırakılması önerilmiştir, zira dökülmüş şapta bir iz bulunmadığı için öncesinde sağlıklı bir karara varılamaz.
- Mevcut kullanıcının kendisinin açtığı beyanında bulunduğu merdiven çıkışının kapatılması önerilmiş; niteliksiz ve sağlam olmayan merdivenin kaldırılması önerilmiştir.
- Bunun yerine üst kata özgün açıklıktan çıkılması ve seyyar merdiven kullanılması önerilmiştir.
- Şu an sac ile kapalı olan bu özgün açıklığa ahşap bir kapak yapılması önerilmiştir.

Birinci Kat:

- Zemin ahşap kaplamalarının bakımının yapılmasına ve sonradan açılan boşluğun onarımına karar verilmiştir.

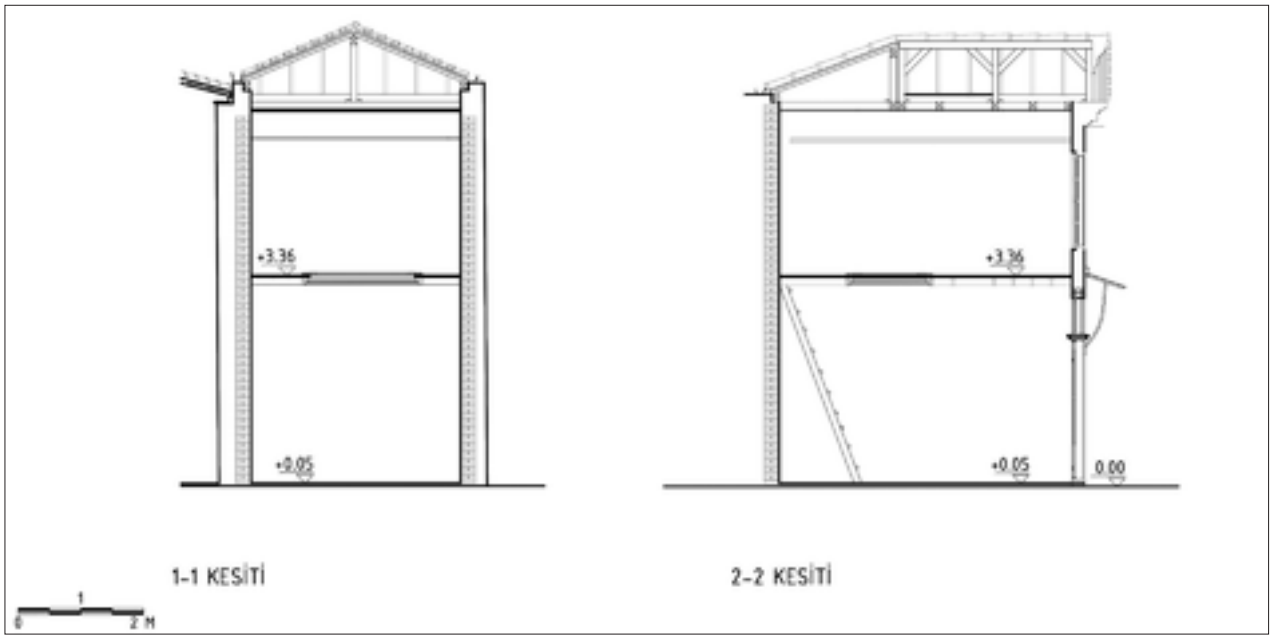
Şekil 10: Restorasyon kat planları.

- Özgün boşluktaki sacın kaldırılıp yerine ahşap kapak yapılması önerilmiştir. Bakım dahilinde duvar sıvalarının yenilenmesi önerilmiştir.
- Tavan kaplamalarındaki boşlukların tamirine ve bakımına karar verilmiştir. Pencerelerin de yine tamir ve bakımı yapılacaktır.

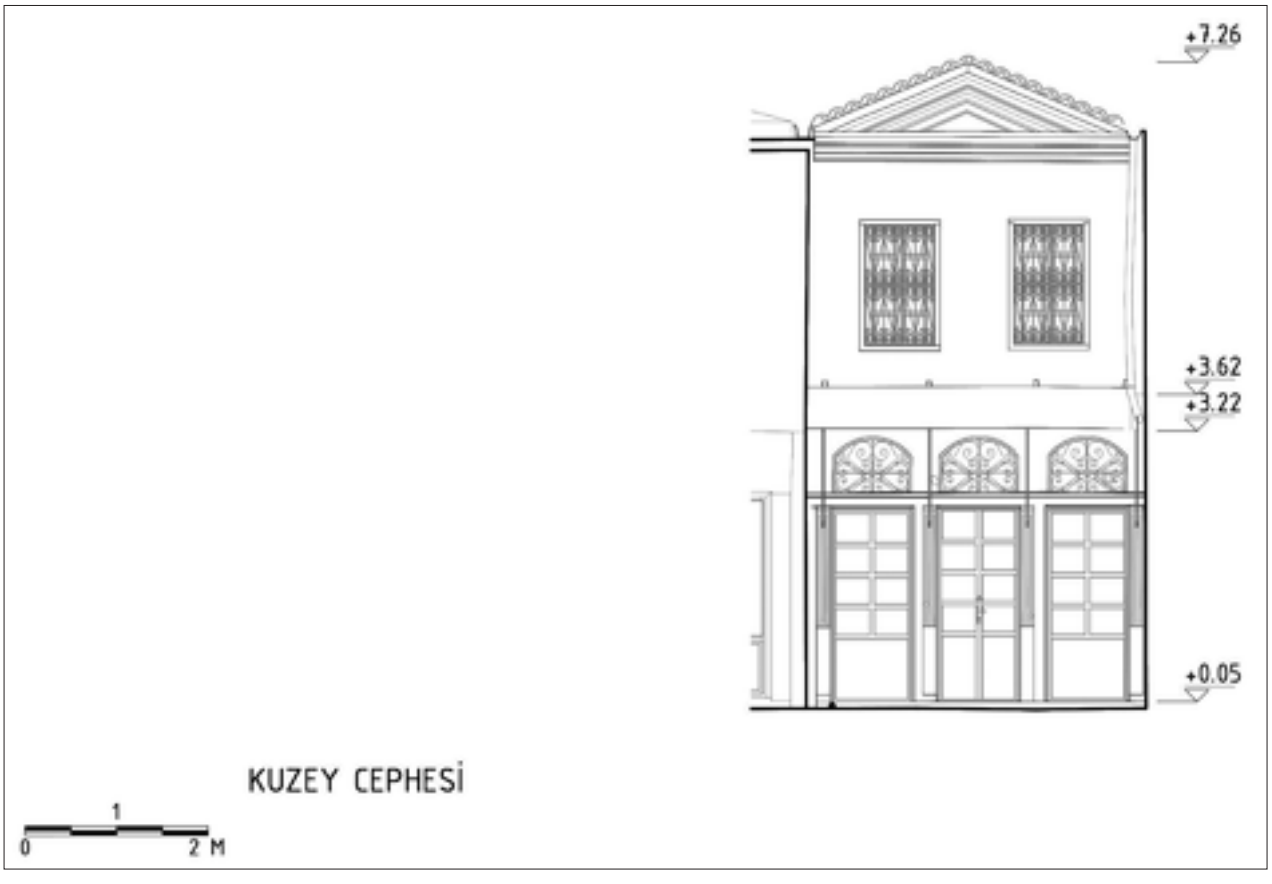
Cephe Ölçeğindeki Müdahaleler

Kuzey Cephe (Şekil 11 ve Şekil 12):

- Zemin kat cephede bulunan vitrin detayının, aynı cadde üzerindeki başka bir ticari yapının incelenmesi sonucunda özgün halinde daha çok sayıda cam bölmeli olması gerektiği düşünülmüştür. Bu doğrultuda revize edilmiş vitrin detayının uygulanması önerilmiştir.

Şekil 11: Restorasyon kesitler.

Şekil 12: Kuzey Cephesi restorasyon önerisi.

- Vitrin üzerinde bulunan parmaklıklı kemerlerin özgün olduğu tespit edilmiştir ve korunmalıdır.
- Restitüsyonda bulunan metal vitrin kapağı çalışmasından hareketle, kapağın özgün detay olması nedeniyle restorasyonda da yer verilmesi önerilmiştir.
- Oluklu sac saçak yerine, yine özgün taşıyıcıya oturan oluksuz sac saçak uygulanması önerilmiştir.
- Üst kat cephede ise; dökülmüş sıvanın yenilenmesi ve özgün çift kanatlı iki adet pencerenin bakım ve onarımının yapılması önerilmiştir.
- Ayrıca çatı kısmındaki profilde kopan parçaların tamiri yapılacaktır.

D. SONUÇ

54 ada 8 parselde yer alan tescilli ticari yapı, Havran'ın tarihî çarşı dokusu içerisinde konumlanmıştır. Yapının **ICOMOS Türkiye Mimari Mirası Koruma Bildirgesi (**ICOMOS 2013) kapsamında değerlendirilen yedi temel koruma değeri —**tarihî, mimari, belgesel, sanatsal, kullanım, çevresel/kentsel ve teknik/malzeme değerleri**— bu çalışmanın hem belgeleme hem de müdahale kararlarını yönlendiren temel ilkeler olmuştur.

Yapının **tarihî değeri**, Havran'ın 19. yüzyıl sonları ile 20. yüzyıl başlarındaki ticari gelişimini yansıtan bir belge niteliğindedir. Bu bağlamda, özgün dolaşım sisteminin (merdiven boşluğu) yeniden işlevlendirilmesi ve sonradan eklenen merdivenin kaldırılması gibi kararlar, yapının tarihsel sürekliliğini desteklemektedir.

Mimari ve sanatsal değerler, yapının özgün cephe düzeni, kemerli vitrinleri, çift kanatlı demir parmaklıklı pencereleri ve kırma çatısı gibi öğelerde somutlaşmaktadır. Bu öğelerin korunması ve onarımı, restorasyon sürecinde öncelikli olarak ele alınmış; özgün vitrin detaylarının yeniden tasarlanması ve saçak elemanlarının aslına uygun biçimde düzenlenmesi önerilmiştir.

Belgesel değer, 1982 tarihli tescil fişi ve akademik kaynaklar doğrultusunda yapılan restitüsyon çalışmalarıyla desteklenmiş; bu belgeler restorasyon kararlarının şekillenmesinde temel referanslar olarak kullanılmıştır.

Kullanım değeri, yapının günümüzde hâlâ ticari amaçla kullanılıyor olmasıyla korunmuş; restorasyon kararları bu işlevsel sürekliliği gözeterek alınmıştır. Mekânların bakım ve onarımı, hem özgünlüğün korunmasını hem de çağdaş kullanıma uygunluğun sağlanmasını hedeflemiştir.

Çevresel/kentsel değer, yapının bulunduğu kentsel sit alanı ve çevresindeki diğer tescilli yapılarla kurduğu bütünlük üzerinden değerlendirilmiş; cephe düzenlemeleri bu bağlamda çevresel uyumu gözeterek yapılmıştır.

Son olarak, **teknik ve malzeme değerleri**, yapının inşasında kullanılan kâgir tuğla, ahşap döşeme ve tavan kaplamaları, metal parmaklıklar ve alaturka kiremit gibi özgün malzemelerin korunması ve niteliksiz müdahalelerin temizlenmesiyle desteklenmiştir.

Yapının restorasyon kararları, yalnızca fiziksel müdahaleleri değil, aynı zamanda geleneksel mimari mirasın korunmasına yönelik etik ve kültürel sorumlulukları da içermektedir. Bu bağlamda, **ICOMOS Geleneksel Mimari Miras Tüzüğü** (ICOMOS, 1999)'nde belirtilen "çevreye uygun yöresel kimlik", "anonim olarak aktarılan yapı ustalığı" ve "toplumun katılımı ile sürdürülebilir koruma" ilkeleri doğrultusunda, yapı hem fiziksel hem de kültürel bağlamda değerlendirilmektedir.

Bu çalışma, mimari mirasın korunmasında **belgeleme, restitüsyon ve restorasyon** süreçlerinin birbirini tamamlayan bir bütün olarak ele alınmasının önemini ortaya koymaktadır. Yapının sahip olduğu çok yönlü değerlerin restorasyon kararlarıyla uyumlu biçimde değerlendirilmesi, hem bilimsel hem de etik açıdan örnek teşkil etmektedir. Bu yaklaşım, Havran'ın tarihî dokusunun sürekliliğini sağlamak ve yerel kimliği yaşatmak adına önemli bir katkı sunmaktadır.

KAYNAKÇA

Adalı, B. (2013). *Havran Kentsel Sit Alanı ve Dumlupınar Caddesi Koruma Önerisi* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi.

Binan, D., Yüce Aşkun, İ. ve Çobancaoğlu, T. (Ed.). (2014). *Balıkesir Havran'da Kentsel Kültür Mirası ve Koruma*. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Yayınları: 787. ISBN: 978-975-6264-89-8

Göktaş, Ş. N. (2020). *Balıkesir Havran'da Bulunan Geleneksel Konutların Yapım Teknikleri ve Taşıyıcı Sistem Özellikleri Açısından İncelenmesi* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi].Bursa Uludağ Üniversitesi.

ICOMOS. (1999). Geleneksel mimari miras tüzüğü. ICOMOS. https://www.icomos.org

ICOMOS Türkiye Milli Komitesi. (2013). *ICOMOS Türkiye mimari mirası koruma bildirgesi*. ICOMOS Türkiye. https://www.icomosturkiye.org

54 ADA
9 PARSEL

e-ISBN: 978-625-6212-69-5

CUMHURİYET CADDESİ ÜZERİNDE YER ALAN BİR TİCARET YAPISI : 54 ADA 9 PARSEL

Fatma Betül ÜREKLİ[1] – Tigin TÖRE[2]

GİRİŞ

Bu çalışma, Balıkesir ili Havran ilçesi Cumhuriyet Caddesi üzerinde, 54 ada 9 parselde yer alan köşe konumlu tescilli ticari yapının mimari belgeleme sürecini ve koruma önerilerini kapsamaktadır. Yapı, bitişik nizamda inşa edilmiş olup, doğu cephesinde 54 ada 8 parselde yer alan tescilli bir ticari yapı ile, batı cephesinde ise 237. Sokak'a paralel konumlanmış başka bir ticari yapı ile komşudur.

Yapının inşa tarihi, mimarı ve yaptıranına dair doğrudan bir belgeye ulaşılamamıştır. Ancak, yapı tipolojisi ve bölgesel mimari özellikler dikkate alındığında, bu ticari yapının 19. yüzyıl sonları ile 20. yüzyıl başlarına tarihlendirilebileceği öngörülmektedir. Günümüzde hâlen ticari amaçla kullanılmakta olan yapı, hem işlevsel sürekliliği hem de fiziksel bütünlüğü açısından önemli bir kültürel miras öğesi olarak değerlendirilmektedir.

54 ada 9 parseldeki bu yapı, komşu 54 ada 7 ve 8 parsellerdeki diğer dükkânlarla birlikte; ayrıca 68 ada 1 parsel ve 62 ada 1 parseldeki yapılarla bütünleşerek Cumhuriyet Caddesi üzerindeki tescilli ticari yapı gruplarından birini oluşturmaktadır. Bu grup, Havran'ın tarihi çarşı dokusunun korunması açısından kentsel ölçekte anlamlı bir bütünlük sunmaktadır (Şekil 1).

Şekil 1: Yapı Dış Görünümleri.

1 Mimar, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Koruma ve Restorasyon Yüksek Lisans Programı.
E-posta: betulurekli@gmail.com, ORCID: 0000 0001 6024 3942

2 Dr. Öğr. Üyesi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü.
E-posta: tigin.tore@msgsu.edu.tr ORCID: 0000-0002-8703-7345

Atıf: Ürekli, F. B., & Töre, T. (2026). Cumhuriyet Caddesi Üzerinde Yer Alan Bir Ticaret Yapısı: 54 Ada 9 Parsel. İçinde: D. Ulusoy Binan, K. Güler, & D. S. Eyüpgiller (Ed.), *Balıkesir Havran'ın Mimarlık Mirası* (Cilt III: Havran'da Batı Etkili Evler, Ticaret, Kamu Yapıları ve Koruma Projeleri) ss. 165-176. Ege Yayınları, İstanbul.

A. RÖLÖVE

A.1 Konum

Yapı, Balıkesir ili Havran ilçesi Mescit Mahallesi'nde, Dumlupınar Caddesi'nin devamı niteliğindeki Cumhuriyet Caddesi üzerinde, 54 ada 9 parselde konumlanmaktadır.

Bu köşe parseldeki ticari yapı, **hemen yanında yer alan 54 ada 7 ve 8 parseldeki diğer tescilli dükkânlarla doğrudan bitişik** konumlanarak cadde boyunca uzanan tarihi ticaret aksını tanımlamaktadır. Aynı zamanda, **caddenin tam karşısında bulunan 68 ada 1 parseldeki tescilli yapı ile yüz yüze** yer alarak kentsel diyalog kurmaktadır. Bu merkezi konumlanma, sadece tekil bir yapıyı değil, **tüm Cumhuriyet Caddesi üzerindeki tarihi ticari dokunun kentsel bütünlüğünün korunmasında hayati bir rol** oynamaktadır (Şekil 2).

Şekil 2: Yapı silüeti ve vaziyet planı.

A.2 Plan ve Cephe Özellikleri

Zemin Kat (Z-01)

Yapının zemin katı tek bir mekândan oluşmaktadır. Giriş kapısı, Cumhuriyet Caddesi'ne paralel değil, açılı bir şekilde konumlanmıştır. Ahşap ve cam malzemeden oluşan bu kapıdan Z-01 mekânına girilmektedir. Zemin döşemesi şap malzeme ile kaplanmış olup, özgün döşeme hakkında bilgi bulunmamaktadır. Doğu duvarda (237. Sokak cephesi) açılmayan tek kanatlı bir pencere yer almakta, pencerenin önünde sabit ahşap raflar bulunmaktadır. Beşgen formdaki mekânda güney ve batı duvarlarında sabit raf sıraları mevcuttur (Şekil 3).

Güney duvarda, raf sırasının sonunda birinci kata açılan merdiven boşluğu, mevcut kullanıcı tarafından haşere önleme amacıyla yerleştirilen ahşap panel ile kapatılmıştır. Duvarlar boyalıdır ve herhangi bir yapısal hasar gözlemlenmemiştir. Tavan ahşap kaplama olup, ortasında ahşap profilli tavan göbeği yer almaktadır. Tavan kaplamalarının sonradan eklendiği, göbek ile kaplama arasındaki seviye farkından anlaşılmaktadır. Giriş kapısının sol kısmı (Cumhuriyet Caddesi cephesi), ahşap ve cam malzemeden oluşan bir vitrindir. Yapının birinci katına (1-01 mekânı) zemin kattan doğrudan erişim bulunmamaktadır.

Birinci Kat (1-01)

Birinci kata çıkış, 237. Sokağa paralel cephenin sonundaki ahşap kapıdan sağlanmaktadır. Ahşap kapı yerden iki basamak yükseltilmiştir; niteliğine bağlı olarak kapının özgün olmadığı düşünülmektedir. Kapının üstünde açılmayan bir pencere bulunmaktadır. Orijinalinde tek kanatlı olan pencerenin bu fonksiyonu kullanım dışı bırakılmıştır ve bu nedenle özgün değildir. Kapıdan girildiğinde sahanlığa çıkılır ve devamında 13 basamaklı

Şekil 3: Yapı iç görünümleri Z-01.

Şekil 4: Yapı iç görünümleri 1-01.

tek kollu merdiven ile üst kat sahanlığına ulaşılır. Merdiven evinin tavanı ahşap kirişlemedir. Sıvalı duvarında yer yer dökülmeler görülmektedir. Merdiven evinin çatısı ana çatıdan ayrı ve daha düşük kotta, tek yöne eğimli sac kaplamadır. Üst sahanlıktan ahşap kapı ile 1-01 mekanına girilir. Bu ahşap kapının özgün olmadığı tespit edilmiştir (Şekil 4).

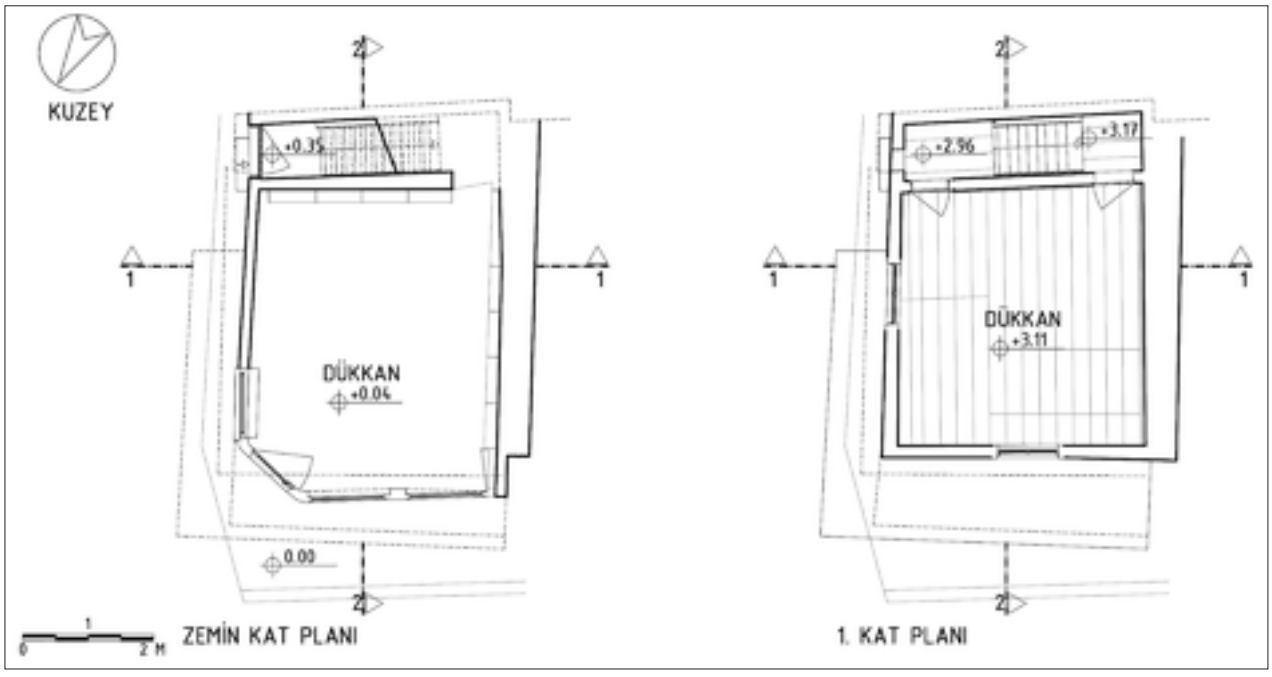
Birinci kat tavanı muşamba malzeme ile kaplıdır. Malzemenin kısmen sehim yaptığı yerde özgün ahşap tavan kaplaması görülmektedir. Kuzey ve doğu duvarda birer adet özgün giyotin pencere bulunur. Yapılan incelemede, bu pencerelerin camında hasar tespit edilmiştir. Batı duvar tamamen duralit ile kaplanmıştır. Diğer duvarlar kireç sıvalıdır ve sıvada yer yer çatlaklar bulunmaktadır. Odaya girilen kapının paralelinde, duvarın sonunda bir ahşap kapı daha yer almaktadır. İkinci kapıdan merdiven boşluğunda bir sahanlığa çıkılır. Bu sahanlıkta bir adet pencere boşluğu bulunmaktadır, ancak pencere mevcut değildir. Sahanlıkların ve 1-01 mekanının zemini ahşap kaplamadır. Yapının zemin ve birinci katına ilişkin betimlemeler ile yerinde gerçekleştirilen ölçümler esas alınarak, Şekil 5'teki rölöve planları hazırlanmıştır.

Çatı

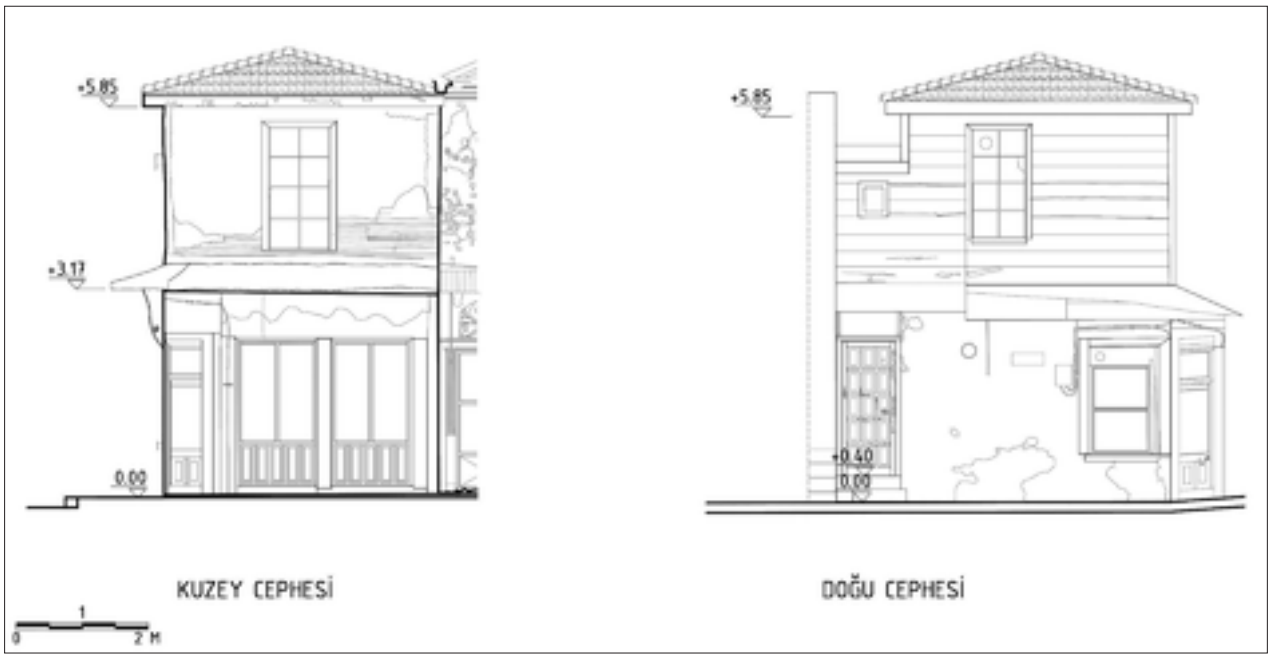
Yapının ana çatısı dört yana kırma olup, alaturka ve Marsilya kiremit karışımı ile kaplıdır. Üst kata çıkan merdiven evinin çatısı ana çatıdan ayrı, tek yöne eğimli sac kaplamadır.

Kuzey Cephe (Cumhuriyet Caddesi)

Kuzey cephesi, zemin katta ahşap ve cam vitrinden oluşmaktadır. Vitrinin camlı kısmının üstü ahşap kaplamadır ve bu kaplamada renklenmeler görülmektedir. Zemin kat cephesi, birinci kat cephesinden daha önde

Şekil 5: Rölöve kat planları.

Şekil 6: Rölöve kuzey cephesi ve doğu cephesi.

bulunmaktadır. Zemin katın saçağı ahşap kaplama ve üstü sac örtü şeklinde bir çıkmadır. Giriş kapısı cephe ile aynı düzlemde değildir, caddeye açılı durmaktadır. Birinci kat cephesinde bir adet özgün giyotin pencere bulunur. Pencerenin bir camı kırıktır. Cephe ahşap bağdadi sıvadır ve bu sıvada bölgesel dökülme ve yıpranmalar görülmektedir (Şekil 6).

Doğu Cephesi (237. Sokak)

Doğu cephesi; zemin katta açılmayan tek kanatlı bir pencere, 1-01 mekanına çıkan yerden iki basamakla yükseltilmiş ahşap kapı, bu kapının üstünde açılmayan bir pencere ve sıvalı duvardan oluşmaktadır. Pencerenin denizliği cepheden çıkma yapar. Pencerenin camından soba borusu dışarıya taşmıştır. Pencere üstünde cephede bütün olarak uzanmayan sac saçak yer alır. Bu saçağın iki adet metal paraçolu (konsol destekleri)

Şekil 7: Rölöve enine ve boyuna kesit.

bulunmaktadır. Cephenin sonunda yer alan ahşap kapı ve pencerenin özgün olmadığı düşünülmektedir. İki adet basamak da beton malzemeden yapılmıştır. Sıvalı ve boyalı duvarda bölgesel renk değişiklikleri ve çatlaklar görülmektedir. Bir adet elektrik kutusu ve kablolar bu duvarda yer almaktadır. Birinci kat cephesinde bir adet özgün olduğu düşünülen giyotin pencere görülmektedir. Bu pencerenin bir camı eksik ve bir camı sac ile kapatılmıştır. Zemin kattaki kapının hizasında, merdiven evinin daha düşük kottaki çatısı çıkma yapar. Çıkmanın altında pencere boşluğu görülmektedir. Birinci kat cephesi ahşap kaplamadır. Bu kaplamada yıpranmalar görülmektedir (Şekil 6).

A.3 Yapım Tekniği ve Malzeme Özellikleri

54 ada 9 parselde bulunan ticari yapıda ahşap, metal, tuğla, sıva, alaturka ve marsilya kiremit, muşamba, duralit, beton malzemeleri kullanıldığı gözlemlenmiştir. Duvarlar ahşap karkas tuğla dolgudur. Zemin kat cephe (vitrinli) cam ve ahşaptan oluşmaktadır. Zemin kat yer döşemesi betondur, özgün vaziyeti tespit edilememiştir. Zemin kat tavan ahşaptır. Raflar ahşaptır. Giriş kapısı cam ve ahşaptır. Üst kat giriş kapısı ahşap, basamakları betondur. Üst kat merdiveni ahşap, sol duvarda ise tuğlalar görülmektedir. Sahanlık ahşaptır. Üst örtü ahşap kirişleme üstü sactır. 1-01 mekan giriş kapısı ahşaptır. Batı duvar duralit kaplama, diğer duvarlar kireç sıvalıdır. Tavan ahşap kaplama üstü muşamba kaplıdır. Giyotin pencereler ahşap pervaz-kasadır. Sahanlığa çıkan kapı ahşaptır. Zemin ahşap kaplamadır. Cephe ahşap bağdadi üstüne sıva ve ahşap kaplamadır. Çatılar alaturka ve marsilya kiremit ve sac kaplamadır (Şekil 7).

B. RESTİTÜSYON ÖNERİSİ

Yapının Araştırılması ve Evreleri (Dönem Analizi)

Balıkesir ili Havran ilçesinde yer alan 54 ada 9 parseldeki ticari yapının restitüsyon önerisinin hazırlanması amacıyla 2019 yılı Nisan ayında çeşitli arşiv ve kaynaklarda araştırmalar gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda Ulusal Tez Merkezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Kütüphanesi, Havran Belediye Arşivi ve Balıkesir Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu incelenmiştir.

Araştırmalarda, 54 ada 8 parseldeki komşu yapıya ait 1982 tarihli tescil fişi, Adalı'nın (2013) "Havran Kentsel Sit Alanı ve Dumlupınar Caddesi Koruma Önerisi" başlıklı yüksek lisans tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Restorasyon Anabilim Dalı'na ait Bergama Çarşısı arşivi (MSGSÜ RADA), Balıkesir Havran'da

Kentsel Kültür Mirası ve Koruma"(Binan vd., 2014) kitabı, ve "Balıkesir Havran'da Bulunan Geleneksel Konutların Yapım Teknikleri Ve Taşıyıcı Sistem Özellikleri Açısından İncelenmesi" (Göktaş, 2020) " değerlendirilmiştir. Tescil fişinde yapıya dair eski bir fotoğraf ve genel bilgiler yer almakla birlikte, 54 ada 9 parseldeki yapıya ait doğrudan görsel veya yazılı belgeye ulaşılamamıştır. Bu nedenle restitüsyon önerileri, mevcut rölöve verileri, yapı üzerindeki izler ve bölgesel tipoloji analizlerine dayandırılmıştır.

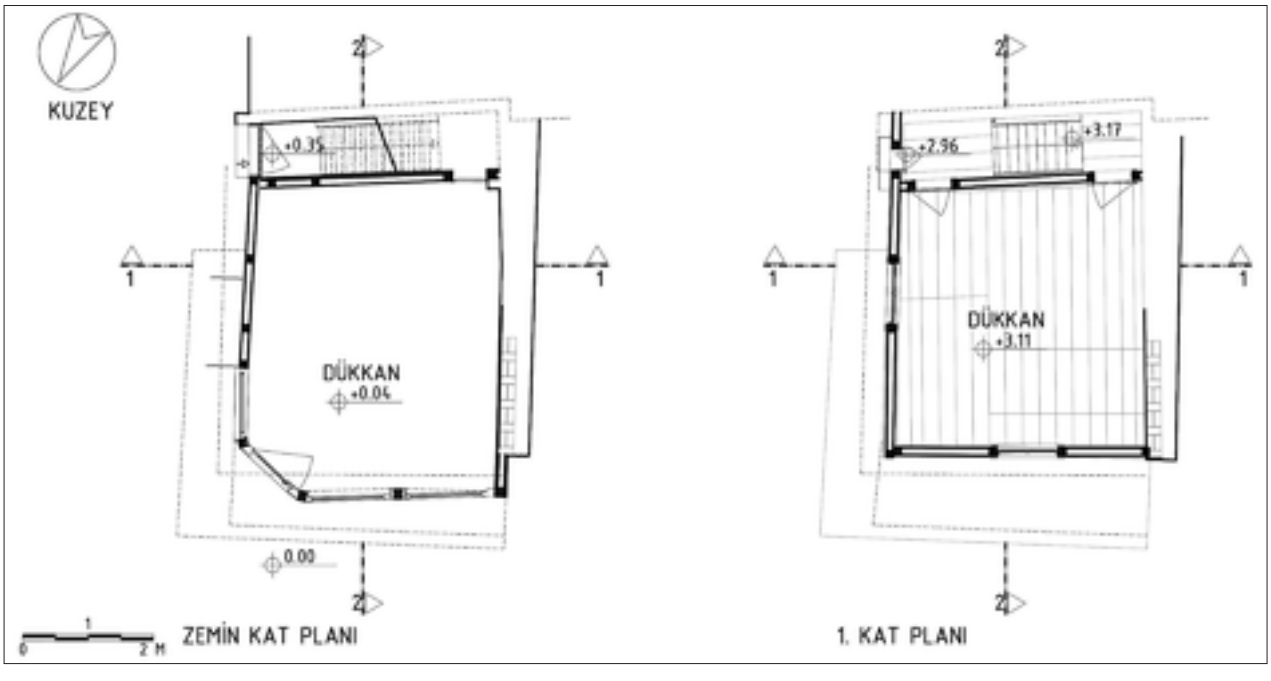
Restitüsyon Önerisi/Önerilerine Dayanak Sağlayan Veriler

Zemin Kat Restitüsyonu: (Şekil 8)

- Giriş kapısının özgün olmadığı tespit edilmiş, ancak özgün kapıya ait menteşe izleri hâlen mevcuttur. Bu izler doğrultusunda kapının özgün formu yeniden yorumlanabilir.
- Zemin döşemesi şap ile kaplı olup, özgün döşeme hakkında bilgi bulunmamaktadır. Bu nedenle döşeme restitüsyonu, raspadan sonra yapılacak iz araştırmasına göre şekillendirilecektir.
- Mekânda yer alan sabit ahşap rafların özgün olmadığı ve işlevsel ihtiyaç doğrultusunda sonradan eklendiği anlaşılmıştır.
- Güney duvarda yer alan merdiven boşluğu, sonradan eklenen ahşap panel ile kapatılmıştır; özgün planda bu alanın açık olduğu görülmektedir.
- Tavan kaplamalarının niteliksiz ve sonradan eklendiği, göbek ile kaplama arasındaki seviye farkından anlaşılmaktadır.

Birinci Kat Restitüsyonu: (Şekil 8)

- 237. Sokak cephesindeki iki basamak ve ahşap kapı özgün değildir; kapı üstü pencere de niteliksiz ve sonradan eklenmiştir.
- 13 basamaklı tek kollu merdiven, merdiven sahanlığı ve ahşap kirişleme özgün niteliktedir.
- 101 mekânına açılan kapı özgün değildir; batı duvar kaplaması (duralit) ve tavan muşamba kaplaması da sonradan eklenmiştir.
- Kuzey ve doğu duvarlardaki giyotin pencereler özgün olup, camlarında hasar gözlemlenmiştir.
- Merdiven boşluğundaki sahanlık, havalandırma boşluğu ve bu alana açılan kapı özgün niteliktedir (Şekil 9).
- Zemin döşemeleri ahşap kaplama olup, özgün ve nitelikli durumdadır.

Şekil 8: Restitüsyon kat planları.

Şekil 9: Restitüsyon enine ve boyuna kesit.

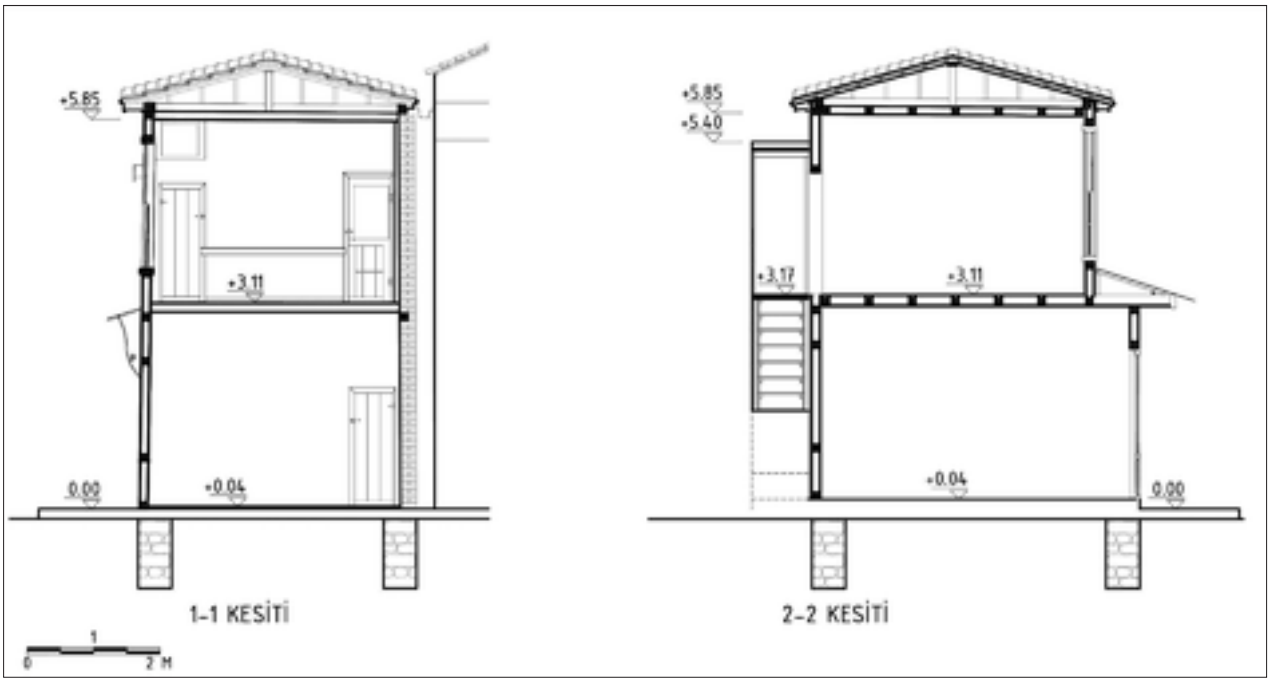
Çatı Restitüsyon:

Yapının özgün çatısının tamamının alaturka kiremit ile kaplı olduğu düşünülmektedir. Mevcut durumda görülen Marsilya tipi kiremit ve sac kaplamalar sonradan eklenmiş unsurlar olarak değerlendirilmiştir.

Cephe Restitüsyon Kararları

Kuzey Cephe (Cumhuriyet Caddesi) (Şekil 10):

- Bölgedeki ticari yapı tipolojisi incelendiğinde, zemin kat vitrininin özgün durumda daha çok bölmeli ve ahşap kapaklı olduğu düşünülmektedir.
- Vitrin üstü ahşap kaplama ve sac saçak niteliksiz olup, sonradan eklenmiştir.
- Üst kat ahşap bağdadi duvar ve giyotin pencere özgün niteliktedir.

10: Kuzey ve doğu cephe restitüsyon.

Doğu Cephe (Şekil 10):

- Zemin kattaki açılmayan tek kanatlı pencere, beton basamaklar, ahşap kapı ve üstündeki pencere özgün değildir.
- Birinci kattaki giyotin pencere özgün olup, camlarından biri eksik ve diğeri sac ile kapatılmıştır.
- Cephe ahşap kaplaması özgün olmakla birlikte, zaman içinde yıpranmıştır.
- Zemin kattaki sac saçak niteliksizdir; ancak metal taşıyıcı konsolların özgün olduğu değerlendirilmiştir.

C. RESTORASYON ÖNERİSİ

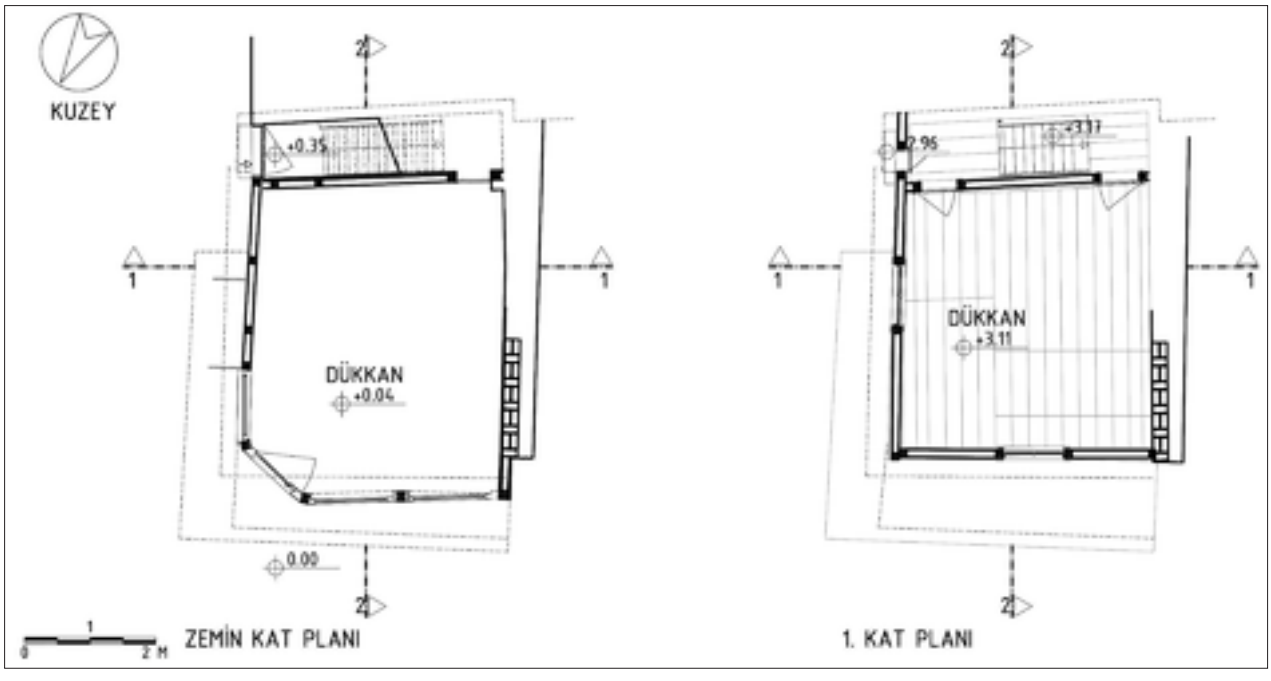
Restorasyon önerisi, yapının mevcut işlevini koruyarak, özgünlüğü tespit edilen mimari detayların onarılması ve zamanla niteliğini yitirmiş unsurların restitüsyon verilerine uygun biçimde yeniden düzenlenmesini amaçlamaktadır. Müdahaleler, yapı bütünlüğünü bozmadan, kültürel miras değerini artıracak şekilde planlanmıştır.

C.1 Zemin Kat Müdahaleleri (Şekil 11)

- Zemin döşemesindeki şap kaplamanın kaldırılması ve altında özgün döşemeye dair izlerin araştırılması önerilmektedir. Eğer özgün döşeme izine ulaşılamazsa, bölgesel tipolojiye uygun malzeme ile yeniden kaplama yapılmalıdır.
- İşlevsel ihtiyaç doğrultusunda sonradan eklenmiş sabit ahşap rafların kaldırılması önerilmektedir.
- Güney duvarda yer alan ve merdiven boşluğunu kapatan ahşap panelin kaldırılması, mekânın özgün planına uygun olarak yeniden düzenlenmesi önerilmektedir.

C.2 Birinci Kat Müdahaleleri (Şekil 11)

- Tavan yüzeyinde yer alan muşamba kaplamanın kaldırılması ve altında bulunan özgün ahşap tavan kaplamasının bakım ve onarımının yapılması önerilmektedir.
- Batı duvarda yer alan duralit kaplamanın sökülmesi ve duvar yüzeyinin sıva tamirlerinin gerçekleştirilmesi önerilmektedir.
- Kuzey ve doğu duvarlardaki özgün giyotin pencerelerin camlarının onarılması ve pencere doğramalarının korunarak bakımının yapılması önerilmektedir.

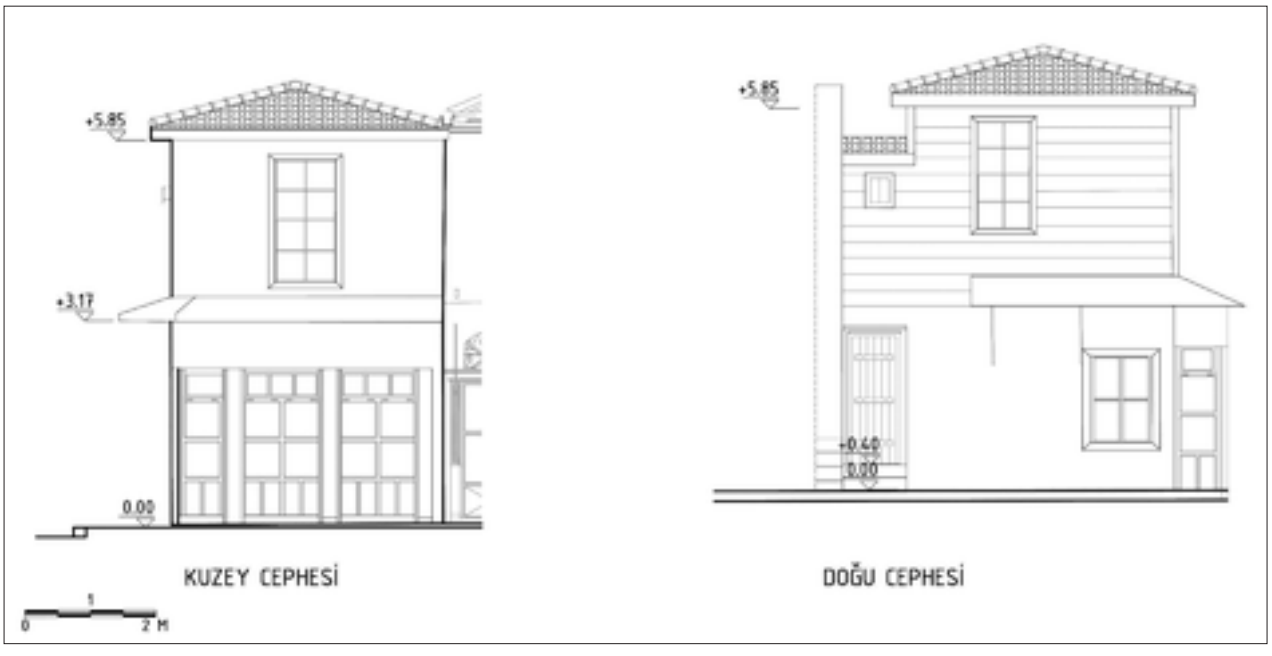

10: Kuzey ve doğu cephe restitüsyon.

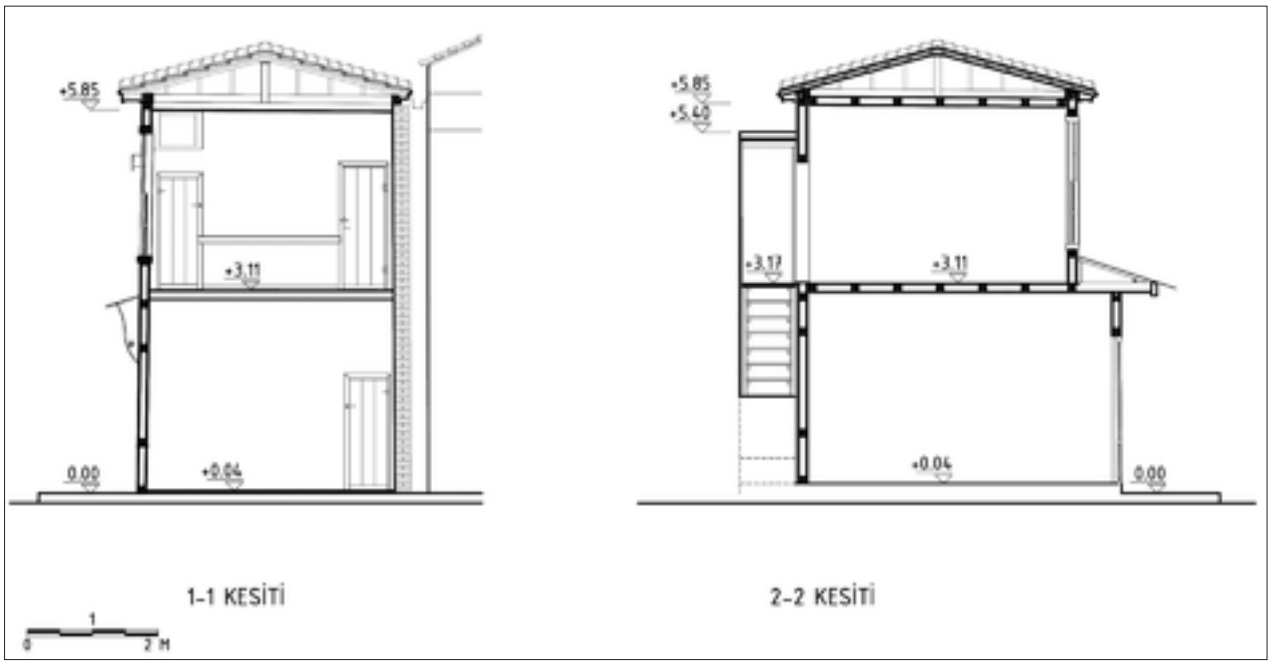
- Merdiven evine açılan özgün olmayan ahşap kapıların, bölgesel örneklerle uyumlu olacak şekilde özgün tipolojiye uygun biçimde yeniden yapılması önerilmektedir.

Kuzey Cephe (Cumhuriyet Caddesi) (Şekil 12)

- Analojik veriler doğrultusunda, zemin kat vitrinin daha çok bölmeli ve ahşap kapaklı olarak yeniden düzenlenmesi önerilmektedir.
- Vitrin üstü ahşap kaplamanın tamiri ve sac saçak örtüsünün onarımı önerilmektedir (Şekil 13).
- Üst kat ahşap bağdadi duvarın dökülen sıvalarının tamiri ve giyotin pencerenin bakımının yapılması önerilmektedir.
- Z-01 mekânına ait giriş kapısının, vitrinle uyumlu olacak şekilde çok bölmeli ve özgün boyutlarda yeniden yapılması önerilmektedir.

Şekil 12: Kuzey ve doğu cephe restorasyonu.

Şekil 13: Restorasyon enine ve boyuna kesit.

Doğu Cephe (237. Sokak) (Şekil 12)

- Açılmayan tek kanatlı pencerenin kaldırılması ve daha çok bölmeli, işlevsel bir pencere ile değiştirilmesi önerilmektedir.
- Boyalı ve sıvalı duvar yüzeyinde gözlemlenen çatlakların ve renk değişimlerinin tamiri önerilmektedir.
- Üst kata çıkan özgün olmayan ahşap kapının, bölgedeki benzer örneklerle uyumlu olacak şekilde yeniden yapılması ve üst kısmındaki niteliksiz pencerenin kaldırılması önerilmektedir.
- Birinci kattaki özgün giyotin pencerenin camlarının tamamlanması ve bakımının yapılması önerilmektedir.
- Ahşap kaplama yüzeydeki yıpranmış alanların onarılması ve koruyucu bakımının yapılması önerilmektedir.

D. SONUÇ

Balıkesir ili Havran ilçesi Cumhuriyet Caddesi üzerinde, 54 ada 9 parselde yer alan tescilli ticari yapı, mimari mirasın korunması açısından aşağıda yer alan değerlere sahip bir örnek olduğu söylenebilir. Yapının tarihî, mimari, belgesel, sanatsal, kullanım, çevresel ve teknik/malzeme değerleri, hem **ICOMOS Türkiye Mimari Mirası Koruma Bildirgesi** (ICOMOS Türkiye Milli Komitesi, 2013) hem de **ICOMOS Geleneksel Mimari Miras Tüzüğü** (ICOMOS, 1999) kapsamında değerlendirilmiş; bu değerler doğrultusunda geliştirilen restitüsyon ve restorasyon kararları, yapının özgün kimliğini korumayı ve yaşatmayı hedeflemiştir.

Yapının **tarihî değeri,** Havran'ın geç Osmanlı ve erken Cumhuriyet dönemine ait ticari yaşamını yansıtmasıyla öne çıkmaktadır. Bu tarihsel süreklilik, restitüsyon önerilerinde özgün dolaşım sisteminin (merdiven boşluğu) yeniden işlevlendirilmesi gibi kararlarla desteklenmiştir.

Mimari ve sanatsal değerler, yapıdaki özgün cephe düzeni, giyotin pencereler, ahşap tavan göbeği ve vitrin tasarımı gibi öğelerde somutlaşmaktadır. Bu unsurlar, **ICOMOS Geleneksel Mimari Miras Tüzüğü**'nde vurgulanan "yerel mimari karakterin korunması" ve "anonim ustalık bilgisinin yaşatılması" ilkeleriyle doğrudan ilişkilidir. Restorasyon kararlarında bu öğelerin korunması, onarılması ve niteliksiz müdahalelerin kaldırılması önerilmiştir.

Belgesel değer, yapı üzerindeki izler, tescil fişleri ve bölgesel tipoloji analizleriyle desteklenmiş; bu belgeler, restitüsyon kararlarının bilimsel temellere dayanmasını sağlamıştır.

Kullanım değeri, yapının günümüzde de ticari işlevini sürdürmesiyle korunmuş; bu durum, **ICOMOS bildirgesinde** vurgulanan "işlevsel süreklilik" ilkesine uygun olarak değerlendirilmiştir. Restorasyon kararları, yapının çağdaş kullanım ihtiyaçlarına cevap verirken, özgün plan şemasını ve malzeme karakterini korumayı hedeflemiştir.

Çevresel ve kentsel değer, yapının Cumhuriyet Caddesi üzerindeki diğer tescilli yapılarla kurduğu bütünlük üzerinden değerlendirilmiş; bu bağlamda cephe düzenlemeleri, kentsel silueti destekleyecek biçimde ele alınmıştır. Bu yaklaşım, **Geleneksel Mimari Miras Tüzüğü**'nde belirtilen "çevresel uyum" ve "yerel dokuya saygı" ilkeleriyle örtüşmektedir.

Son olarak, **teknik ve malzeme değerleri**, yapının ahşap, tuğla, alaturka kiremit gibi yerel ve geleneksel malzemelerle inşa edilmiş olmasıyla öne çıkmaktadır. Bu malzemelerin korunması ve onarımı, hem yapının fiziksel bütünlüğünü hem de yerel yapı kültürünü yaşatmayı amaçlamaktadır.

Bu çalışma, mimari mirasın korunmasında **değer odaklı bir yaklaşımın** önemini vurgulamakta; belgeleme, restitüsyon ve restorasyon süreçlerinin birbirini tamamlayan bir bütün olarak ele alınması gerektiğini ortaya koymaktadır. Yapının sahip olduğu çok yönlü değerlerin, ulusal ve uluslararası koruma ilkeleriyle uyumlu biçimde değerlendirilmesi, Havran'ın tarihî dokusunun sürekliliğini sağlamak ve yerel kimliği yaşatmak adına örnek teşkil etmektedir.

KAYNAKÇA

Adalı, B. (2013). *Havran Kentsel Sit Alanı ve Dumlupınar Caddesi Koruma Önerisi* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi.

Binan, D., Yüce Aşkun, İ. ve Çobancaoğlu, T. (Ed.). (2014). *Balıkesir Havran'da Kentsel Kültür Mirası ve Koruma*. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Yayınları: 787. ISBN: 978-975-6264-89-8

Göktaş, Ş. N. (2020). *Balıkesir Havran'da Bulunan Geleneksel Konutların Yapım Teknikleri ve Taşıyıcı Sistem Özellikleri Açısından İncelenmesi* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi].Bursa Uludağ Üniversitesi.

ICOMOS. (1999). Geleneksel mimari miras tüzüğü. ICOMOS. https://www.icomos.org

ICOMOS Türkiye Milli Komitesi. (2013). *ICOMOS Türkiye mimari mirası koruma bildirgesi*. ICOMOS Türkiye. https://www.icomosturkiye.org

68 ADA
1 PARSEL

e-ISBN: 978-625-6212-69-5

CUMHURİYET CADDESİ ÜZERİNDE YER ALAN BİR DÜKKÂN: 68 ADA 1 PARSEL

Fatma Betül ÜREKLİ[1] – Tigin TÖRE[2]

GİRİŞ

Bu çalışma, Balıkesir ili Havran ilçesinde, Cumhuriyet Caddesi üzerinde yer alan ve 68 ada 1 parselde kayıtlı olan tescilli ticari yapının mimari özelliklerini belgelemek amacıyla hazırlanmıştır. Söz konusu yapı, iki cepheli, iki katlı ve kâgir (taş ve tuğla) yapı tekniğiyle inşa edilmiştir. Kuzey cephesi Cumhuriyet Caddesi'ne, batı cephesi ise 232. Sokak'a bakmaktadır (Şekil 1).

Yapının birinci katında demir korkuluklarla çevrili bir balkon yer almakta olup, cephe düzenlemelerinde sütunlar, sütun başlıkları ve silmeler gibi mimari süsleme öğeleri dikkat çekmektedir. Bu öğeler, yapının geleneksel kent dokusundan ayrışan bir karaktere sahip olduğunu göstermektedir.

Yapı, Kültür Varlıkları Koruma Kurulu tarafından tescillenmiş olup, günümüzde zemin katı kasap dükkânı, birinci katı ise depo olarak kullanılmaktadır. Yapının mimarı, yaptıranı ve kesin inşa tarihi bilinmemekle birlikte, mimari özellikleri ve bölgesel yapı tipolojileri göz önüne alındığında, 20. yüzyılın başlarında ticari amaçla inşa edildiği tahmin edilmektedir.

Şekil 1: Yapı dış görünümleri.

1 Mimar, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Koruma ve Restorasyon Yüksek Lisans Programı.
E-posta: betulurekli@gmail.com, ORCID: 0000 0001 6024 3942

2 Dr. Öğr. Üyesi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü.
E-posta: tigin.tore@msgsu.edu.tr ORCID: 0000-0002-8703-7345

Atıf: Ürekli, F. B., & Töre, T. (2026). Cumhuriyet Caddesi Üzerinde Yer Alan Bir Dükkân: 68 Ada 1 Parsel. İçinde: D. Ulusoy Binan, K. Güler, & D. S. Eyüpgiller (Ed.), *Balıkesir Havran'ın Mimarlık Mirası* (Cilt III: Havran'da Batı Etkili Evler, Ticaret, Kamu Yapıları ve Koruma Projeleri) ss. 177-190. Ege Yayınları, İstanbul.

Şekil 2: Yapı iç görünümleri.

A. RÖLÖVE

A.1 Konum

Yapı, Balıkesir ili Havran ilçesi Mescit Mahallesi'nde, Dumlupınar Caddesi'nin devamında yer alan Cumhuriyet Caddesi üzerinde 68 ada 1 parselde konumlanmıştır.

Bu yapı, Havran'ın tarihi ticaret merkezinin en hareketli noktalarından birinde, Cami-i Kebir Camii'nin çaprazında ve karşısında bulunan 54 ada 9 parseldeki köşe dükkân ile yüz yüze yer almaktadır. Çift cepheli konumu (Cumhuriyet Caddesi ve 232. Sokak), onu köşe tipi ticari yapı tipolojisinin önemli bir örneği haline getirmektedir.

68 Ada 1 Parsel, kentsel sit alanı içerisinde yer alan diğer tescilli ticari yapılarla (özellikle 54 ada 7, 8 ve 9 parseller) bütünleşik bir çarşı dokusunun parçasıdır. Bu konumu nedeniyle, yapının korunması ve restorasyonu, Cumhuriyet Caddesi üzerindeki tarihi ticaret silüetinin korunması ve bu dokunun kentsel hafızada sürdürülmesi açısından kritik öneme sahiptir.

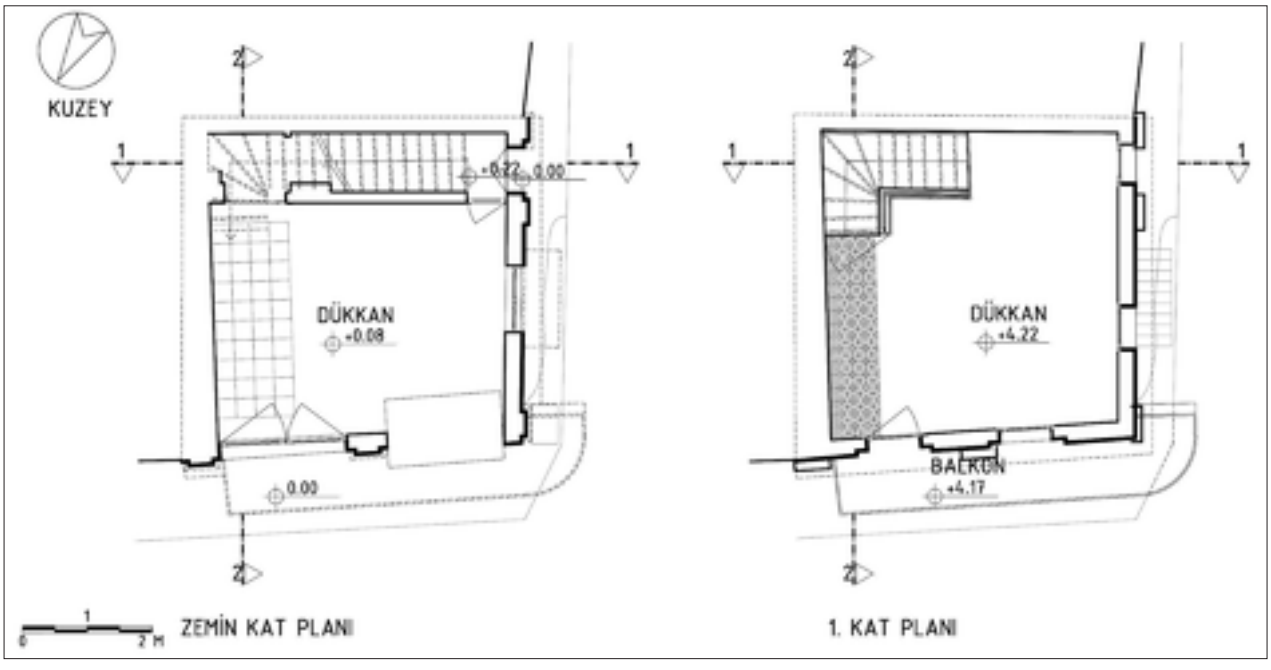
A.2 Plan ve Cephe Özellikleri

Zemin Kat Mekânı (Şekil 3)

Zemin kat bölünmemiş tek bir mekân olarak karşımıza çıkar. Yapıya giriş, çift kanatlı ahşap bir kapı aracılığıyla sağlanmaktadır. Girişin hemen ardında bir soğutucu vitrin dolabı yer almakta, bu düzenleme güncel kullanımın izlerini taşımaktadır. 232. Sokak'a bakan cephede ahşap bir pencere bulunmakta, pencerenin önünde demir parmaklık yer almaktadır. Merdiven altına açılan katlanır PVC kapı, bu alanın depo olarak kullanıldığını göstermektedir. Ayrıca, iç mekândan merdivene açılan bir ahşap kapı mevcuttur. Merdivene dışarıdan da çift kanatlı demir kapı ile ulaşım sağlanabilmektedir.

Demir kapıdan girildiğinde, yapının dışarıdan su aldığı dönemlerde eklenmiş olduğu düşünülen beton bir basamakla karşılaşılmaktadır. Bu basamak, demir kapının kesilmesine neden olmuş ve kapıya fiziksel zarar vermiştir. Zemin katın döşemesi seramik ile kaplıdır; duvarlarda seramik ve sıva, tavanda ise sıva kaplama görülmektedir.

Z-01 mekânında genel olarak yapısal bir bozulma gözlemlenmemekle birlikte, orijinal döşeme ve tavan malzemelerine ait izler mevcuttur. Yığma merdivende kısmi aşınmalar görülmekte, beton basamak kapının kesilmesine neden olarak yapıya zarar vermektedir.

Şekil 3: Zemin ve birinci kat rölöve planları.

Şekil 4: Rölöve kesitler.

Birinci Kat Mekânları (Şekil 3)

Birinci katta da zemin katta olduğu gibi tek bir mekân bulunmaktadır (1-01 numaralı mekân). Bu mekânda iki kapı ve üç pencere yer almakta olup, tümü ahşap malzemeden yapılmıştır. 232. Sokak'a bakan pencerelerde demir parmaklıklar bulunmaktadır. Merdiven bitiminde camlı ahşap bir bölücü ve döküm küpeşte yer almaktadır. Bu elemanlar mekânın iç düzenlemesinde dikkat çekici detaylardır.

Zemin döşemesi karo mozaik ve halı ile kaplıdır. Duvarlar sıvalı, tavan ise trapez döşeme ile örtülüdür. Balkon döşemesi sac malzemeden yapılmış olup, demir korkuluklarla çevrilidir ve alttan sekiz adet demir payanda ile desteklenmektedir.

Birinci katta, zemin kata göre daha fazla orijinal malzeme korunmuştur. Camlı ahşap bölme, küpeşte ve karo mozaik döşeme oldukça iyi durumdadır. Ancak, camlı bölücüdeki kapı dışındaki ahşap kapı ve pencerelerin zaman içinde değiştirildiği, yanlarındaki sıva izlerinden anlaşılmaktadır.

Çatı sistemi

Marsilya tipi kiremit ile kaplı kırma çatı formundadır. Oluktan cepheye doğru uzanan yağmur iniş borusu mevcuttur. 1-01 numaralı mekânın yapısal durumu değerlendirildiğinde, çatıda herhangi bir yalıtım sorunu olmadığı gözlemlenmektedir.

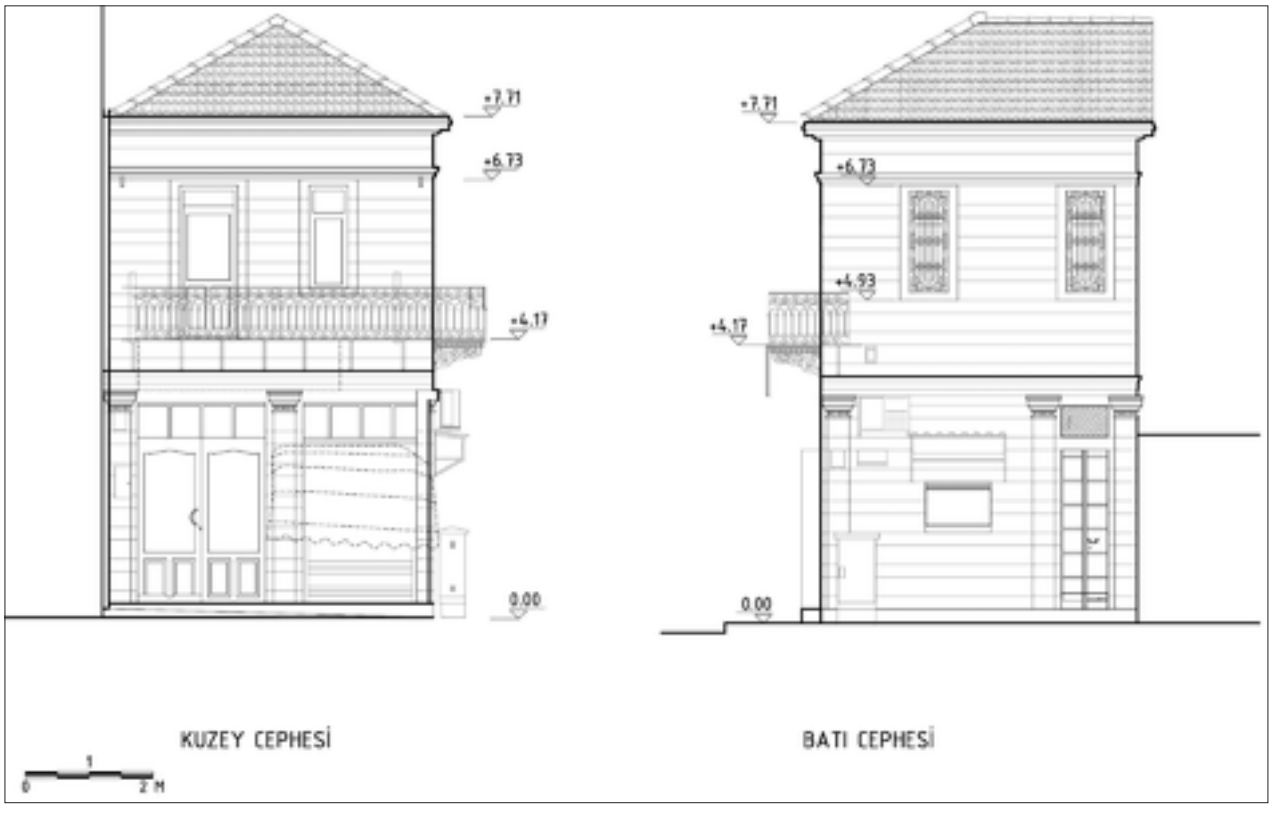
Kuzey (Cadde) Cephesi (Şekil 5)

Yapı, iki cepheli ve iki katlı kâgir bir sistemle inşa edilmiştir. Kuzey cephesi Cumhuriyet Caddesi'ne bakmakta olup, bu cephede balkonlu bir düzenleme dikkat çekmektedir. Bölgedeki diğer ticari yapı tipolojileriyle karşılaştırıldığında, bu balkonlu düzenleme ayırt edici bir özellik olarak öne çıkmaktadır. Cephede toplamda 16 adet silme yer almakta olup, bu sayı bölgedeki benzer yapılarda görülmemektedir.

Giriş kat cephesinde beş adet sütun ve sütun başlığı bulunmaktadır. Bu sütunlar, çift kanatlı ahşap giriş kapısı ve vitrin düzenlemesi ile birlikte cepheyi tanımlayan önemli mimari öğelerdir. Birinci katta sütun bulunmamakla birlikte, saçak altında iki adet kılıç motifi yer almaktadır. Balkona açılan bir ahşap kapı ve caddeye bakan bir ahşap pencere mevcuttur.

Giriş kat seviyesinde, zemine yakın silmelerde bozulmalar gözlemlenmektedir. Bunun dışında cephede sıva dökülmesi, çatlaklar gibi yapısal bozulmalar yaygın değildir. Giriş kapısının yanına elektrik aksamları monte edilmiştir. Vitrin düzenlemesinde zamanla değişiklik yapılmış olsa da, bu değişiklikler genel kent dokusunu olumsuz etkilememektedir.

Birinci kat cephesi genel olarak iyi durumdadır.

Şekil 5: Kuzey (Cumhuriyet Cad.) ve batı cephesi rölöveleri.

Batı Cephesi (Şekil 5)

Batı cephesi, 232. Sokak'a paralel olarak uzanmaktadır. Bu cephede iki adet sütun, girişte yer alan demir kapının yanında konumlanmıştır. Demir kapının üst kısmında demir parmaklıklı bir pencere yer almakta, kapının sol tarafında ise çift kanatlı ahşap bir pencere bulunmaktadır. Bu pencerenin önünde de demir parmaklık mevcuttur.

Giriş kat seviyesinde, cepheye monte edilmiş dağıtım panosu, klima ünitesi gibi çeşitli elektrik aksamları bulunmaktadır. Bu unsurlar, hem görüntü kirliliğine neden olmakta hem de yapının özgün dokusuna zarar vermektedir.

Birinci katta, 232. Sokak'a bakan iki adet tek kanatlı ahşap pencere yer almakta ve her iki pencerenin önünde demir parmaklık bulunmaktadır. Giriş kat seviyesindeki silmelerde bozulmalar gözlemlenmektedir. Ayrıca cephede kirlenme, yer yer sıva dökülmesi ve çatlaklar gibi yüzey bozulmaları mevcuttur.

Demir kapının kesilmiş olması, iç mekânda yapılan beton basamak nedeniyle oluşan kot farkına işaret etmektedir. Cepheye birden fazla elektrik aksamı monte edilmiş olup, birleşik elektrik panosu da bu cephede yer almaktadır. Bu durum, özellikle giriş katında ciddi bir görüntü kirliliği yaratmakta ve monte edilen aksamlar nedeniyle yapı zarar görmektedir.

Birinci kat cephesi ise genel olarak iyi durumdadır. Yapının diğer cephelerinde silmeler beyaz renkteyken, batı cephesindeki silmeler farklı renktedir. Balkon korkulukları üzerine monte edilen elektrik aksamları da giriş katında olduğu gibi cephe estetiğini olumsuz etkilemektedir.

A.3 Yapım Tekniği ve Malzeme Özellikleri

68 ada 1 parselde yer alan ticari yapının inşasında farklı dönemlerde kullanılmış çeşitli yapı malzemeleri gözlemlenmiştir. Yapının genelinde ahşap, fayans, sıva, demir elemanlar, PVC, karo mozaik, trapez döşeme ve sac gibi malzemeler kullanılmıştır. Bu çeşitlilik, yapının hem özgün dönemine ait unsurlarını hem de zaman içinde yapılan müdahaleleri yansıtmaktadır.

Duvarlarda sıva ve seramik kaplamalar yer almakta; zemin döşemelerinde ise seramik ve karo mozaik gibi farklı kaplama türleri görülmektedir. Tavanlarda sıva ve trapez döşeme uygulamaları mevcuttur. Balkon döşemesi sac malzeme ile kaplanmış olup, demir korkuluklarla çevrilidir ve alttan demir payandalarla desteklenmektedir. Merdivenlerde yığma yapı tekniği kullanılmış, bazı bölümlerde beton basamaklar eklenmiştir.

Yapının mevcut fiziksel durumu değerlendirildiğinde, kullanılan yapı malzemelerinin sağlamlığı sayesinde günümüze kadar statik açıdan belirgin bir sorun yaşanmadan ulaşabildiği anlaşılmaktadır. Ancak bazı eklemeler ve değişiklikler, özgün malzeme dokusunu kısmen örtmüş ya da bozmuştur. Bu durum, yapı üzerinde yapılacak koruma ve restorasyon çalışmalarında dikkatle ele alınması gereken bir husustur.

B. RESTİTÜSYON ÖNERİSİ

Balıkesir ili Havran ilçesinde, 68 ada 1 parselde yer alan tescilli dükkân yapısına ilişkin restitüsyon önerisi hazırlamak amacıyla 2019 yılı Nisan ayında çeşitli arşiv ve kaynaklarda araştırmalar gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda Ulusal Tez Merkezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Kütüphanesi, Havran Belediye Arşivi ve Balıkesir Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu incelenmiştir. Araştırmalarda "Havran", "Ege Bölgesi mimarisi", "tarihi dükkân yapıları" ve "çarşı dokusu" gibi anahtar kelimeler kullanılmıştır.

Elde edilen veriler arasında, 54 ada 7 parselde yer alan bir dükkâna ait 1982 tarihli tescil fişi, Adalı'nın (2013) "Havran Kentsel Sit Alanı ve Dumlupınar Caddesi Koruma Önerisi" başlıklı yüksek lisans tezi ve Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Restorasyon Anabilim Dalı'na ait Bergama Çarşısı arşiv (MSGSÜ RADA) belgeleri yer almaktadır. 1982 tarihli tescil fişinde yapıya ait eski bir fotoğraf ve genel bilgiler bulunmakla birlikte, 68 ada 1 parseldeki yapıya dair doğrudan görsel veya yazılı belgeye ulaşılamamıştır. Adalı'nın (2013), tezinde Havran çarşı dokusuna dair bilgiler yer almakta, ancak bu yapı özelinde kullanılabilecek restitüsyon verisi bulunmamaktadır. Balıkesir Havran'da Kentsel Kültür Mirası ve Koruma"(Binan vd., 2014) kitabı ve "Balıkesir Havran'da Bulunan Geleneksel Konutların Yapım Teknikleri Ve Taşıyıcı Sistem Özellikleri Açısından İncelenmesi" (Göktaş, 2020) da değerlendirilmiştir.

2018 yılı Ekim ayında gerçekleştirilen rölöve çalışması sırasında, yapı üzerinde basit onarımların yapıldığı tespit edilmiştir. Bu nedenle restitüsyon önerisi hazırlanırken, dönemsel bir yeniden yapılandırma çalışmasına gerek duyulmamıştır.

Görsel ve Yazılı Belgeler

Yapıya ait 1982 tarihli tescil fişinde, kuzey cephesine ait siyah beyaz bir fotoğraf yer almaktadır. Bu fotoğraf üzerinden yapılan değerlendirmede, yapının mevcut durumundaki üst kat pencerelerinin, demir parmaklıklarının, balkon ve korkuluklarının o dönemde de var olduğu tespit edilmiştir. Bu veriler, yapının özgün cephe düzeninin büyük ölçüde korunduğunu göstermektedir.

Ancak söz konusu fotoğrafta, zemin kattaki vitrin düzenlemesi ve batı cephesindeki demir kapıya ilişkin detaylar net olarak görülememektedir. Bu nedenle, bu bölümlere dair restitüsyon önerileri doğrudan görsel belgeye dayandırılamamış, mevcut rölöve verileri ve analojik karşılaştırmalar temel alınarak şekillendirilmiştir.

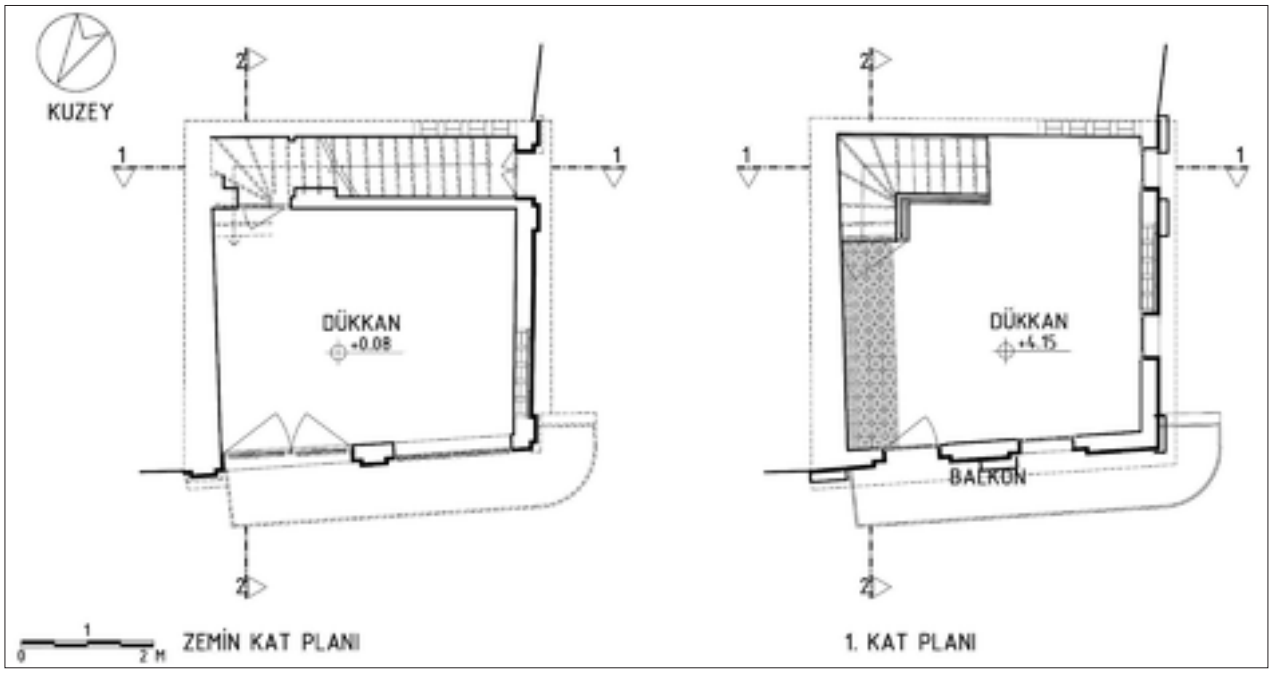
Analojik Veriler (Benzer Yapılarla Karşılaştırma)

Havran genelinde yapılan araştırmalar sonucunda, bölgedeki benzer yapı tipolojileri incelenmiş ve özgün vitrin düzenine sahip olduğu tespit edilen 68 ada 21 parseldeki yapı, karşılaştırmalı analiz için referans olarak değerlendirilmiştir. Bu yapı, cephe tasarımı, vitrin bölümlendirmesi ve mimari detayları açısından 68 ada 1 parseldeki dükkân yapısıyla benzerlik göstermektedir.

Analojik karşılaştırma yöntemiyle elde edilen veriler, restitüsyon önerisinin şekillendirilmesinde önemli bir rol oynamıştır. Özellikle vitrin düzeni, pencere oranları ve cephe elemanlarının konumlandırılması gibi detaylar, 68 ada 21 parseldeki yapıdan alınan örneklerle karşılaştırılarak değerlendirilmiştir. Bu yaklaşım, doğrudan belgeye ulaşılamayan durumlarda, bölgesel mimari karakterin korunmasına yönelik güvenilir bir temel sunmaktadır.

Zemin Kat Restitüsyonu (Şekil 6)

Zemin katta yer alan Z-01 numaralı mekân incelendiğinde, zaman içinde yapılan çeşitli müdahaleler ve eklemeler tespit edilmiştir. Mekâna çift kanatlı ahşap bir kapıdan girildiğinde, döşemenin ve duvarların seramik ile kaplandığı görülmektedir. Tavan yüzeyinde sıva ve asma tavan uygulaması mevcuttur. Bu üç yüzeyde kullanılan malzemelerin ve tekniklerin özgün olmadığı anlaşılmaktadır.

Şekil 6: Zemin ve birinci kat restitüsyon planları.

Merdiven altındaki depo alanına katlanır PVC kapı ile erişim sağlanmakta olup, bu kapının da sonradan eklendiği ve özgün olmadığı açıktır. Z-01 mekânından merdivene geçişi sağlayan ahşap kapı ile yanındaki pencere, yapının iç sirkülasyonuna dair ipuçları sunmaktadır. Merdivenin ilk basamağı ile demir kapı arasında yer alan beton yükseltinin, yapının dışarıdan su aldığı dönemlerde eklenmiş olduğu düşünülmektedir. Bu yükselti, demir kapının kesilmesine neden olmuş ve kapıya fiziksel zarar vermiştir.

Birinci Kat Restitüsyonu (Şekil 6):

Birinci katta yer alan 1-01 numaralı mekân incelendiğinde, bazı yapı elemanlarının zaman içinde değiştirildiği, bazılarının ise özgün niteliklerini koruduğu görülmektedir. Bu mekâna ulaşımı sağlayan yığma merdivende herhangi bir müdahale izine rastlanmamış, dolayısıyla merdivenin özgün olduğu değerlendirilmiştir.

Mekâna giriş, camlı bir ahşap bölücü aracılığıyla sağlanmakta, bu bölücünün önünde demir bir küpeşte yer almaktadır. Her iki elemanın da özgün olduğu düşünülmektedir. Döşeme ve süpürgeliklerde karo mozaik kullanılmış olup, bu malzemelerin özgün olduğu tespit edilmiştir. Döşemenin bazı bölümlerinde halıfleks kaplama yer almakta, duvarlar ise boyalıdır. Tavan volta döşeme ile örtülüdür.

Mekânda yer alan ahşap kapı ve pencerelerin zaman içinde değiştirildiği, duvar yüzeylerinde kalan sıva izlerinden anlaşılmaktadır. Balkonun yapının özgün halinde de mevcut olduğu düşünülmektedir. Balkon döşemesi sac malzemeden yapılmış, demir parmaklıklarla çevrilmiş ve metal desteklerle taşıtılmıştır.

Çatı Restitüsyonu

Yapının üstten çekilen fotoğrafları incelendiğinde, çatının kırma formda olduğu ve Marsilya tipi kiremit ile kaplandığı görülmektedir. Bu gözlem, çatının tamirlerle günümüze gelmiş ve özgün olduğu yönünde değerlendirilmiştir (Şekil 7).

Cephe Restitüsyonu (Kuzey ve Batı Cephesi)

68 ada 1 parselde yer alan dükkân yapısının zemin katı günümüzde kasap olarak kullanılmakta, birinci kat ise depo işlevi görmektedir.

Şekil 7: Restitüsyon kesitler.

Kuzey Cephesi (Şekil 8)

Yapının kuzey cephesinde, caddeye bakan çift kanatlı ahşap giriş kapısı ve hemen yanında bir soğutucu dolap yer almaktadır. Bu cephede, metal desteklerle taşıtılmış demir korkuluklu bir balkon bulunmaktadır. Balkona açılan bir ahşap kapı ve yanında caddeye bakan bir ahşap pencere mevcuttur. Kat silmeleri ile soğutucu dolap yanındaki sütun detaylarının özgün olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca, saçak altında iki adet kılıç motifi yer almaktadır.

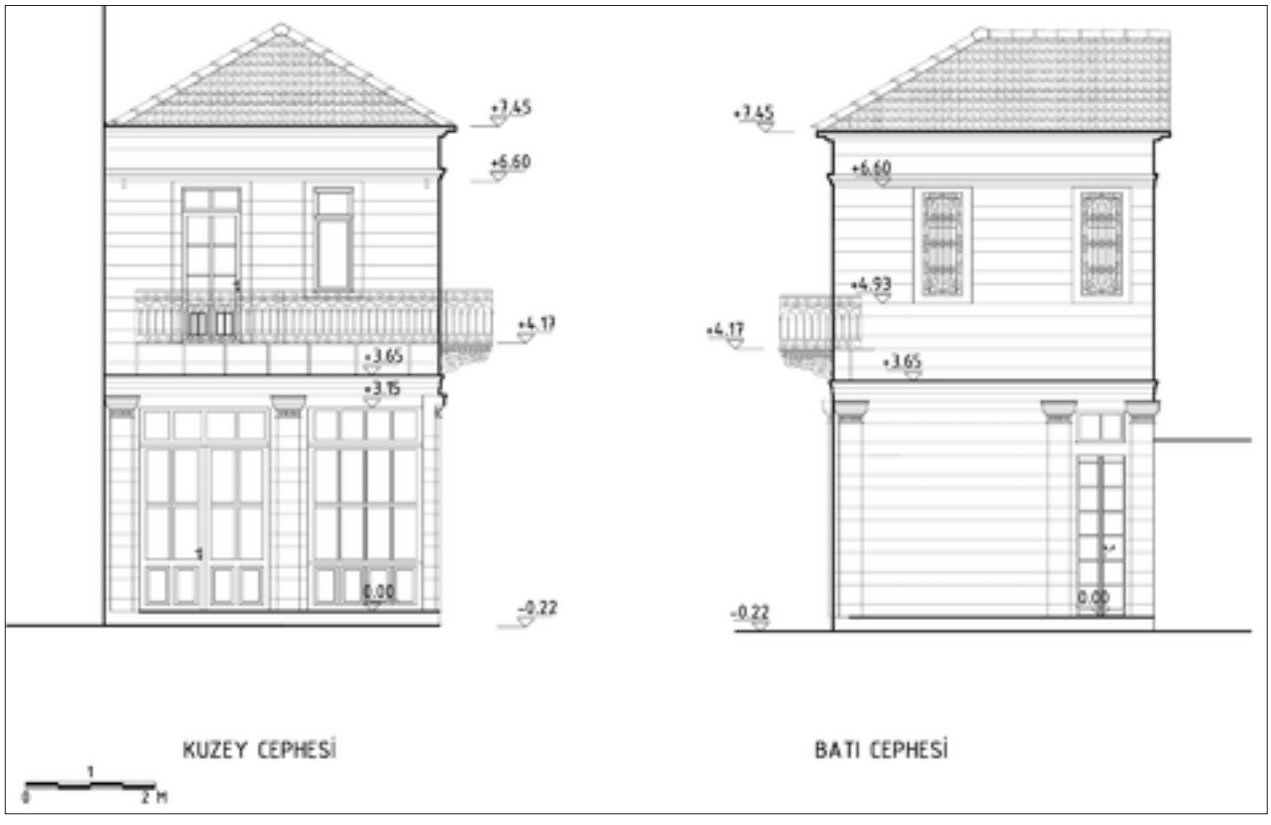
Balkon korkuluğu üzerinde ve giriş kapısının yanında sigorta kutusu, hoparlör gibi elektrik aksamları monte edilmiştir. Bu aksamlar, cephe estetiğini olumsuz etkilemekte ve özgün mimari öğelerin algılanmasını zorlaştırmaktadır. Balkon döşemesinin altında dükkâna ait tabela yer almakta olup, bu da cephe düzenlemesinin bir parçası olarak değerlendirilmiştir.

Batı Cephesi (Şekil 8)

Batı cephesinde zemin kata giriş, demir bir kapı aracılığıyla sağlanmaktadır. Bu kapının kesilmiş olması, iç mekânda yapılan beton basamak nedeniyle oluşan kot farkına işaret etmektedir. Kapının üst kısmında demir parmaklıklı bir pencere yer almakta olup, bu pencerenin özgün olduğu düşünülmektedir. Birinci katta ise 232. Sokak'a bakan iki adet demir parmaklıklı ahşap pencere bulunmaktadır.

Kat silmeleri ve demir kapı yanında yer alan sütun detaylarının özgün olduğu tespit edilmiştir. Ancak cepheye monte edilmiş elektrik dağıtım panosu, jeneratör gibi teknik aksamlar hem görüntü kirliliğine neden olmakta hem de yapının özgün dokusuna zarar vermektedir.

Batı cephesinde, zemin seviyesindeki silmelerde bozulmalar gözlemlenmiştir. Ayrıca cephe yüzeyinde kirlenme, yer yer sıva dökülmeleri ve çatlaklar mevcuttur. Birinci kat cephesi genel olarak iyi durumda olmakla birlikte, bu cephedeki silmelerin diğer cephelerdeki beyaz renkten farklı olması dikkat çekmektedir. Balkon korkulukları üzerine monte edilen elektrik aksamları da giriş katında olduğu gibi cephe estetiğini olumsuz etkilemektedir.

Şekil 8: Kuzey (Cumhuriyet Caddesi) ve batı cephesi restitüsyon cepheleri.

C. RESTORASYON ÖNERİSİ

Bu bölümde, 68 ada 1 parselde yer alan tescilli dükkân yapısına ilişkin restorasyon önerileri, 2018 yılında gerçekleştirilen rölöve ve 2019 yılında hazırlanan restitüsyon çalışmaları doğrultusunda şekillendirilmiştir. Müdahale yaklaşımları, yapının özgün mimari karakterini korumayı, niteliksiz eklemeleri yapıdan arındırmayı ve bozulmuş unsurları bütünleyerek yapı bütünlüğünü yeniden sağlamayı amaçlamaktadır.

Plan Ölçeğindeki Müdahaleler

Zemin Kat (Şekil 9)

Z-01 numaralı mekânda mevcut durumda kullanılan seramik döşemenin kaldırılması ve yerine birinci katta özgün olarak tespit edilen karo mozaik döşemenin uygulanması önerilmektedir. Duvar yüzeylerinde yer alan fayans kaplamaların sökülerek, restitüsyon önerisinde belirtilen sıva uygulamasının yapılması uygun görülmüştür.

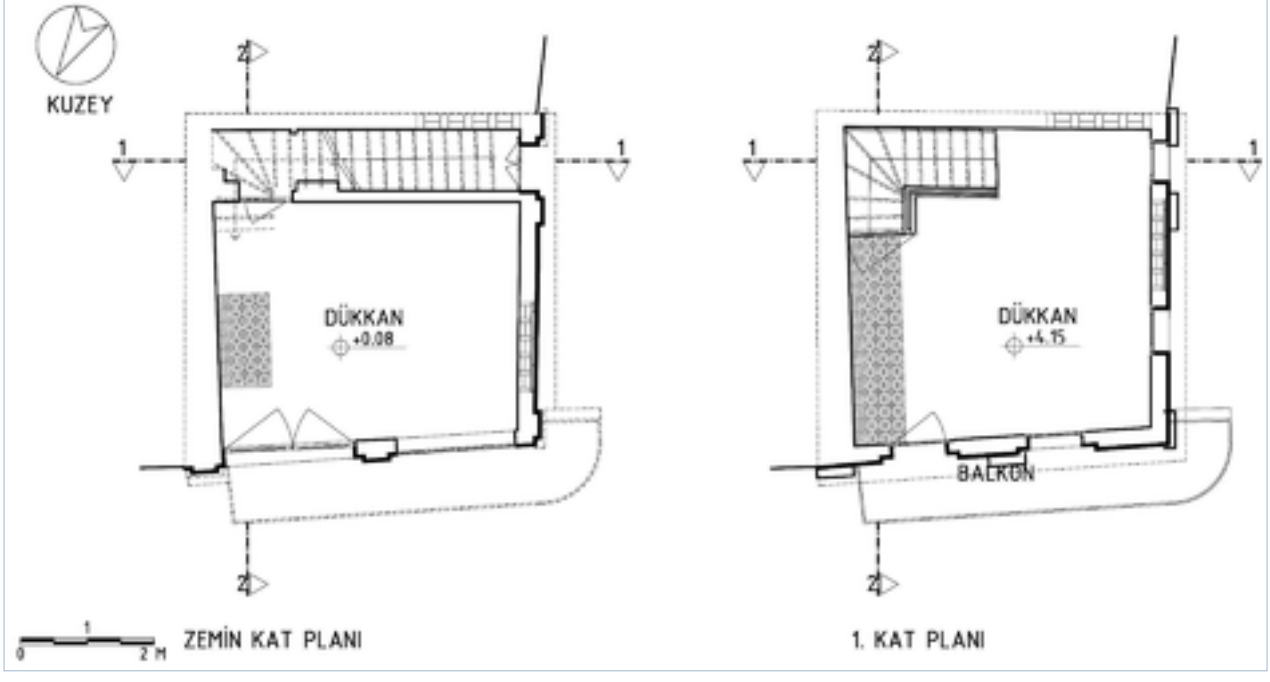
Merdiven altına açılan katlanır PVC kapının kaldırılması ve yerine özgün karaktere uygun ahşap kapı yerleştirilmesi önerilmektedir. Dış mekânda yer alan beton basamağın kaldırılması, iç mekândaki dökme mozaik merdivene ek bir basamak eklenerek kot farkının giderilmesi planlanmaktadır. Z-01 ile M-01 mekânları arasındaki ahşap kapının kaldırılması ve mekân bütünlüğünün sağlanması önerilmektedir. Ayrıca, zemin katta yer alan asma tavanın sökülerek volta döşeme sisteminin ortaya çıkarılması önerilmektedir.

Birinci Kat (Şekil 9)

1-01 numaralı mekânda bulunan halı kaplamanın kaldırılması, özgün olduğu tespit edilen karo mozaik döşemenin korunması ve duvar yüzeyindeki sıvaların tamir edilmesi önerilmektedir. Mevcut ahşap pencereler ile demir parmaklıkların korunması uygun görülmüştür. Balkon kapısının, restitüsyon önerisinde belirtilen özgün formdaki ahşap kapı ile değiştirilmesi önerilmektedir. Tavan yüzeyinde yer alan volta döşeme sisteminin korunması önerilmektedir.

Çatı

Yapının çatısı, Marsilya tipi kiremit ile kaplı kırma çatı formundadır. Bu sistemin özgün olduğu değerlendirilmiş olup, mevcut durumda herhangi bir yalıtım sorunu gözlemlenmemiştir. Bu nedenle çatının mevcut haliyle korunması önerilmektedir (Şekil 10).

Şekil 9: Zemin ve birinci kat restorasyon planları.

Şekil 10: Restorasyon kesitler.

Cephe Ölçeğindeki Müdahaleler

Kuzey Cephesi (Şekil 11)

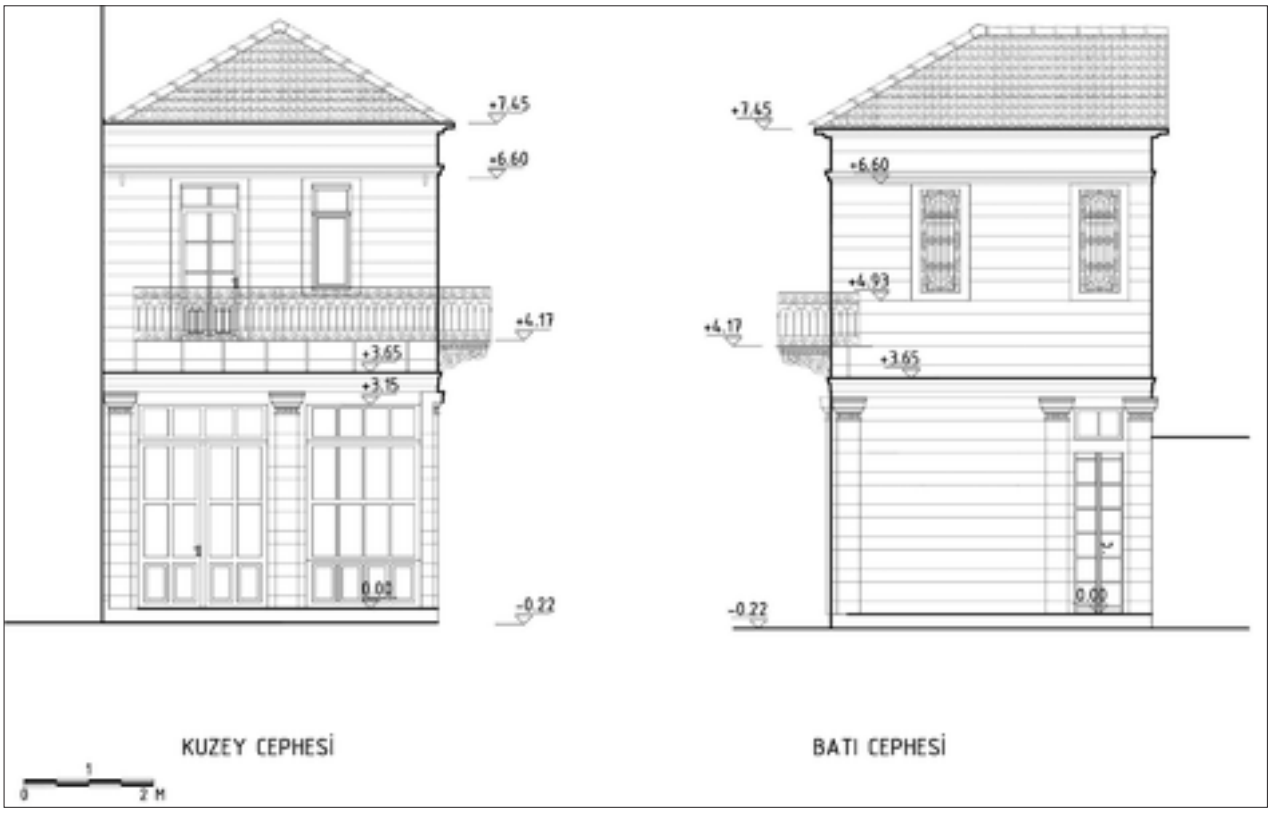
Zemin katta yer alan Z-01 numaralı mekâna ait çift kanatlı ahşap kapının, restitüsyon önerisinde belirtilen özgün formdaki ahşap kapı ile değiştirilmesi önerilmektedir. Kapının hemen yanında bulunan soğutucu dolabın kaldırılması ve yerine restitüsyon verilerine uygun olarak ahşap camlı vitrin düzenlemesinin uygulanması uygun görülmektedir. Kapının diğer yanında yer alan elektrik aksamlarının (sigorta kutusu, hoparlör vb.) kaldırılması, cephe estetiğinin iyileştirilmesi açısından önerilmektedir.

Balkon korkuluğu üzerine monte edilmiş elektrik aksamlarının da kaldırılması gerekmektedir. Balkon kapısının mevcut haliyle özgün formdan uzaklaştığı tespit edilmiş olup, restitüsyon önerisinde belirtilen ahşap kapı ile değiştirilmesi önerilmektedir. Kuzey cephesinde yer alan taş kaplamada yüzey temizliği yapılması ve sıva bozulmalarının tamir edilmesi restorasyon kapsamında değerlendirilmelidir.

Batı Cephesi (Şekil 11)

Batı cephesinde yer alan demir kapının özgün olduğu düşünülmekte olup, bu kapının korunması ve gerekli tamir işlemlerinin yapılması önerilmektedir. Kapı üzerindeki pencere önünde yer alan demir parmaklığın kaldırılması, cephe düzeninin sadeleştirilmesi açısından uygun görülmektedir. Kapının sol tarafında bulunan ahşap kasalı pencere ile önündeki demir parmaklık özgün nitelik taşımadığından, bu elemanların kaldırılması önerilmektedir. Ayrıca pencere üzerindeki elektrik aksamların da cepheden sökülmesi gerekmektedir.

Birinci katta yer alan ahşap pencereler ve demir parmaklıklar korunmalıdır. Batı cephesindeki taş kaplamada yüzey temizliği yapılmalı ve sıva dökülmeleri ile çatlaklar onarılmalıdır. Bu cephedeki silmelerin diğer cephelerdeki beyaz renkten farklı olması dikkat çekici bir durumdur; bu farklılık, yapının özgün renk düzeniyle uyumlu hale getirilmelidir. Balkon korkulukları üzerine monte edilmiş elektrik aksamlar da kaldırılarak cephe estetiği iyileştirilmelidir.

Şekil 11: Kuzey (Cumhuriyet Caddesi) ve batı cephesi restorasyon cepheleri.

D. SONUÇ

Balıkesir ili Havran ilçesi Cumhuriyet Caddesi üzerinde, 68 ada 1 parselde yer alan tescilli ticari yapı, mimari mirasın korunması açısından birden fazla değere sahip bir örnek teşkil etmektedir. Yapının tarihî, mimari, belgesel, sanatsal, kullanım, çevresel ve teknik/malzeme değerleri, hem **ICOMOS Türkiye Mimari Mirası Koruma Bildirgesi** (ICOMOS Türkiye Milli Komitesi, 2013) hem de **ICOMOS Geleneksel Mimari Miras Tüzüğü** (ICOMOS, 1999) kapsamında değerlendirilmiş; bu değerler doğrultusunda geliştirilen restitüsyon ve restorasyon kararları, yapının özgün kimliğini korumayı ve yaşatmayı hedeflemiştir.

Yapının **tarihî değeri**, Havran'ın geç Osmanlı ve erken Cumhuriyet dönemine ait ticari yaşamını yansıtmasıyla öne çıkmaktadır. Bu tarihsel süreklilik, restitüsyon önerilerinde özgün dolaşım sisteminin (merdiven boşluğu) yeniden işlevlendirilmesi gibi kararlarla desteklenmiştir.

Mimari ve sanatsal değerler, yapıdaki özgün cephe düzeni, sütun başlıkları, silmeler, balkon korkulukları ve vitrin tasarımı gibi öğelerde somutlaşmaktadır. Bu unsurlar, **ICOMOS Geleneksel Mimari Miras Tüzüğü**'nde vurgulanan "yerel mimari karakterin korunması" ve "anonim ustalık bilgisinin yaşatılması" ilkeleriyle doğrudan ilişkilidir. Restorasyon kararlarında bu öğelerin korunması, onarılması ve niteliksiz müdahalelerin kaldırılması önerilmiştir.

Belgesel değer, yapı üzerindeki izler, 1982 tarihli tescil fişi ve bölgesel tipoloji analizleriyle desteklenmiş; bu belgeler, restitüsyon kararlarının bilimsel temellere dayanmasını sağlamıştır. Bu yaklaşım, **ICOMOS Türkiye Bildirgesi**'nde vurgulanan "belgeleme ve araştırmaya dayalı koruma" ilkesine uygundur.

Kullanım değeri, yapının günümüzde de ticari işlevini sürdürmesiyle korunmuş; bu durum, **ICOMOS bildirgesinde** vurgulanan "işlevsel süreklilik" ilkesine uygun olarak değerlendirilmiştir. Restorasyon kararları, çağdaş kullanım ihtiyaçlarına cevap verirken, özgün plan şemasını ve malzeme karakterini korumayı hedeflemiştir.

Çevresel ve kentsel değer, yapının Cumhuriyet Caddesi üzerindeki diğer tescilli yapılarla kurduğu bütünlük üzerinden değerlendirilmiş; bu bağlamda cephe düzenlemeleri, kentsel silueti destekleyecek biçimde ele alınmıştır. Bu yaklaşım, **Geleneksel Mimari Miras Tüzüğü**'nde belirtilen "çevresel uyum" ve "yerel dokuya saygı" ilkeleriyle örtüşmektedir.

Son olarak, **teknik ve malzeme değerleri**, yapının ahşap, tuğla, alaturka kiremit, sac, demir ve karo mozaik gibi yerel ve geleneksel malzemelerle inşa edilmiş olmasıyla öne çıkmaktadır. Bu malzemelerin korunması ve onarımı, hem yapının fiziksel bütünlüğünü hem de yerel yapı kültürünü yaşatmayı amaçlamaktadır. Bu yaklaşım, **ICOMOS Geleneksel Mimari Miras Tüzüğü**'nde belirtilen "yerel malzeme ve tekniklerin korunması" ilkesine doğrudan karşılık gelmektedir.

Bu çalışma, mimari mirasın korunmasında **değer odaklı bir yaklaşımın** önemini vurgulamakta; belgeleme, restitüsyon ve restorasyon süreçlerinin birbirini tamamlayan bir bütün olarak ele alınması gerektiğini ortaya koymaktadır. Yapının sahip olduğu çok yönlü değerlerin, ulusal ve uluslararası koruma ilkeleriyle uyumlu biçimde değerlendirilmesi, Havran'ın tarihî dokusunun sürekliliğini sağlamak ve yerel kimliği yaşatmak adına örnek teşkil etmektedir.

KAYNAKÇA

Adalı, B. (2013). *Havran Kentsel Sit Alanı ve Dumlupınar Caddesi Koruma Önerisi* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi.

Binan, D., Yüce Aşkun, İ. ve Çobancaoğlu, T. (Ed.). (2014). *Balıkesir Havran'da Kentsel Kültür Mirası ve Koruma*. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Yayınları: 787. ISBN: 978-975-6264-89-8

Göktaş, Ş. N. (2020). *Balıkesir Havran'da Bulunan Geleneksel Konutların Yapım Teknikleri ve Taşıyıcı Sistem Özellikleri Açısından İncelenmesi* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi].Bursa Uludağ Üniversitesi.

ICOMOS. (1999). Geleneksel mimari miras tüzüğü. ICOMOS. https://www.icomos.org

ICOMOS Türkiye Milli Komitesi. (2013). *ICOMOS Türkiye mimari mirası koruma bildirgesi*. ICOMOS Türkiye. https://www.icomosturkiye.org

e-ISBN: 978-625-6212-69-5

CUMHURİYETLE YAŞIT BİR EĞİTİM MİRASININ ÖĞRETTİKLERİ: HAVRAN ÇAMDİBİ KÖYÜ ORTAOKULU'NUN MİMARİ ANALİZİ ve KORUMA YAKLAŞIMI

Heves ŞAHİN[1] – Elif SAYGIN[2] – Kübra YURTTAŞ[3] – Adile Binnur KIRAÇ[4]

GİRİŞ

Osmanlı İmparatorluğu'nda Tanzimat ile başlayan batılılaşma hareketlerinin önemli bir ayağı eğitim alanında yaşanmıştır. Başlangıçta merkezde yoğunlaşan kamusal yatırımların 19. yüzyılın sonlarında taşraya kaydırılmasıyla birlikte köy ve kasabalarda eğitim hizmetlerinde artış olmuş, çok sayıda okul bu dönemde kurulmuştur.

Cumhuriyetle birlikte eğitim sisteminin yeniden modern biçimde inşası sürecinde de genç nüfusun yetişmesine büyük önem verilmiş, özellikle Anadolu'nun köylerinde yetersiz olan ilkokulların kurulmasına başlanmıştır. Cumhuriyet bilincinin memleketin her köşesinde yeşerttirilebilmesi için köy okullarına ayrı bir önem verilmiştir.

Makale kapsamında ele alınan Havran'ın Çamdibi mahallesindeki Çamdibi köy ilkokulu[5] bu çabanın somut bir göstergesidir. Kurtuluş Savaşı'nın hemen ardından bölgedeki asker ve köylünün desteğiyle 1922 yılında inşasına başlanıp 1924 yılında tamamlanarak öğretime açılan okul Cumhuriyet ile yaşıt bir kültür mirasıdır, özgün mimarisi ve hikayesiyle günümüze aktarılması gereken tarihi bir belgedir.

Çamdibi Köyü Havran'ın merkez ilçesine 2 km uzaklıkta, zeytinlik bölgesinde yer alan en büyük köylerinden biridir (Gezen, 1968-69) Gezen 1968-69 yıllarında bölgede yaptığı tespitlerde; Havran'ın ilçesinde okuma yazma bilenlerin oranının %85, Köylerde %50 olduğundan, 23 adet köyde ilkokulun bulunduğundan bahsetmektedir. Okullardaki öğrenci sayısını gösteren tabloda, Çamdibi köy ilkokulunda 77 erkek, 67 kız öğrencinin eğitim aldığı bilgisi verilmektedir (Gezen, 1968-69).

Özdemir (2008) Körfezdeki Zümrüt Havran kitabında Çamdibi köy ilkokulu hakkında detaylı bilgi aktarır: Tarihi bir yapıya sahip olan okulun 9 öğretmen ve 160 öğrencisi olduğundan, kızılçam ağaçları ile kaplı geniş bahçesinde 1950 yılında Eybek, suyu akan bir çeşme bulunduğundan bahseder. Mimarisi hakkında; "... Merdivenleri kesme taştan olup girişte çok güzel iki sütunu vardır. Okul kapısının dışında bulunan üç kemer, dört sütûn üzerine oturtulmuştur. ..." ifadesiyle detaylı yorumda bulunur (Özdemir, 2008).

Yapının kuruluş tarihi hakkındaki bilgi, giriş kapısı üzerinde bulunan kitabeden öğrenilmektedir; "Şekveran İleri Mekteb-i İbtidâîsi, 1341 Hicrî, 1339 Malî" [Şekveran İleri Sıbyan Mektebi, 1341 Hicri, 1339 Mali (= 1923)] yazılıdır (Sağlam, 2025). Aynı zamanda okul holünde, okulun kurucusu olan Binbaşı Kara Sadık Bey'in resminin altında sergilenen yapının tarihçesine ait belgeden de inşa süreci hakkında detaylı bilgiye erişilmiştir (Çamdibi Okul Arşivi). Bu kaynaktan, 1922-1924 yılları arasında Türk Kurtuluş Savaşı komutanlarından

1 Mimar, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Koruma ve Restorasyon Yüksek Lisans Programı
E-posta: heves.sahin@gmail.com , ORCID: 0000-0002-8966-3809.

2 Mimar, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Koruma ve Restorasyon Yüksek Lisans Programı
E-postaelifbolen@gmail.com, ORCID: 0000-0001-8548-4777

3 Mimar, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Koruma ve Restorasyon Yüksek Lisans Programı..
E-posta:yurttaskubra12@gmail.com , ORCID: 0000-0001-6543-369X

4 Dr. Öğr. Üyesi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü.
E-posta: binnur.kirac@msgsu.edu.tr, ORCID: 0000-0001-5531-8647

Atıf: Şahin, H., Saygın, E., Yurttaş, K., & Kıraç, A. B. (2026). Cumhuriyetle Yaşıt Bir Eğitim Mirasının Öğrettikleri: Havran Çamdibi Köyü Ortaokulu'nun Mimari Analizi ve Koruma Yaklaşımı. İçinde: D. Ulusoy Binan, K. Güler, & D. S. Eyüpgiller (Ed.), *Balıkesir Havran'ın Mimarlık Mirası* (Cilt III: Havran'da Batı Etkili Evler, Ticaret, Kamu Yapıları ve Koruma Projeleri) ss. 191-206. Ege Yayınları, İstanbul.

Binbaşı Sadık Bey komutasındaki bir topçu birliği tarafından yerel kaynaklar ve malzemeler kullanılarak inşa edildiği öğrenilmektedir. Ayrıca, savaş sırasında yıkılan Havran ve Edremit'in eski kiliselerine ait mimari ögeleri okulun inşasında devşirme malzeme olarak kullandığı da belirtilmektedir. Okulun özellikle giriş kısmında kullanılan devşirme malzemelerin başında mermer kapı çerçevesi, giriş merdivenindeki büyük taş bloklar ve bitişik sütun başlıkları yer almaktadır (Sağlam, 2025) (Şekil 1-2).

Bu makale kapsamında kültür varlığı yapının öncelikle öncelikle analitik rölöveyle mevcut durum tespiti yapılmış, malzeme ve bozulma analizi yapılmak suretiyle koruma sorunları tanımlanmıştır. İkinci aşamada yazılı ve görsel belgelerden istifade edilerek restitüsyon önerileri geliştirilmiş, inşa edildiği tarihten günümüze değin geçirdiği değişim analiz edilmiştir. Son olarak kültür varlığı yapı için koruma projesi önerisi geliştirilmiştir.

Şekil 1a: Çamdibi ortaokulunun batı (ön) cephesi.

Şekil1b: Güney (sağ yan) cephesi.

Şekil 2a: Birinci kat102 sofa/hol mekanı.

Şekil 2b: Zemin kat Z09 sınıf mekanı.

Şekil 3a: Çamdibi Ortaokulu ve çevresinin gösteren hava fotoğrafı.*

Şekil 3b:
Vaziyet planı
(Havran Belediye arşivi, Hali Hazır Harita).

* https://parselsorgu.tkgm.gov.tr/#ara/idari/167454/0/1914/1627751764095

A. RÖLÖVE

A.1 Konum

Balıkesir iline bağlı Havran ilçesinin kuzeyinde ve 2 km uzağındaki Çamdibi Mahallesi'nde bulunan Çamdibi Ortaokulu 504 38-D pafta, 1914 parselde yer almaktadır. Çamdibi Köy yolu üzerinde bulunan yapının taşınmaz numarası ise TKGM kayıtlarına göre 61251743'tür (Şekil 3).

Okul yapısı Özdemir'in (2008) de ifade ettiği gibi kızılçam ağaçlarıyla kaplı oldukça geniş ve yoldan eğimli bir arazide konumlanmıştır.

A.2 Plan ve Cephe Özellikleri

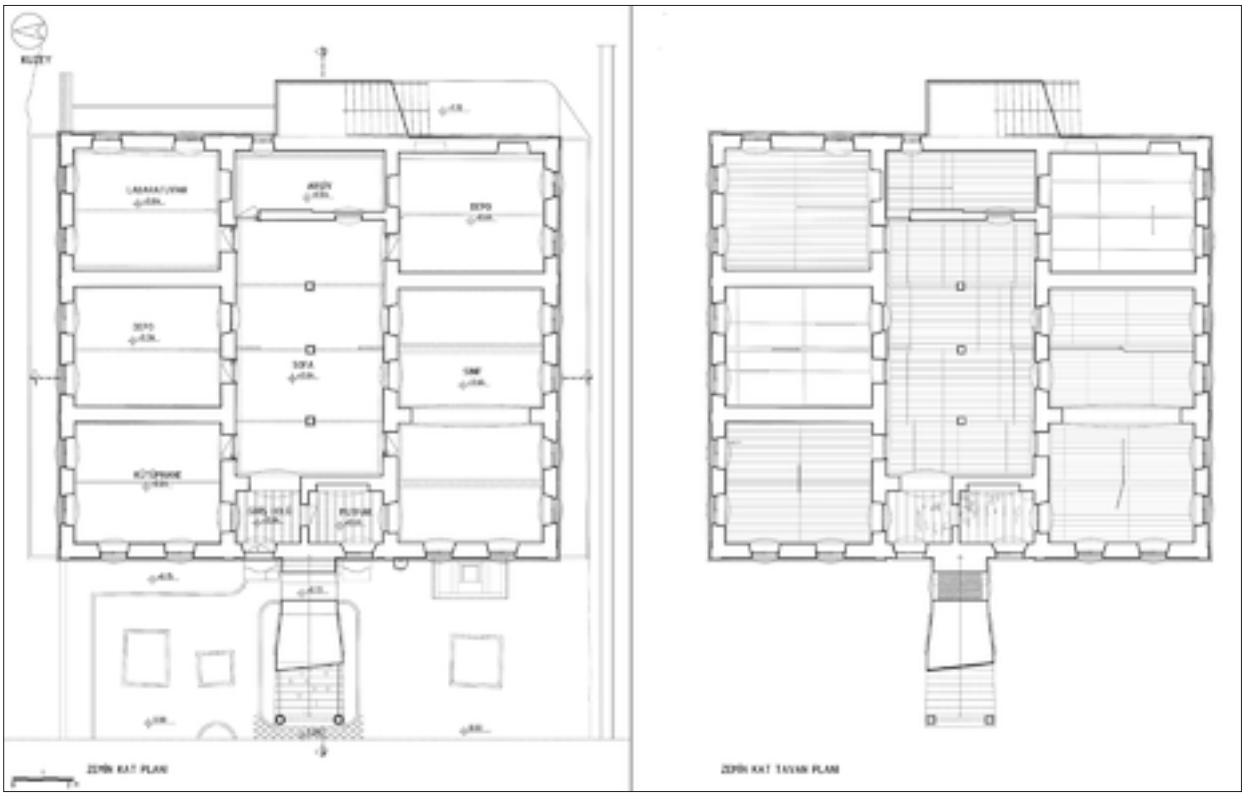
Plan Özellikleri

TKGM verilerine göre Çamdibi Ortaokulu 16.962m²'lik bir tapu alanına sahiptir. Topografik olarak eğimli bir arazide yer alan okul, bitişiğindeki çam ağaçlarıyla kaplı koruluk alanla birlikte doğal bir peyzaja sahiptir. Okul bahçesine Çamdibi Köyü iç yolu üzerindeki çift kanatlı demir kapıdan girildikten sonra basamaklı bir yol ile +50.66 kotundaki okul avlusuna ulaşılmaktadır.

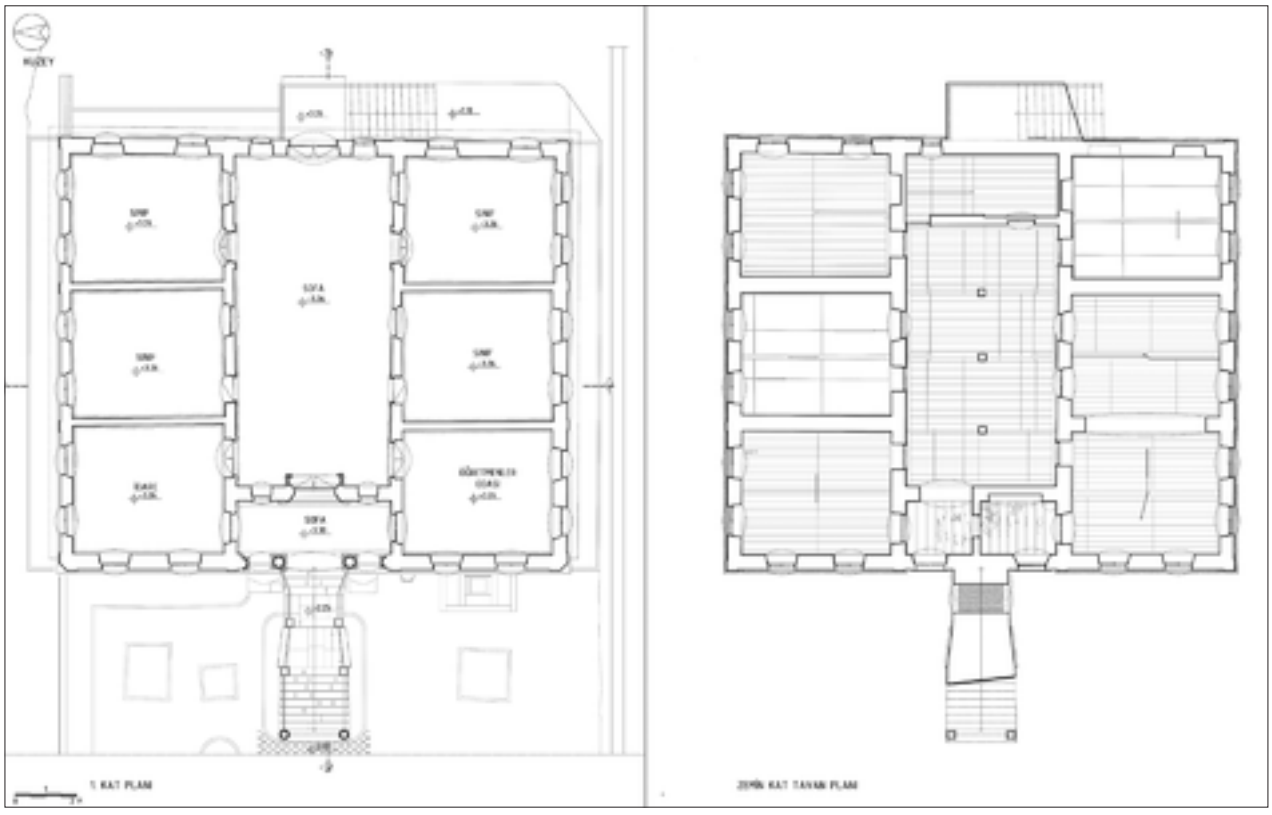
Zemin+1 olmak üzere iki kattan oluşan dikdörtgen planlı kâgir okul yapısının girişi batı cephesindendir. Yapının birinci katında derslikler, idare ve öğretmen odası yer almakta, zemin katında depo, laboratuvar, arşiv, kütüphane ve atölye mekânları bulunmaktadır. Tuvalet ve kantin gibi hizmet mekânları bahçede yakın dönemde inşa edilmiş binalarda yer almaktadır.

Yapının zemin katına avlu kotundan, batı cephesindeki ahşap bir kapıyla girilmektedir. Giriş holünden (Z01) kemerli bir geçişle orta sofaya/hole (Z02) oradan da sofanın iki yanında yer alan mekânlara (derslik, kütüphane, arşiv ve depo) ulaşılmaktadır. Giriş holünün (Z01) sağında, günümüzde mutfak olarak kullanılan (Z09) mekânı bulunmaktadır. Giriş holünde olduğu gibi volta tavan döşemesine sahip olan mekânın sofaya bakan duvarında kemerli bir niş, giriş cephesinde kapıdan dönüştürülmüş bir pencere bulunmaktadır.

Sofanın (Z02) orta aksında üst katın ahşap döşeme kirişlerini destekleyen orta aksta görünen üç adet kâgir tuğla ayak bulunmaktadır. Giriş aksına göre sofanın sağındaki (Z08) mekânı, iki ayrı mekânın kemerli bir geçişle birbirine bağlanmasıyla oluşan büyük bir dersliktir.

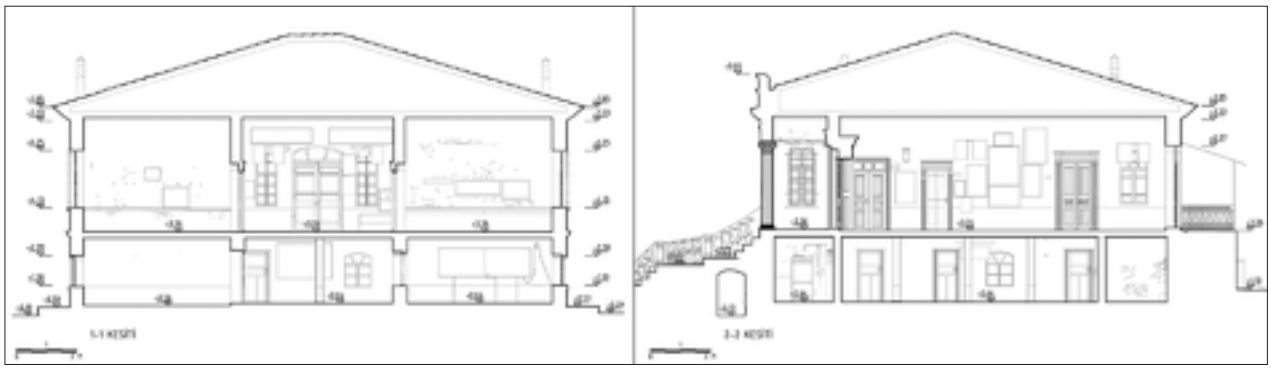
Şekil 4: Zemin kat plan ve tavan rölövesi.

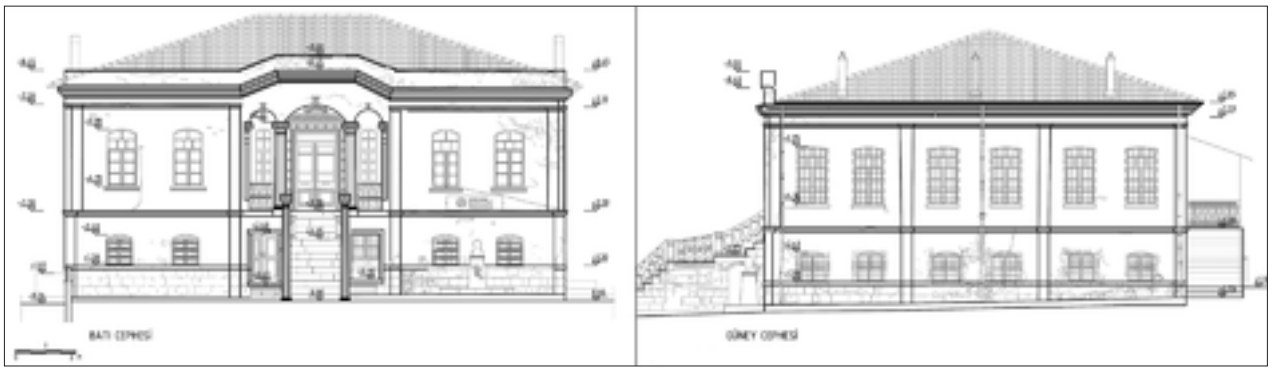
Şekil 5: Birinci kat plan ve tavan rölövesi.

Sofanın solunda (Z08 mekânın simetriği olan (Z03) kütüphane ve (Z04) depo mekânları yer almaktadır. Her iki mekânı ayıran duvar üzerinde tespit edilen kemer izi bu iki mekânın sonradan kapatıldığı, özgününde (Z08) mekânıyla aynı olduğunu düşündürmektedir. Sofanın sonunda, giriş aksına göre sağ köşede yer alan (Z07) depo mekânı ile sol köşede yer alan (Z05) laboratuvar mekânı simetrik olup benzer özelliklere sahiptir. Mekânların her cephesinde simetrik düzende ikişer pencere bulunmaktadır. (Z07) mekânındaki arka cepheye bakan duvarda 2 adet kapalı niş bulunmaktadır. Sofanın sonunda yer alan, bir kapı ve pencereyle sofaya açılan (Z06) arşiv mekânının, mevcut izlerden dolayı sonradan bölündüğü düşünülmektedir. (Z05) laboratuvar ve (Z07) depo mekânlarının sofaya bakması gereken pencereleri sonradan oluşturulan arşiv mekânının içinde kalmıştır. Sofaya açılan tüm mekânların aynı zamanda sofaya bakan basık kemerli ahşap doğramalı özgün pencereleri bulunmaktadır. Zemin katta bulunan sofaya açılan mekânların kapıları düz ve ahşap doğramalı kapılardır. Giriş holünde tavan döşemesi volta döşeme, orta sofada ise tavan döşemesinde çelik putrellerle güçlendirme yapılmıştır (Şekil 4-6).

Birinci katta, avluya taşan tek kollu kâgir merdiven ile erişilen +50,66 kotundaki (rölövede ± 0.00 kotu) (101) giriş holü birinci katın en özellikli kısmını oluşturmaktadır. Devşirme malzemenin kullanıldığı, kemer ve

Şekil 6: Rölöve kesitler.

Şekil 7: Batı (giriş) ve güney (sağ yan) rölöve cepheleri.

sütunlarla biçimlenen üç tarafı ve üstü kapalı olan yarı açık bir mekândır. Giriş holünden iki kanatlı ahşap kapı ile (102) sofaya/hole girilmektedir. Zemin kat ile aynı plan şemasına sahip olan birinci katta sofanın iki yanında simetrik üçer mekân bulunmaktadır. Sofa ön ve arka cephesinde yer alan, iki yanında pencerelerin bulunduğu kapılar ile dışarıya açılmaktadır. Girişe göre sofanın solunda okul idaresine ait mekân (103) ile girişin sağında öğretmen odası olarak kullanılan mekân (108) dışında kalan (104, 105, 106 ve 107) mekânlar derslik olarak kullanılmaktadır. 103 ve 108 nolu mekânlarda ön ve yan cephede ikişer pencere ve giriş holüne/sahanlığına bakan dar 1 pencere bulunmaktadır. Arka cepheye bakan köşe derslikler (105 ve 106) ile ortada bulunan dersliklerin (105 ve 107) her cephesinde simetrik düzende yerleştirilmiş ikişer pencere bulunmaktadır. Aynı zamanda derslik mekânlarının sofaya açılan basık kemerli ahşap doğramalı özgün pencereleri bulunmaktadır. Tüm mekânların döşemesi ve tavan kaplaması özgün ahşap kaplamalıdır (Şekil 4,5,6).

Cephe Özellikleri:

Yapının ana giriş cephesini batı cephesi oluşturmaktadır. Simetrik cepheli yapının zemin kat girişi, bahçe kotunda, birinci kat girişi ise taş basamaklarla yükseltilmiş bir niş içerisindedir. Giriş nişinin her iki tarafında da eşit sayıda pencereler bulunmaktadır. Zemin kat pencereleri ve birinci kat pencereleri aynı aksta yer almaktadır. Zemin kat ve üst kat yatayda bir silmeyle ayrılmaktadır. Cephenin orta aksında bulunan alınlık, kat ve köşe silmeleri, eşit sayıdaki pencereleri, plasterler gibi yapı elemanları özgünlüklerini korumakta ve cepheye hareketlilik sağlamaktadırlar. Yapının zemin katında, ana girişin hemen yanında bulunan kapı sonradan pencereye çevrilmiştir. Diğer pencerelerle hem biçimsel hem de malzeme olarak farklılık göstermektedir. Birinci kata girişi sağlayan korint ve iyon başlıklı yivli sütunlar arasında yükselen taş merdivenin üst katta ulaştığı giriş holünde 4 adet iyonik başlıklı kolon bulunmaktadır. Kolonlar, kilit taşları işlemeli olan kemerleri taşımaktadır (Şekil 7).

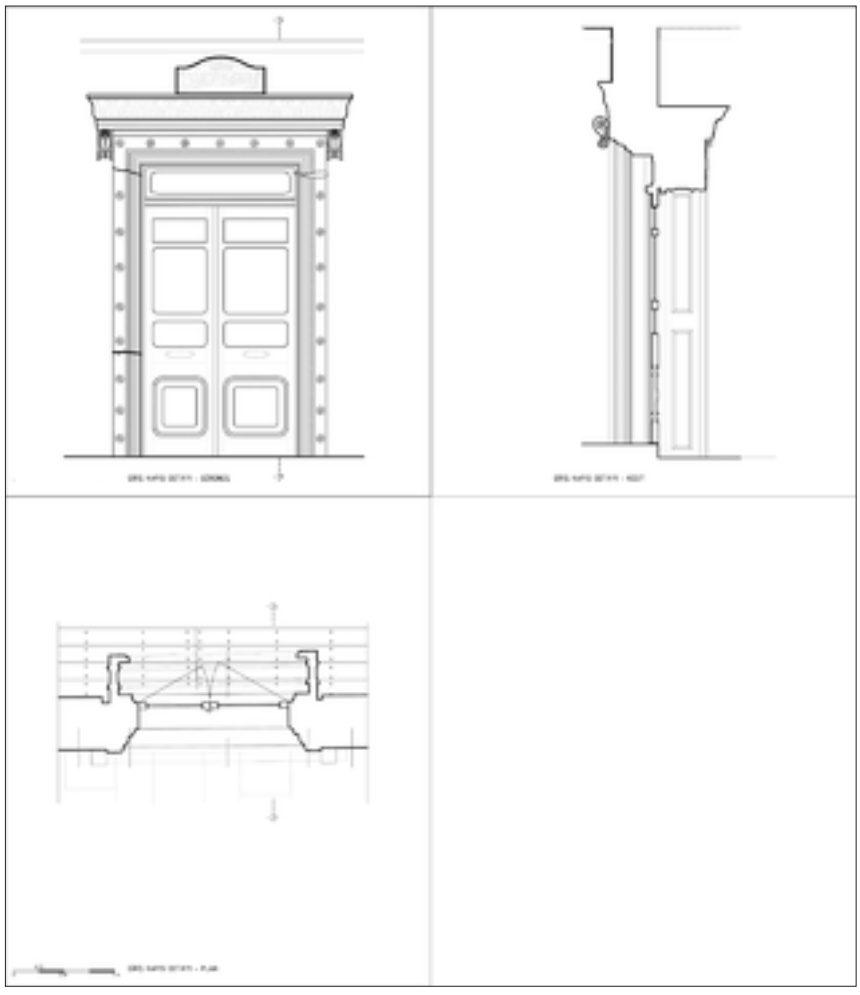
Zemin katında (Z05) 3 adet düz kare, özgün ahşap doğramalı demir parmaklıklı, simetrisinde bulunan (Z07) depo olarak kullanılan mekânda ise 2 adet cepheye kapalı niş bulunmaktadır. Birinci katta giriş holünde ise 6 adet kemerli pencere bulunmaktadır. Ana giriş kapısının yanında bulunan 2 adet pencerenin genişliği diğerlerinden azdır. Birinci katın arka çıkışı için kullanılan özgün ahşap doğramalı kapının önünde, betonarme merdiven, sahanlık ve özensiz demir parmaklıklardan görülmektedir. Merdivenin sahanlığının üstünde muhdes metal üst örtü bulunmaktadır. Cephede bulunan özgün pencerelerin ahşap doğramaları çürümüştür. Cephede bacalar, pencereler ve silmeler de simetri vurgusunu sağlamaktadırlar.

Yapının kuzey cephesinde bulunan özgün yatay kat silmeleri ve plasterler ile eşit sayıdaki pencereleri ile simetrik düzen devam etmektedir. Cephede 3 adet yağmur iniş borusu bulunmaktadır.

Yapının güney cephesinde de bulunan özgün yatay kat silmeleri ve plasterler ile eşit sayıdaki pencereleri ile simetrik düzen devam etmektedir. Cephede 3 adet yağmur iniş borusu bulunmakta olup ortada bulunanın çürüdüğü görülmektedir (Şekil 7).

A.3 Yapım Tekniği ve Malzeme Özellikleri

Okulun tarihçesinin yazılı olduğu belgede; Binbaşı Sadık Bey'in okul arazisinin bulunduğu tepeyi yararak bir bölük asker ve köylünün yardımıyla inşaata başladığı; okulun tuğlasının askerler tarafından yapıldığı, taşın ise Havran tepesinden çıkarıldığı, kerestenin de köylü tarafından imece usulü temin edildiği, çatısının köy

Şekil 8: Birinci kat giriş kapısı detayı rölövesi.

Şekil 9: Ön cephe giriş aksı ve kesiti sistem detayı rölövesi.

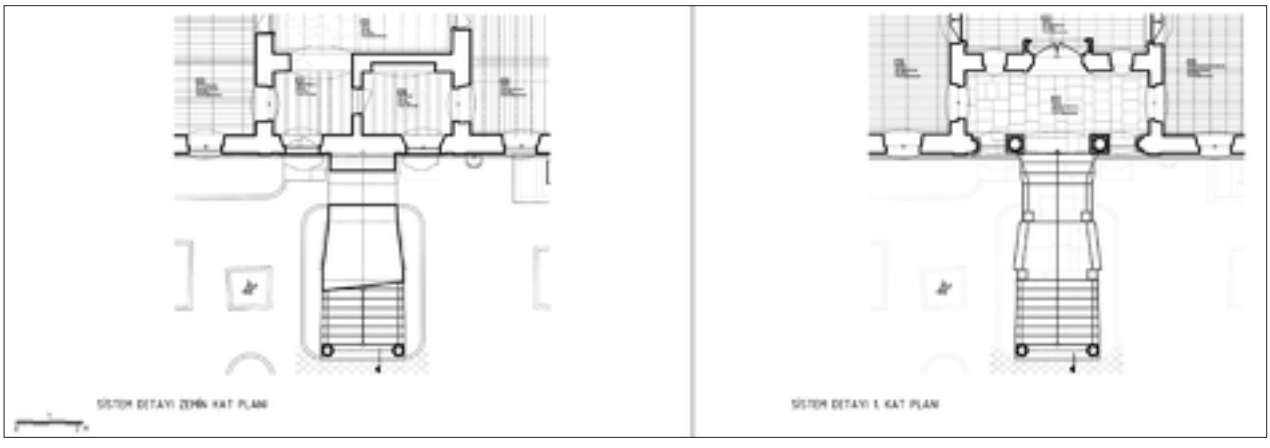
meydanında yerde çakılıp, yukarıya taşındığı bilgisi verilmektedir. Aynı zamanda birçok yapı malzemesi ve süsleme elemanlarının Edremit ve Havran'daki kiliselerden alınarak devşirme olarak kullanıldığı belirtilmektedir (Çamdibi Okul Arşivi; Özdemir, 2008).

Yukarıdaki bilgiler doğrultusunda yapı analiz edildiğinde şu bulgulara erişilmiştir:

Havran Çamdibi Ortaokulu, kesme taş üzeri "dolu harman tuğlası" kullanılarak inşa edilmiştir.

Yapının dış cephe duvarları 53-54 cm, iç mekân bölücü duvarları zemin katında 57-60 cm, üst katta 24-40 cm arasında değişen kalınlıkta tuğla malzemeli olup tüm cepheler, sıvalı ve boyalıdır. Kısmi sıva şişmeleri, boya dökülmeleri ve renk değişimleri görülmektedir.

Pencereler kemerli, çift kanatlı, ahşap doğramalı ve demir parmaklıklıdır. Orta sofaya açılan iç pencereler de çift kanatlı, ahşap doğramalı özgün pencerelerdir. Yapının ahşap doğramalı olan tüm pencerelerinde çürümeler olduğu için rölöve alırken bazı parçalarda kopmalar görülmüştür. Zemin katta giriş holü ve orta sofada zemin döşemesi beton şaptır. Diğer mekânlar ise özgün ahşap döşemelidir. Döşemelerde su ve nemden kaynaklı kabarma ve bozulmalar görülmektedir. Giriş holü ve mutfak mekânlarının tavanındaki volta döşeme üst katın kâgir giriş sahanlığını taşımaktadır. Sofanın ahşap tavan döşemesi 25 x 25 cm boyutlarındaki kâgir ayaklar ile desteklenmiştir. Ayrıca güçlendirme amacıyla kirişler çelik putrel çubuklarla güçlendirilmiştir. Zemin katta bulunan mekânların ahşap kapıları üst kat kapıları gibi nitelikli kapılar değildir, kapılarda boya dökülmeleri ve çürümeler görülmektedir.

Şekil 10: Zemin kat ve birinci kat sistem detayı plan rölövesi.

Birinci katın giriş holünün zemini, volta döşeme olup doğal taş kaplıdır. Giriş holünün cephesi 2'si duvara gömülü toplam 4 adet iyon başlıklı sütun tarafından taşınan kemerli bir cephe sistemine sahiptir (Şekil 9, Şekil 10). Havran'dan getirilen Rum kilisesinden temin edilmiş özgün, bezemeli sövesi ve gösterişli ahşap doğramalı kapısı bulunmaktadır (Şekil 8). Kapının bezemeli mermer sövesinin üzerinde de mermer yazıt durmaktadır. Kapının ahşap doğramasında ve mermer sövesinde kirlenme görülmektedir. Birinci kat cephe pencereleri ½ oranında, kemerli, iki kanatlı ahşap doğramalıdır. Pencerelerin ahşap doğramalarında çürümeler görülmektedir. İç mekân kapıları ise kiliseden temin edilmiş nitelikli ahşap kapılardır. Yapının tamamı ahşap tavanlı olup, özgün ahşap döşemesi değişmeden günümüze kadar gelmiştir. Tüm cepheler sıva üzeri boyalıdır. Tuğla üzeri sıva profille çevrili dar saçaklı yapının üst örtüsü kırma çatılıdır ve kaplaması da marsilya kiremittir.

B. RESTİTÜSYON ÖNERİSİ

Özgün işlevini günümüzde de sürdüren Çamdibi Ortaokulu'nda mekân kurgusu ve cephe büyük ölçüde özgünlüğünü korumaktadır. İhtiyaç gereği sadece zemin katta arşiv, mutfak gibi mekânlar ilave edilmiş ve arka cephedeki bazı pencereler kapatılmıştır. Minimum müdahalenin olduğu yapıda restitüsyon önerisi; analitik rölövede tespit edilen mevcut izlerden, kullanıcılarla yapılan sözlü görüşmelerden elde edilen bilgilerden ve okulun fotoğraf arşivinden yararlanılarak geliştirilmiştir. Aynı zamanda Havran başta olmak üzere yakın yerleşmelerdeki Erken Cumhuriyet dönemi okul mimarisi incelenerek benzer örnekler ile karşılaştırılmış, analoji çalışması yapılmıştır[6].

Yapıdaki minimum değişiklikler göz önüne alınarak tek dönemi restitüsyon önerisi geliştirilmiştir.

Okulun tarihçesini içeren yazılı belgeye göre 1922 yılında inşasına başlanan yapı 1924 yılında tamamlanmış ve öğretime açılmıştır. Belgeye göre; " Savaşta yıkılan Havran ve Edremit kiliselerindeki işe yarar malzemeleri okulun yapımında kullanılmıştır. Edremit kilisesinden getirilen iki mermer aslan okulun bahçe merdivenlerinin iki yanını süslemekte, taşlar ise çeşitli yerlerde kullanılmıştır. Edremit Kilisesinden getirilen iki mermer aslan, okulun bahçe girişindeki merdivenlerin iki yanına yerleştirilmiştir. Bu aslanlar 1989 yılında tarihi eser

6 Analoji çalışmasında; Arslan Çinko (2023), Türkmen (2022), Yağan Köylü (2023) yazılı kaynaklardan faydalanılmıştır.

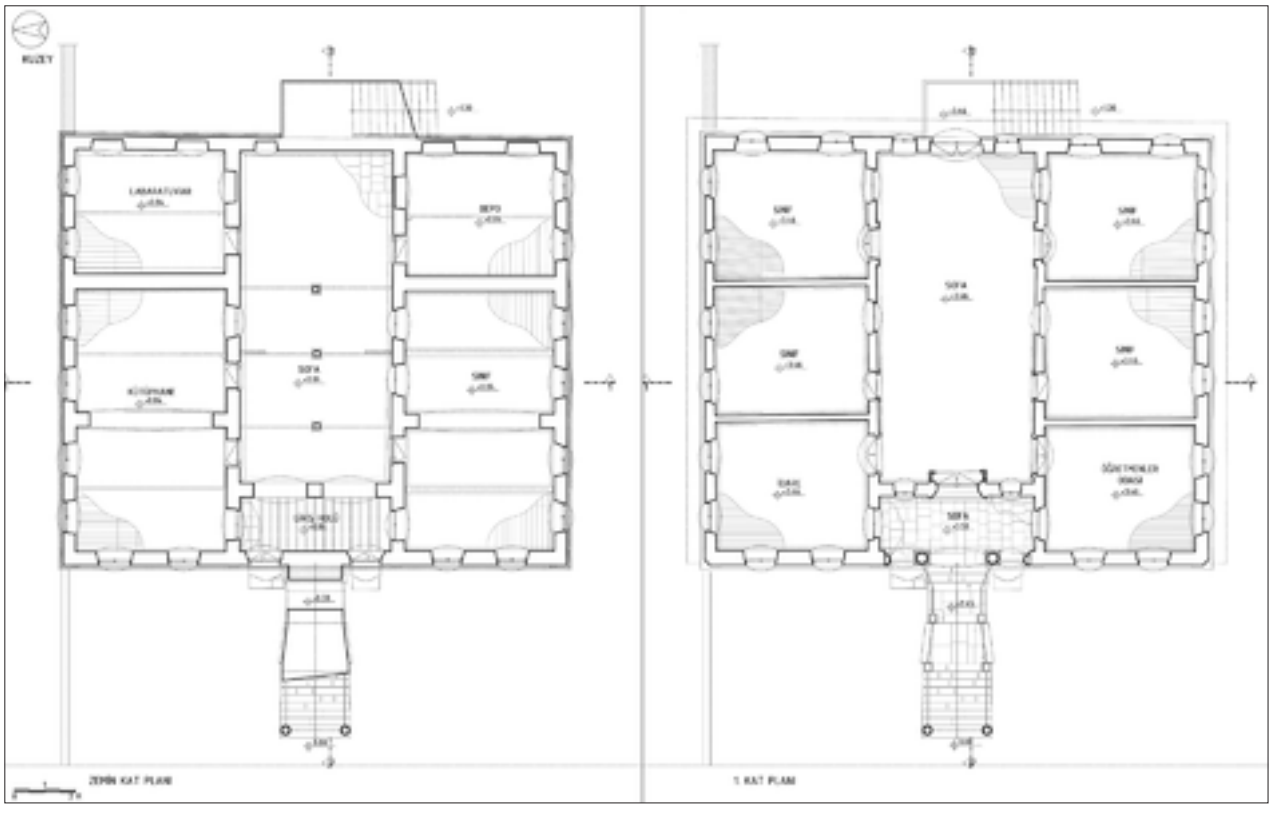
kaçakçıları tarafından yerinden sökülerek çalınmıştır. Okulun merdivenlerinde kullanılan taşlarla merdiven başlarındaki sütunlar ve okulun giriş kapısındaki mermer kasa Havran Kilisesi'nden getirilmiştir. 1989 yılına kadar okulda bulunan, Havran Kilisesi'nden getirilen oymalı taş ayna, güvenlik gerekçesiyle köy muhtarlığına teslim edilmiştir. Cunda Adası'ndan okulun yapısında kullanılan malzemeler getirilmiştir. Birinci katta bulunan sınıf kapıları kiliselerden temin edilmiştir. Müdür odası ve öğretmenler odası kapıları ise bu kapılara benzer olarak yapılmıştır. Koridora açılan pencereler kiliselerden getirilen pencerelerdir. 1936 yılında yapının çatısı onarılmıştır." (Çamdibi Okul Arşivi; Özdemir, 2008).

Çamdibi Köy halkı ile yapılan görüşmeler neticesinde, okul girişinde bulunan mermer sütunların da devşirme olduğu, savaş sırasında yakıldığı Havran Rum Kilisesi'nden getirildiği öğrenilmiştir. Çamdibi Ortaokulu Öğretmeni Serdar Sevimli ile yapılan sözlü görüşmeler neticesinde ise okul binasının büyük oranda özgünlüğünü koruyarak günümüze kadar ulaştığı bilgisi alınmıştır. Binanın zemin katında yapısal değişiklikler meydana gelmiş, Birinci kat özgün plan şemasını korumuş, ciddi bir değişime uğramamıştır (Şekil 11, 12).

Yapının özgün plan şemasının büyük bir bölümü bozulmadan korunmuş olmakla birlikte zemin katta tespit edilen muhdes kısımlar restitüsyon projesinde kaldırılmıştır.

Zemin kat Z01 giriş holünün sağında yer alan, günümüzde mutfak olarak kullanılan (rölöve Z09) mekânın sonradan bölündüğü yapı üzerindeki izlerden okunabilmektedir. Giriş holündeki volta tavan döşemesinin mutfak mekânında devam ediyor olması, giriş holündeki kapı ve pencere boşluklarının simetrik biçimde mutfak mekânında niş ve pencereye dönüştürülmüş olması tek bir mekâna işaret etmektedir. Raspa yapılıp duvar örgüsünün görülmesiyle bu karar desteklenecektir. Aynı zamanda işlevsel olarak ele alındığında da öğrenci sirkülasyonunun yoğun olduğu bir mekânda, tek bir girişin yetersiz kalacağı değerlendirilmiş ve restitüsyonda muhdes mutfak duvarı kaldırılarak mekân geniş bir Z01 giriş holü biçiminde restitüe edilmiştir. Kapatılan niş ve kapı açılarak giriş holündeki mevcut doğramalar bu bölüme de önerilmiştir.

Giriş holünden kemerli bir geçişle bağlanan Z02 sofanın sonunda (arka cephede) yer alan mekânının muhdes olduğu sofa tavanının bu mekânda da devam etmesinden anlaşılabilen (rölöve Z06) arşiv mekânı, ara duvarın kaldırılmasıyla iptal edilmiştir. İptal edilen duvarın yerine mevcut kolonların aksında ve büyüklüğünde bir kolon eklenmiştir. Rölövede bu duvarda bulunan çıkıntıya göre aynı büyüklükte kolon eklenince kolonun

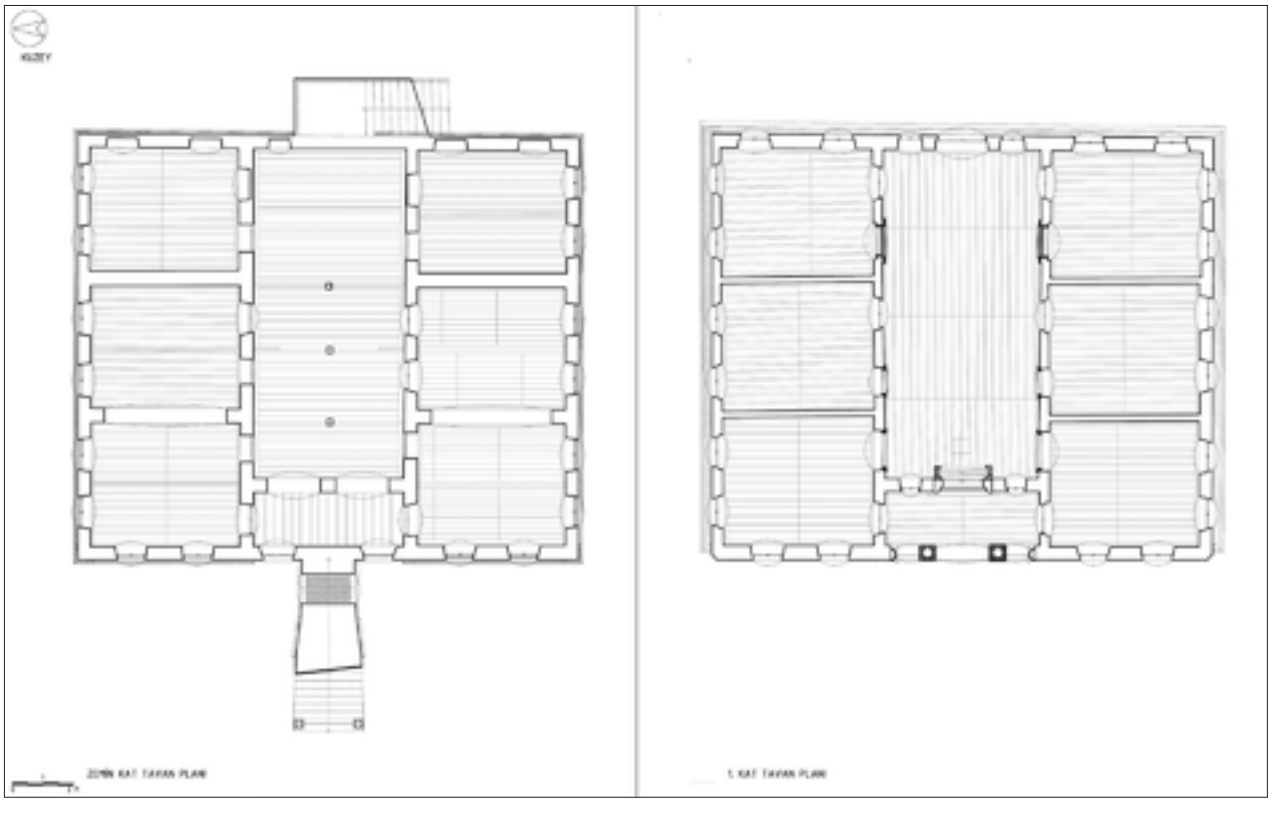

Şekil 11: Zemin ve birinci kat planları restitüsyon önerisi.

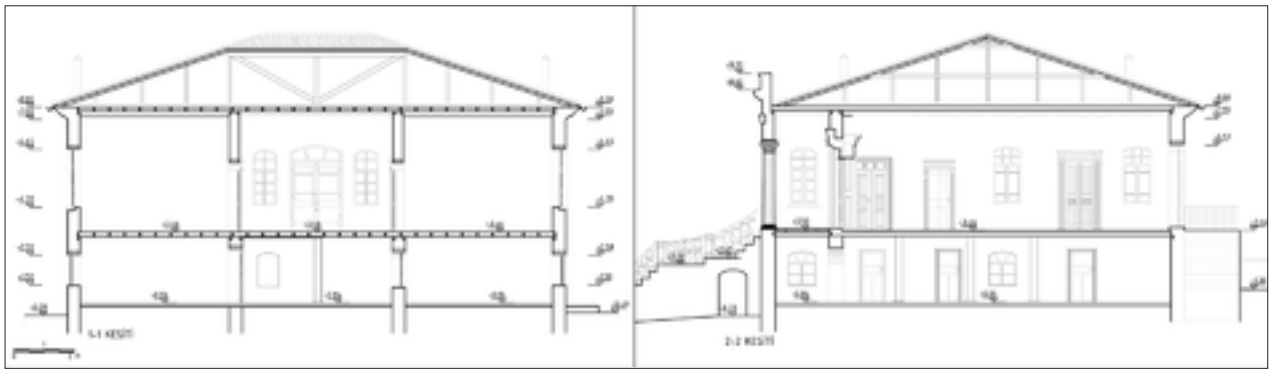
aksının diğerlerinin aksında olması bu durumu doğrular niteliktedir. Tavandaki izin yanı sıra sofanın iki yanındaki (rölöve Z05, Z07) mekânların sofaya bakan pencerelerinin (rölöve Z06) arşiv mekânının içinde kalması da bu mekânın muhdes olduğu görüşümüzü desteklemiştir.

Simetrik plan şemasına sahip olan yapının zemin katında rölövede girişe göre solda bulunan (rölöve Z03) Kütüphane ve (rölöve Z04) Depo mekânları arasındaki duvarda görülen kemerli izden bu bölümün sonradan kapatıldığı yorumu yapılmıştır ve iki mekân kemerli geçişle birbirine bağlanarak tek Z04 mekân olarak önerilmiştir. Bu karar gerekçe olarak da, aynı mekânların girişe göre simetriği olan (rölöve Z08) derslik mekânı gösterilmiştir. Raspa yapılıp duvar örgüsünün görülmesiyle bu karar desteklenecektir.

Zemin katta (Z01) Giriş Holü ve (Z02) Sofa mekânlarındaki döşemelerde birinci kattaki 101 Giriş Holü referans alınarak taş malzeme, Z03 Kütüphane, Z04 Laboratuvar, Z05 Depo mekânları yapıdaki diğer mekânlar referans alınarak ahşap döşeme önerilmiştir (Şekil 11, 12,13).

Şekil 12: Zemin ve birinci kat tavan planları restitüsyon önerisi.

Şekil 13: 1-1 ve 2-2 kesit restitüsyon önerisi.

Birinci kat hem plan şeması hem de yapı elemanlarıyla özgün bir biçimde günümüze ulaştığı için restitüsyon önerisinde rölöveden farklı olarak sadece (101) Giriş Holü mekânına bakan pencerelerde bulunan özgün olmayan demir parmaklıklar kaldırılmıştır.

Okulun ilk inşa edildiği dönemde bulunmayan bahçedeki depo, wc, kantin yapıları vaziyet planın restitüsyonunda kaldırılmıştır (Şekil 11,13).

Cephe Restitüsyonu;

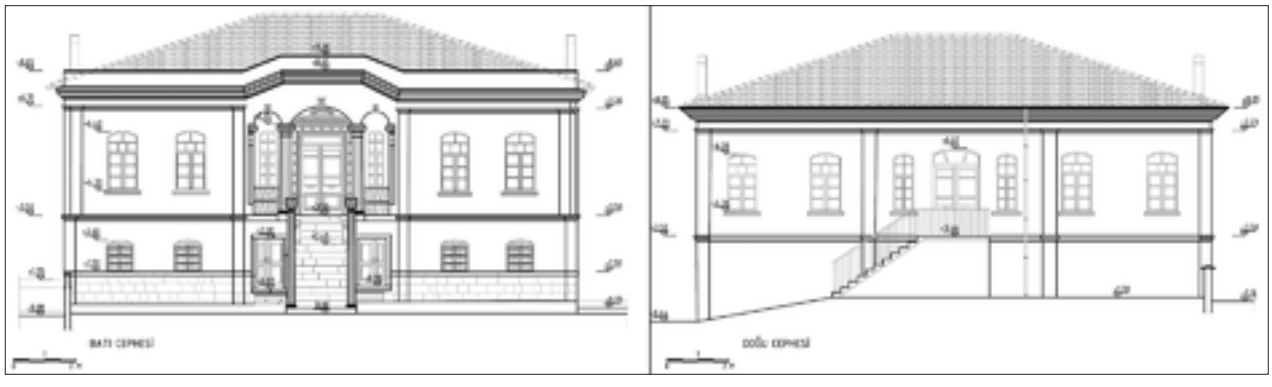
Batı (Giriş) Cephesine ait Çamdibi Ortaokulu öğretmeni Serdar Sevimli 'den alınan 2 fotoğrafta görüldüğü üzere üst kat çıkış merdiveninin ve sütun kaidelerinin oturduğu basamak günümüzde avlu kotunun dolması nedeniyle yok olmuştur. Restitüsyon önerisinde avlu kotu bu veri doğrultusunda düşürülmüştür. Zemin katta mutfak mekânın iptal edilip, penceresinin özgünündeki gibi kapıya döndürülmesiyle, giriş cephesi simetrik iki kapılı olarak düzenlenmiştir (Şekil 15).

Doğu (Arka) Cephesinde, laboratuvar ve depo mekânlarındaki kapatılan nişler açılarak pencereye döndürülmüştür. Birinci katta sofanın arka bahçeye bağlantısını sağlayan betonarme merdivenin korkuluğunu mevcut şeklinden dolayı özgün olmadığı düşünülmüş, yeterli veri olmadığı için bu korkuluk yerine düz, sade bir korkuluk önerilmiştir (Şekil 15).

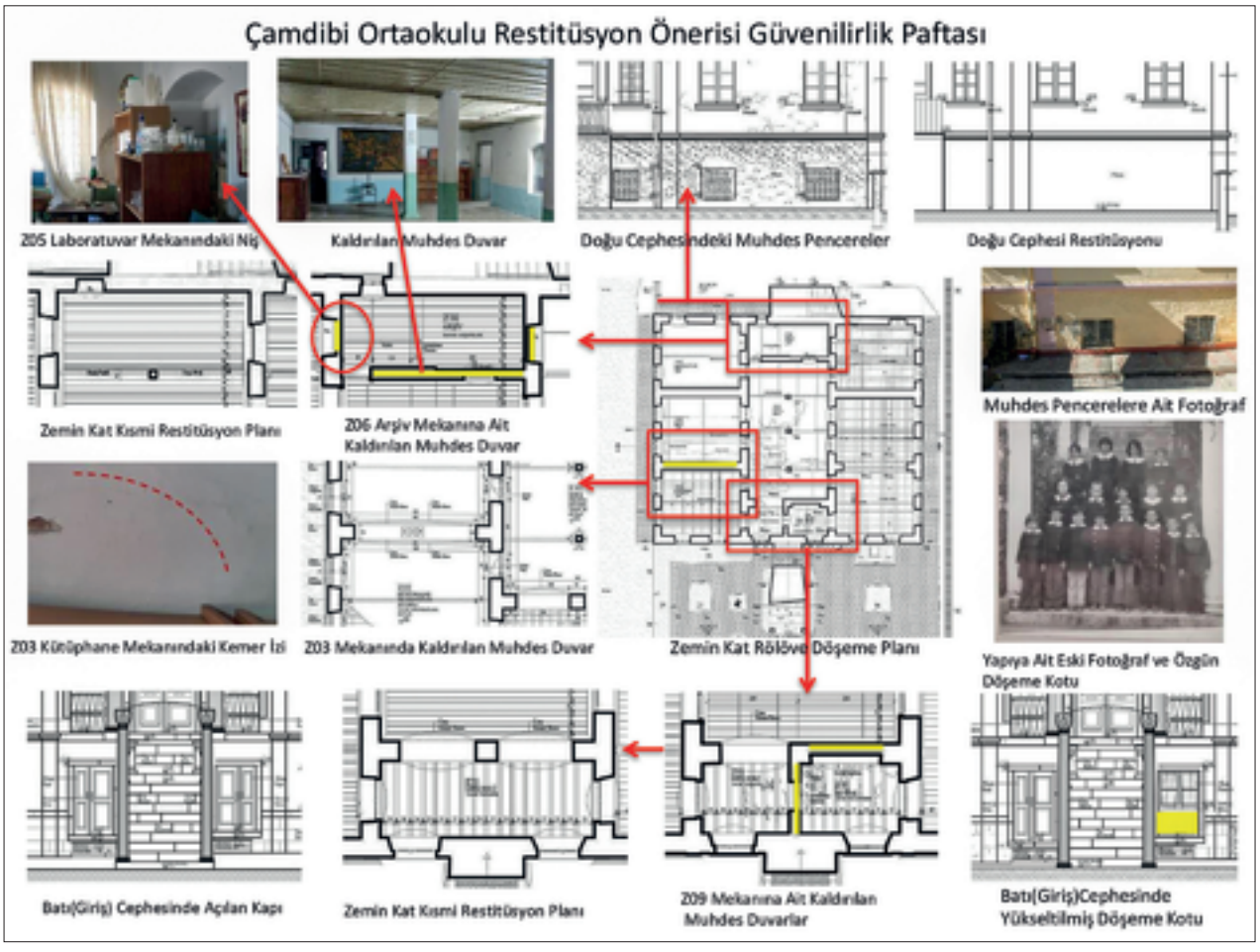
Cephede birinci kattaki kapının iki yanında bulunan doğramalarda özgün olmayan demir parmaklıklar restitüsyon projesinde kaldırılmıştır. Laboratuvar (rölöve Z05) ve Sofa (rölöve Z06) mekânlarında sonradan açılan

Şekil 14: Yapının giriş merdivenini gösteren eski fotoğraflar.

Şekil 15: Batı (giriş) ve doğu cepheleri restitüsyon önerisi.

Şekil 16: Restitüsyon önerisi güvenilirlik paftası.

doğramalar kapatılmış analojik veriler doğrultusunda iç mekânda Depo (rölöve Z07) mekânındaki gibi nişlere dönüştürülerek özgün haline getirilmiştir.

Tüm cephelerde zaman içerisinde oluşan kat ve saçak silmelerindeki deformasyon ile kırılmış ve kopmuş olan yağmur suyu iniş boruları restitüsyon önerisinde özgün haline getirilmiştir. Güney cephesinde zemin katta özgün olmadığı düşünülen demir parmaklıklar kaldırılmış, batı ve kuzey cephesinde görülen özgün parmaklıklar doğrultusunda restitüe edilmiştir. Cephede birinci kattaki demir parmaklıklar diğer cephelerin birinci katlarında parmaklık bulunmamasından dolayı kaldırılmıştır.

Yapının analitik rölövesiyle tespit edilen izlerin ve eski fotoğrafların karşılaştırmalı analizi güvenirlik paftasında sunulmuştur.

C. RESTORASYON ÖNERİSİ

Çamdibi İlkokulu zaman içerisinde çeşitli müdahaleler geçirse de, büyük oranda özgün kimliğini koruyarak günümüze ulaşabilmiştir. Yapının eğitim işlevini sürdürecek şekilde, koruma ilkeleri doğrultusunda mevcut durumunu koruyarak esaslı onarım kapsamında bakım ve onarımının yapılması ön görülmektedir (Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu, 1999). Restorasyon projesi hazırlanırken; özgüne en yakın durumu tanımlayan restitüsyon verileri, mimari gereklilikler ve kullanıcı ihtiyaçları göz önünde bulundurulmuştur.

Günümüzde yapının eğitimi işlevinde; 1. sınıf öğrencilerinin kullanımında olan 1. kata yüksek rıhtlı basamaklarlar nedeniyle erişim zorluğu yaşandığı gözlemlenmiştir. Tuvalet ve kantin birimlerinin avluda yer alması nedeniyle zorlu hava şartlarında elverişli bir kullanım sağlanamamaktadır. Aynı zamanda avluda ilkokul binasının bulunması, avlunun ortak alan kullanımında yetersiz kalmasına neden olmaktadır.

Çalışma kapsamında, yapının kullanımında bazı zorluklar yaşanmasına rağmen yapının özgün kimliğinin korunarak sürdürülebilmesi adına eğitim fonksiyonunun devam ettirilmesi önerilmiştir. Restorasyon projesi hazırlanırken, restitüsyon projesi kontur ve gabarilerine aynen uyularak, mimari gereklilikler ve kullanıcı ihtiyaçları göz önünde bulundurulmuştur.

Restorasyon Sürecinde Uygulanacak Müdahaleler

Vaziyet planı ölçeğinde bakıldığında yapının çevresine herhangi bir müdahalede bulunulmamış, depo, wc ve kantin birimleri yıkılmadan korunacaktır. Depo, wc ve kantin birimlerinin yapının dışında olmasının vermiş olduğu zorluklara istinaden, yapıdan birimlere uzanan bir pergola düzenlenmesi önerilmiştir.

Zemin katta,

Mevcut durumda bulunan Kütüphane (Z03) ve Depo (Z04) mekânları arasındaki kapatılan kemerli geçiş restitüsyon projesine uygun olarak açılacaktır.

Mutfak (Z09) mekânına geçiş sağlayan özgün olmayan ahşap kapı ve duvar kaldırılacaktır. Bu mekânda bulunan niş açılarak kemerli bir geçişle sofaya bağlantı sağlanacaktır. Mekânın batı cephesinde yer alan basamaklı pencere, yapının simetrisi göz önüne alınarak uygun ölçülerde ahşap kapıya dönüştürülecektir. Ahşap kapı, yapının simetrisinde bulunan kapı ile özgününe eşdeğer malzeme ile eş biçimde yapılacaktır.

Sofa (Z02) ve Arşiv (Z06) mekânları arasında bulunan bölücü duvar restitüsyon projesine uygun olarak restorasyon aşamasında kaldırılacak, döşeme ve tavanda sofa mekânının bütünlüğü okunur hale döndürülecektir.

Laboratuvar (Z05) mekânında doğu cephesinde bakan özgün olmayan pencereler nişlere dönüştürülecektir.

Arşiv (Z06) mekânında bulunan özgün olmayan pencere kaldırılarak, uygun açıklıklarla ahşap kapı ile yenilenecektir.

Kütüphane (Z03) , Depo (Z07) ve Sınıf (Z08) mekânların mevcut ahşap döşemeleri mevcut özellikleri bozulmadan bakım yapılarak korunacaklardır. Döşemede görülen az sayıdaki kullanıma dayalı bozulmalar basit onarım yöntemiyle giderilecektir.

Zemin kattaki özgün olmayan döşemeler için kattaki diğer mekânların kullanım- döşeme malzemesi ilişkisine istinaden, Giriş holü (Z01), Sofa (Z02), Arşiv (Z06) ve Mutfak (Z09) mekânların döşemeleri doğal taş kaplama,

Depo (Z04) , Laboratuvar (Z05) mekânlarının döşemeleri için ahşap kaplama yapılması önerilmiştir.

Depo (Z04) ve Depo (Z07) mekânlarının özgün olmayan metal levha kaplamalı tavanları, bulunduğu kattaki diğer mekânlardaki ahşap tavanlar referans alınarak, ahşap kaplama olarak yapılacaktır (Şekil 17, 18, 19).

Birinci katta,

Döşemelerde görülen az sayıdaki kullanıma dayalı bozulmalar bakım ve onarım yapılarak giderilecektir.
Tavan kaplamaları temizlenip bakımı yapılacaktır (Şekil 17,18,19).

Cepheler, tente, kablo gibi niteliksiz eklerden arındırılacaktır. Sıvalı olan dış cephe duvarlarında sıva bozulmaları görülmektedir. Duvarlar mevcut sıva örneklerinin analizleri sonucu kararı verilecek özgüne eşdeğer malzeme ile (özgün niteliklerine göre) yeniden sıvanacaklardır.

Cephede görülen ancak yer yer yok olmuş olan saçak silmeleri ve kat silmeleri onarılıp, özgün detaylarına uygun olarak gerekli yerlerde tamamlanacaktır.

Yapının çatısı, restorasyon projesine uygun olarak yeniden yapılarak, çatı örtüsü restorasyon çalışmaları sırasında marsilya kiremit olarak yenilenecektir.

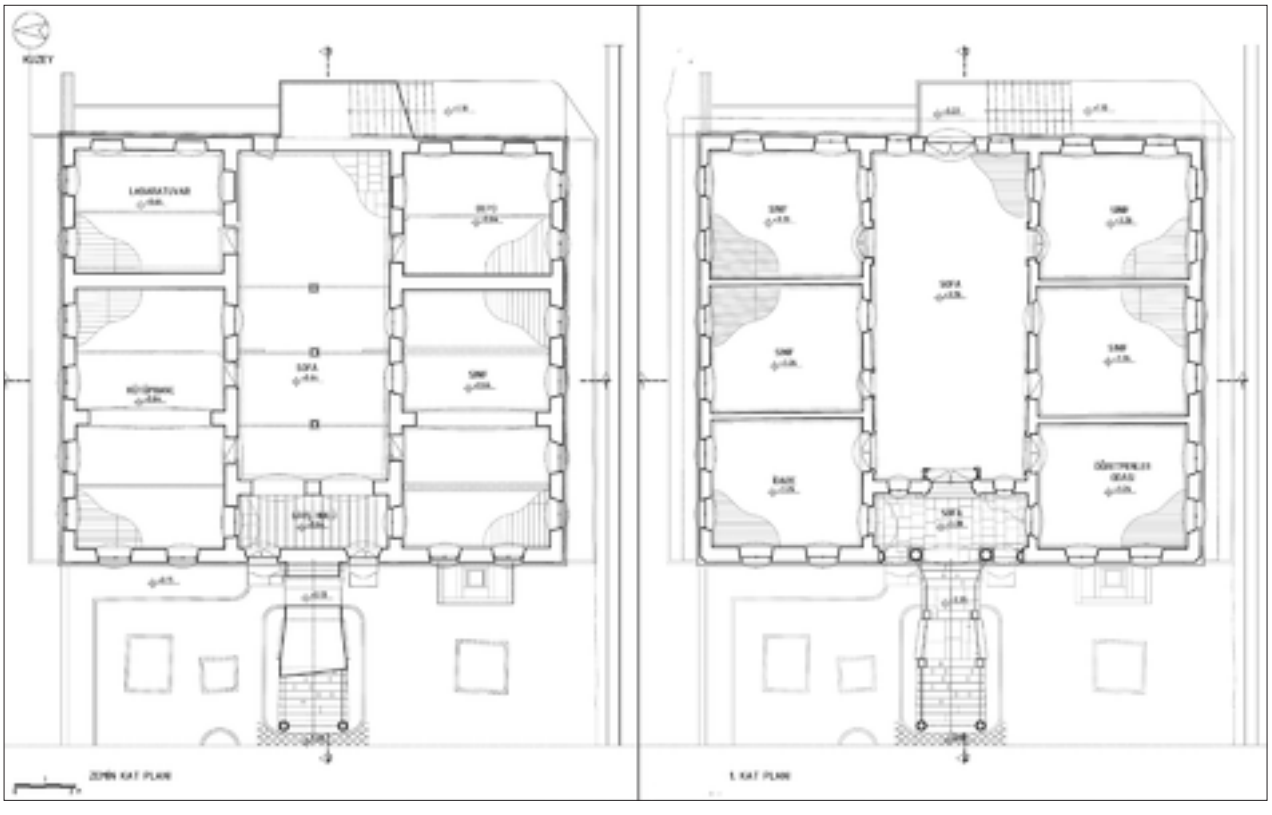
Zamanla bozulmalara uğramış olan bacalar özgün detaylarına uygun olarak yenilenecektir.

Mevcut durumda pvc malzemeli yağmur suyu iniş borusu, çinko yağmur oluğu olarak yenilenecektir.

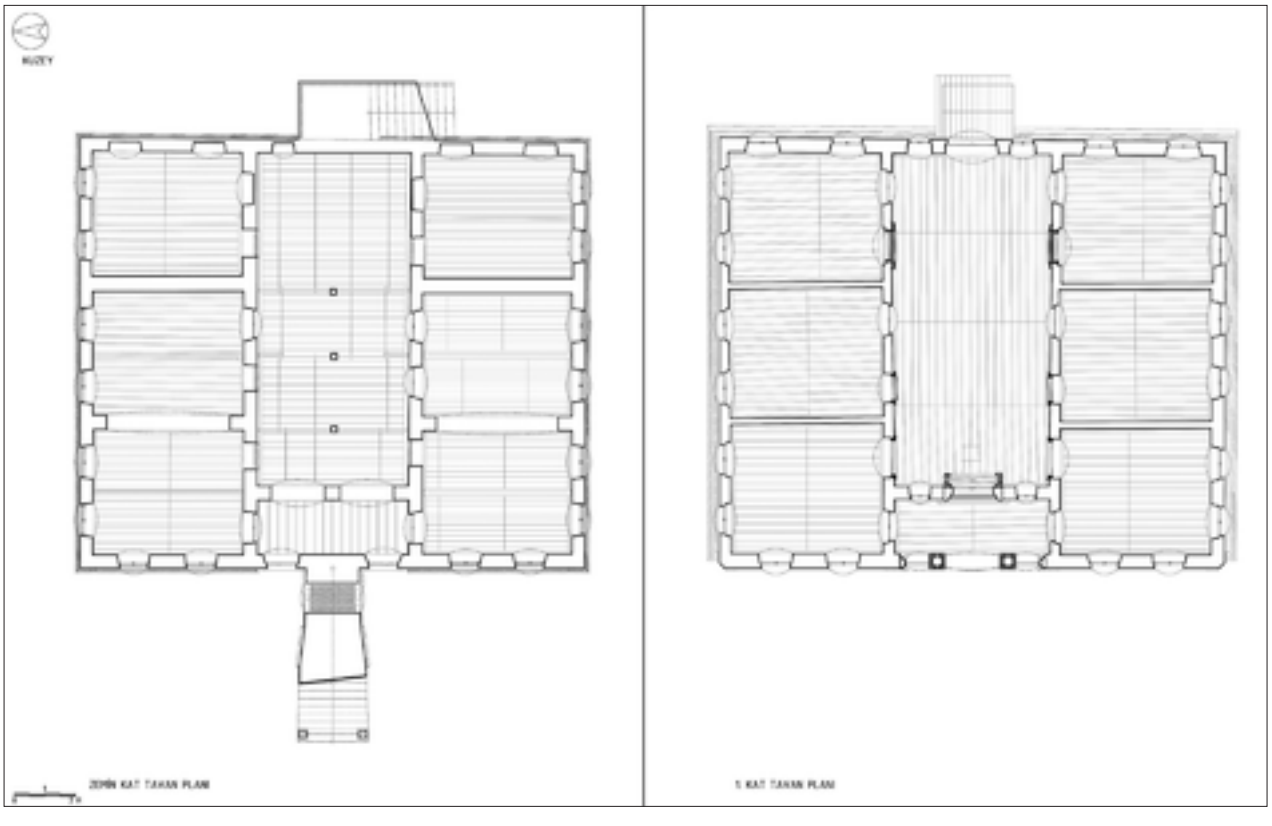
Batı cephesinde yer alan merdiven demir korkuluklarının bakımı yapılacak, korozyona karşı korunacaktır (Şekil 20).

Doğu cephesinde yer alan merdiven korkuluğu restorasyon aşamaları sırasında, restorasyon projesindeki detaya uygun olarak yeniden yapılacaktır.

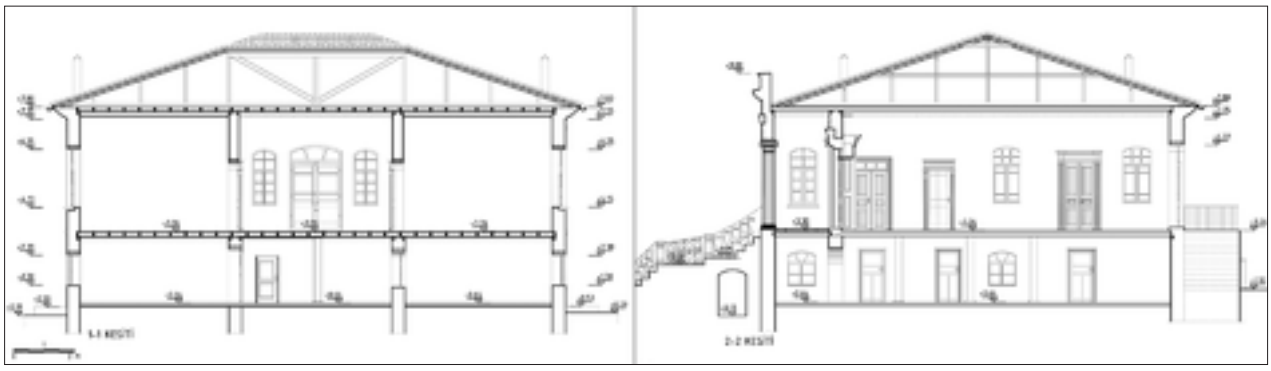
Uygulama aşamasında; yapısal sistemde (ahşap dikme, kirişleme ve çatı sisteminde) güçlendirme gerektiği durumda aynı/özgüne eşdeğer malzeme ile kesit arttırılacaktır.

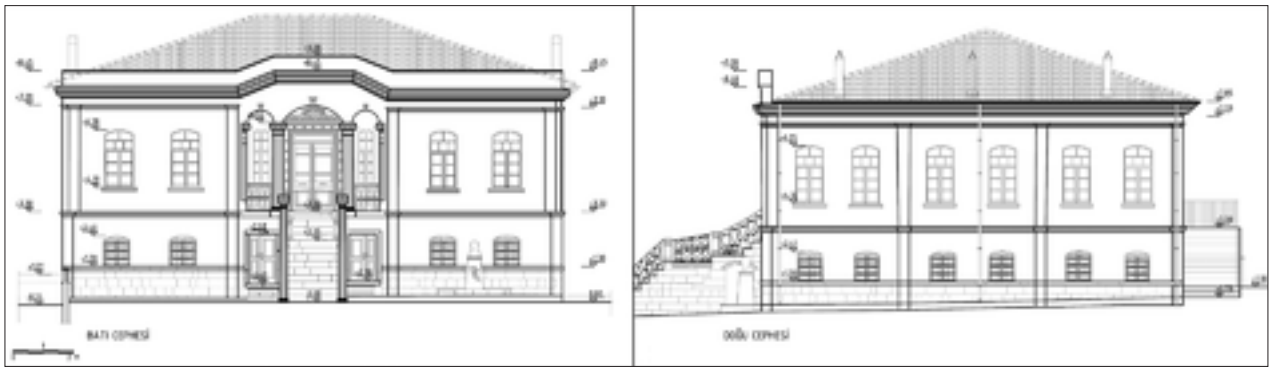
Şekil 17: Zemin ve birinci kat plan restorasyonu.

Şekil 18: Zemin ve birinci kat tavan planları restorasyonu.

Şekil 19: 1-1 ve 2-2 kesitleri restorasyonu.

Şekil 20: Batı (giriş) ve güney (sağ yan) cepheleri restorasyonu.

Yenilenecek veya onarılacak yapı malzemesi seçiminde özgüne eşdeğer malzemelerin kullanılmasına dikkat edilecektir. Ahşap malzemenin emdirme-püskürtme yoluyla ilaçlanması ve takviye amaçlı yeni kullanılacak ahşap malzemenin emprenye edilmiş olması önerilmektedir.

D. SONUÇ

Eğitim mirasımızın içinde konumlandırabileceğimiz makalemize konu olan Çamdibi İlkokulu/Ortaokulu Cumhuriyetle yaşıt olması itibariyle, Kurtuluş mücadelesi sonrası Cumhuriyetle başlayan toplumsal dirilişe tanıklığıyla yerelde önemli bir hafıza mekânıdır. Okulun kuruluş hikayesinde; savaşın hemen ardından ilk işlerden birinin eğitim olduğu mesajı vardır, savaş sonrası yokluğa rağmen asker ve yerel halkın birlikte ortaya koydukları çabaya işaret edilmektedir. Bireylerin tekil olarak çocukluklarına, ilk eğitim dönemlerine uzanan bellekle-rinde yer eden tarihi okul aynı zamanda toplumsal hafızada da sosyal ve kültürel birlikteliğin sağlanmasında önemli bir rol üstlenmektedir. Tarihi yapı yukarıda kapsamlı olarak ele alındığı üzere özellikle girişiyle mimari olarak etkileyici bir tasarıma sahiptir. Plan kurgusu, yapım sistemi ve malzeme kullanımıyla Erken Cumhuriyet Dönemi köy okulları hakkında bilgi aktarırken, aynı zamanda devşirme malzemenin kullanımındaki gerekçeler düşünüldüğünde ekonomik, sosyal vb. birçok analize zemin oluşturmaktadır. Bu nedenledir ki 2004 Yamato Deklarasyonu'nda (UNESCO, 2004) dikkat çekildiği üzere, kültür varlıklarının somut ve somut olmayan değerleriyle bir bütün olarak korunması öncelenmektedir (Metin Basat, 2013).

Çalışma kapsamında Çamdibi İlkokulu'nun mimari çözümlemesi ve koruma yaklaşımı; ICOMOS Türkiye Koruma Bildirgesi'nde (ICOMOS Türkiye Milli Komitesi, 2013) belirtilen aşamalara uygun olarak; belgeleme, araştırma, çözümleme, yorumlama, teşhis ve koruma yaklaşımının belirlenmesi, uygulamaya yönelik müdahalenin tanımlanması aşamalarını uygun biçimde ele alınmıştır. Yapının analitik rölövesinde; plan ve cephe özellikleri, yapım sistemi, malzemesi ve bozulma durumu kapsamlı olarak belgelenmiştir. Yapıya özel koruma yaklaşımı; hem mevcut durum hem de bilgi ve belgeye dayalı geliştirilen restitüsyon önerisi üzerinden, koruma ilkelerine uygun biçimde geliştirilmiştir. Toplumsal hafızada önemli bir yere sahip olan tarihi yapının özgün (eğitim) işlevine devam etmesinin kültürel süreklilik açısından önemi dikkate alınarak işlev önerisi sunulmuştur. 100 yıllık tarihi mekânda çocuk seslerinin dinmemesi umuduyla.

KAYNAKÇA

Arslan Çinko, M. (2023). *Kültürel Mirasın Bir Bileşeni Olarak Eğitim Mirası: Trakya Eğitim Yapıları (1839-1923) Ve Korunmalarına Yönelik Öneriler.* [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. İstanbul Teknik Üniversitesi

Çamdibi İlköğretim Okulu Arşivi, 2018

Gezgin, E. (1968-69). Havran İlçesi Monografisi, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Enstitüsü. (Kaynağa ulaşamadım)

Havran Çamdibi Ortaokulu. (t.y.). *Havran Çamdibi Ortaokulu resmî web sitesi*. https://havrancamdibioo.meb.k12.tr/ (Erişim tarihi: 29 Ekim 2025)

ICOMOS Türkiye Milli Komitesi. (2013). *ICOMOS Türkiye mimari mirası koruma bildirgesi*. ICOMOS Türkiye. https://www.icomosturkiye.org

Metin Basat, E. (2013). Somut Ve Somut Olmayan Kültürel Mirası Birlikte Koruyabilmek. *Milli Folklor Dergisi*, *12*(100), 61–71. https://www.millifolklordergisi.com/PdfViewer.aspx?Sayi=100&Sayfa=58

Özdemir, Z. (2008). *Körfezdeki Zümrüt Havran*, Havran Belediyesi Yayını.

Sağlam, H. S. (2025). From Archival Records to Urban Traces: The Former Church of Agios Georgios and the Greek Boys' School of Havran in the Late Ottoman Period. *Forma* Civitatis 5(1): 48-67.

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu. (1999, 5 Kasım). Taşınmaz kültür varlıklarının gruplandırılması, bakım ve onarımları hakkında 660 sayılı ilke kararı. https://kvmgm.ktb.gov.tr/TR-44311/ilke-karari--karar-no-660--karar-tarihi-05111999.html

Türkmen, K. (2022). Denizli'de Erken Cumhuriyet İdeolojisinin Temel Taşları: Köy Mektepleri. *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, *18*(35), 356–393. https://ctad.hacettepe.edu.tr/18_35/12.pdf

UNESCO. (2004). *Yamato deklarasyonu: Somut ve somut olmayan kültürel mirasın korunmasında bütüncül yaklaşımlar* (*Yamato declaration on integrated approaches for safeguarding tangible and intangible cultural heritage*). UNESCO. https://whc.unesco.org

Yağan Köylü, N. B. (2023). Tarihi yapıların sürdürülebilirlik bağlamında yeniden işlevlendirilmesi: Aydın Cumhuriyet Mektebi. *İdil Sanat ve Dil Dergisi*, *12*(107), 982–1008. https://www.idildergisi.com/makale/pdf/1690149626.pdf

e-ISBN: 978-625-6212-69-5

SESSİZ SINIFLARIN İZİNDE KIRSAL BİR EĞİTİM YAPISININ BELLEĞİ ve POTANSİYELİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ: HAVRAN-BÜYÜKDERE İLKOKULU (3295 PARSEL)

Saruhan KORKMAZ[1] – Demet ULUSOY BİNAN[2] – Gülce Güleycan OKYAY BAYAZİT[3]

GİRİŞ

Havran'ın geleneksel ahşap ve kâgir yapılar ile öne çıkan özgün kent dokusu içerisinde kamu yapıları da oldukça önemli bir yer tutmaktadır. Yerleşimin kentsel sit alanı olarak ilan edilen bölgesinin dışında kalan ve 2012 tarihli 6360 sayılı "On Üç İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Altı İlçe Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun" düzenlemesi akabinde mahalle olmuş Büyükdere'de de, Havran'ın merkez yerleşimine benzer bir mimari karakter gözlenmektedir. Mahallede, birçoğu 19. yüzyıl ve 20. yüzyıl başına tarihlenen geleneksel konut dokusunun yanı sıra, günümüzde kullanılmayan ancak cephe ve plan özellikleri ile sahip olduğu özgün mimari niteliklerini koruyan Büyükdere İlkokulu da yer almaktadır.

19. yüzyılın ikinci yarısına tarihlenen Büyükdere İlkokulu, G.E.E.A.Y.K.'nun 19.11.1994 tarihli 3744 sayılı kararıyla tescillenmiştir.[4] Büyükdere İlkokulu 19. yüzyıl sonu ve 20. yüzyıl başı okul mimarisinin karakteristik özelliklerini barındırmaktadır.[5] Dikdörtgen plana sahip tek katlı kâgir yapının depo olarak kullanıldığı düşünülen yarım kat yüksekliğinde bir de bodrumu bulunmaktadır. Dış duvarları yığma taş olan yapının iç duvarları tuğla olarak inşa edilmiş, zemin ve tavan döşemesinde de ahşap malzeme kullanılmıştır.

Sözlü görüşmeler sırasında bazı yerel sakinler tarafından yapının ilk kullanımının kilise olduğu ifade edilse de bu kullanıma dair yapıda herhangi bir iz tespit edilmemiş ve hiçbir veriye ulaşılamamıştır. Bu durum 12.11.1993 tarihinde hazırlanan tescil fişinde de dile getirilmiştir.[6]

İlk yapıldığı dönemden itibaren uzun bir süre bölgedeki tek okul olan yapı, yakın döneme kadar aktif bir şekilde kullanılmıştır. 2003 yılında ise; Gülsüm Mehmet Uysal Büyükdere Okulu'nun açılmasının ardından terk edilmiştir. İşlevini kaybeden yapıda, kullanılmaması ve düzenli bakım ve onarımların yapılmamasından kaynaklı bazı bozulmalar meydana gelmiştir. Yapı aynı zamanda çevredeki insanların depo olarak kullanmasına bağlı olarak çeşitli olumsuz müdahalelere maruz kalmıştır.

Yapıda Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı Koruma ve Restorasyon Lisansüstü Programları tarafından 2022 yılında gerçekleştirilen çalışmalar kapsamında, fotoğraflarla desteklenen görsel ve mimari belgelemeler yapılmış, yapının kapsamlı rölövesi hazırlanmış ve yapının

1 Araş. Gör., Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Mimarlık Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi, Mimarlık Bölümü
E-posta: saruhankorkmaz@cumhuriyet.edu.tr, ORCID: 0000-0002-7040-5869

2 Prof. Dr., Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü
E-posta: demet.binan@msgsu.edu.tr, ORCID: 0000-0003-3513-6576

3 Dr. Öğr. Üyesi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü.
E-posta: gulce.okyay@msgsu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-1787-7373

4 Büyükdere İlkokulu'na ait 19.11.1994 tarihli tescil fişi Ek-1 olarak çalışmanın sonunda sunulmuştur.

5 Analoji çalışmasında Yıldırım (2019), Alpagut (2005), Kutlu (2018), Şimşek Özel (2018), Arslan Çinko (2023), Özkan Aydemir (2009) ve Gündoğan Baldık (2022) yazılı kaynakları incelenmiştir.

6 Büyükdere İlkokulu'na ait 19.11.1994 tarihli tescil fişinde yapının özgün kullanımı dini (kilise?) olarak ifade edilmiş olup, bunun yerel sakinlerin ifadesi olduğu notu düşülmüştür.

Atıf: Korkmaz, S., Ulusoy Binan, D., & Okyay Bayazit, G. G. (2026). Sessiz Sınıfların İzinde: Kırsal Bir Eğitim Yapısının Belleği ve Potansiyelinin Değerlendirilmesi: Havran-Büyükdere İlkokulu (3295 parsel). İçinde: D. Ulusoy Binan, K. Güler, & D. S. Eyüpgiller (Ed.), *Balıkesir Havran'ın Mimarlık Mirası* (Cilt III: Havran'da Batı Etkili Evler, Ticaret, Kamu Yapıları ve Koruma Projeleri) ss. 207-227. Ege Yayınları, İstanbul.

koruma sorunları tespit edilmiştir. Yapıya ait eski fotoğraflar ve yapılan analoji çalışmaları yardımıyla yapının geçirdiği değişimler belirlenerek restitüsyon önerisi hazırlanmıştır. Mahallede yaşayan insanların ihtiyaçları ve olası uygun kullanımlar değerlendirilerek yeniden işlevlendirilmesi düşünülen yapının restorasyon projesi de hazırlanmış ve koruma önerileri sunulmuştur.

A. RÖLÖVE

Yapının özgün işlevine dair sözlü görüşmelerde ifade edilen iddialara yönelik yeterli kanıt bulunmamakta olup yapılan analojik değerlendirmeler dahilinde ilk yapıldığı dönemde de okul yapısı olduğu düşüncesi ağır basmaktadır. Şehit Taner Sürek Caddesi'nden demir bir kapı yardımıyla parsel sınırları içerisine girilmekte ve altı basamaklı merdiven yardımıyla okulun bahçe kotu olan +1.01 kotuna ulaşılmaktadır. Bahçe kotundan da dokuz basamaklı merdiven yardımıyla yapının giriş kotu olan +2.79 kotuna ulaşılmaktadır. Yapının tek bir girişi bulunmakla birlikte bu girişin Şehit Taner Sürek Caddesi üzerinden planlandığı görülmektedir. Yerel sakinlerden temin edilen fotoğraflarda parsel içerisinde okula hizmet ettiği düşünülen ve günümüzde yıkılmış tek katlı bir yapının var olabileceği düşünülmektedir (Şekil 1). Ayrıca bahsedilen cadde ve sokak arasında bulunan kot farkından dolayı parselin çevresi istinat duvarları ile çevrilmiştir.

Rölövede yapının ön (kuzey) cephesinden girince ilk mekan (Z01) giriş holüdür. Yapının özgün kullanımında bu mekanın, aynı zamanda, soğuk havalarda öğrencilerin toplandığı ve törenlerin yapıldığı bir alan olduğu düşünülmektedir. Yapının diğer tüm mekanlarına bu hol üzerinden ulaşılmaktadır.

(Z01) giriş holü ekseninden simetrik bir özellik gösteren yapıda girişin sağında yan (batı) cephede özgün kullanımında müdüre ait olan (Z02) müdür odası yer almaktadır. Girişin tam karşısında arka (güney) cephe üzerinde ise (Z03), (Z04) ve (Z05) sınıflar bulunmaktadır. Girişin solunda yan (doğu) cephede ise (Z06)

Şekil 1: Büyükdere İlkokulu ve arkadaki tek katlı yapı (Havran Belediyesi).

öğretmen odası yer almaktadır. Yapının yarım kat yüksekliğinde ve depo olarak kullanılan bodrumuna ise (Z01) giriş holü zeminindeki kapaklardan geçilmektedir.

Yarım kat yüksekliğinde bir bodrum ve zemin kattan oluşan yapı, kâgir yapım sisteminde inşa edilmiştir. Yapının tüm cepheleri sıvalıdır. Yapının bodrum katına cephede pencere açılmamıştır. Zemin katta ise ön ve arka cephelerde söveli ve çift kanatlı pencereler bulunurken, yapının yan cephelerinde sövesiz ve tek kanatlı pencereler yer almaktadır. Yapının ön cephesinde açılan pencerelerden sadece bir tanesi hariç tamamı özgün doğramasını kaybetmiştir. Cephede malzeme kayıpları, niteliksiz müdahaleler ve grafitiler de yer almaktadır. Yapının yan ve arka cephelerinde de benzer sorunlar bulunmakta olup doğramalar zarar görmüştür. Arka cephesinde ayrıca tamamen doğramasını kaybetmiş bir pencere açıklığı da bulunmaktadır.

Cephedekine benzer şekilde yapının iç kısmında da bakım ve onarım eksikliğinden kaynaklı sorunlar görülmektedir. Ayrıca yapıda giriş kapısı da dahil olmak üzere tüm özgün kapı doğramaları yitirilmiştir. Mevcut durumda tüm kapı açıklarının boş olduğu tespit edilmiştir.

Yapının kırma çatısı üzeri marsilya kiremit kaplı olup doğu ve batı cepheleri tarafında bacalar yükselmektedir. Çatı saçakları geniş ve sıvalıdır. Dökülen kısımlardan ahşap strüktür okunabilmektedir. Giriş cephesinde ayrıca beton bir giriş saçağı dikkat çekmektedir.

A.1 Konum

Havran'a 5 kilometre uzaklıkta bulunan Büyükdere'nin kuruluş tarihi oldukça eskilere dayanmaktadır (Şekil 2). Köy mezarlığında bulunan 1700'lerin başlarına ait mezar taşları da bunun bir göstergesidir. Dere-i Kebir adıyla uzun süre Burhaniye'ye bağlı kalan Büyükdere'nin 1530 yılına ait vergi nüfusunun 69 olduğu görülmektedir. 31 Aralık 1986 yılında belediye olan Büyükdere'de 7 Haziran 1987 yılında seçim yapılmış ve Hasan Necdet Ercan ilk belediye başkanı olarak seçilmiştir. (Özdemir, 2008).

Şekil 2: Büyükdere vaziyet planı.

Şekil 3: Büyükdere İlkokulu güney (giriş) cephesi (Korkmaz, 2022).

Şekil 4: Büyükdere İlkokulu doğu cephesi (Korkmaz, 2022).

Büyükdere İlkokulu Balıkesir'in Havran İlçesi, Büyükdere Mahallesi'nde bulunan Şehit Taner Sürek Caddesi ve 55. Sokak arasında kalan 3295 Parselde konumlanmaktadır (Şekil 3-4). 1897 yılında köylülerin de yardımıyla Hacı Mehmed tarafından inşa edilmiştir. II. Abdülhamid döneminde yapılan okulun günümüze ulaşmış bir kitabesi de mevcuttur.[7] Büyükdere İlkokulu'nun Cumhuriyet döneminde ilk öğretmenliğini Sadık Hoca (Peker) isimli mübadele muhacırlarından bir öğretmen yapmıştır (Özdemir, 2008).

Bahçesiyle birlikte geniş bir alana yayılan yapının bulunduğu parsel içerisinde günümüzde sonradan inşa edilen bir tuvalet yapısı ve ekmek ocağı yer almaktadır. Yapının yakın çevresi, tescilsiz ancak kültürel miras olma niteliği taşıyan, özgün sivil mimari örnekleri ile bazı niteliksiz yapılardan oluşmaktadır. Ayrıca yapının yakın çevresinde Büyükdere Mahallesi Yukarı Cami de bulunmaktadır.

7 Özdemir'in (2008) Tarihi, Kültürü ve Doğasıyla Havran isimli kitabında Büyükdere İlkokulu ile ilgili Merkez Cami önünde yer alan çeşme kitabesinin diğer yüzünde okula ait bir kitabe olduğu ve bu kitabenin araştırmacı yazar Muharrem Eren tarafından 30.05.1991 tarihinde okunduğu ifade edilmiştir.

A.2 Plan ve Cephe Özellikleri

Bodrum Kat: Yapının bodrumuna (Z01) giriş holünde zeminde bulunan geçişlerden inilmekte olup çalışmalar sırasında yüksekliğin yetersizliği ve sağlık açısından güvenli olmamasından dolayı zemin kattan ölçüm yapılmıştır. Ölçümlerde bodrum kat yüksekliğinin 164 cm olduğu tespit edilmiştir.

Zemin Kat: Şehit Taner Sürek Caddesinden parsel sınırlarına genişliği 200 cm olan çift kanatlı demir bir kapıdan giriş sağlanmaktadır. Daha önce de ifade edildiği üzere, yapının bulunduğu parsel içerisinde mevcut durumda içerisine girilemeyen bir tuvalet yapısı ve yan sokaktan kullanılan ancak günümüzde faal biçimde yararlanılmayan bir ekmek ocağı bulunmaktadır. Demir kapıdan girdikten sonra 6 basamak ile parselin ana kotuna çıkılmaktadır. Okul bahçesi olarak değerlendirilen bu kottan da 9 basamak ile yapının giriş kısmı olan +2.79 kotundaki sahanlığa ulaşılmaktadır. Yapının özgün giriş kapısı bulunmamakla birlikte, döşeme kotu 11 cm daha yüksekte, +2.90 kotunda bulunmaktadır. Yapıya girilen ilk alan olan (Z01) numaralı giriş kısmı, sözlü görüşmeler sırasında okulun toplanma alanı olarak tanımlanmış olup, soğuk ve dışarısının elverişsiz olduğu günlerde seremonilerin de bu mekanda yapıldığı ifade edilmiştir. Ayrıca bu alan ders mekanlarının ve öğretmen ile müdür odalarının açıldığı mekan olmakta ve bir sofa gibi çalışmaktadır. (Z01) giriş holünde ön cepheye bakan dört adet söveli ve çift kanatlı pencere bulunan açıklık yer almaktadır. Bu pencerelerin özgün ahşap doğramaları büyük ölçüde zarar görmüştür. (Z01) giriş holünün duvarlarında sıva+boya, zemin ve tavan döşemelerinde ise ahşap yapı malzemesi kullanıldığı tespit edilmiştir (Şekil 5).

Yapıya güney cephesinden giriş sağladıktan sonra, doğu cephesinde, boyut açısından en küçük oda olarak nitelenebilecek (Z02) müdür odası yer almaktadır. Odanın zemin döşemesinde önemli ölçüde tahribat olduğu tespit edilmiştir. Aynı zamanda, bu odanın duvarlarında yangın ve Vandalizm kaynaklı çeşitli kararma ve bozulmalar mevcuttur. Odada yer alan iki pencereden ön cephede konumlanmış söveli ve çift kanatlı pencerenin aksine, doğu cephesinde yer alan pencerenin sövesiz olması dikkat çekmektedir. Bu durum, restitüsyon çalışmaları sırasında öncelikli irdelenecek konulardan bir tanesi olarak değerlendirilmiştir. Her iki pencerede de ahşap kasa ve kanatlar zarar görmüştür. (Z02) müdür odasının kapı kasası yerinde olmasına rağmen kanadı bulunmamaktadır. Odanın duvarlarında sıva+boya, zemin ve tavan döşemelerinde ise ahşap yapı malzemesi kullanılmıştır (Şekil 6).

Kuzey cephesi tarafında, giriş açıklıklarında ahşap kasa bulunmasına rağmen ahşap kanatların zaman içerisinde yok olduğu tespit edilen (Z03), (Z04) ve (Z05) nolu üç sınıf bulunmaktadır. Bölge halkıyla ve okulda eğitim görmüş kişilerle yapılan görüşmeler sonucunda bu sınıfların farklı düzeyler için kullanıldığı anlaşılmış, ancak hangi mekanın hangi düzey için kullanıldığı verisine ulaşılamamıştır.

Bu sınıflardan doğuda bulunan (Z03) kodlu zemin ve tavan döşemeleri büyük oranda sağlamdır ve özgünlüğünü korumaktadır. Bununla birlikte, süpürgeliklerin söküldüğü gözlemlenmiştir. Sınıfın duvarlarında sıva+boya, zemin ve tavan döşemelerinde ahşap yapı malzemesi kullanılmıştır. Sınıfın doğu cephesi üzerindeki iki penceresi sövesiz ve tek kanatlıdır. İkisi de büyük oranda tahrip olmuştur. Sınıfın kuzey cephesinde yer alan tek penceresi ise tamamen yok olmuş, sadece açıklığı kalmıştır.

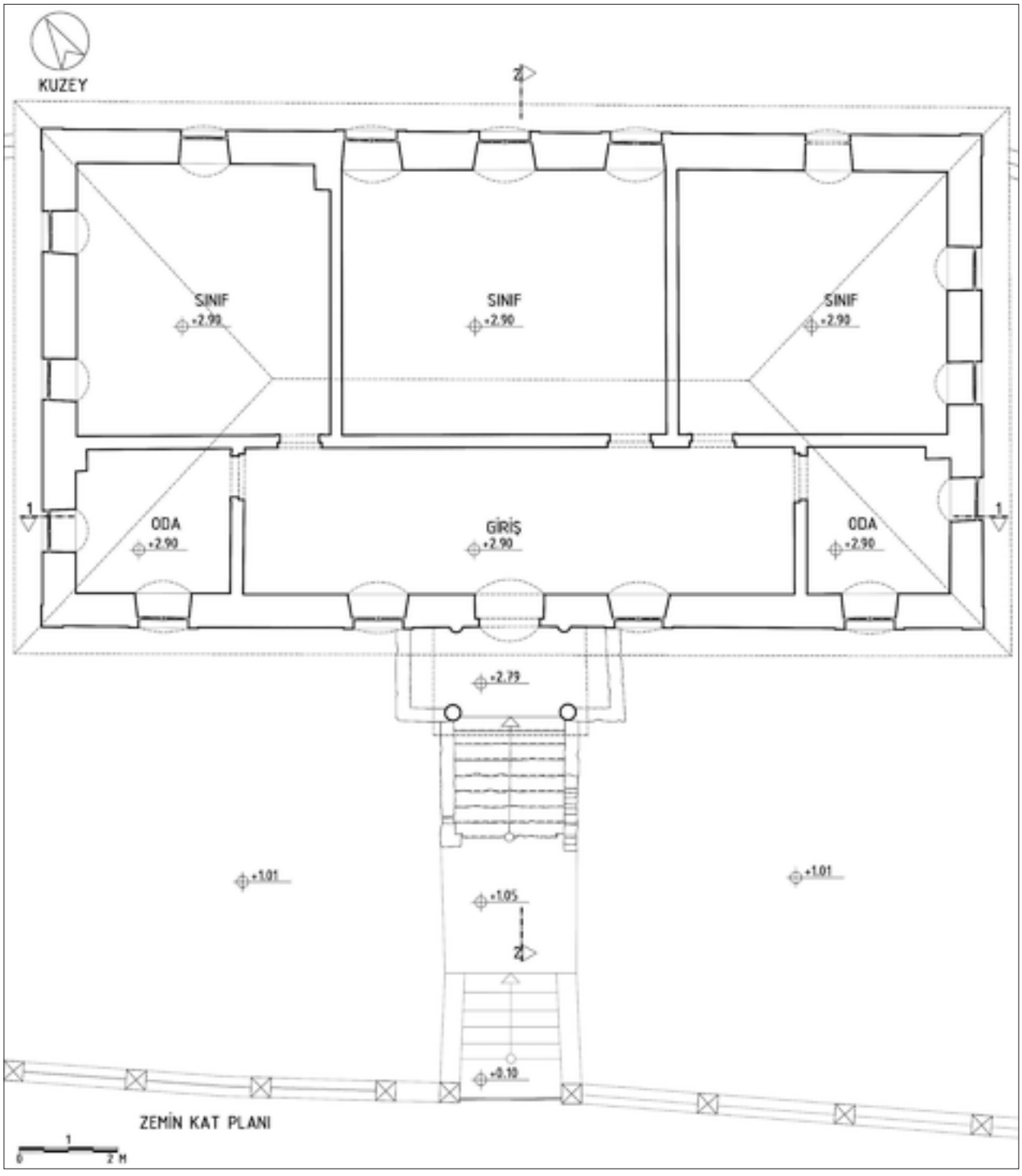
Şekil 5: Giriş holünden sınıf girişleri ve müdür odası girişine bir bakış (Korkmaz, 2022).

Şekil 6: (Z02) Müdür odası (Korkmaz, 2022).

Üç sınıf arasında konumlanan (Z04)'te ise zemin ve tavan döşemeleri büyük oranda sağlam iken, yine süpürgelikler sökülmüştür. Bu sınıfta yer alan üç pencere de kuzey cephesine bakmaktadır. Pencere doğramaları büyük oranda sağlamlığını ve özgünlüğünü korumakta olup mevcut halinde oldukça bakımsızdır. Sınıfın duvarlarında sıva+boya, zemin ve tavan döşemesinde ahşap yapı malzemesi kullanılmıştır.

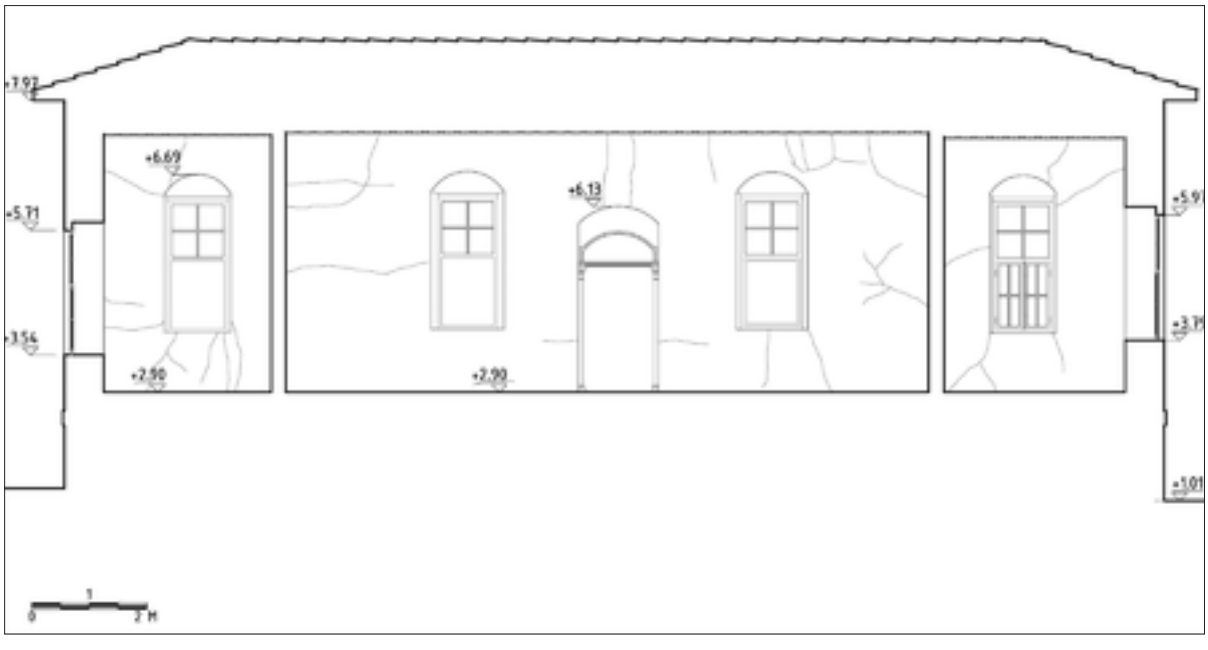
(Z05)'te ise diğer sınıflara benzer şekilde, yine zemin ve tavan döşemelerinin sağlamlığını koruduğu ancak sınıfın süpürgeliklerinin söküldüğü belirlenmiştir. Yapının kuzey cephesine bakan söveli ve çift kanatlı bir adet penceresi bulunmaktadır. Ayrıca yapının batı cephesinde sövesiz ve tek kanatlı iki adet pencere daha bulunmaktadır. Pencere doğramalarında önemli boyutta tahribat mevcuttur. Sınıfın duvarlarında sıva+boya, zemin ve tavan döşemelerinde ise ahşap yapı malzemesi kullanılmıştır.

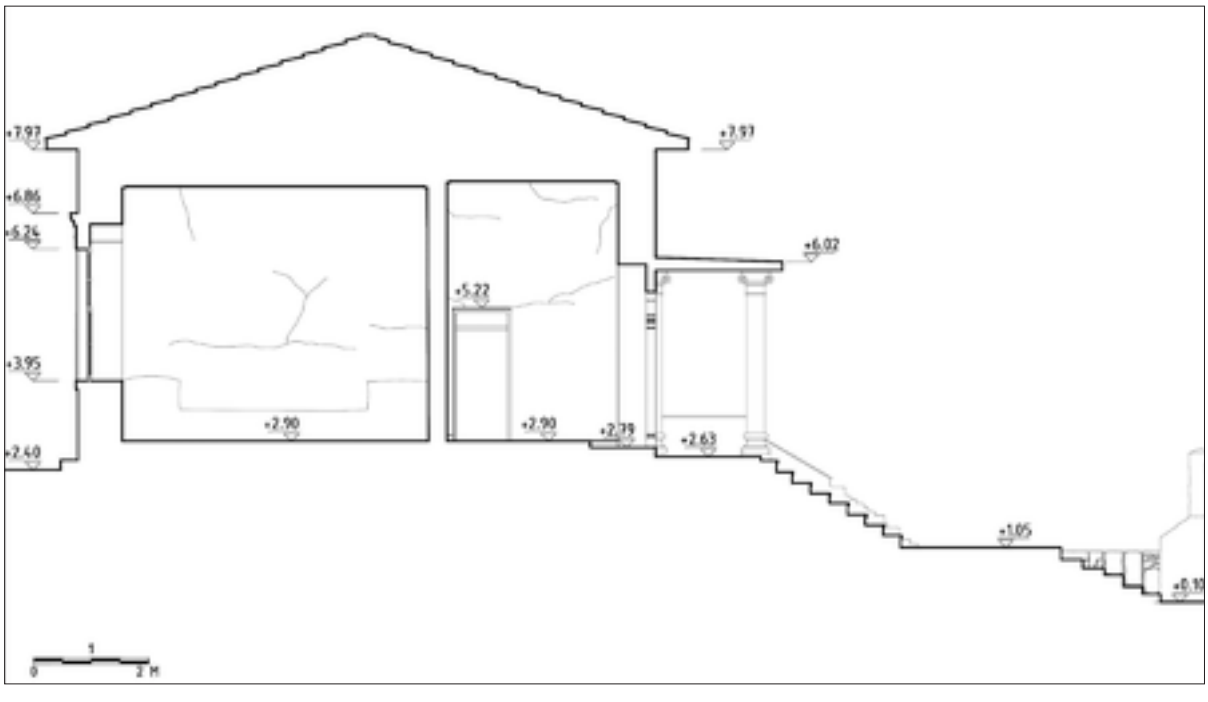
Şekil 7: Zemin kat (+2.90 kotlu) planı.

Son olarak girişin batısında (Z06) öğretmen odası yer almaktadır. Sınıflar ve müdür odasına benzer şekilde bu odanın da zemin ve tavan döşemelerinin sağlam olduğu süpürgelikleri ve ahşap kapısının kanadının söküldüğü belirlenmiştir. Odanın batı cephesinde bulunan sövesiz tek kanatlı penceresinde bozulmalar mevcuttur. Odanın güney cephesinde bulunan söveli ve çift kanatlı penceresinde ise bazı bozulmalar olmasına rağmen halen özgünlüğünü korumakta olup, bu durum restitüsyon çalışması için önemli bir veri oluşturmaktadır. Odanın duvarlarında sıva+boya, zemin ve tavan döşemelerinde ise ahşap yapı malzemesi kullanılmıştır.

Yapının zemin kat (+2.90) planı incelendiğinde genel olarak döşemenin sağlam olduğu ancak kısmi bozulmalar görüldüğü ifade edilebilir. Aynı şekilde, tavanda yer yer sehimler dikkat çekmektedir. Sökülmüş kapı kanatları ve pencere doğramalarındaki bozulmalar, yapının kullanım dışı ve bakımsız kalmasının bir sonucu olarak gelişen önemli kayıplardır. Ayrıca, yapı hem cephede hem iç mekanlarda birçok noktadan su almış ve buna bağlı olarak, duvarlarda sıva dökülmesi ve rutubet meydana gelmiştir (Şekil 7,8,9).

Şekil 8: 1-1 Kesiti.

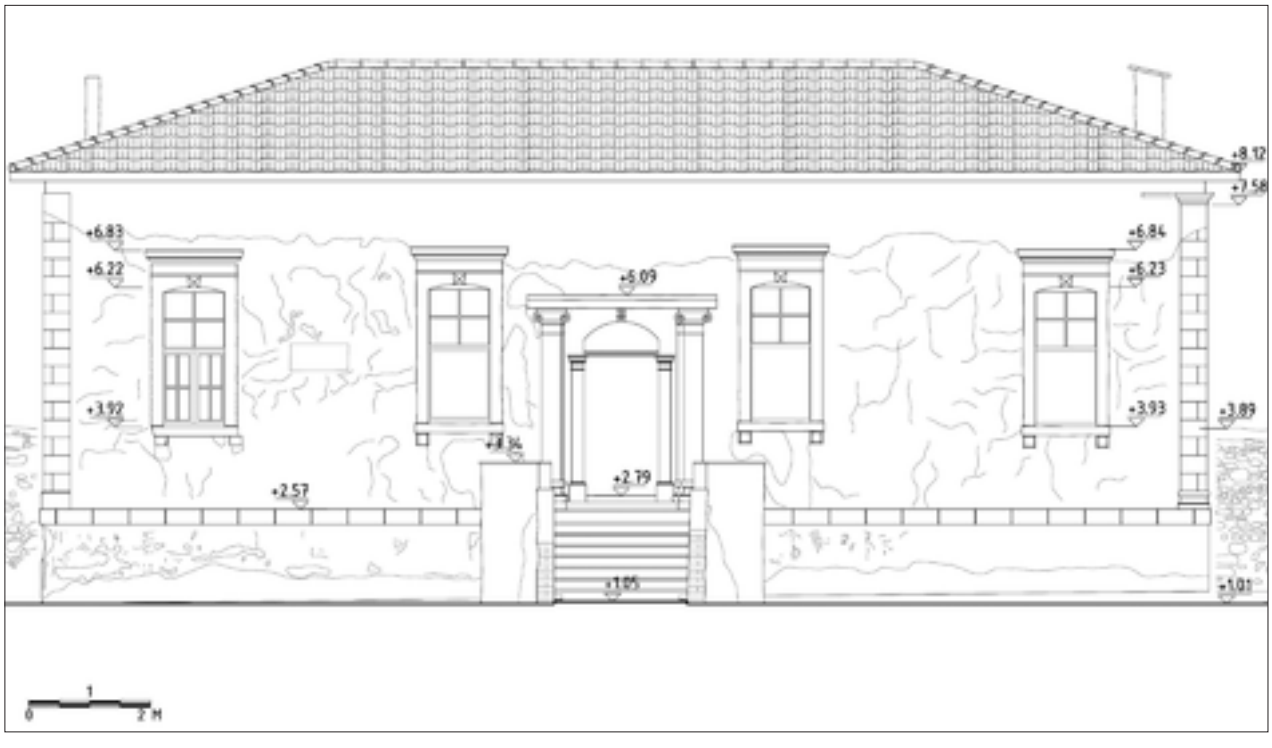
Şekil 9: 2-2 Kesiti.

Ön (Kuzey) Cephe: Yapının dış cephesi sıvalıdır. Yapının giriş cephesinde dokuz basamaklı merdiven ile ulaşılan ve iki adet sütunla taşınan beton saçaklı giriş alanı bulunmaktadır. Ayrıca ön cephede hepsi söveli ve çift kanatlı olan dört adet pencere bulunmaktadır. Pencere ve kapıların kanat ve kasalarının kısmen yok olması ve sökülmesinin yanı sıra, cephe belirli bir kotta niteliksiz biçimde çimento esaslı malzeme ile sıvanmıştır. Bunun yanı sıra cephede farklı boyutlarda çatlaklar ve sıva dökülmeleri dikkat çekmektedir. Ayrıca yapının giriş kısmına ulaşılan merdivenlerin önünde eksik elemanlar olduğu, merdivenlerin büyük oranda zarar gördüğü anlaşılmaktadır. Saçak altında da kopmalar görülmektedir (Şekil 10).

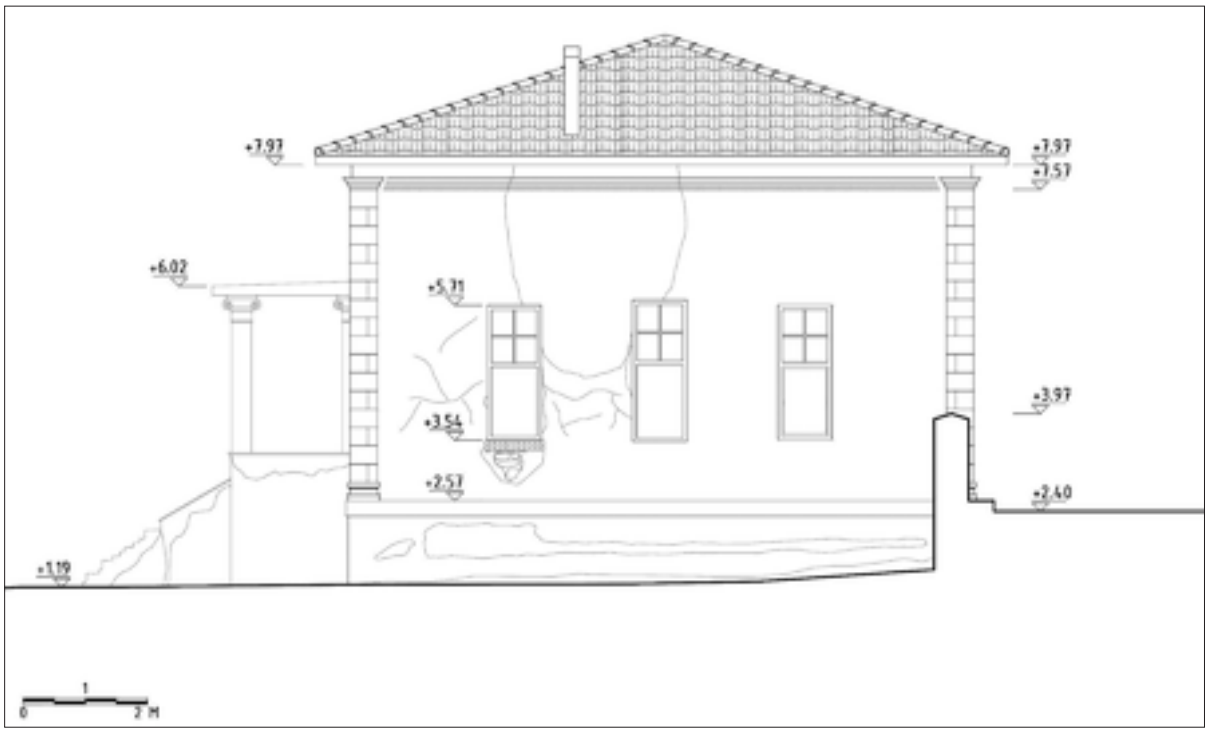
Arka (Güney) Cephe: 55. Sokağa 30-40 cm yakınlıkta bulunan arka cephede yol kotunun yükselmesinden dolayı bodrum kat toprağa gömülü durumdadır. Yapının arka cephesinde de ön cephedekine benzer şekilde biri tamamen yok olmuş ve sadece açıklığı kalmış söveli ve çift kanatlı beş adet pencere yer almaktadır. Yapının çatı kısımlarından büyük oranda su aldığı ve bunun yapıya önemli ölçüde zararlar verdiği görülmektedir. Ayrıca bu cephede, yapının köşelerinde bulunan sütunçe benzeri kesme taşların üstündeki sütun başlığının olmadığı görülmektedir. Düştüğü tahmin edilen sütun başlığının yerine farklı boyutta kesme taş yerleştirilmiş olduğu tahmin edilmektedir. Aynı biçimde, kalan parçalar ve izler, bu sütun başlığı ile soldaki arasında tüm cepheyi yatay olarak geçen silmenin zaman içerisinde yok olduğunu düşündürtmektedir. Ayrıca saçak altında da kopmalar gözlemlenmektedir.

Yan (Doğu ve Batı) Cepheler: Girişin sağında bulunan batı cephesinde hepsi sövesiz ve tek kanatlı olan üç adet pencere bulunmaktadır. Her birinin doğramalarında önemli ölçüde tahribat mevcuttur. Ayrıca saçak altındaki kopmalar dikkat çekmektedir. Yapının diğer cephelerinde de olduğu izlerden ve kopmalardan anlaşılan saçak altındaki silme bu cephede özgün halinde görülebilmektedir. Yapının çatı kısmından büyük oranda su aldığı burada da gözlemlenebilmektedir. Ayrıca cephede derin sıva dökülmeleri bulunmakta olup bu dökülmeler sayesinde yapının yapım sistemi hakkında önemli bilgiler edinilebilmektedir (Şekil 11).

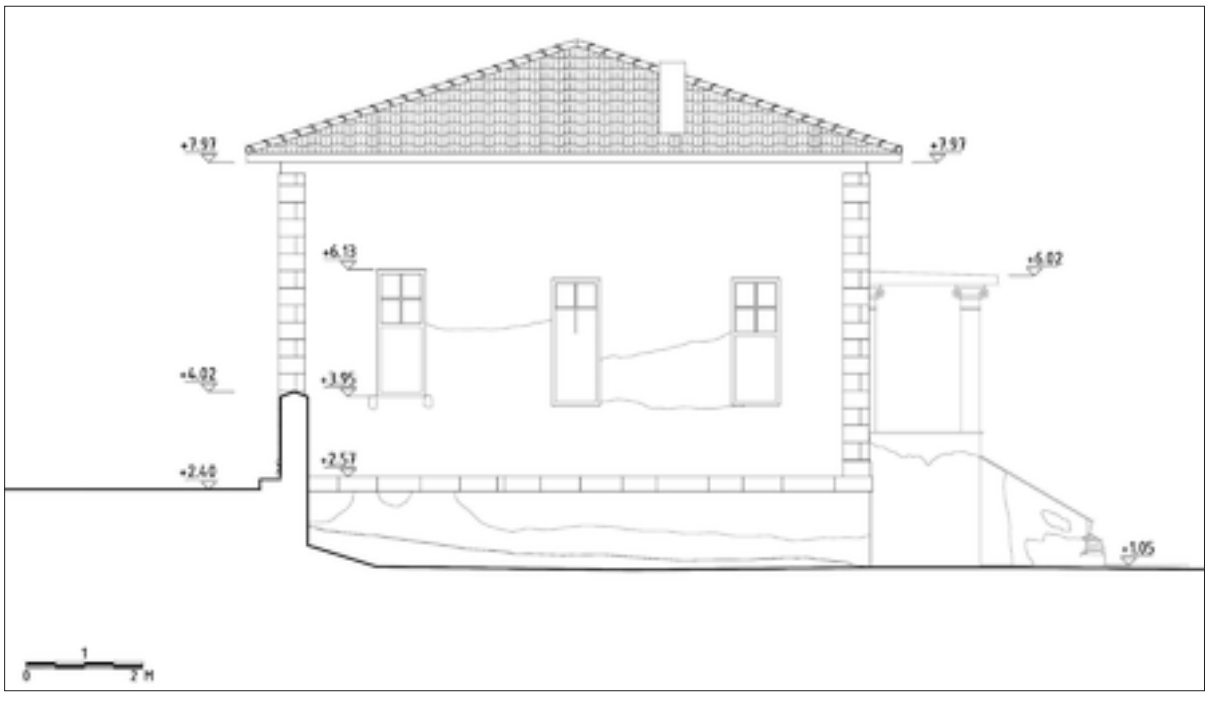
Girişin solunda bulunan doğu cephesinde, hepsi sövesiz ve tek kanatlı olan üç adet pencere bulunmaktadır. Batı cephesindekine benzer şekilde bu cephede yer alan pencerelerde de sıkıntılar mevcuttur. Yapının kuzey ve güney cephesinde olduğu gibi saçak altından geçtiği izlerden ve parça kalıntılarından anlaşılan silmenin bu cephede de yok olduğu görülmektedir. Aynı şekilde, derin sıva dökülmeleri ve çatlaklar burada da dikkat çekmektedir (Şekil 12).

Şekil 10: Ön (kuzey) cephe.

Şekil 11: Yan (batı) cephe.

Şekil 12: Yan (doğu) cephe.

Bu iki cephede yer alan pencerelerin boyut ve biçim olarak kendi içerisinde uyumlu olmakla birlikte kuzey ve güney cephesinden farklı olması ise; açıklıkların özgünlüğü konusunda soru işareti uyandırmaktadır. Bu durum, yapının restitüsyon çalışmaları sırasında tartışmaya açılmıştır.

Genel bir değerlendirme yapmak gerekirse yapının uzun süre kullanılmaması ve bakımsız kalması, vandalizm ve doğal sebeplere bağlı bozulmaların özgün detaylarda çeşitli kayıplara neden olduğu ifade edilebilir. Cephelerde zaman içerisinde yapılan yanlış müdahaleler de dikkat çekmektedir. Buna rağmen, yapının özgün yerleşimi, plan şeması, gabarisi ve çatı biçimlenişi ile günümüze ulaşmış olduğu anlaşılmaktadır. Bu çerçevede, Büyükdere İlkokulu'nun döneminin ve türünün görece iyi korunmuş bir örneği olarak günümüze ulaşmış olduğu yorumunu yapmak hatalı olmayacaktır.

A.3 Yapım Tekniği ve Malzeme Özellikleri

Daha önce de değinildiği üzere, yapının yarım kat yüksekliğindeki bodrumu ve zemin katı kâgir yapım sistemi ile inşa edilmiştir. Yapının parseli içerisinde bulunan ve yapım dönemi tam olarak bilinmeyen ekmek ocağı kâgir yapım sistemine sahiptir. Yerel sakinlerin birlikte kullandığı ekmek ocağı tuğla malzeme kullanılarak inşa edilmiş, üzeri saçakla kapatılmış olup günümüzde aktif olarak kullanılmamaktadır. Aynı parsel içerisinde yine yapım dönemi bilinmeyen, saçağı ve duvarları beton olarak tasarlanmış bir de tuvalet yapısı bulunmaktadır. Yapının dışarıdan doğrudan iki kapısı olmakla birlikte bir kadın bir erkek tuvaleti olduğu düşünülmektedir. Bodrum kata girilememesinden dolayı zemini tam olarak görülememiştir. Bununla birlikte, zemin kat döşemesi 8 x 10 cm boyutlarında ve aralarında 42-45 cm mesafe bulunan ahşap kirişlemeler yardımıyla taşınan ahşap döşemedir. Zemin kat dış duvarları yığma taş, iç duvarları ise tuğladan yapılmıştır. Zemin katın tavan döşemesinde ise ahşap yapı malzemesi kullanılmıştır. Dış cepheler tamamen sıvalı olup, iç duvarlar da sıva+boyalıdır. Yapının çatısı kırma çatıdır ve marsilya kiremit ile kaplanmıştır. Mevcut kalıntılardan anlaşılacağı üzere yapının tüm kapı ve pencere doğramaları ahşaptır. Ön ve arka cephenin pencereleri söveli olup çift kanatlı iken, yan cepheler sövesiz ve tek kanatlıdır. Sade bir tasarıma sahip olarak nitelendirilebilecek yapının girişinde yer alan sütun başlıkları ve doğu cephesinde özgün haliyle takip edilen silmesi dışında herhangi bir bezeme detayı bulunmamaktadır.

B. RESTİTÜSYON ÖNERİSİ

Bodrum Kat: Yapının bodrum katı, mevcut durumu itibariyle temel niteliklerini korumuş durumdadır. Kata tam olarak erişim sağlanamadığı için, bu mekan için gerçekleştirilen restitüsyon çalışmaları da görece sınırlı olarak gerçekleştirilebilmiştir. Mevcutta giriş holünün zemininden bodruma inilen iki adet geçiş bulunmaktadır. Okulda önceden eğitim görmüş kişilerle yapılan sözlü görüşmeler doğrultusunda, bu geçişlerin önceki yıllarda da mevcut olduğu tespit edilmiş ve geçişler bu haliyle korunmuştur.

Zemin Kat: Yerel sakinlerden edinilen fotoğraflarda parselin doğu yönünde bir yapının varlığı görünmektedir. Mevcut durumda bu yapıya dair herhangi bir iz görülmemektedir. Ancak parselin şekli, istinat duvarının bitişi, ekmek ocağının parselin en köşesinde konumlanması gibi sebeplerden dolayı geçmişte parselin daha dar ve içerisinde fotoğraflarda görülen yapının olabileceği düşünülmektedir. Ancak yeterli veriye ulaşılamadığı için bu yapının varlığı restitüsyon çalışmasında iz olarak bırakılmıştır.

Günümüzdeki yapının zemin katına ön cepheden girişin sağlandığı ahşap kapısı yerel sakinlerden edinilen eski fotoğraflar, yapıdaki izler ve analoji çalışmaları doğrultusunda restitüsyonda eklenmiştir. Ayrıca yine eski fotoğraflar ve yapıdaki izler doğrultusunda mevcut halinde yıkık bir vaziyette bulunan girişe ulaşımı sağlayan dokuz basamaklı merdiven ve çevresi restitüsyonda düzenlenmiştir.

Yapının genel plan şemasının korunarak günümüze ulaşmış olması, yapının restitüsyon çalışmaları açısından önemli bir kolaylaştırıcılık sağlamıştır. Bu çerçevede, (Z01) giriş holünün kapısına benzer şekilde, eski fotoğraflar ve analoji çalışması yardımıyla pencerelerin de restitüte edilmesi mümkün olmuştur. Özgün doğramalarının büyük bir kısmı yok olmuş bu pencereler ön cephe üzerinde (Z06) nolu öğretmen odasında bulunan özgün doğramasını koruyan pencere temel alınarak restitüte edilmiştir.

Giriş holünden ulaşılan ve girişe sağında yer alan (Z02) müdür odasında ise zemin döşemesinin büyük bir kısmı çökmüş durumdadır. Bu bozulmalar, odadaki döşemenin kalan kısımlarına göre benzer malzeme ve boyutlarla restitüsyonda özgün haline uygun olarak düzenlenmiştir. Bu alanın bahçe ile ilişkisi ön cephede bir adet söveli ve iki kanatlı, yan (batı) cephede bir adet sövesiz ve tek kanatlı pencere ile sağlanmaktadır. Ön cephede bulunan pencere tıpkı giriş holündeki pencereler gibi (Z06) öğretmen odasında bulunan özgün pencere referans alınarak ve eski fotoğraflar yardımıyla restitüte edilmiştir. (Z02) müdür odasının yan cephede açılan tek kanatlı sövesiz penceresi ise yapıya ait yan cephelere ilişkin görsel belge bulunmaması sebebiyle yapılan analoji çalışması ve 19.11.1994 tarihli tescil fişinde[8] yer alan fotoğraflara göre yerine konmuştur.

Geç Osmanlı Dönemi ve Erken Cumhuriyet Dönemine ait yakın ve farklı yerleşkelerdeki okul yapıları incelendiğinde; bazı cephelerdeki pencerelerin söveli bazılarında sövesiz olduğu hiçbir örneğe rastlanmamıştır.

8 Büyükdere İlkokulu'na ait 19.11.1994 tarihli tescil fişinde yer alan üç adet fotoğrafta yapının güney ve batı cepheleri görülmektedir.

İncelenen tüm örneklerde pencere açıklıklarının ya tamamının söveli ya da tamamının sövesiz olduğu tespit edilmiştir. Hem yapılan analoji çalışmasından edinilen veriler hem de (Z06) nolu öğretmen odasının yan (doğu) cepheye açılan penceresinde cephede söve olduğuna dair izlerin bulunması referans alınarak (Z02) müdür odasının yan (batı) cepheye açılan penceresi de restitüsyonda söveli olarak düzenlenmiştir. Ancak 19.11.1994 tarihli tescil fişindeki fotoğraflarda da yan cephelerdeki pencerelerin sövesiz olduğu görülmektedir. Yan cephelere açılan pencerelerin tek kanatlı olduğuna dair kasa ve kanat izleri yapıda görülebilir durumda olduğundan; bu pencere söveli olarak restitüte edilmesine rağmen pencere tipolojisine dokunulmamış ve mevcut halindeki gibi tek kanatlı olarak korunmuştur.

Giriş holünden ulaşımı sağlanan üç sınıftan (Z03), (Z04), (Z05) batı yönünde bulunan (Z03) sınıfında zemin ve tavan döşemeleri ufak hasarlar olmasına rağmen büyük ölçüde özgünlüğünü ve bütünlüğünü korumaktadır. Sınıf, batı cephesinde yer alan iki adet sövesiz ve tek kanatlı penceresi ve güney cephesinde yer alan, tamamen yok olmuş ve sadece açıklığı kalmış bir adet penceresi ile bahçe ve sokakla ilişki kurmaktadır. Sınıfın yan (batı) cephesinde bulunan iki adet sövesiz ve tek kanatlı pencere, yöntemsel olarak (Z02) müdür odasına benzer bir prensiple restitüte edilmiştir. Sınıfın güney cephesinde bulunan penceresi ise; ön ve arka cephedeki söveli ve iki kanatlı pencere tipolojisi referans alınarak düzenlenmiştir. (Z04) sınıfında bulunan ve arka (güney) cephede konumlanmış pencere ile (Z06) öğretmen odasında bulunan ve ön (kuzey) cephede konumlanmış özgün doğrama detaylarını içeren açıklıklar, (Z03) sınıfının arka (güney) cephesindeki pencerenin restitüsyonunda referans olarak alınmıştır.

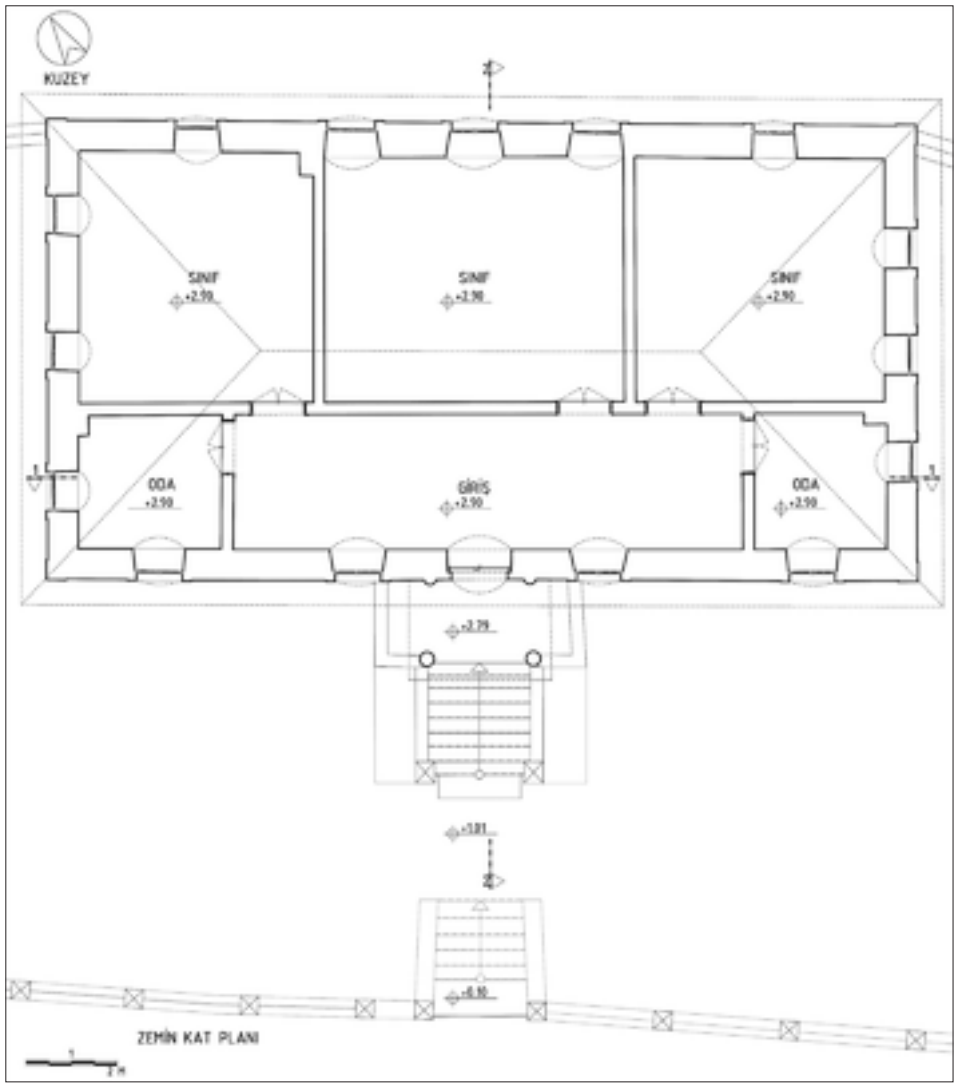
(Z04) nolu sınıf, tavan ve zemin döşemelerindeki küçük ölçekli hasarlara rağmen özgünlük ve bütünlüğünü korumaktadır. Bu mekanda da, (Z01) giriş holündeki, (Z02) müdür odasındaki ve (Z03) sınıfa benzer prensiple, özgün söveli ve çift kanatlı pencere referans alınarak restitüte edilmiştir.

Doğu yönünde yer alan (Z05) sınıf da aynı biçimde tavan ve zemin döşemelerindeki kısmi hasarlara rağmen özgünlük ve bütünlüğünü büyük ölçüde korumaktadır. Arka cephede bulunan söveli ve çift kanatlı penceresi yapı geneline benzer prensipte özgüne uygun biçimde restitüte edilmiştir. Yan cephede bulunan iki adet sövesiz ve tek kanatlı pencere ise tıpkı (Z02) müdür odasının yan (batı) cephesinde bulunan pencerede olduğu gibi, yapılan analoji çalışmalarından yola çıkılarak söveli olarak düzenlenmiştir. (Z05) sınıfında yan cephede bulunan sövesiz pencerenin özgün halinde söveli olabileceğine dair izler, bu yaklaşımı destekler biçimde cephede mevcuttur. Yan cephelerdeki pencerelerin tek kanatlı olduğuna dair izler yapıda halen mevcut olduğundan ve boyut olarak da çift kanatlı olmaya uygun olmadığından, yan cephelerdeki pencerelerin tek kanatlı olarak restitüsyonda korunmasına karar verilmiştir.

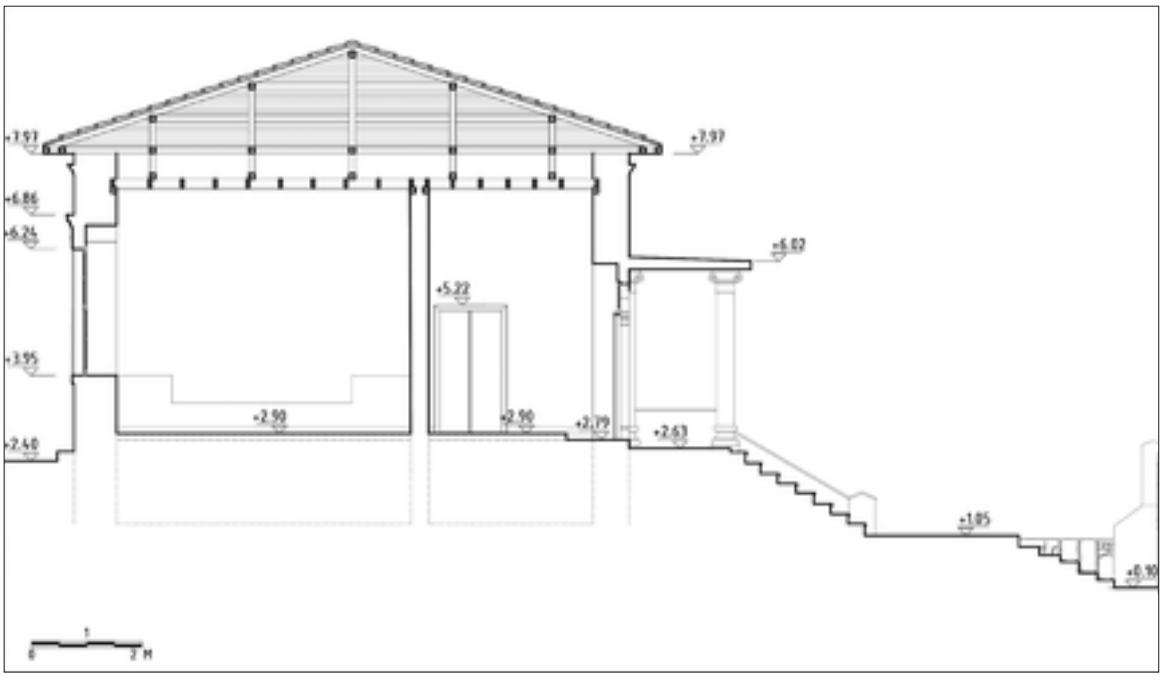
(Z06) Öğretmen odasında da zemin ve tavan döşemeleri, kısmi hasarlara rağmen özgünlük ve bütünlüklerini koruyarak günümüze ulaşmıştır. Odanın ön cephede bulunan penceresi, yapıdaki söveli pencereler arasında görece en sağlam ve doğramaya ait en çok detay bulunduran penceresi olarak restitüsyonda korunmuştur. Yan cephedeki pencere ise, benzer diğer pencereler gibi yapılan analoji çalışması ve yapıdan elde edilen izler doğrultusunda söveli ve tek kanatlı olacak şekilde restitüte edilmiştir.

Yapı içerisinde giriş holünden odalara açılan kapıların hiçbirinde kapı kanadı bulunmamakla birlikte; bu kapıların mevcut açıklıkları 80-90 cm genişliğindedir. Gerek açıklık genişliği gerekse mevcut izler doğrultusunda tek kanatlı oldukları çıkarımını yapmak mümkündür. Bununla birlikte, yapıda kapı açıklıkları hizasında takip edilebilen izler doğrultusunda, kapıların özgün halinde genişlikleri 120-130 cm arasında olabileceği düşünülmektedir. Bu nedenle yapının iç kısmında odalara ve sınıflara geçişi sağlayan kapılar, çift kanatlı olacak şekilde ve açıklıkta yeniden düzenlenmiştir (Şekil 13-14-15).

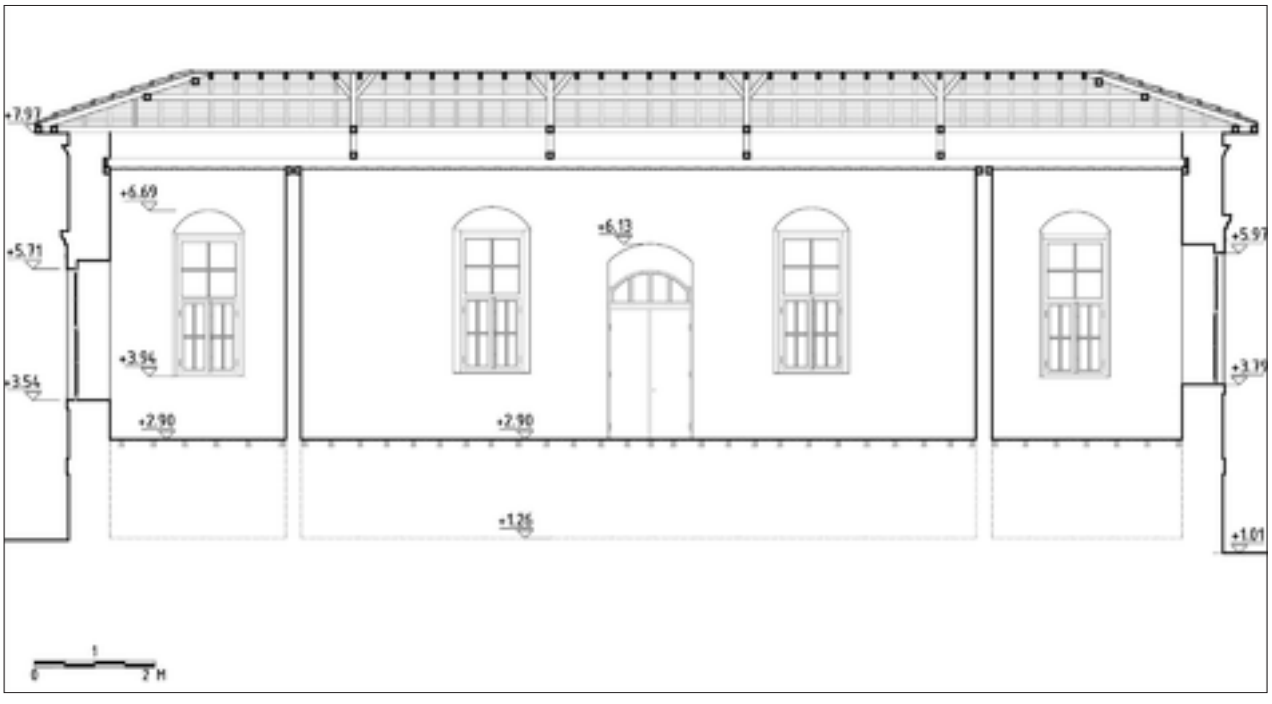
Ön (Kuzey) Cephe: Yapının cephe düzeni sıvalı olup bodrum kata herhangi bir pencere açılmadığı görülmektedir. Yapının giriş bölümüne ulaşımı sağlayan dokuz basamaklı merdiven ise; yapının yerel sakinlerden edinilen eski fotoğrafları referans alınarak restitüte edilmiştir. Benzer biçimde, yapının giriş kapısının özgün hali de yapıya ait eski fotoğraflarda kısmen görünür haldedir. Bu tespitler, analoji çalışması ile desteklenerek ahşap giriş kapısı restitüte edilebilmiştir. Yapının pencere açıklıkları, yukarıda detaylıca açıklanan ilkeler doğrultusunda yerine konulmuş, saçak altında konumlanan ve yapıdaki izlerden tüm cepheyi boydan boya geçtiği düşünülen silme ise tüm cepheyi geçecek şekilde tamamlanmıştır. Ön cephenin sağındaki sütunçe benzeri ögenin üzerinde bulunan başlıktan hareketle, solundaki sütunçenin başlığı da yerine konmuştur (Şekil 16).

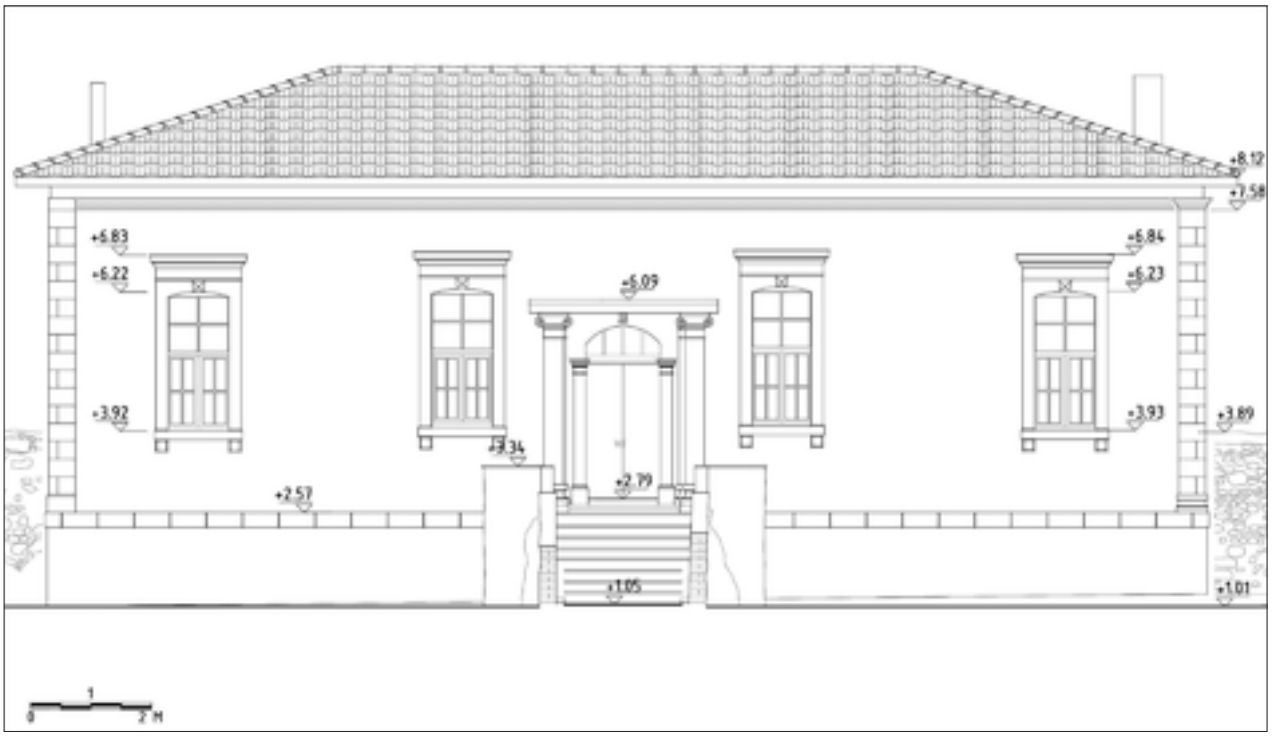
Şekil 13: Zemin kat (+2.90 kotlu) restitüsyon planı.

Şekil 14: Restitüsyon 1-1 kesiti.

Şekil 15: Restitüsyon 2-2 kesiti.

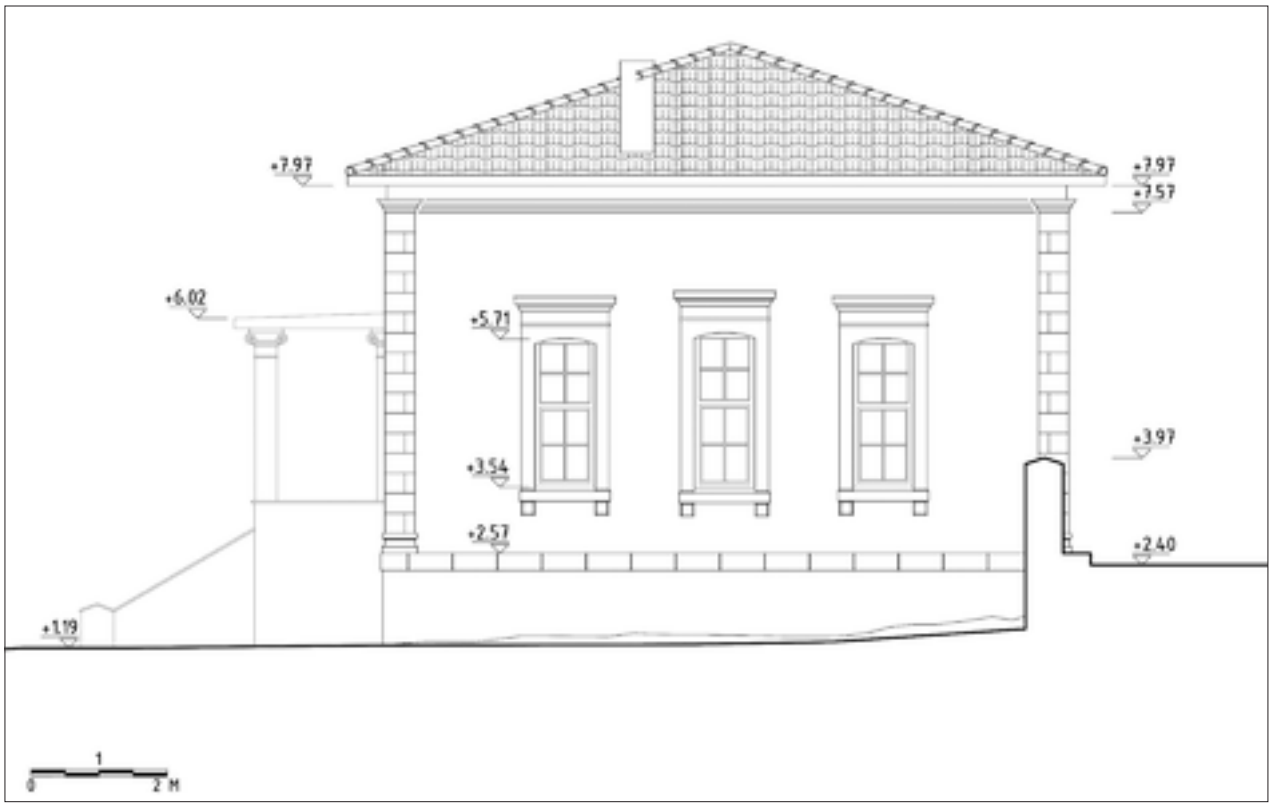

Şekil 16: Restitüsyon projesi ön (kuzey) cephe.

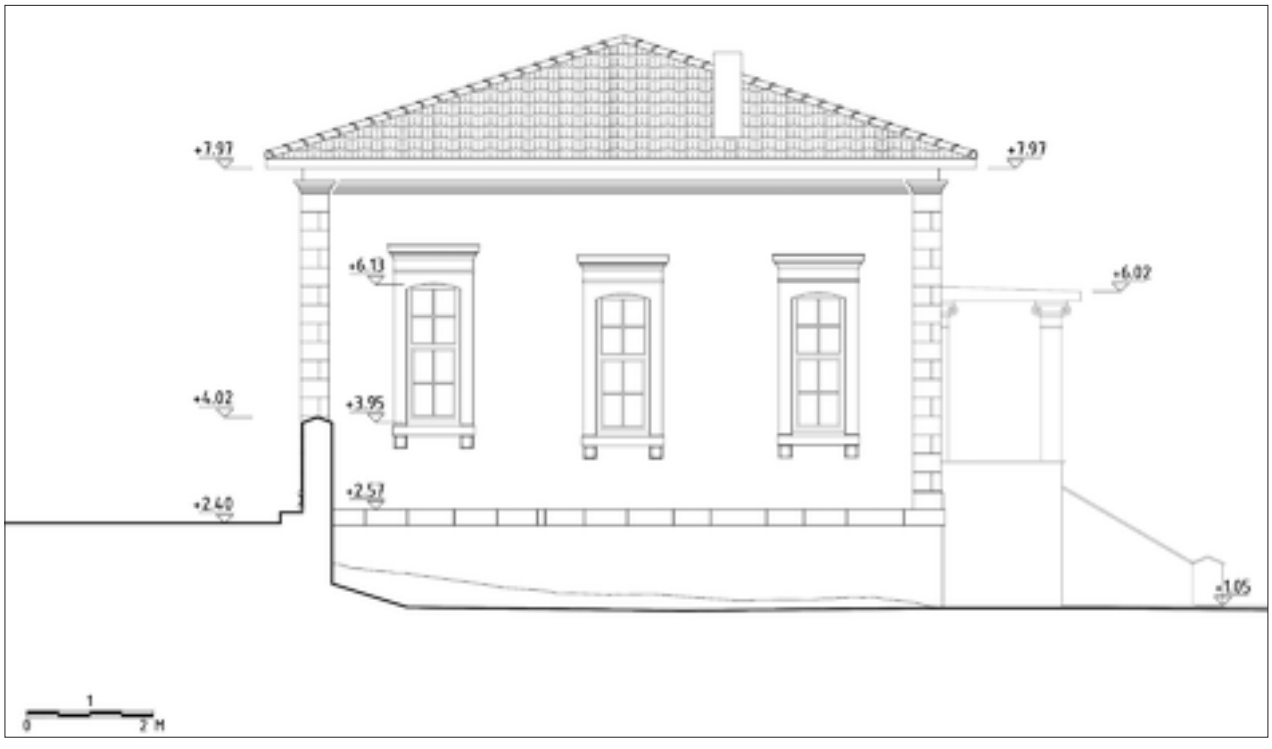
Arka (Güney) Cephe: Yapının arka cephesinde yer alan pencereler yapıdaki söveli ve çift kanatlı pencere tipolojisi doğrultusunda ele alınmıştır. Ön cephedekine benzer şekilde, yapıdaki izler doğrultusunda sütunçe başlıkları ve saçak altından tüm cepheyi geçen silme tamamlanmıştır.

Yan (Doğu ve Batı) Cepheler: Yapının doğu cephesi ve batı cephesi neredeyse simetrik olacak şekilde tasarlanmıştır. Zemin kat restitüsyon çalışmaları kapsamında da açıklandığı üzere, analoji çalışmasında incelenen örnekler doğrultusunda bu pencerelerin tamamının söveli ve mevcut açıkları ile uyumlu olarak tek kanatlı olacak şekilde yeniden düzenlenmesine karar verilmiştir. Sütunçeler her iki cephede de saçak altında devam eden

ve batı cephesinde mevcutta günümüze ulaşabilen silme ise yapıyı çepeçevre dönecek biçimde yalnızca doğu cephesinde tamamlanmıştır. Çatıda ise 10 x 10 aşık ve 5 x 10 mertekler kullanılmıştır. Saçaklarda aşık ve merteklerin altı çimento esaslı sıva ile kaplanmıştır (Şekil 17-18).

Şekil 17: Restitüsyon projesi yan (batı) cephe.

Şekil 18: Restitüsyon projesi yan (doğu) cephe.

C. RESTORASYON ÖNERİSİ

Yapı için geliştirilen restorasyon önerisi çerçevesinde, bölgede yaşayan halkın ihtiyacı ve yapının eski kullanımı göz önünde bulundurularak yapının halk eğitim merkezi olarak kullanılmasına karar verilmiştir. Yapının yarım kat yüksekliğindeki bodrumun da eski işlevine uygun biçimde depo olarak kullanılması uygun görülmüştür. Ayrıca halihazırda yapının parselinde bulunan ek tuvalet yapısının da işlevi doğrultusunda kullanılmaya devam edilmesine karar verilmiştir. Fotoğraflarda parseldeki varlığı takip edilebilen yapının ölçüleri, plan ve cephe düzeni hakkında ise yeterli belge bulunmaması sebebiyle restorasyon önerisi kapsamında yeniden yapımı uygun görülmemiştir.

Bodrum Kat: Yapının bodrum katının, özgün kullanımında olduğu şekilde yarım kat yüksekliğinde bir depo olarak değerlendirilmesi düşünülmüş ve giriş holündeki mevcut geçişlerin kapakları yenilenerek korunması önerilmektedir.

Zemin Kat: Şehit Taner Sürek Caddesi'nden yapının bulunduğu parsele girişteki altı basamaklı merdivenin kopan parçalarının basit onarımla yenilenmesi ve oluşan bitkilenmenin temizlenmesi önerilmektedir. Ayrıca yapının bulunduğu parseli sokaktan ayıran istinat duvarlarının da hasar aldığı noktalardaki sıkıntıların giderilerek sağlamlaştırılması ve kısmi olarak bütünlenmesi gerekmektedir.

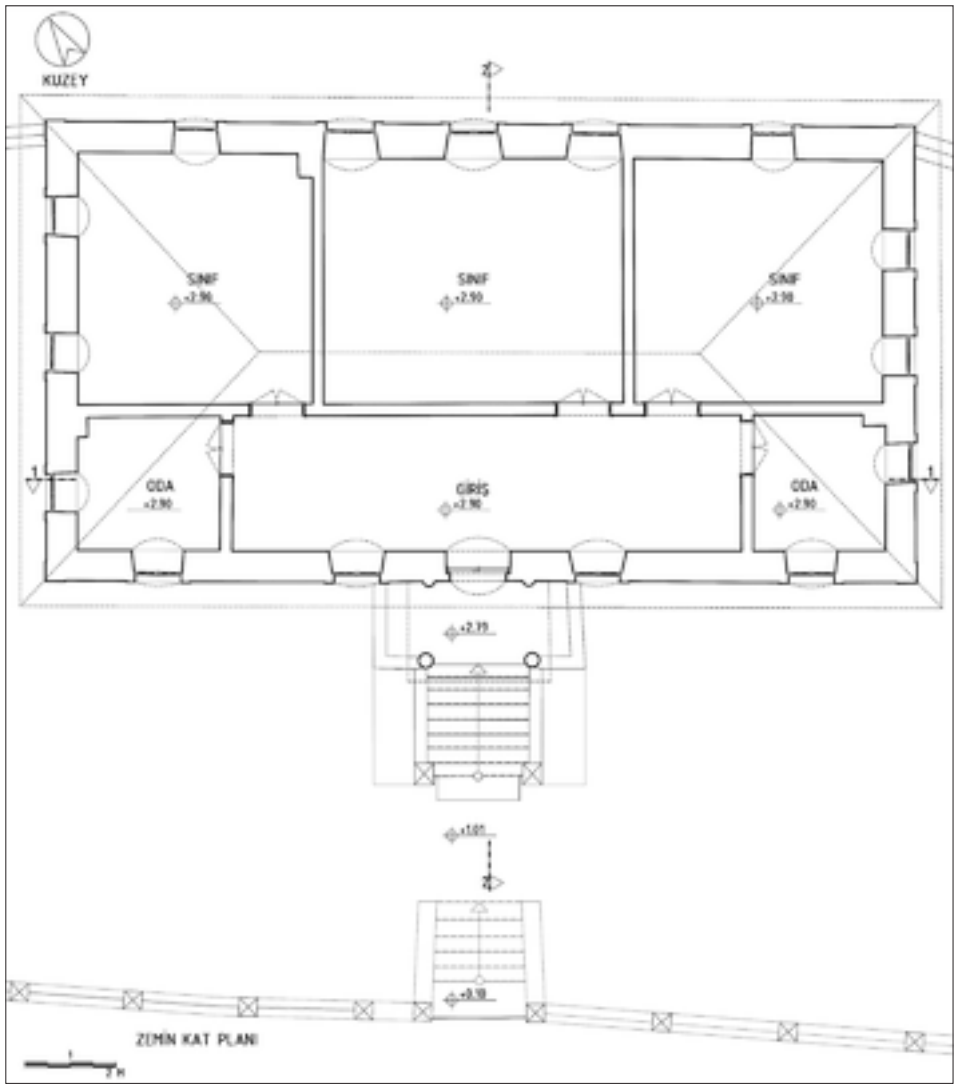
Yapının giriş kısmına ulaşılan dokuz basamaklı merdiven restitüsyon projesine uygun olarak onarılmalı, eksik parçalar restitüsyon projesine uygun olarak yerine konmalı ve basamaklarda oluşan bitkilenme temizlenmelidir. Yapının ahşap giriş kapısı da restitüsyon projesi doğrultusunda yeniden yapılmalıdır. Ayrıca girişin üzerinde bulunan saçakta meydana gelen kopma ve dökülmelerin de onarılması önerilmektedir.

Yapının restorasyon önerisinde plan şemasına müdahale edilmeyerek özgün kullanımına uygun bir öneri sunulmaktadır. (Z01) Giriş holü olarak kullanılan alan restorasyon önerisinde de giriş holü olarak değerlendirilmiştir. Restorasyon önerisinde bu alanda bir adet görevli masası, bekleme alanı ve sergiye yer verilmiştir. Yapının (Z02) müdür odası olarak kullanılan alanı ise restorasyon projesinde benzer bir işlevle yönetim ofisi olarak değerlendirilmiştir. Bu alanda yöneticiye ait bir masa, pencere altı dolabı ve konuklar için bekleme alanı bulunmaktadır. Yapının (Z03), (Z04) ve (Z05) sınıfları ise restorasyon önerisinde halk eğitim merkezinin sınıfları olarak önerilmektedir. Sağdaki ve soldaki sınıflar teorik eğitim sınıfları, ortadaki büyük sınıf ise uygulamalı eğitim sınıfı olarak değerlendirilmiştir. Yapının (Z06) öğretmen odası da restorasyon önerisinde eski kullanımına uygun şekilde yine öğretmen odası olarak korunmuştur. Eğitimciler için bir masa ve oturma alanı içeren bu alanda pencere altı bir de dolap düşünülmüştür. Ayrıca yapının döşeme ve tavan kaplamaları, kapı ve pencere açıklıkları ve plan düzlemi ile cephedeki hasarlı kısımlar restitüsyona uygun olarak onarılmıştır (Şekil 19-20-21).

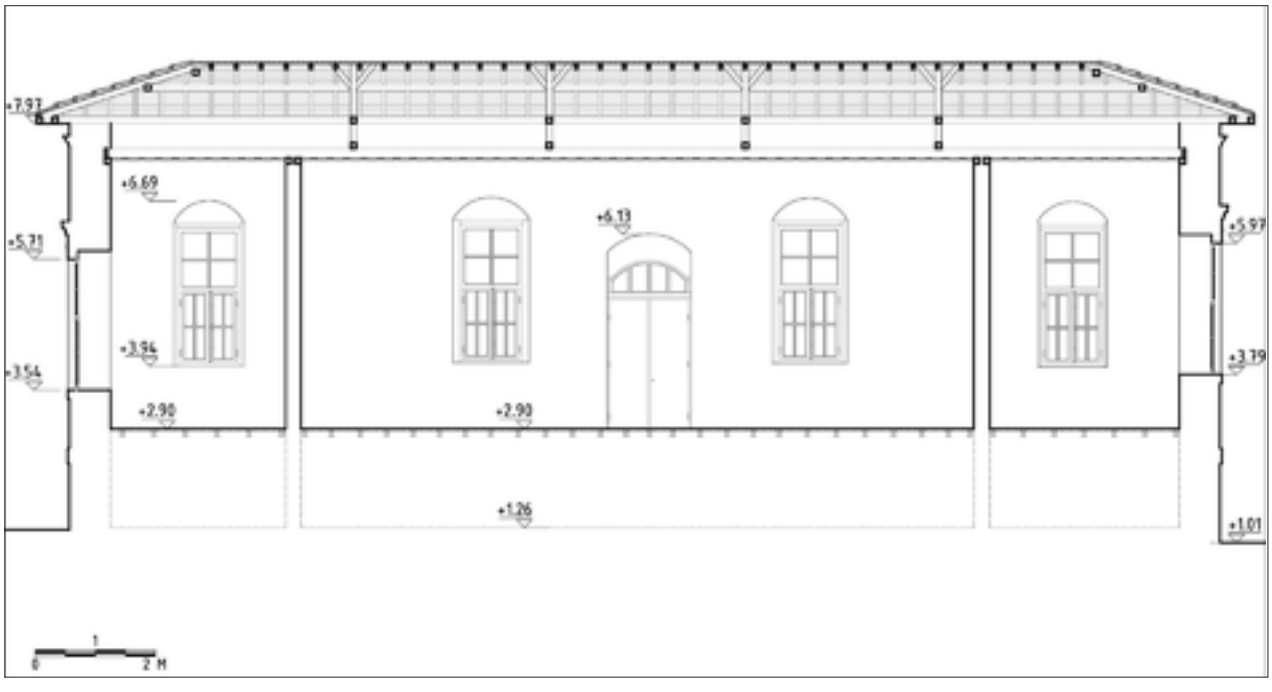
Ön (Kuzey) Cephe: Yapının ön cephesinde bulunan dört pencereden en solda yer alanın bakım ve onarımları yapılarak eksik kısımları tamamlanmalı; diğer üç pencerenin doğramaları ise restitüsyon projesindeki özgün haline uygun olarak yenilenmelidir. Cephedeki derin çatlaklar ve dökülmeler onarılmalıdır. Restitüsyon projesi ile uyumlu biçimde, sol köşede bulunan kesme taştan sütunçede düşmüş olan başlık yeniden yerine konmalı, saçak altı silmesi tamamlanmalıdır. Ayrıca giriş saçağının üzerindeki yapının saçak altındaki kopmalar tamamlanmalı ve saçak altındaki dökülmeler onarılmalıdır. Yapının ön cephesindeki grafiti gibi boyamalar, yanık izleri ve kararmalar temizlenmeli, sıva ve boyası yenilenmelidir (Şekil 22).

Arka (Güney) Cephe: Yapının arka cephesinde bulunan açıklıklardan sağdan sola doğru ikinci ve dördüncü pencerelerin bakım ve onarımları yapılarak eksik kısımları tamamlanmalıdır. Ortadaki pencerede ise eksik kanatlardan bir tanesinin özgün pencereler referans alınarak tamamlanması gerekmektedir. Cephenin en sağındaki pencerenin ise sövesinin eksik kısımları ve doğraması, restitüsyon projesine uygun olarak yenilenmelidir. Cephenin en solundaki ve tamamen yok olmuş pencere ise; yine restitüsyon projesine uygun biçimde, özgün açıklığı ve yapının diğer özgün pencereleri referans alınarak yeniden yapılmalıdır. Cephedeki derin çatlaklar ve büyük sıva dökülmeleri tamamlanmalı, köşe sütunçelerin başlıkları ve saçak altındaki silme yeniden yapılmalıdır. Saçak altındaki kopmalar tamamlanmalı ve saçaktaki dökülmeler onarılmalıdır. Yapının arka cephesindeki grafittiler, boyamalar, rutubet izleri ve kararmalar temizlenmeli, sıva ve boyası yenilenmelidir.

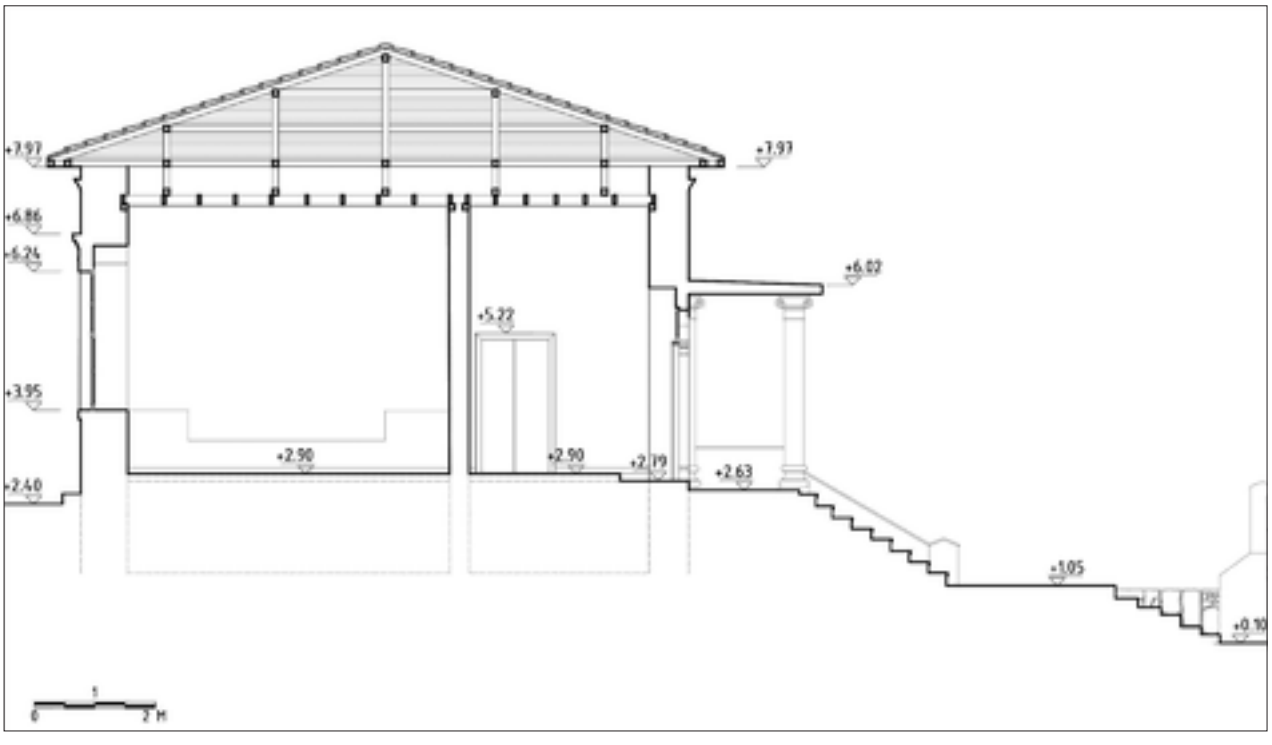
Yan (Doğu ve Batı) Cepheler: Yan cephelerindeki pencerelerin ise tamamında yok olmuş sövelerin, restitüsyon projesi ile uyumlu şekilde yeniden yapılması önerilmektedir. Buna ek olarak, tamamının özgün pencere

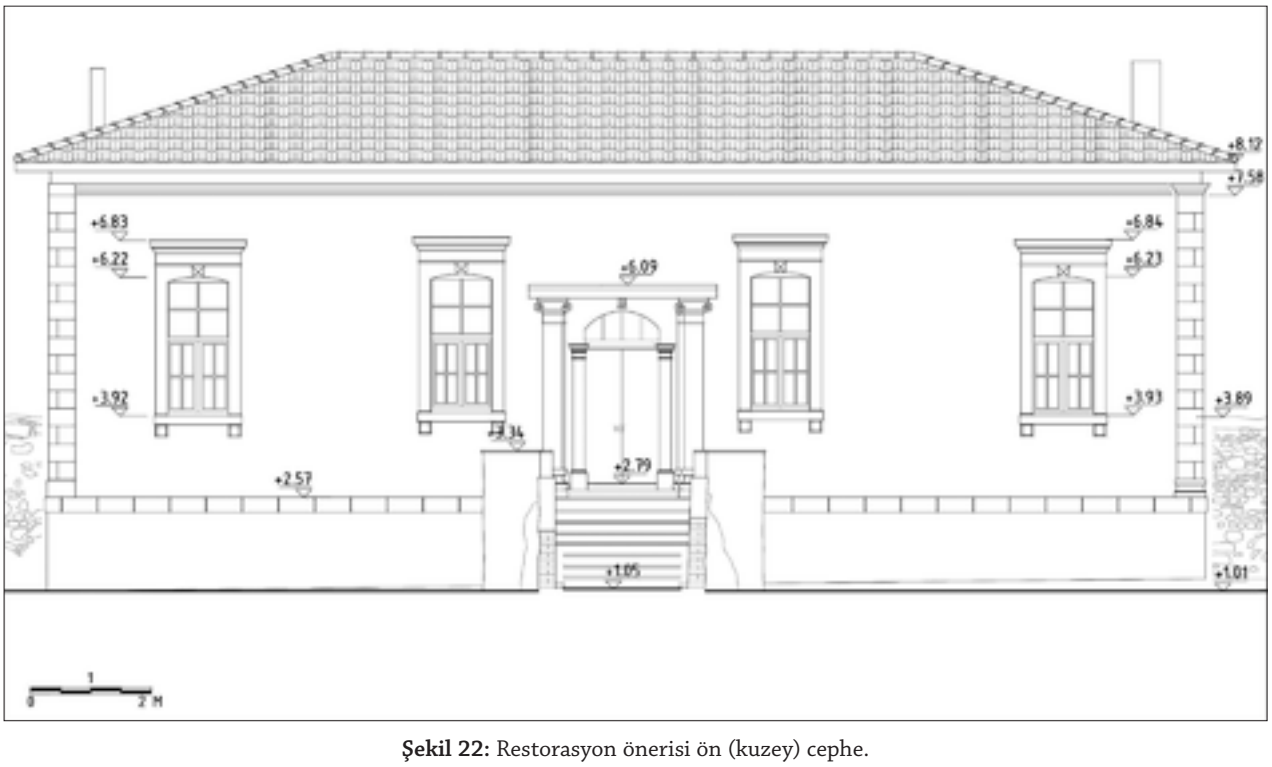
Şekil 19: Restorasyon önerisi zemin kat (+2.90 kotlu) planı.

Şekil 20: Restorasyon önerisi 1-1 kesiti.

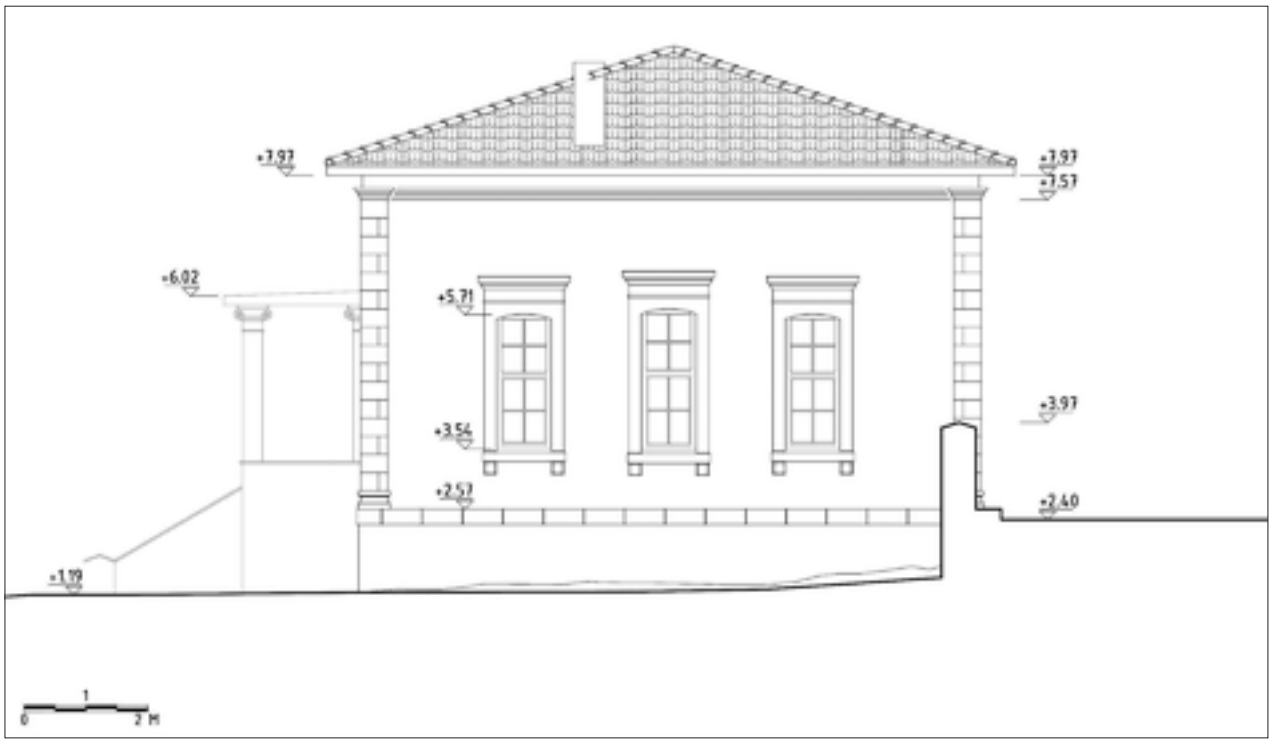

Şekil 21: Restorasyon önerisi 2-2 kesiti.

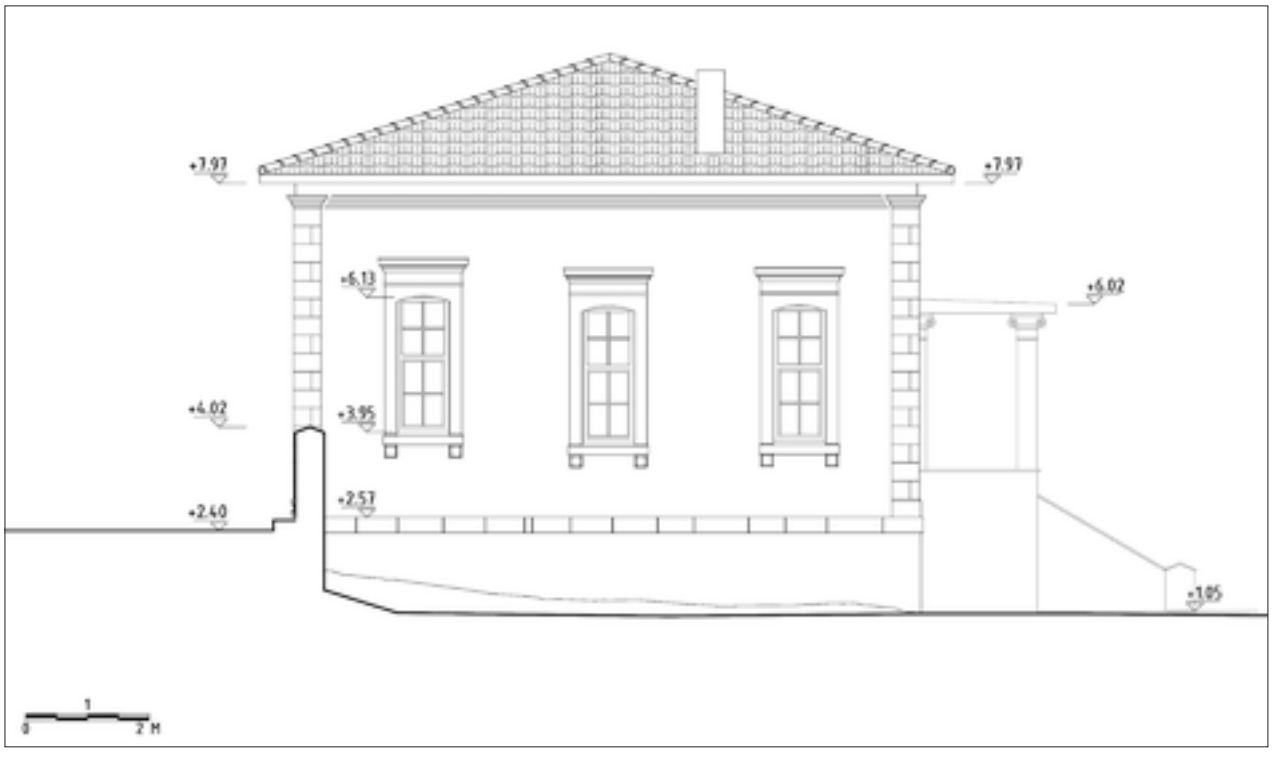

Şekil 22: Restorasyon önerisi ön (kuzey) cephe.

detayının doğrultusunda yenilenmesi, özgün pencerenin ise eksiklerinin tamamlanması gerekmektedir. Yapının batı cephesindeki sıva dökülmeleri onarılmalı, yüzeydeki kararma ve rutubet lekeleri temizlenmelidir. Yapının doğu cephesinde ise silme yerine konarak yüzeydeki kararma ve rutubet izlerinin temizlenmesi önerilmektedir. Ayrıca, iki cephede de sıva ve boyanın yenilenmesi yerinde olacaktır (Şekil 23-24).

Şekil 23: Restorasyon önerisi yan (batı) cephe.

Şekil 24: Restorasyon önerisi yan (doğu) cephe.

D. SONUÇ

Büyükdere İlkokulu 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren farklı boyutlarda çeşitli hasarlar ve yıpranmalara maruz kalsa da özgünlük ve bütünlük açısından iyi sayılabilecek bir düzeyde günümüze kadar ulaşmıştır. Yapı; yapım tekniği, malzeme, plan şeması ve cephe düzeni açısından dönemin mimari özelliklerini yansıtması açısından değerlidir. Ayrıca bölgede yaşayan insanlar ve okulda eğitim görmüş kişiler açısından anı ve tarihi belge

niteliği taşıması açısından önemlidir. Yapı uzun süredir kullanılmadığından yıpranmış, çeşitli hasarlara maruz kalmış ve canlılığını kaybetmiştir. Somut ve somut olmayan değerler açısından yapının bakım ve onarımları yapılarak korunması ve ihtiyaca yönelik güncel bir işlevle yeniden bölgeye kazandırılması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

Alpagut, L. (2005). *Erken cumhuriyet döneminde Ankara'daki eğitim yapıları*. [Yayımlanmamış Doktora tezi]. Hacettepe Üniversitesi.

Arslan Çinko, M. (2023). *Kültürel mirasın bir bileşeni olarak eğitim mirası: Trakya eğitim yapıları (1839-1923) ve korunmalarına yönelik öneriler* [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. İstanbul Teknik Üniversitesi.

Gündoğan Baldık, E. (2022). *Tanzimat'tan 1950'ye kadar Sivas'ta eğitim yapıları* [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Erciyes Üniversitesi.

Kutlu, Z. G. (2018). *19. yüzyıldan günümüze İstanbul'da Fransız okul yapıları* [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. İstanbul Teknik Üniversitesi.

Özdemir, Z. (2008). *Tarihi, kültürü ve doğasıyla Havran*. Havran Belediyesi.

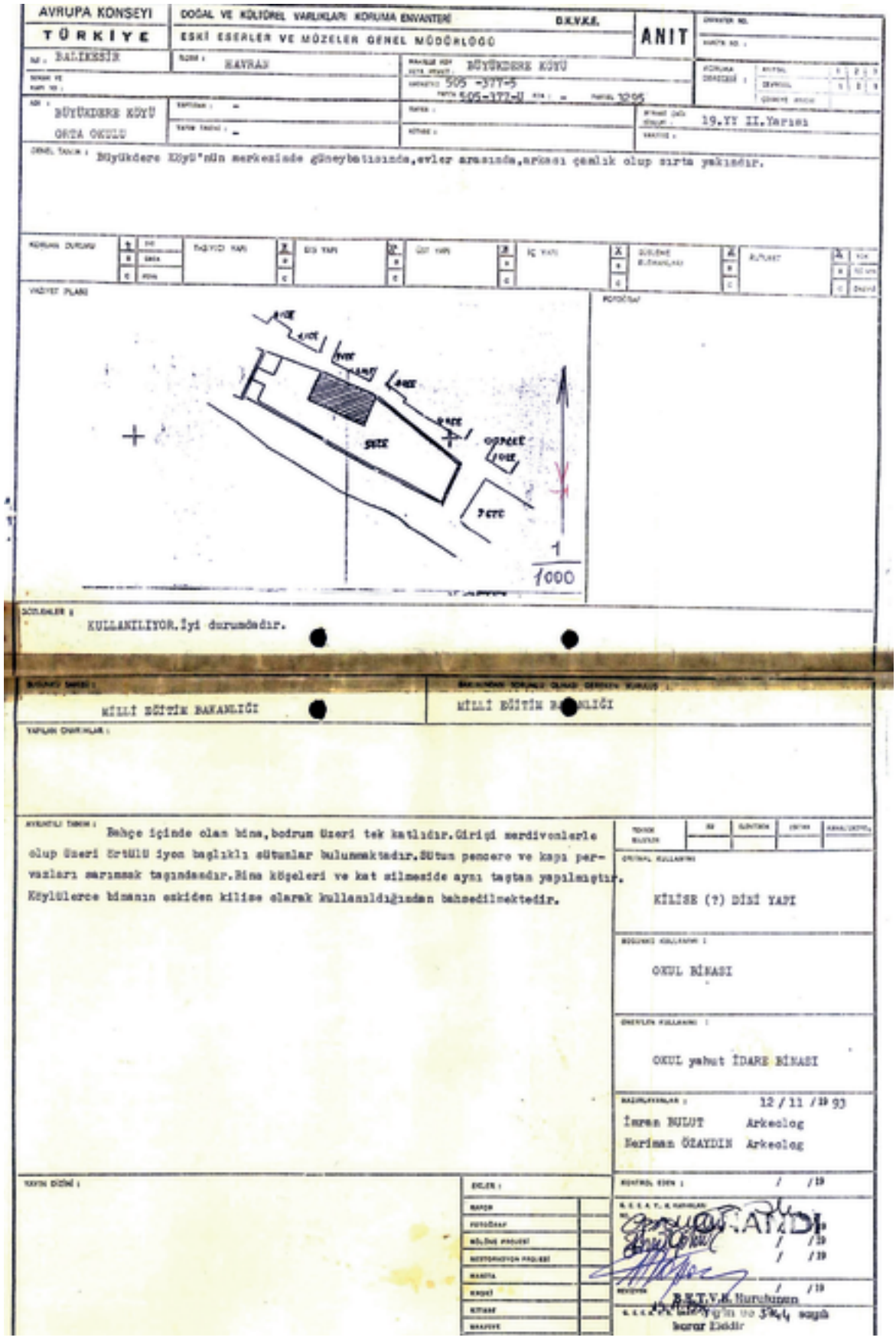
Özkan Aydemir, F. (2009). *Salnamelere göre Balıkesir'de eğitim ve eğitim kurumları (1876'dan 1908'e)* [Yayımlanmamış Yüksek lisans tezi]. Balıkesir Üniversitesi.

Şimşek Özel, H. (2018). *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e İzmir'de eğitim* [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Hacettepe Üniversitesi

Yıldırım, F. T. (2019). *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e eğitim ve Edirne'de inşa edilen eğitim yapıları (1839 – 1923)* [Yayımlanmamış Doktora tezi]. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi.

F. EKLER

Ek-1: Büyükdere İlkokulu 19.11.1994 Tarihli Tescil Fişi, Havran Belediyesi'nden Alınmıştır.

AVRUPA KONSEYI
TÜRKİYE
DOĞAL VE KÜLTÜREL VARLIKLARI KORUMA ENVANTERİ D.K.V.K.E.
ESKİ ESERLER VE MÜZELER GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
ANIT

İL : BALIKESİR
İLÇE : HAVRAN
MAHALLE KÖY : BÜYÜKDERE KÖYÜ
ADI : BÜYÜKDERE KÖYÜ ORTA OKULU
19.YY II.Yarısı

GENEL TANIM : Büyükdere Köyü'nün merkezinde güneybatısında,evler arasında,arkası çamlık olup sırtta yakındır.

KORUMA DURUMU | TAŞIYICI YAPI | DIŞ YAPI | ÜST YAPI | İÇ YAPI | DÖŞEME | ALTYAPI

VAZIYET PLANI

FOTOĞRAF

EKLENLER : KULLANILIYOR.İyi durumdadır.

BAKANLIĞI : MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞI
BAKANLIĞA TEVHİZ OLUNDU : MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞI

YAPILAN ONARIMLAR :

AYRINTILI TANIM : Bahçe içinde olan bina,bodrum üzeri tek katlıdır.Giriği merdivenlerle olup üzeri tretüllü iyon başlıklı sütunlar bulunmaktadır.Sütun pencere ve kapı pervazları mermmak taşındandır.Bina köşeleri ve kat silmesinde aynı taştan yapılmıştır. Köylülerce binanın eskiden kilise olarak kullanıldığından bahsedilmektedir.

ÖZGÜN KULLANIMI : KİLİSE (?) DİNİ YAPI
BUGÜNKÜ KULLANIMI : OKUL BİNASI
ÖNERİLEN KULLANIMI : OKUL yahut İDARE BİNASI

HAZIRLAYANLAR : 12 / 11 / 1993
İmren BULUT Arkeolog
Nermin ÖZAYDIN Arkeolog

YAYIN DİZİMİ :
EKLER : HARİTA, FOTOĞRAF, RÖLÖVE PROJESİ, RESTİTÜSYON PROJESİ, MAKETİ, KROKİ, KİTABE, BİBLİYOGR.

KONTROL EDEN : / /19
ONAYLANDI / /19
/ /19
/ /19
REVİZYON / /19
B.E.T.V.K. Kurulunun 17.11.1994 gün ve 3464 sayılı kararı ekidir

8 SON

Yaklaşık on beş yıllık bir araştırma, belgeleme ve koruma sürecinin ürünü olan bu kitap, Havran Belediyesi ile Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi arasında gerçekleştirilen iş birliği protokolü kapsamında hazırlanmıştır. Sürdürülen çalışmalar, Havran'ın kültürel mirasının korunmasına yönelik yerel kapasitenin geliştirilmesini ve mimari değerlerin gelecek kuşaklara aktarılmasını amaçlamaktadır. *"Havran'da Batı Etkili Evler, Ticaret, Kamu Yapıları ve Koruma Projeleri"* konulu bu ciltte; Batı etkili konutlar, ticaret yapıları ve kamu yapıları rölöve, restitüsyon ve koruma önerileri çerçevesinde incelenmektedir. On altı bölümden oluşan çalışma, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü öğretim üyeleri ile lisansüstü öğrencilerinin katkılarıyla hazırlanmış; Demet ULUSOY BİNAN, Koray GÜLER ve Deniz Sena EYÜPGİLLER editörlüğünde yayımlanmıştır. Cilt, Havran'ın mimarlık mirasının önemli bir katmanını belgeleyerek koruma kuramı ve uygulamalarına katkılar sunmaktadır.

ISBN-13: 978-625-6212-69-5
9 786256 212695

zerokitap.com